

NAPÚT

222+1. szám – Nap(út)nyugta

**„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”**

(Fazekas Mihály)

A Magyar Foltvarró Céh tagjainak ajándéka

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

222+1

A Cédrus Művészeti Alapítvány kiadása. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő) **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törődés), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wehner Tibor** (művészet).
Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Csajji László Koppány**, **Doncsev Toso**, **Gráfi Imre**, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radinóti Zsuzsa**, **Rakovszky Zsuzsa**, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.

Telefón: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szongy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

A Magyar Foltvarró Céh tagjainak ajándéka
.....borítóbelső

Zsávolya Zoltán: Meglátások a vízióról... 3
G. Komoróczy Emőke: „Most van a NAP
lemonóban...” 49
Füleki Gábor: Napzárókó 86
Komáromi Gabriella: „Nem megy” 91
Márkus Béla: Világosban tapogatózni. 94
Zöldy Pál: Holdbéli táj. 98
Velicskó Péter: Neveket keresek. Találok . . 104

Kalóz-Napút-szám

Zalán Tibor: B2-páholy 108
Sándor György: GYURIKÁM! 111
Hegyi Botos Attila: Pontuszi levél 112
Bába Szilvia: A mi(ndigderűs)
Szondi Gyurink 113
Suhai Pál: Múltidéző; A vers 114
Kovács Ildikó: 25+1 116
Dr. Koncz Gábor: Szondi György
köszöntése. 117
Vincze Judit ceruzarajza 118
Wehner Tibor: Nem foglalkozott
a függőfolyosón uralkodó felfogással . . . 119
Bognár Antal: SZONDIÁBÉCÉ
(Szubjektív saga 101 szilánkja). 121
Elek Szilvia: Minap betértem Gyurihoz... . . 125
Sziklavári Károly: Szondi György
önzetlensége.... 126
Csáji Attila: Szondi György
és az elkötelezettség. 127
Doncsev Toso: Sün 129
Baley Endre: Duducok és egyebek 130
Tamási Orosz János: Szimfónia széthulló
hangjegyekre 132
Babics Imre: Kilenc betű, kilenc mondat . . . 137
Szakolczay Lajos: Kultúrák szívében 138
Toót-Holló Tamás: Gyuram 139
Hétfvári Andrea: A fényűző 143
Lukáts János: NAP ragyog 144
Suhai Pál: Napútravaló; Kis Napút-induló;
Szent György-napi felfohászzkodás;
Születésnapra 145
Szabó Palócz Attila: Mindigderű. 148
Domokos Johanna: derűt keresve 150
Füleki Gábor: Napnyugta 151

Virágh László: Szent György-hymnus	154
Karsai János: Szondi-kaleidoszkóp	156
Quintus Aurelius Naso: Nap(út)lemente (Csáji Gyöngyvér Dorottya és Csáji László Koppány fordítása)	159
Tamási Orosz János: „Élek gyönyörű kalodában, s azóta is, tovább.”	160
Csáji László Koppány: Napút-inkubátor.	164

Füleki Gábor: Köszöntés.	166
----------------------------------	-----

Tárlat

Estjeink vendégeiről készült fényképek	színes melléklet
---	------------------

Lajtós Nóra: Egy „szamizdat” szám margójára.	169
---	-----

Nap(út)nyugta (Szondi Györggyel Rojkó Annamária beszélget).	172
---	-----

Vilcsek Béla: NAPÚT: 15; NAPKÚT: 10.	184
--	-----

E számunk szerzői.	190
----------------------------	-----

Illusztráció

A Napkút/Napút-műhely vendégkönyvének bejegyzései . . .	85, 93, 97, 103, 105, 106, 126, 129, 138, 142, 149, 153, 158, 183
--	--

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

222 + 1

Nap(út)nyugta

A 222., a búcsúsorszám után – korábbi vállalás teljesüléseként ráadás-összeállítás született.

Részei: a folyóirat teljes folyamának saját lüktetésű összegezése Zsávolya Zoltántól; az utolsó hivatalos lapszám igen alapos és hiteles elemzése: Komoróczy Emőke; Füleki Gábor vallomása a folyóiratról; személyes etüd: Komáromi Gabriella; a búcsúestre készült szellemes sajátosság-sorolás: Márkus Béla; a figyelmetlenség-ből e számból kimaradt két anyag utóközlése: Zöldy Pál, Velicskó Péter; a főszerkesztő hetvenötödik születésnapjára 2021-ben összeszervezett, most zsugorítottan közreadott 130 oldalas kalóz-Napút-szám, a szamizdat kiadvány szerzői közül azon alkotók műveinek immár nyilvános publikálása, akik a jubilánst köszöntötték; a covid miatt akkor elmaradt villámcsödületre írt vers: Füleki Gábor; a *mindig egyedül együtt derűvel* címet kapott nemhivatalos folyóiratszám leíró értékelése: Lajtós Nóra; Rojkó Annamária tavaszvégi beszélgetése Szondi Györggyel a Napútról (életinterjú része); visszatekintés: Vilcsek Béla kettős évfordulós adatolt beszéde a Petőfi Irodalmi Múzeumban rendezett ünnepségről (2014).

A pluszlapszámot a Napkút/Napút-műhely vendégkönyvének bejegyzései illusztrálják; és oldalakon át teszünk közzé (Tárlat) estjeink vendégeiről készült fényképeket – Tóth Csilla Ilona és Kállay Kotász Zoltán munkái.

Zsávolya Zoltán

Meglátások a vízióról...

(Kisenciklopédia a *Napút* folyóirat 23 évfolyamához)

Ablak. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül (valamennyi rovatot nem dolgozzuk fel!). A könyvkritikai jellegű **Ablak** rovat további két részre bomlik alapvetően a lap első két évfolyamában, „Versles”-re és „Prózaporond”-ra. Emez értekező mezők, szövegfelületek bizvást alrovatként kezelhetők fennállásuk időszakában. Gondozóik, többnyire íróik a líra- és elbeszélő-rovat szerkesztői, Prágai Tamás és Toót H. Zsolt. Utóbbi, az utóbb Toót-Holló Tamásra (vissza?) váltó szerző valahol a III. évfolyam közepénél kiszáll a rovatvezetésből (a *Napúttól*, Szondi György szakmai körétől nem szakadva el véglegesen).

Berek. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. A környezeti, természetérzékeny, az ökológiai anyagokat tartalmazó laprészt. Nem ritkán esszék alkották, amelyek programadó szándékkal készültek, adódtak közre. A folyóirat alcímében („Irodalom, művészet, környezet”) szereplő harmadik szó úgy nyer igazán értelmet, amennyiben az eredeti koncepció szerinti gyakoribb, esetleg igazán gyakori szereplésére gondolunk a rovatnak, a benne otthonra találó anyagoknak. Az indulási elképzelés alapján az ilyesféle anyag is, maga rovat is gyakrabban szerepelhetett volna, azonban ökológiai elhivatottságának, önelhívásának így is bőségesen megfelelt ez a szellemi műhely.

Egyébként a **Berek** rovat, úgy tekintve, mint a folyóirat alcímébe is beamelt ökogondolat emblematisz terrénuma, amely nemritkán esszével villantja fel a zöld teóriát, esetenként szabadon nyit az adott lapszám (a lapszám, amelyben maga előfordul) szépirodalmi anyagának bizonyos rétegei felé. Tematikus kötés ez az esszé részéről a rovatban időnként előforduló szépirodalmi anyagok felé. S olyan is előfordul, hogy a **Berek** értekező eszmélkedés, távlatnyitogatás helyett kizárólag belletrisztiikai anyagként képezi meg önmagát.

BEVEZETÉS (ez egész itteni vállalkozáshoz). Az elektronikus, internetes keresőprogramok korában a pusztá emberi elme megfigyelőerejét engedni rá egy *meglehető*s anyagösszességre – ami itt, most történik –, aligha elgondolható igazi versengés gyanánt ezekkel az automatizáltan, olajozottan, találati rések nélkül működő „*search*-motorokkal”. A másik oldalról meg éppen a gép, a gépiség, gépiesség az, ami nem versenyezhet az áttekintő, legalább lényegileg teljességre törő humán értelemmel.

Alább sorjázó észrevételeink, 'ki-szúrásaink', egy játékos kisenciklopédia szócikkei ezen belátások fényében értelmezendők. Némileg, persze, óhatatlanul esetlegesek, szubjektívek leszünk, miközben azzal kapcsolatos meglátásainkat igyekszünk legalább töredezett mozaikossággal előtárni, milyen koncepcionális *látomást* vélünk részleteiben és átfogóan észlelni a *Napút* folyóirat 23 évfolyama mögött. Milyen „vízió” dolgozott, *feltehetően*, Szondi György főszer-

kesztő fejében, miközben (idővel nem utolsósorban ún. „laptulajdonosként” is) nem kevés energia-, szervezési befektetés, sőt, (saját) anyagi áldozat árán is működtette az immár, éppen egy miccenésnyi idő óta, történelmi nevezhető orgánusot!?

A *Napút* folyóirat, illetve a Szondi György által működtetett könyvgondozó műhelyek (előbb a Napkút Kiadó, majd a Cédus Művészeti Alapítvány edíciója) gyakran adtak helyet – sőt, kifejezett felkérésekkel stimulálták azok létrejöttét – különféle szócikk-formájú öntanúsításoknak, -vallomásoknak. Egyik csúcspontja ezen törekvéseknek az *Önlexikon* lett, a maga (ön)szócikkeivel, miközben a folyóirat korai évfolyamaitól kezdve jelen voltak az ilyen típusú anyagok, gyakran mintegy rovattá sűrűsödve. Ld. **Ön szócikk**.

Jelen vállalkozásunkban, ha kicsit hosszabb, részletesebb egy-egy szócikk, úgy az enciklopédia, ha kissé rövidebb, vázlatosabb, úgy a lexikon műfaji hagyományát követjük. S akként alakul: vizsgálódásaink tökesúlya inkább a korábbi, mintsem a későbbi folyóirat-évjáratokra húzódnak oda.

Cédrus. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. Pályázaton elfogadott, főleg a Cédus Művészeti Alapítvány pályázatán elfogadott, (előkelő/bb/) helyezést elért szöveg folyóiratbeli közlési helye.

Dráma, színház. Az indulást követően számos évfolyam első lapszámai közül az egyiket rendre visszatérően a dráma/színház, egy másikat pedig a humor jelenségek körére fordított tematikusan a szerkesztés a *Napút* műhelyében. (E gyakorlatban néha keletkezett ugyan szakadás, átfogóan mégis eltartott 2016-ig.) A dráma/színház témaköréhez sorolható tematikus számok címei közül beszédes a főszerkesztő saját vonatkozó hosszmeteszete (áttekintő összegzésének megfelelő, ide vonatkozó része), amely maga ekként sorol: *Papírpódium* [1999/5.]; *Betűszínház* [2001/3.]; *Súgópéldány* [2004/3.]; *Színről színre* [2005/3.]; *Drámatájak* [2007/5.]; *Teátrumközel* [2011/3.]... Csak a laptémák futó áttekintése alapján is hozzátehető ehhez: *Tett/hely* [2000/5.]; *Színház az* [2003/2.]; *Másképp dráma* [2006/4.]; *Drámaérintők* [2008/2.]; *Drámaélet* [2009/3.]; *Színre szín* [2010/4.]; *Jelenések, jelenetek* [2012/4.]; *Hangszínképek* [2013/4.]; *Színpad szavakért* [2014/4.]; *?szcenikusan* [2016/3.].

Összefoglalóan megállapítható: Amennyire nem része a drámairodalom az általában vett irodalomnak (a hazában), annyira módszeres fáradozásnak, csaknem már elszánt erőfeszítésnek tetszik a *Napút* stábjá részéről rendre visszatérően ilyen összeállítások megszerkesztésére, összehozására vállalkozni. Már pusztán a fenti címekből kiderül a problémalátó, -kezelő, differenciált gondolkodás. A drámai szöveg mint olyan kezelése, a dramaturgiai tevékenység lényegének átlátása, megragadása, a színjátékmű esztétikai, ontológiai megkülönböztetésének képessége, programja. Mindez od és vissza, vissza és (megint) oda. Sokrétűen. Kevés folyóirat tevékenysége (volt) ennyire tudatos a szakterületen. A dolog kifejezett szakfolyóiratokéival is vetekszik hozadékát, rész- és összesített eredményeit tekintve.

Előter. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. A laptémát – amennyiben van, illetve megállapítható ilyen – bevezető, feltétlenül a lapszám elején elhe-

lyezkedő írás alkotta szerkesztési „fejezet”. Az olvasási tapasztalat alapvetően, nagy összefüggésekben szemlélődve bizonyítottnak látja: a *Napút* az *Előtér* rovattal kezdődve (tehát nem (egyszerűen) egy nagy verssel indítva számaint, mint annyi konvencionális kultúrfolyóirat) gyakori bizonyosságát adja, miszerint a filozofikusság útját kívánja járni a kezdetektől – a magyar hagyományban ezt talán ‘hamvasosságnak’ nevezhetjük. Lévén nem ritkán programos (kis)esszé, jegyzet, ami itt szerepel.

Égalj. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. Néhány oldalnyi terjedelemben valamely közigazgatási-lakhatási egység; település, kerület, terület, régió bemutatása.

Évgyűrűk. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. Műfajilag vallomás vagy interjú: rendszerint korosabb-híresebb művész vallott benne családi eredetéről, nevelődéséről, szocializációjáról, szellemi példaképeiről. Az *Évgyűrűk* rovatot szerepeltetve (ami nyilván megágyaz az akárhány (évfolyamonként változó számú) jeles hetvenest felvonultató, évkönyvi jellegű 10. lapszámnak) közvetlenül, szorosán, félreérthetetlenül bizonyítja a *Napút*, immár történelmi szintre tolódva, emelkedve: a személyesség és az alkotó személyiség közvetlen (re)prezentálásának letéteményese.

Évkönyv, művészkönyv. Időnként „[f]elnövelt belső rovat ölelt föl számokat” – mondja a főszerkesztői (vég)áttekintés az utolsó lapszám zárópontján (2022/2., 393). Az értékelés példái erre a következő rovatok: *Fénykör*; *Mustra*; *Hetedhét*; *Pálya*; *Cédrus*; *Évnap*; *Káva Téka*. A legutóbbi kapcsán vehető fel, miszerint az (önálló) ISBN-számmal ellátott, színes-különböző tematikájú és jellegű füzetmellékletekről lévén alapvetően szó, ezeket az anyagokat és összeállításokat a rovatok relációjában annyit tesz, mint átmenetről beszélni. Hiszen olyan is előfordult, hogy „Káva Téka”-füzetbe készülődő szöveg nem jutott el ideig, hanem összetorlódván jónéhány ilyen textus, azok együttesen töltötték ki aztán valamely lapszámot, ekként az adott folyóirat-füzetet amolyan „Káva Téka”-lapszámmá változtatva... – S az így megképződő szövegiség mintegy átmenetet alkotott a könyvészet, könyvkészítés, valamint a lapszerkesztés között, lévén a *Káva Téka*-minőség már különféle összefüggésekben és jelleggel is felbukkanhatott. Lapszámba zsúfolódva mintegy műfajjá, rovattá válva. Majdhogynem hasonló köztességre példa az önbemutató életösszegzések gyűjteménye: az ilyen munka egyesével, néhányával rovatot alkotó műfajnak vehető, egész lapszámot felépítve belőle: jóformán könyvvé sűrűsödik, terebélyesedik.

„Művészkönyv 2000”, ezt a címet hordozza az I. évfolyam első lapszáma (1999/10.). „Írók, színészek, képzőművészek kalendáriuma” – szól a részletesebb magyarázat a folyóiratfüzet tartalmáról, amelyben születési hónapok szerinti elrendezésben sorakoznak a 70. életévüket frissen betölteni készülő, azaz 1930-ban világra jött „kiválóságok” speciális(an összerántó tendenciájú) önéletrajzai, szócikkszerű karaktert is hordozó, ám (?) inkább átfogó számvetést elvégző vallomásai (a tartalomjegyzékben tényleges havi cezúrákkal tagoltan). Szám szerint 69 darab, hátul, befejezésül kiegészülve még 10 ‘idegen kezű’ visszaemlékezéssel: azokról, akik ugyanezen évjárat képviselői, de

az 1999 végén fogant-fogalmazott felkérésnek biztosan nem tehetnek eleget saját maguk. Külön címmel, kicsit hosszabban s az összeállítás elejére kiemelten *kiemelkedik* utóbbiak közülük a színművész Soós Imréről szóló, Szigethy Gábor tollából (*Soós Imre halotti maszkja*).¹ Akikhez, úgylehet, eljutott az életszámvetésre indító biztatás, ám valamilyen okból nem volt érkezésük eleget tenni annak, a havi szövegosztatok végén, felsorolás részeiként szerepelnek bizonyos hónapok esetén.

A következő esztendei „művészévkönyv”-ben történő szereplésre való felkérés – az ilyen módon létrejövő vallomások, ön-életáttekintések esetenkénti (ön)íroniája, néha radikális játékossága, netalántán szarkazmusa – jelenthet olyan hozadékot, amely az első lépést jelenti a majdani, eredendően tréfásként elgondolt *Önlexikon* önszócikkeinek megrendeléséhez. (A még a kezdő évfolyamok egyikében meginduló, a „digitális halhatatlanok” műhelyéből érkező önszócikk-közlések gyakori kedélyessége, személyes ironizálása-relativizálása sem bizonyult elhanyagolható impulzusnak ehhez, természetesen.)

A II. évfolyam zárószáma (2000/10.) szintén a „Művészévkönyv 2001” feliratot viseli. Még. A főszerkesztő és némely szerkesztők korábbi, még más kerektek között végzett hasonló munkálataira utal Bognár Antal (első) belsőborítós bevezetője:

Negyedszer állítottunk össze művészévkönyvet legjelesebbjeink a következő évben – ezúttal 2001-ben, ami ezúttal egyben az új évezred kezdő éve is – épp kerek hét évtizednyire kitejlesedő életpályájáról szóló vallomásaiból. Kézikönyvként forgatható kötetünk a hazai és a nemzetközi élet hetveneseit is említésszerűen felsorolja hónapról hónapra, s néhány emlékező írásban idézi meg azoknak az alkotóknak az alakját, akik ebbe az évjáratba tartoztak, de sajnos már nem lehetnek velünk. Korsímeretünkhöz, önismeretünkhöz nélkülözhetetlen tanúskodásuk. (B2)

A 2000. év végén, a *Napút* II. évfolyamának zárásakor tehát immár a negyedik alkalommal kerül sor az adott, illetve a következő esztendőben hetvenéves magyar alkotók, művészek, tudósok, egyéb szellemi területek megannyi képviselőjének számvető visszatekintését, komoly önértékelését, első személyű életvallomását tartalmazó *kalendárium* összeállítására (ami ez alkalommal tehát a „Művészévkönyv 2001”). Hozzátehetjük: az ilyen jellegű munka még a POLISz-ban kezdődött. Hogy Szondi György és némely szerkesztőségi munkatársa a még Masszi Péter által fémjelzett POLISz *gyártása*, létesítése során végzett kulturális lapcsinálási gyakorlatát és persze elveit, eszményeit, ott nem megvalósult terveit vitte át a *Napúthoz* – vagyis lényegében a még Turcsány Péter által is színesített gyűjtőlap (különbféle művészi, esztétikai készítéseket egybefogó folyóirat) készítése –, annak nem utolsó sorban éppen az 1999–2000-ben még *Művészévkönyv*, később az *akárhány* (lényegében alkalmanként változó számú) „jeles hetvenes” szellemi önreflexióját tartalmazó íráseggyüttes mint lényegében kötetnyi terjedelemre rúgó kvázi/nagy rovat vagy egy kvázi rovatot lapszámmá önállósító vállalkozás² az egyik legékeesebb példája. Ami azután az efféle lap-

¹ *Napút* 1999/10. 3–6.

² Ilyesmire a *valóságban* is akad példa. Vö. „Felnövelt belső rovat ölelt föl számokat: Fénykőrök, Mustrák ugyanúgy, Hetedhét irodalom, Pálya!, Cédrus-szavak, Évnapok az esztendőben, Mentés: Káva Tékák.” *Napút* 2021/2. 393.

szám-vállalkozások szellemi horizontját illeti, arra a 2000. év végén eszközölt és proponált számvetés/számvetetés' színesebb része világít rá jobban:

Nem terem igazi királyt, királyokat minden földi nemzedék – az 1931-es születésű korosztálynak ellenben mintha számolatlanul születtek volna előkelő jelöltjei a valamilyen tehetségbeli fejedelemségre. Mint az ő halottjaik élén a színészkirály, Latinovits Zoltán és a rézkarckirály, Kondor Béla. Rejtettebb királyságukat a többiek hetven hosszú esztendő mindennapjaira váltották az irodalom, a képzőművészet, a színművészet, a beszédművészet terén és más területeken, ugyancsak a művészet, a tudomány egész birodalmait uralva – és szolgálva –, mindazon velük egyvívású jeles személyiségekkel együtt, akik e gyűjtemény megálmodóinak akarata ellenére nem férhettek el ebben a szerény kiadványban. (B2)

A korábbi kiemelt idézet többes szám első személye („legjelesebbjeink”) a szerkesztőségénél, lapműhelyinél feltétlenül tágabb: országos, illetve egyetemes magyar-kulturális összefüggésre, közösségre céloz. A „gyűjtemény megálmodóinak akarata” ellenében történt személyi kimaradások pedig feltehetően azon kulturális szereplőket említik, akik valamilyen okból nem tudták elkészíteni a maguk szereplési *Beitragját*. Vagy akikről nem készült miniportréra hasonlító emlékezés. A most vizsgált, két szomszédos esztendei, illetve *esztendőre vonatkozó* évkönyv közül a 2001-re előre tekintő előbbiben az élre kiemelt Kondor Béla-„-éremmel” együtt összesen hat ilyen, harmadik személyű „emlékezés” színesíti az egyébként zömében tehát első személyű anyagot, a 2002-re ráelőlegező utóbbiban ugyanakkor már szinte csak önbemutató-sok szerepelnek – az egyetlen él- és idegen kezű portré mellett;³ mitagadás, az előbbi műfaj felel meg jobban az alapvetően kialakított és szerkesztőileg elvárt szövegközeg természetének. S Bognár Antal tollából származnak tehát a fentiekben citált felvezető-értékelő megfogalmazások, ugyanis Bognár Antal főmunkatárs gondozza minden évfolyam végén az évkönyvi(/-szerű) lapszám-összeállításokat. Van úgy is, hogy az impresszumban is a nevéhez kötődik ez a szerkesztési reszort.

Bognár Antal képszerű-poétikus gondolatfutamoknak is talál helyet az összeállításokhoz évről évre készített bevezetőiben, 2002 horizontjában pedig már önálló (egyedi hívófogalmat tartalmazó) címmel is ellátja vonatkozó írását.⁴ Ez a speciális vállalkozás ötödik alkalma, ennél jelenik/fogalmazódik meg a „hetven soros” felkérés 'követelménye' a „betelő” hetedik x viszonylatában – ami a megszólítottakat, ünnepeltek, a kitüntetett szellemi pozícióban lévő vagy oda most, a felkérés és annak teljesítése révén feltétlenül bekerülő megnyilatkozókat illeti. A hetven sor, nyilván: a sűrítés emblematikus lehetőségét adja meg a vallomástétel és a szerkesztés számára egyaránt. Ugyanakkor az 5 éves (félévtizedes!) tevékenységi önjubileum (önkéntelen ünnepi évforduló) a visszatekintésnek immár a szerkesztési-vállalkozási horizontját csakúgy kikristályosítja – hogy mivégre, milyen értelemmel folyik az összegyűjtői-rendezési tevékenység egyáltalán –, mint amennyire eklatáns példák felsorakoztatására nyújt lehetőséget az eladdig lefolytatott gyakorlatból:

³ Rosdy Pál, *Aki politikusnak született. Portré Antall Józsefről (1932. április 8. – 1993. december 12.)* = Napút 2001/10. 3–7.

⁴ B. A., *A harminckettesek. Elhivatottak nemzedéke*. 2001/10. B2.

A történelmi körülmények, az egyéni adottságok és a kiérlelődő jellemkép meghatározta egyéni sorsalakulások mozaikjából minden évben valóságos nemzeti tablója körvonalazódott egy-egy nemzedéknek, háttérben néhány felderengő szellemalakkal, akik küldetésvállalásában mintha a generációs vonások legjava összegeződne. Emlékeztetésül: a huszonkilencesek közül Gérecz Attilát láttuk ilyennek, a harmincasok közül Soós Imrét, a harmincegyesek közt Latinovits Zoltánt és Kondor Bélát – a harminckettesek közül kétségtelenül a rendszerváltó, szabadon választott miniszterelnök, Antall József alakja emelkedik ki. (B2)

Az adott blokkokért, a lapszámokká növesztett (kvázi)rovatösszeállítások évfolyamonként ismétlődő szerkesztményi konstruktumaiért felelős szerző kezén a költői „szellemalak” az önvallomást tenni már képtelen eltávozottat bemutató külső portretizálás műfaji, filológiai jelenségével válik egyenlővé filológiailag. Legalább ennyire fontos azonban az „egyéni adottságok” mintegy kísérleti behelyeződése nála a történelmi-társadalmi sodrásba, amely különféle „sorsalakulásokhoz” vezet, ám (?) feltétlenül emberi „jellemképek” kristályosítása közepette. Értékes erkölcsiség és helytállás így válik számára a mindenféle életutakon lefutott egyéni „tanúskodássá a világról”.

Közben és *továbbra* is pedig: azok (nem elhanyagolható részének) dokumentálását szintén folytatva, akik öntanúsítások vagy megportrézások révén nem válnak szócikkeivé a „kézikönyvként forgatható kötetnek” (B2) mint zömmel első személyű diskurzusok sorának. Akik tehát „csak” odarakódnak a továbbra is az év hónapjai szerint felszakogatott anyagösszesség keretei között, január, február, március stb. időszakához rendelten, felsorolásszerűen.

Továbbá annyi kiegészítést kell fűzni a főszerkesztői állapotjelzéshez – amely szerint miután az első két évfolyamban „Művészévkönyv” elnevezéssel futottak a jubilárisan megemlékezett szellemialkító-kiválóságok ünnepi önjellemzéseit tartalmazó (majdnem kizárólagosan) év végi lapszám-összeállítások, ezt követően pedig az ilyen, kötetértékű folyóiratfüzetek feliratává az x, a mindenkori, változó mennyiségű „jeles hetvenes” megjelölés vált volna (kizárólagosan) –, hogy e két trend találkozási pontján, a 2001/10. [decemberi] lapszám B1-es, első-külső borítóján e tekintetekben hibrid megoldás olvasható: „Napút [-] évkönyv 2002”.⁵ – Helyesírási kifogást nem emelünk a kifejezések szerepeltetése ellen: a „Napút” nyilvánvalóan a *Napút* folyóirat szokásos borítófelirataként van jelen akkor is, amikor a szerkesztőségi-szellemi műhely annak tényleges/végleges kikísérletezéséhez jut el lassacskán, mi is lenne a legadekvátabb, leginkább szerencsés megjelölés a kisebb vagy esetenként nem is olyan vékony könyvszámba menő kiadványuk számára, amely egyúttal az éppen felmerülő évfolyam 10., záró számát is képezi.

⁵ *Hibriditásnál, kevertségnél, köztességnél* időzve, a *Napút* 2001/10. lapszámánál tartva érdemes visszautalni a 2000/10. számra, amely az évkönyvi összeállítások közül a szokásos általános borítófeliratot először viseli („Irodalom, művészet, környezet”); a visszatekintve rendhagyónak minősülő és csak az I. évfolyam utolsó számának borítólapján, tehát egyetlen alkalommal szereplő sajátos megjelölést („Írók, színészek, képzőművészek kalendáriuma”) levedli; de (?) a változó számnévmegjelölésű „jeles hetvenes” címkét megára vesz. Mely utóbbi az egyéb lapszámok alapvető tematikai jelzésének helyén áll e 10. lapszámokon is, maga is ilyesmit testesítve meg.

Záró számát, majd nyitó számát. A XIX. évfolyam utolsó, év végi lapszáma ugyanis egyszerre csaknem válik *valamennyi jeles hetvenes* önvallomásának otthonává, gyűjtőterévé a következő, a 2018-as esztendő horizontjában, hanem – úgylehet hirtelen, kreatív ötletként – borító- és címlapján, impresszumában „A második Ádám” (Karácsony; Jelenits István 85) kifejezéssorral felékesítve nyer egyébiránt igen komplex, sokrétű és a gyakorlatban talán kissé esetleges (a lapszám esetleges tartalmát virtuóz vagánysággal leképező) felcímkézést. Az ezúttal *Nyolcvan jeles hetvenes* mármost 2017–2018 fordulóján a XX. évfolyam élén kap helyet (2018/1.), átcsúszva tehát a ténylegesen tárgyalt, érintett évfolyamhoz és évjáráthoz, de még mindig eléggé korán ahhoz, hogy bőséggel funkcionális évkönyv lehessen. 2019-re vonatkozóan is a 2019-es első szám ad teret a most éppenséggel 77 darab számvetést jelentő élettöprengésnek, mígnem aztán 2020-ban visszatér a dolog az év(folyam) végéhez. Ha ugyan nem is az év legvégéhez, mivelhogy a XXII/9. lapszámban jön az ezúttal *Hetvenkilenc jeles hetvenes* sorjáz(tat)ása, ám a folyóiratszerkesztési tevékenység végére készülő aktivitás még jelentőségteljesebb gesztustételi vállalkozásnak tartja fenn az évfolyam utolsó számát: *Egyszerre, egyszer* cím alatt teljesen unikális szimultaneitással szerkesztődik össze valahány (valaha volt) szerkesztő, konzulens, kiemeltebb közreműködő teljesítménye egy lapszámmá. Ez már erősen (a) befejezésre való készülődés, amit aláhúz az is, hogy a záró, a XXIII. évfolyamban – amely különben összesen csak két lapszámból áll – a 2021/1. megint máris helyet biztosít a 'joggal', érdemlegesen *hetvenkedők*nek, tehát visszatért az élre az ez alkalommal 78 jeles...

A kezdéskor „kalendáriumnak” is nevezett lapszámtípust létrehozó, kitöltő kiadványfajta (például) 2003-ra vonatkozóan is immár immár stabilizálódott B1 borítóval jelent meg; a IV. évfolyam 10. száma a talán aztán a folyóirat egész fennállási idejére nézvést véglegesnek nevezhető dizájnkialakítást hordozza. Vagyis a periodikum felirata alatt, mintegy alárendelve jön a jelzés, miszerint az „évkönyv 2003”-at forgatja az olvasó. A kiadvány érdekessége, hogy immár nincsenek benne kiemelt személyekről szóló harmadik személyű portrék, csak masszívan a saját portrévá kerekedő önreflexiók sorakoznak itt havi bontásban – természetesen havi bontásban kiegészítve azért a pusztán az említés szintjén bekerültek/szerepeltetettek felsorolásaival.

Mint ilyen kialakítótságu nyomdászati, könyvészeti entitás a 2002/10-es – mintegy mellékesen? véletlenszerűséggel? – egyedi kuriózumokat tartogat(hat) a bölcsész-irodalmár olvasó, lapforgató számára. Ahol is gondolható egyes szereplők/bekerültek különleges hozzáállásról tanúskodó vagy különös jellegű szempontot hordozó feljegyzésére, gondolatára magára. Az irodalmár bűvárló rátalálhat például Keszthelyi Rezső igen emlékezetes feljegyzésére. Már-már pikáns is, hogy a szakmai bensőségben feltétlenül és feltűnően jelentősnek tartott, ám írói berkeken kívül kevésbé ismert és elismert alkotó nem vesztegeti figyelmét gyerekkorra, nevelődésre, hanem rögtön a legközepebe vág:

Engem sokáig nem adtak ki. Szerkesztőként is meg kellett dolgoznom. És az az érdekes az egészben, hogy csaknem mindegyik szerző a barátom lett. A kiadón kívüli együttlétből, a presszózásból, kocsmázásból jött össze igazából a könyvkiadás. De általánosabban: nagy teljesítmény volt ennek a legalább három évtizednek a

könyvkiadása, beleértve a Magvető Kiadó mellett a Szépirodalmit is meg a Koszmoszt. Azért lehetett nagy ez a teljesítmény, mert az irodalom teljesítménye volt nagy akkoriban. Esztétikai terror vagy ízlésdiktatúrák persze voltak, miként ma is vannak. (13)

Egy könyvkiadóiszerkesztő-félisten! Aki fényt vet a magyar irodalom és könyvkiadás egy korszakának (az 1960-as évektől az 1990-es évtizedig?) sajátosságaira. Nem nagyon jellemzi ugyan közelebről, igazából csak általános karakterisztikájukat adja, mégis, főként azzal, hogy ott volt, hogy ha nagyjából csak annyi (lenne) tudható róla: részt vett mindebben, úgy is hihetetlenül mozzanatos, plasztikus képet ad(na) az egészből... Akárki nem bírna jellemzetes lenni ezzel és ennyivel, de Keszthelyi Rezső – akiről Tandori Dezső azt írta, hogy poéta Nr. 1. (2000 körül), nos, Keszthelyi Rezső viszont mindenképpen. Tulajdonképpen afféle botrányközlés, amivel kezdi, ám azonnali kontextusalkotás is: K. R. abszolút költőt márpedig nem adták ki, egy ideig, s jó ideig... Pedig ő az életrajzi áttekintését is eleve ezzel a ténnyel kezdi, annyira evidencia, hogy neki jóformán csak írószakmai biográfiája van. A másik, ettől nem teljesen elválasztható életrétege pedig a könyvkiadói. Ilyen körülmények között nem furcsaság, hogy *ars poetica*-értékű fejtegetést szintén találunk a koncentrált, rövid bekezdésnyi számvetésvallomás, e jelképesen és konkrétan egyaránt hetven sornak a terjedelmén belül:

Nekem az írás elsősorban nem közlendőség. Az írás maga az élmény. Hogy magamat írhatom állandóan. Én magamat kérdezem és magamat „szeretném olvasni”. A megismerés egyik módja ez... Az ember önmagán kívül mást nem akar kifejezni. Nem is tud. Elsősorban önmagának él vagy érez. Mindenekelőtt magamra vagyok kíváncsi. Régebben volt egy nagy vita arról, hogy az ember ne legyen szubjektív. De Goethe mondta azt egyébként, hogy az ember minél többet tud meg önmagáról, annál többet tud meg a többi emberről. „A magány ragyogása.” Az ember életének legnagyobb részét magányban éli. (13)

A magány tehát az egyén léte, de adekvát létmódja mindenesetre. Ennek jegyében halad tovább tárgyalásában Keszthelyi, aki az emberi élet, egzisztencia és a személyes lét egyszerűségének felfogását, élményét, eszményét hangsúlyozza írása további részében, Kosztolányi Dezső *Halotti beszéd* című versére kivált hivatkozva és támaszkodva érvelése során. A születéstől a halálig terjedő szakaszt „egyszerűen végig kell élni” (14), állapítja meg némiképp szimplifikáló feladatszerűséggel... Ehhez képest érdekes, hogy *mindezt* éppen az írás, az irodalomhoz kapcsolódó értelmezéskommunikáció 'hozza vissza' nála emblematikusan társiassá:

Ősi kérdés, hogy kinek ír az ember, a kozmosznak, valakinek vagy önmagának...? Én nem hiszem, hogy van teljesen szubjektív vers. Ami ne feltételezne legalább egy hallgatót. Ami ne jelezne, válaszolna neki vissza. Az ember mindenképpen dialógust folytat valakivel. (14)

Ha Keszthelyi Rezső nem veszteget sokat apróbb életes pillanatainak ecsetelésére, Makay Ida lényegében egyetlen részletképet rajzol meg: költővé avatódásának történetét vázolja fel, több év alatt, ám (?) szinte kizárólag Csorba Győző reagálásai, véleménymondásai, alapvető szakmai befogadása által. A történeissor szuggesztív erejű, kifejező. Benne, mögötte Csorba Győző „nagy, sötét, mély tűzű szempárja” ég. (14) Világít.

Anélkül, hogy teljes irodalmi kanyarítást próbálnánk végezni a 2003-as évkönyv anyagában, hallgassunk bele a nyugati magyar irodalom neoavantgárd-modernista költőjének? Vitéz Györgynek a vallomásába:

Álmélkodva olvastam kedves meghívásukat, hogy hetvenedik évem alkalmából írjak hetven sort magamról és az elmúlt évszázadról. Miért? Ki kíváncsi az én magántörténelmemre és a XX. századhoz fűzött megjegyzéseimre? És hogyhoggy irodalmi berkekben számontartják életkoromat? (Ez a kérdés nem álszerénységet takar – magántörténelmem szerint mindig jóindulatú amatőrnek tekintetem magam az irodalomban. Máig sem veszem magam annyira komolyan, mint ezt a „szakma” megkövetelné.) Egyébként is az én szakmám a klinikai pszichológia, s ebben, ha nem is jeleskedtem életem során, legalább elégségesre megfelelttem. A versírást egy kicsit úgy tekintem, mint mások a vissza-visszatérő náthát: ki kell heverni az újabb megfázásig. Most, hogy emlékeztettek élemedett koromra, eszembe jutott, hogy kisgyerek koromban alig ismertem hetven esztendő megért néniket és bácsikat. (42)

A kataklizmákkal meglóduló, relatíve igen „rövidnek” tűnő évszázad, vagy ezredvég /ezredelő a természettudományos képzettségű alanynak az emberi átlagéletkor kétségtelen megnövekedését is teljesen világossá teszi egyebek mellett. Figyelemre méltó, hogy a klinikai pszichológia egzaktul kenyéradó foglalkozásához képest önmagát amatőrnek titulálja az irodalomban, amit leginkább a művészi szabadság és a kulturális, az érdekköröktől, csoportosulásoktól való függetlenség erőteljes megfogalmazásának tekinthetünk. Ám a (máshol) *Nem hiányzunk mi senkinek otthon* címmel interjút adó alkotó az amerikai-kanadai magyar költői lét „hátlutóiról” sem hallgat írásában; a haza-hazalátogatás idegenkedő vagy éppenséggel furcsálkodó gesztusairól. Az immár visszacsinálhatatlan eltérés, elkülönböződés állítólagosan érződő illatáról, amely óhatatlanul körüllegi a messzire szakadtat, s amelyet nem vesz be többé a „hazai magyar orr”. S a mindössze vázlatosan megadott konkrétumok motívumzakatolása (néha ismétlődése!) olyan kopogós, intenzív, hogy még ilyen, a végsőig lecsupaszított szűkszavúságában is igen hatásosnak érződik. „[M]érföldkövei háború, menekülés, hazatérés Nyugatról, kitelepítés, munkaszolgálat, forradalom, menekülés (második forduló), Kanada, házasság(ok), ház, gyerekek, költőbarátságok [...] S íme, magántörténelmem már a vége felé jár.” (43)

Vitéz egyik költőbarátjának, a csornai születésű, József Attila-díjas Horváth Elemérnek az igen tömör életösszegzéséből meglepően sokat elvisz (lefed) a formális művelődésintézményi stációk ismertetése. Íme, a szöveg mintegy 40%-át képező nyitó bekezdés:

Iskoláimat szülővárosomban, majd Győrben és Pannonhalmán végeztem. Csornán érettségiztem 1951-ben. Egyetemre nem vettek fel. (Két évvel később, Nagy Imre rövid miniszterelnöksége idején, igen.) Majd kizártak, tanulmányaim elhanyagolása miatt. 1956 októberének végén elhagytam Magyarországot. Néhány évi itáliai odyssey után, 1962 októberében érkeztem Amerikába. 1998-ban mentem nyugdíjba nyomdászként. Diplomát nem szereztem. A tanuló emberből nem lett tanító ember. (45)

Holott Horváth emigrálásában kulcsszerepet játszhatott a többszörös felsőfokú fiaskó. Hiszen az egykori bencés diák talán maturálni is azért tért vissza szülővárosába, hogy az atyák ne vessenek árnyékot a bölcsészkarra készülő

fiatalember bizonyítványára. A valamikor 1953-1956 között megfogalmazott intézményi vádat pedig, úgylehet, a baloldali ideológiai tantárgyak alapvető, belső ignorálása alapozta meg. Vagy egyéb módon volt mondvacsinált, mindenesetre a később Olaszországban is universitasokat látogató egykori győri és pannonhalmi növendék nézőpontját legalábbis érdekessé teszi, hogy egész életéből a leginkább maradandó/fájó mozzanatok között arra emlékezik: tanulmányait nem zárta le formálisan.

Esetenként apró adalékokat rögzít a Napút-*Beitrag* a mindenkori friss hetveneseknek (vagy – mindig a következő évről lévén szó – ‘hetvenkedő-jelölteknek’) elküldött felkérő levél nyomán (erre az írásos, nyomatékos felkérésre egyik-másik válaszó utal is szövegében), esetenként különös világlátást ad vissza, néha furcsa nézőpontot vagy meglepő részletet ragad ki. Olyik érintett/szerző *in medias res* vagy katonás pedantériával kezdi, végzi, más az igen átfogó emberség általános bölcséleti érvkészletével operál a saját egzisztencia okán, (ür)ügyén.

Tulajdonképpen egészen ritka az olyan, a korai eszmélkedés végeredményben társalgási drámává kontúrosodó emlékképkockáját indításba helyező felütés, mint a Molnár Edité (Gentben született fotós):

Alig hatéves kislány kihajolt a vonat ablakából, mondták neki, hogy ez már Magyarország. Figyelmesen nézte a fákat, szántóföldeket, sürgönyoszlopokat, semmi különlegeset nem látott, kivéve a vasutast, aki vigyázzban állt a sínek mentén. Kezében piros zászlót tartott, barna, kerek fejű ember volt, más, mint amit addig Belgiumban látott. Csodálkozva, kerekre nyílt szemekkel nézte a fiatal embert, akinek nevetős huncut, mosolygós szemei voltak. A vonat továbbrobogott, mindössze egy pillanat töredéke volt, hogy találkozott a tekintetük. Az volt a kislány első találkozása Magyarországgal. (71)

Minden bizonnyal a vizuálművészeti eleresztettség is hozzájárul itt ahhoz, hogy ennyire kiemelkedően plasztikussá válhat a képi elemek megjelenítése. Ugyanakkor a harmadik személyű előadásmód pszichológiai távlatossága is támogatja az immár jócskán történeti távlatba húzódó esemény felidézésének megkapó tárgyiasságát.

Nem akart leszállni a vonatról, ott állt az egész rokonság, mind a két nagymama, nagynénik kérlelték, hogy szálljon le, de neki mindenki ismeretlen volt. Rokonok jöttek érte, ő leszaladt az egyik ajtón, a másik ajtón fel, egy darabig így tartott a kergetőzés. Előkerült a nagydarab, kövér rendőr, lehajolt a kislányhoz, közel az arcához, óriási bajusza volt. Mondott valamit, amit nem értett, megismételte. Ő meg csak nézte a nagy bajuszát, ilyet se látott még, nem is tetszett neki. Újra felszaladt a vonatra, és kezdődött minden előlről. Nővére illetudó kislányként állt a nagymamák mellett, és flamandul kérlelte, hogy jöjjön le, mert megérkeztek. Ő megmaka-csolta magát, állt a vonatablakban, onnan mondta:

– Gyere, menjünk vissza, nézd, milyen kormos fekete angyalok vannak itt. – És rámutatott a pályaudvar csarnokának főhomlokzatára, ott volt a koronás magyar címer két angyal között. Minden hatalmas és fekete volt. A kislány addig úgy tudta, Belgiumban azt mondták, hogy az angyalok fehérek.

Történt mindez ezerkilencszáz-harminckilenc nyarán, szülei nyaralni küldték haza a kislányokat a nagymamákhöz.

Egy hónap múlva kitört a második világháború. (71)

A történelmi kontextus megérezhető ereje voltaképpen nem is olyan ritka az egymásra sorjázó tanúságtételekben, ünnepélyes-alkalmi öntanúsításokban. Még gyakoribb ellenben az „amikor megszülettem” kezdetű és/vagy típusú megszólalás alanyi, első személyű gesztusa az indításban. Mint például Hollós Attila nyelvtörténésznél (75), vagy éppenséggel Vermes Gábor történésznél (87). Népszerű és hatékony az eszmélés, a családi környezet indítópultjába visszahelyezkedni az emlékezni kezdőnek.

A 2003-as esztendőre amolyan évkönyvként vonatkozó, irányuló 2002/10. (évfolyambeli utolsó) lapszám jellegzetes példatár és *példa-tér* ebben a tekintetben: az indulás bizonytalanságai, esetlegességei itt elmúltak eddigre már, utána viszont bő másfél évtized hátravan a folytatott, még folytatódó, tehát erősen hasonló gyakorlatból.

Fénykör. Egy a *Napút* számos rovata közül. Eredendően/eredetileg és többnyire (a későbbiekben is) az adott lapszámban a figyelem, a konkrét gondolati, esetleg egyenesen fogalmi pontossággal vagy játékos képiességgel meghatározott téma középpontjában, tehát a „fénykörben” álló kérdés, jelenség, terület megközelítéseinek, kidolgozásainak velejét hordozó írás, írássor, blokk, összeállítás. „[S]okaknak feltett azonos kérdésre adott válaszkifejtések” – hangzik az önreflexív beldefiníció.⁶

Hangírás. Egy a *Napút* számos rovata közül. Gyakran másutt, ám előfordulóan a saját szellemi műhely(kör)ben elhangzott, rögzített beszélgetések szerkesztett közreadása. Tehát a szerkesztőségi munka leágazásaként létrejött interjúk is ide kerülhettek. (A főszerkesztői attitűdre, a szellemi műhely habitusára oly jellemző „célzó-kezdeményező habitus érvényesülésével messzemenő összhangban.)

Humor (a történetárban). Az indulást követően számos évfolyam első lapszámai közül az egyiket rendre visszatérően a humor, egy másikat pedig a dráma/színház jelenségkörére fordította tematikusan a szerkesztés a *Napút* műhelyében. (E gyakorlatban néha keletkezett ugyan szakadás, átfogóan mégis elartott 2016-ig.) A humor témaköréhez sorolható tematikus számok címei közül beszédes a főszerkesztő saját vonatkozó hosszmetsete, amely maga ekként sorol: *Vidám kőpad* [2000/1.]; *Humorzsák* [2001/1.]; *Tréfát fűzünk* [2005/1.]; *Mulatványok* [2009/1.]; *Valaholottóló tünetvilág* [2016/1.].... Csak a laptémák futó áttekintése alapján is hozzátehető ehhez: *Sírt és nevet* (2003/1.); *Ajándék, kedély* (2008/1.); *A fele tréfa* (2012/1.); *Fars hang? Farsang* (2013/1.); *Átajába (Népek humora)* (2015/1.)

Az egyik első ilyen összeállítású (összeállítás-központú) lapszám, a harmadik évfolyam első folyóiratfüzete, a *Humorzsák* cím alatt futó. A tematikus

⁶ *Beldefiníció:* saját meghatározás. A 2021/2. [decemberi] lapszám végén, a 398–407. oldalon helyezkedik el egy jelöletlen szerzőség – de (?) feltehetően a főszerkesztő, Szondi György összegyűjtéséből, tollából származó – *Közéltő adatok, sorolások* című rész, melynek egyik alfejezete a *Rovatokat* sorjázatja fel. Igyekeztünk az összessel foglalkozni közülük dolgozatunkban.

blokk szétterjeszkedését, egyáltaláni érvényesülését sok féleképpen lehet itt tanulmányozni; tehát hogy miként is érvényesül pontosan, részleteiben a humor, a tréfa, a kedélyesség a kiadvány egészében s minden ízében.

Az *Előtér* rovat, vagyis a feltehetően mindenki által előlről, lineáris forgatással kezdett olvasás nyitó-bevezető szövegtartománya, munka-darabja ezúttal Dippold Pálé. *Másképpenség*, hangzik fel a tárca/jegyzet címe, és a még másfél lapot sem elfoglaló méretű szöveg oda konkludál a végére: „[n] evettem” (4). Meglévén így az alaptónus a humorhoz, humorfeldolgozáshoz. Ezen nincs is mit csodálkozni, hiszen a „laptémát bevezető, élen álló írás” az *Előtér* a szerkesztői ön-definíció értelmében, amely funkció itt és most is ellátódik. Még ugyanebbe a rovatba kerül Péter Péter verse. A *Rövid szonett (papírhiány miatt)* egyszavas, néha egyszótagos sorai eminensen felelnek meg a cím állapotleírására, kissé pikánsan pedig a zárójeles alcím magyarázatára. S Dippold és Péter munkáját a tartalomjegyzékben vonal választja el egymástól.⁷

Az ezúttal sorrendileg második helyen álló *Évgyűrűk*-rovat pedig Cakó Ferenc sajátos medialitású és híradású szövegét hozva szintén érvényesül a kedélyes hangoltság: *Filmversek felvillanyozásra*.⁸ Mögötte – ismét hosszú vonallal leválasztódva, legalábbis a *Tartalomjegyzék*ben – Tarnai László, Restár Sándor, Ébert Tibor és Ujlaky István versei; megannyi tréfás lírai lejegyzés.

Szakmailag köztudottan, azaz az irodalom belvilágában ismerten vicces író prózájából vett minta a *Mustra* fő attrakciója ezúttal: Fehér Béla *Triptichon* című, „legfontosabb könyvének” teljes második fejezete.⁹ A regényfejezetet követően azután (csak hosszú vonallal leválasztva a tartalomban, de még a rovat keretei között) egyebek mellett megannyi szatíra, groteszk, bizarr történet, humoreszk, „gasztróliteratúrai tanulmány”, parafrázis, valamint paródia sorakozik, versekkel elegyítve vagy éppen verses formában.

Aligha kell dogmatikus szorossággal, ‘szigorúsággal’ tréfás-nevettetőnek lennie a „Humorzsák” címszó alatt futó lapszám minden ízének, részletének, a László Bandy dobozszobrainak képi reprodukálását végző, négy lapnyi színes melléklet mégis világos, felhangoló tónusokkal telített. Hasonló mondható el a *Hetedhét* című, „világirodalmi”, azaz műfordításokat tartalmazó, ebben a lapszámban a többihez képest, valamennyi sorában az 5. pozíciót elfoglaló rovat anyagáról is: litván, francia és lengyel nyelvű szövegek közül egyaránt származik itt átültetés. A merítés kulturális szélessége, tágan kanyarító ölelése az, ami nem utolsósorban és kétségtelenül *kedélyes* itt... Druzsín Ferenc tanulmánya sorolódik még ide – egészen pontosan a nevezetes tartalomjegyzéki vonal alá (vagyis egyértelműen a *Hetedhét* rovat részeként még,

⁷ Korábban, mondjuk, az első évfolyamban, az efféle, az áttekintő rész szintjén, terén eszközölt *tagolási eszköz* a *Tartalom* megfelelő helyén: a bekezdésre emlékeztető tényleges *beljebb kezdés* – a hosszú vonal minden bizonnyal olyasmint jelent: oda is tartozik, abba a rovatba, a később következő, vizuáliter részlegesen leválasztott elem, meg nem is annyira; cikluscímesen nem emblematisz jelenléttel ugyan, de mégis odatartozik az az anyag...

⁸ Napút 2001/1. [február], 5–7.

⁹ F. B., *Az Úr önzetlenül elküldi Jerome van Aeken lábzsákját*. Napút 2001/1. [február], 13–19.

miközben eminensen nem kívánkozna oda /?/) ¹⁰ –, amelynek világirodalmi, egyetemesen kulturális dimenziói sem könnyen eltagadhatóak, ám tréfás irányultsága még kevésbé: „Egy pohár bor a hazáért meg nem árt”. *Lapok a nevető reformkorból.* ¹¹ –

A *Hangírás*-rovatban szereplő „Mészöly Miklós-monumentum” természetesen ‘komolyabb’ anyagnak, beleolvasva líraian bensőségesnek tűnik fel tehát. Eleve ilyennek ígérkezik és nem is bizonyul aztán másmilyennek – a tréfa-környezet minden közelsége és túlnyomósága ellenére sem.

Amely *túlnyomóság* ebben a lapszámban még a *Berek*-rovatra is kiterjed, amely ezúttal rövidtörténeteket sorakoztat fel. Ezek közül a Sztojcsjev Szvetoszlávtól származó- kifejezetten „bohókás” szellemhistóriát kínál, míg a Gángoly Attiláé témájával-címadásával garantálja az oldott, bensőséges hangvételt (*Babák*).

Az eggyel előbbre s így közvetlenül a *Hangírás* után álló *Fénykör* szövegei most, itt – az eddigi felsorolásból önmagában is kitétszhet, meglehetősen a lapszám vége felé jár már az olvasás – egyfajta *körkérés* (ha nem is egyenesen „körkérdés”) szerzői teljesítésének dokumentumai ugyan, mindazonáltal kellőképpen, stílszerűen kedélyesek megint csak a 2001/1. folyóiratszám felépítésében, feldolgozási menetében. *Lévén* itt kezdődik el az önszócikk-íratás azon folyamata, amely jó másfél, közel két évtized múlva majd az *Önlexikon* önálló könyvével jut a csúcra; ha a végéhez nem érkezik is el, hiszen ahogyan 2017-es megjelenésű kötet számos print és internetes előzmény stációját hajtogatja magába előzményként, úgy a nyomtatott összegyűjtés sajtó alá rendező gesztusát is kísérte-követi (s követi mindmáig) a további elektronikus önszócikk-készít(tet)és mindegyre folytatódó művelete. Ez a munkálkodás tehát itt, az éppen *most* górcső alá vett lapszámban kezdődik el, az induló III. évfolyam nyitó füzetében közreadott felkérészöveggel, valamint az első három, mellette máris leközölt válasszal, illetve tehát (ön)szócikkkel. Minthogy a felkérés, vagyis az első ilyen jellegű biztatás a Digitális Irodalmi Akadémia tagjaihoz szól(t), eredetileg (csak) nekik kell(ett) „játékosan komoly”, rövid és lehetőség szerint harmadik személyű megfogalmazásban a kis munkát elkészíteni, ezért ekkor a válaszadók az ekkor már Kossuth-díjas írók sorából kerülnek ki: Gyurkó László, Jókai Anna, Tandori Dezső.

Utóbbi költő verse és egy öt mintegy csipkelődve köszöntő vers (műfajilag paródia a már előkerült Péter Péter tollából) bizvást tekinthető elsődlegesen tréfaminőségű nyelvművészeti anyagnak. Látszatra mintha a *Fénykör*be vonódva, valójában csak lazábban kapcsolódva a rovathoz, mivel a szokásos hosszú vonallal leválasztva/csatlakoztatva.

¹⁰ A tartalommutató tanúsága szerint tehát igen, míg ellenben a rovat fejlécében nem szerepel tovább a *Hetedhét*-jelzés a Druzsinn-tanulmány 9 nyomtatott oldala alatt... Vagy(is) az ilyen, hosszúvonalas elkülönítések nem a rovaton belüli (további) tagolás eszközei, hanem új, névtelen „rovatok” jelentenek, amelyek után majd aztán egy(-egy) új, már megint névvel ellátott rovat anyaga következik? (A jelenség korántsem egyedi, inkább több helyen/rovatnál előforduló jelenség, és már az eddigi, dolgozatunkon belüli megfigyelései is ilyen irányba mutathattak!)

¹¹ Napút 2001/1. [február], 60–68.

Végképp nem tartozik e folyóiratszámnak a laptémát szolgálai szigorral érvényesítő rovatai közé az *Ablak* cím alatt futó, vers és próza vizsgálata alapján eleve kétfelé forduló kritikarovat. Melynek *Prózaporond* alrovatában Toót H. Zsolt Malgot István Kambodzsáról tárgyaló, ünnepélyes hangvételű vagy akár talán kissé patetikus könyvét dolgozza meg beható recenzióban.

A *Versles* alrovat nyitányában Prágai Tamásnak a – majd a 2001-es eszszékötetébe is bekerülő – Bertók László-i lírával módszeresen szembesülő könyvbíráta jön le (*Kulcs a hiányköltészethez*), majd Timár György írásai következnek. Sorrendben előbb Christian Morgenstern műveinek az adott irodalomtörténeti pillanatban friss magyarra-átültetéseiről szóló dolgozata,¹² majd saját Morgenstern-fordításai.¹³

Nem először, főként pedig nem is utoljára fordul elő itt a *Napút*-szerkesztés történetében, hogy formálisan 'rovatidegen' műfajú anyag jön le egy adott (műfajú) rovatban. A saját-szerzői illusztráció azonban kifejezetten kívánczik is az értekező értelmezés mellé/mögé. Ebben a lapszámban Morgenstern akárhová kerül, bármiféleképpen: a helyén van! Ám a 2001. februári lapszám ékesen bizonyítja azt is: korántsem szolgálai, hanem mindenkor szellemes és gyakorlatias ennél a lapnál a szerkesztés folyamata, munkája, elrendező gesztusa. A humor a „Humorzsákban” virgoncan, vígan rugdalózik. tudjuk mi vár ránk, és mégis, a legjobb fajta „zsákbamacska” tép, karmol bele ujjunkba, amikor beletúrunk. Meglep, izgalommal tölt el. Szórakoztat is, miközben a legnemesebb anyaggal ellát, tanít. Mi több, nevel. Kultúrát demonstrál, ad.

Kopogtató. Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. A **Kopogtató** címen szereplő rovattól elvileg olyasmit várnánk, mint amit akár a **Hangírás** rovat esetében: bekopogni valakihez, valaki nagyhoz és emberesen masszív, az életművét érintő tájékozódás szempontjából alapvető nagyinterjút készíteni vele... Szóban, elektronikusan rögzítve az eredményt, majd aztán ezt áttéve írásba, nyomtatásba. *Nem* ezt kapjuk, éspedig egyik esetben sem. Habár a most másodikként említett szövegtípus, illetve rovat, a **Hangírás** mindazonáltal mégis meglehetősen hasonlít egy, az előbbi sorokban adott spontán-külsődleges működési definíciójára (az elektronikus-akusztikus diskurzusrögzítések mellett időnként kifejezetten filmes körülmények között bekövetkező megszólalás lejegyzési derivátuma lesz a mindenképp nevezetes „hangírás”!), mindazonáltal az előbbi, a **Kopogtató** rovat keretei között közreadódó szövegtípus(ok) nem annyira valamiféle felkeresés/beszélgetés lenyomata(i) gyanánt képződnek meg, sokkal inkább – és persze megint egyszer legalább valamennyire meglepően (vö. sajátos *Napút*-logika!) – némely mű-individuumnak bizonyul(nak), amely(ek) *valakinek*, éspedig hangsúlyosan, fontos módon a szerzőjüktől eltérő személyiségnek a kifejezett, írásba foglalt ajánlásával érkeznek a szerkesztési folyamatba, valamint kerül(nek) is aztán megjelentetésre.

Várakozás, köznapi (józan ész) és megvalósulás, valóság (*Napút*-logika) emez küzdelme, kiegyensúlyozódása, nyugvópontra jutása, végeredménye

¹² T. Gy., „Um des Reimes willen” Győrei Zsolt Morgenstern-fordításairól. *Napút* 2001/1. [február], 93–95.

¹³ *A félfél; A természetnek ajánlott új képződmények.* *Napút* 2001/1. [február], 95–96.

mindenesetre olyan fénytörést eredményez, amelyben a **Kopogtató** és a **Hangírás** rovat valamiféle komplementer, egymást legalább virtuálisan, az olvasói-értelmezői képzeletben kiegészítő viszonyba kerül egymással.

S álljon itt a belső laptörténeti információ kiegészítése is (a **Kopogtató** rovathoz): „Jó két éven át az előző folyóirat¹⁴ Kézfogások-rovatának folytatásaként: anyagküldésükkel és kézírásos megszólítással táborokbeliek invitálnak társakat »túlnanról« – láncban; mintegy egyszeri gesztusgyakorlás”, mondja erről a szerkesztői végösszegző áttekintés.¹⁵ (Ahol a „jó két éven át” kifejezés a dolognak még a második évfolyam *folyamán* való abbamaradására utal.)¹⁶

Körkérdés(ek). Mindjárt az első évfolyam indító számában (1999/1) található egy körkérdés, a rá kapott válaszok közül háromnak a kíséretében. Úgy lehet, legalább féltucat választ begyűjtött addigra előzetesen és *biztonságilag* a Szerkesztés, mire folyóiratát elindította, ám (?) ha tartalékolt a továbbiakra – mint hamarosan bizonyítottnak is láthatjuk majd –, úgy mindenesetre a legidősebb és/vagy legtekintélyesebb szerzők felvonultatásával kezdett januárban. A Legszorosabb Szakma képviselőihez címzett, a pályatársi-kulturális közvélemény nyilvánossága elé kijuttatni kívánt tudakozás kérdései, valamennyire egyéni perspektívából *felvart* esszétémái legott a következőképpen hangzottak:

1. Hogyan látom a mai költészet olvashatóságának határait „Én, a Költő”?
2. Vajon milyen befogadói tapasztalatra épülhet-építhet a mai költészet?
3. Kit és miért olvas, ajánl olvasásra?

Mármint: *Ön. Ön, Költő Úr/Asszony* mint – értsük hozzá a kontextushoz – a felmerülő összefüggésrend egyelőre (feltétlenül) (a) legfontosabb(nak tekintett) aktora. *Mert az is előfordulhat, hogy idő múltával már nem Ön, az Önhöz hasonló(k) lesz(nek) a legfontosabb az egészben, ezzel számolni kell – udvariasan, határozottan, akár: terapeutikusan...*

Én azt *hisszük*, főleg ebben, egy ilyen lapszámban látva (mindjárt egy) körkérdés-felhívást, hogy az efféle kiöttlése, közre-/körbebocsátása lényegileg tartozik hozzá a lapcsináláshoz, a periodikum(ok) létéhez, a 'folyóirat' fogalmából a „folyó-”-hoz, vagyis az írásokat magazinós nyelésben/szelekcióban közlő orgánum *élő* mivoltához. Ezt *hisszük*, már, tehát ebbéli meggyőződésünk kialakulásához nagyban hozzájárul(t) a *Napút* gyakorlatának megfigyelése, különösen pedig az éppen elinduló lapfolyam kezdő füzetében megfogalmazott, elmélyült és nyilvános gondolkodásra ösztönző felhívás.¹⁷ Amely a jelek szerint a diszkurzív aktivitás alapján szerveződő műfaj teljes tudatában vezetődik fel:

¹⁴ Tehát a POLISZ – Zs. 2

¹⁵ [Szondi György], *Közéleti adatok, sorolások*. Napút 2021/2., 394.

¹⁶ Amennyire dokumentálhatjuk, utoljára a II. évf. áprilisi jelzésű lapszámban fordul elő ilyen típusú rovatközlés: Ács József, *Világítóudvar* (Baán Tibor ajánlásával); Lackfi János, *Görget tovább* (Ács József ajánlásával). Napút 2000/3., 85–86.

¹⁷ Lám csak, nem érdemes-e mindennek alapján a modernség legnagyobb, legmenőbb, legnevesebb 'újságjait' is megvizsgálni, külön ebből a szempontból? Nem A *Toil* körkérdéses diskurzusához csatlakozóan adta-e közre Kosztolányi Dezső is fajsúlyos Ady-vízióját? Mely ugyan korántsem „szép”, ámde feltétlenül lényegi irodalomgondolkodási fejlemény. S mint ilyen tehát: elsődlegesen a saját kortárs folyóirat-kultúrája által prezentált szöveg (volt).

Körkérdést indítunk útnak a magyar költészet állapotáról: szeretnénk a Költészet és az Olvasó közötti párbeszédnek újabb átjárót nyitni, segítve az árnyalatok megfogalmazását, ösztökélve a megértés és elfogadás, a közeledés gesztusait. A válaszadásra felkért költőktől az alábbi három kérdésre (vagy csak valamelyikére) kértünk választ [...] (11)

A szövegösszefüggésből nyilvánvaló, hogy az „állapotban”, a *valamilyen* állapotban levés kifejezésével megragadott kortárs (magyar) líra, azazhogy „költészet” személyileg-funkcionálisan pontosítva „a Költészet” megjelöléssel illetetve is: nem áll rózsásan be-, tehát elfogadásilag. A (széles) közönség szemében, mely közösséget az aktuális kezdeményezés keretei között a pedagógia, az oktatás szférájának kihagyásával, pillanatnyi praktikus ‘mellőzősével’: közvetlenül kell hogy megillesse – az ominózus témában – a személyileg meglehetősen konkretizált legénység, az egyénileg, egyénenként értett „Költészet”... *Nincsen apelláta többé, (természetesen) elképzelhetetlen lenne bármiféle ‘mellébeszélés’ az ügyben.* Így sarkíthatnánk ki az impreatívusz pontos irányultságát. Azaz stratégiaileg kell vallani, ami nem ígérkezik könnyűnek. Ám (?) lényegi kondicionális hozzá-egészítés: elengedhetetlen a láthatóan elkülönöződött, -bitangolt platformok közeledése. Aminek záloga ugyan a befogadói megértés, elfogadás. Illetve – hallgatólagosan – a Költészet részéről is érvényesített megértő attitűd, a lehetséges (az egyáltalán számításba jövő) fogyasztóval szemben...

Az eredeti fogalmazás óvatossága az értelmezőt is eufemisztikus fogalmazásra készíti – voltaképpen arról van szó a tematizálás, problematizálás keretei között, hogy lesznek-e ismerői, élvezői, értékelői a modern/kortárs költészetnek?...¹⁸ S ha esetleg éppenséggel *nem*, mert hát ‘nemigen’ tolonganak, akkor vajjon s hogyan lehet, kell, érdemes lépéseket, akár erőfeszítéseket tenni: az ellenkezőjéért!?

Ugyan *szerencsés*, hogy itt, az első lapszámban Határ Győző (*1914) példásan kreatív-elmélyült, Kárpáti Kamil (*1929) extravagánsággal zseniális, Tandori Dezső (*1938) lezser módra udvarias-komoly feleletei sorakoznak az ennek nyitott rovatban (*Fénykör*).

A Felügyelő a „szerző halála”, azaz Roland Barthes felől indítva választát/ki-dolgozását az 1. feladatra, siet leszögezni: „»Én, a Költő« nem vagyok.”¹⁹ Hogy ez tényleges szerénység-e, egyszerűen – az álszerénység (kötelező látszatának) obligát-játékos előadása mellett –, vagy inkább jól megfontolt teoretikus pozíció kinyilvánítása, azt a lakonizmus nem egykönnyen engedi megfejteni. A szorososan következő Nemes Nagy Ágnes- és Vas István-idézetek mindenesetre azt valószínűsítik, hogy nem elsősorban élettani, életkorhoz kötődő a tema-

¹⁸ Vö. a blokkot (rovatot) szerkesztői ígérettel! (Amely egyúttal a rovatanyag-tartalék(ok) lehetséges állásáról is tudósít, legalább hozzávetőlegesen, hisz nem tudhatjuk, mi ígéret még, és mi a folytatás bejelentésének pillanatában is már rendelkezésre is álló megvalósulás). „A versolvasás mai állásáról a fentebbi, „fénykörbe vont” három kérdéssel indított sorozatunkat következő számainkban hozzászólásra felkért költők további műhelyvallomásaival folytatjuk. A körkérdésre kapott eddigi visszajelzések szerint Cselényi László, Döbrentei Kornél, Petri György, Veress Miklós, Vörös István, Zalán Tibor írásai várhatók hamarosan.” Napút 1999/1. 20.

¹⁹ Tandori Dezső, *Futó jegyzetek*. Napút 1999/1. 19–20. 19.

tizált egyéni defenzió, visszaesés, visszavétel. Hanem talán a még friss, csak előző évi Kossuth-díj által is félmjelzett kanonikus pozíció lényegi érinthetlenségének pozíció-jelzése, a kezek széttárásával: „Költészetet sokan szeretnek, csak hát sokfélé. Jómagam ma is túl bonyolultan »asszociálok« némelyeknek, mások viszont – holott régebben nem hitték ezt – úgynevezett »emlékezetes verseimet« is őrzik fejükben.”²⁰ Újabb kritikusaik név és íráskonkrétum nélküli megidézésével a saját, mintegy időtlen metódus körvonalazását végzi el a szerző. Ezzel egyúttal, elegánsan és szerényen be is emeli önmagát mindjárt abba a rögtön adni sem restellt névsorba, amely esszéisztikájából csakúgy ismerős, mint esetenként szépirodalmi szövegei említéshelyeinek poetológiai utalásából. Pilinszky, József Attila, Kosztolányi, Jékely Zoltán, Szép Ernő. Az említettek születési, fellépési sorrendet illető kronológiája nem irodalomtörténeti linearitású, ami senkinek sem hiányzik, persze; mindössze pontosan így kanyarog az említéssor. Mindenesetre éppen erről a sorról, annak is leginkább az utolsó ’darabjáról’ jut Tandori eszébe az figyelemre méltó általánosítás:

Vannak a költői hangvételeknek bizonyos modorosságai, jellegei, cirkalmi, melyek közben nagy egyszerűséget fődnek, ám a szerző, ki tudja, mely okból, nehezebben közelíti meg témáját, köröz felette. Ezeket a „szármcsapásokat” az olvasó esetleg unja, erőltetettnek tartja [...]. Eleve keserves időket él a költészet manapság, de meglepő helyekről hallatszík, hogy érdeklődnek íránta. (19)

A Kisenciklopédikus Értelmezés ezen a ponton elismeri: a Tandori Dezső 1. kérdésre adott válaszából kihüvelyezett/rekonstruált reprezentatív listát – melyhez egyébként (félreértések elkerülése érdekében!) a szerző által írása elején idézett Nemes Nagy Ágnes és Vas Istvánt is beleszámítja – a gyakorlatban, egyfajta praktikus kényelem hanyagságából kifolyólag úgy kezeli, mintha az T. D.-nek a 2. és a 3. kérdés megválaszolásához eszközölt reprezentatív listája is volna mindjárt. Holott azon kidolgozási fázisokban az alkotó a kétségtelen részleges átfedések ellenére jelentősen más irányokba bővítí névsorát. Egyrészt azonban *alapjelleg* szempontjából mégis igazán lényegi eltérés Tandori 1., 2. és 3. hevenyészetének listái között. Másrészt pedig a *Fénykör*-rovat végén álló folytatási ígervény tanúsága szerint valójában az első kérdés a legfontosabb... Harmadrészt: kimerítí elemzésre, sajnos, ezúttal nem szerződhettünk; mennünk kell tovább, máshová.

Határ Győző az 1. pont címén azt mondja, hogy az olvashatóság terén, annak hatósugarát kijelölendí rengeteget számítanak a befogadói elvárások. S ahol ezek „provinciálisak”, oda hasonul a líra is, ám hozzátészi: „[a] hol viszont a versszöveg olyan, hogy nem »olvasótáborban« gondolkozó, az odaképzelt olvasóval nem törődik és a vers maga emészthetetlen – ott jómagam ugyanúgy megtorpanok, mint ezernyi ezer versolvasó társam”.²¹ Lényegében nincsen, nem lenne tehát professzionális szövegértés bizonyos fejlemények csavarulataival szemközt, ám (?) az, akárhogyan is, rögzítendí: a „tábor” fogalmának bevetése a bizonyos fokú szélesebb értőtársadalom megcélzását, kinevelését, tételelezését, tiszteletben tartását stb. mint követelményt: legalábbis feltételezi a gondolatmenet részéről... Némi(leg) kódolt

²⁰ Tandori, 19.

²¹ Határ Győző, Kórkérdésre körválasz. Napút 1999/1. 11–14. 12.

személyeskedés jellemzi még H. Gy. fogalmazásának 1-es pontját – a csipkelődő iróniával előhozott „Nagyon Nagy” révén (ami azt illeti, őt még majd a 3-asban is felemlíti) –, éppen ezért, s a változatosság kedvéért nála a 2-esre koncentrálunk jobban. A „befogadói tapasztalat” értési támasztékait a londoni lírikus (és prózaíró) kategorikusan tagadja. Az is igaz, hogy a van-e mire építeni kihívását ő a létesülés, az egzisztenciális lehetőség, a támogatás megléte vagy hiánya oldaláról közelíti meg, ami talán kissé furcsa hatású. Habár a Tandori által ugyanebben a logikai kategóriában emlegetett „ünnepélyt váró befogadói »fül-állás«”, a kissé kárhóztatott „művelődtetés-hangulat” (20), mint ami a szavalási díszalkalmak, akár versmondó-versenyek hangulatát belengi, szintén eléggé kifuttatható a finanszíroz(ód)ás, a professzionalitás megcéllozhatásának kétesélyességére! Ugyanakkor a Nyugat szűkre szabott lírai példányszámainak, lényegileg és a beszélő véleménye szerint *lényegére* (be) szűkült költészeti műveleti területének felemlítése hazai viszonylatban nemcsak látnoki erejű Határtól, hanem tanító, akár szakmaszocializációs érvényű is az adott (történelmi) pillanatban:

vergődve-vajúdva eltöltött újabb negyedszázad után elképzelhető, hogy nálunk is helyreáll a „rend”, légyen bár ez „rendnek” bármi undok-utálatos-kínkeserves és költő-szinekúrával nem kecsegtető. Jön idő és *triste dictu*, a mecenatúrának vége, a schponzerájnak befellegzett, a könyvesboltok könyvek eladásából élnek, a kiadók-nak eszükbe se jut, hogy bárkit támogatásért zaklassanak. A költőknek felkopik az álluk (az én állam is), és füzetszerű, 2-3 íves „kötetecskéket” adogatunk ki a magunk zsebéből, a magunk pénzén; mi több, a „jó impresszumért” még külön leszúrjuk a garast.

Így van ez szerte Európában, és – eltekintve a „sztároktól” – így volt ez évszázadok óta. NB., hogy ne is mondjam – a „sztárok” is így kezdték: megtanulták, hogy az irodalomban a költő egyáltalán nem „a legények eleje”; ez csupán a költészetköz-pontúsággal megáldott, kamaszmentalitással megvert irodalmak képzelgése. Innen van az, hogy oly határtalanul tiszteltem azt a költőt, aki ár ellen is kitart, és hajlandó tönkremenni rajta. Mert aki kitart, és a komikum kockázatával mit sem törődve perszeverál, aki a ridegségnek, az értetlenségnek, az elutasító marconaságnak ezt a vasfalát a maga termésének önfegyelmével, választékosságával, minőségével, szigorú rostájával, *igazándíságával* áttöri – az elhivatott a javából, és méltó arra, hogy könyvei eltartsák. (13)

Egyáltalán nem biztos, hogy még arról beszélünk, ami a *Fénykör* rovat tulajdonképpeni témája, de máris olyan passzusba ütköztünk, amely a *Napút* folyóirat biztosan emlékezetes, bizonyos tekintetben „örökbecsű” momentumai közé tartozik!

Amint Kárpáti Kamil válasza is, (szintén) egészében.²² Ő ugyan mindössze a feltett 1. kérdésre válaszol, annak sorszámát precízen meg is adja felelete indításakor, ám a többi hiába keresnénk az anyagban. Ami aligha „baj”. Már maga ez a redukció bizonyítja ugyanis, hogy az első itt a legfontosabb kérdés. *Ugyanis* Kárpáti válaszában, egészen pontosan megszülető, megszületni bíró válaszrészében az alkotó a zsenialitás tanúbizonyságát adja értékelésünk

²² Kárpáti Kamil, *Az ősszelappadt víztömlő, Gábrriel arkangyal és Európa Szelleme*. *Napút* 1999/1. 14–19.

szerint. Egy *újabb* bizonyosságát zsenialitásának, amire pedig számos példa akadt már az életműben. Csakhogy ez, most a kiválóság amolyan különös bizonyítéka, mint ilyen pedig ezúttal megdöbbenő fényel is sugározza önnön minőségbizonyítékát – a mintegy megszokott illetén sugárzásokhoz képest, Kárpátitól. Mindenesetre aki „zseniális”, az nyilván azt is eminensen eltalálja, hogy melyik részével érdemes „igazándisággal” foglalkozni a némiképp kacifántos, a felvállalt ügyben amolyan diplomáciai tárgyalófelek pólusait kijelölő körkérdési megfogalmazványoknak... (Melyek stílusértéküket, -motiváltságukat tekintve minden bizonnyal Szondi György nyelvi kovácsolásai.)

Kárpáti Kamil mármost költészeti olvashatóságunk határát bemutató csodálatos-hisztérikus képe megalkotása előtt komoly kételyének ad hangot az első pontban (neki: az abszolút pontban) megbeszélendő egyáltaláni kirajzolhatóságával kapcsolatban: „Hogy *újabb* átjárót? – kérdeném enyhén megütődve: van még átjáró? Az az *egy* – létezik még, hogy mellé újabbakat nyithatnánk?”²³ És akkor... És akkor következék a hökkentő, páratlan hasonlat, melynek kidolgozása-kiterjeszkedése méltán nevezhető allegorikus rendszernek, és amely teljes fényében majd csak a szövegvégi bezárásával, önmagára fojtásával robban fel, azaz tündökölhet teljes fényében:

A mai költészet (költészetünk) olvashatóságának határa – attól tartok – ott húzódik, ahol a Szaharában a kiürült víztömlő oldalára másik oldala rálappadt. A kettő közé pedig (a két érintkező bőrfelület nedvességének rohamos elpárolgása közben) többé egy szusz se fér. A helyzet ez. (15)

A *hasonlat* ez. Melynek jelzett, kifejezett mértéke: a legminimálisabb, a gyakorlatban nulla. S az invenciózus képviség mintegy önálló életet élven, mivel tehát ereje, intenzitása jórészt önmagára rántja, eléggé oda kizárólagosítja az olvasó figyelmét, még azt is eredményezheti, hogy elfeledkezünk róla, mi vezetett a tömlő összelappadásához, pontosabban mit is jelentett voltaképpen az oda vezető út. A szerző azonban gondoskodik arról is, hogy az alakulás, az eljutás (az *oda-való-eljutás*) stációit alaposan követhessük. Az úgynevezett „elméletista” szerepkörnek a költővel a szellemi *first one* pozíciójában történt csalafinta és jogosulatlan helycseréjét kárhoztatja, amire a szocialista blokk ideológiai – és magát az ideológia műfaját érintő – hegemoniája természetyszerűleg csak még egy, súlyos, lapáttal tett (volna) rá. A posztszocialista korszakban azután (mely periódus a cikk írásának pillanatában még csak mintegy évtizednyi idő) tovább folytatódik volt lett légyen a teoretikum primátusa... Ennél cizelláltabb az okfejtés – mely szerint egyebek mellett talán csak az „elmélet(isták)” színezete változott volna meg 1990 után, a teoretikum lényegi erőszakossága és erőltetése nem –, ám a további részletkövetés helyett érdekesebb mindezen pusztítás rajza után az eredeti képhez, képállapothoz visszatérni. Főleg azért, mert az írás befejezése, miközben a ‘kis Magyarország – lírai nagyhatalom’ eszméjével is leszámolni, s e valaha (talán) volt édenkert terrénumát immár a korábban is felvillantott igen kietlen táj topográfiájával kénytelen azonosítja, egyúttal precízen előadagolja az írás címében szereplő egyéb adalékokat is. Amelyek keveset szerepeltek ugyan eddig, ám visszahozataluk most annál kegyetlenebb (disz) funkcionalitásba illesztődik!

²³ Kárpáti, 15.

Amikor a költészet nagyhatalma *többé már nem az*, pusztán szél seperte *provincia* megpudivásodott vazallusok kézen-közén jócskán elsivatagosodó állapotban, akkor bizony a vándor belebotolhat a kiürült, a nappali hó perzselő tüzétől s az éjszakai sivatagi hideg cserepesítő zordságától tönkrement, két oldalával egymásba esett, a lebbenékeny homok porával félig betemetett *víztömlőbe* – de csodák nincsenek. Ha Gábrriel arkangyal találja meg, viheti okulás végett az Égbe. Ha Európa Szelleme: vakaródzhat. (19)

A tökéletes, a beteljesedett kép(rendszer) működtethetőség szempontjából tehát halott. Nem utolsósorban azért, mert a *helyzettel* úgysem volt semmi kapcsolata eddig sem. Legfeljebb a helyzet reménytelenségét világította meg, s szimbolizálja (továbbra is) az összeszáradt víztömlő légmentesen tapadó két 'rétegajkának' lényegi el-/feltéphetetlensége... De azt nagyon! Már mint, hogy megvilágítja. Kárpáti Kamil meglehetősen pesszimista költőnek mutatkozik általa. Csakhogy, így is: ízig-vérig költőnek!

*

A folyóirat jóformán mindenkor, szinte az elhatározottság folyamatosságával dinamikusan változó rovatstruktúrájának pillanatnyi rendjében az 1999/2. számban a harmadikról (éppen) a hatodik sorrendpozícióba „visszacúszó” *Fénykör*-rovat Veress Miklós, Cselényi László és Kovács András Ferenc választja hozzá, ebben a sorrendben. A 3. lapszám (ötödik ciklushelyen) Jász Attila, Döbrentei Kornél és Vörös István reagálásait közli, szintén ilyen sorrendben szerepeltetve. Ekkorára már tisztán látszik (mindebből), hogy nemzedéki és feltehető (vélelmezhető) csoportosulási alapon is megszórja a szerkesztés a számonkénti konkrét anyagelosztást. Tehát alkalmanként/lapszámonként kialakított metszetei (hosszmetszet, keresztmetszet) mindig mindenhol, vagy legalábbis minél több helyről, irányból igyekeznek meríteni. Jeleként annak, hogy az irányzatos, esztétikai, szervezeti-intézményi megosztottság gyakorlatán működésének első pillanataitól kezdve felül kívánt emelkedni a *Napút*. (Mely hozzáállás leglátványosabb eredménye a legreprezentatívabb szakmai szervezetek neveiből kombináló *Szövetség Társaság* és a *Társaság Szövetség* témájú/feliratú összeállítások lettek a 2018/3., illetve a 2019/4. lapszám alkalmával.)

Az 1999/4. (sor)számú *Napút* nettó 5 nyomtatott oldalnyi (77–82) terjedelemben valóságos kuriózumot kínál összesített rovatanyagként (ugyebar *Fénykör*): éppen Petri György (1943–2000), éppen Marsall László (1933–) és éppen Zalán Tibor (*1954) – nevezzük így, már –: *hosszúzásait* a témakörhöz. Ezen a nívón már nem pusztán a felvetett kérdésekre megadott konkrét válaszok érdekesek, hanem a válaszadás gesztusai, gesztusrendje úgyszintén.

Petri György a kortárs líra befogadási lehetőségeinek szélmezsgyéit mint egyáltaláni keresgélési terepmentet logikailag pásztázva-kritizálva annak az „olvashatóság”-fogalomnak az éles eszű kritikáját adja, mely olyannyira – éspedig a provokációig vagy legalábbis a provokativitásig elmenően – kulcs(kifejezés) az újabb költészet értéke, meg- és felragadhatósága szempontjából, hogy nyilván a vonatkozó körkérdés megfogalmazásába magába is beépült (minimum önkéntelenül beleszivárogha annak konstitúciójába). „Mi értendő olvashatóságon? – kezdi felvezetni a saját kételkedését a költő. – Ez felette igen ízlés-, mű-

veltség-, illetve irodalomfelfogás-függő. Hogy ez relativista válasz? Az. De hát megfelel a tényeknek, sőt csakis ez felel meg a tényeknek. Másfelől én valóban relativista vagyok. Aki nem az, az szerény véleményem szerint hülye.²⁴ Nyílt őszinteség, általános, lehetőség szerint felebaráti szeretettel feltelített emberismeret és logikai igazság (érvényesség) fogószik egymásba az előbbi kijelentésben. Feltétlenül egyéni fedezetű a „befogadó” lényegi megcélózhatatlanságának állítása is az alkotó részéről, ámbar szintén sokak hozzáállására nézve reprezentatív, amennyiben a szerző érdektelenségét tanúsítja. „Bestseller” és Másegyéb (ezen belül a líra) döntően külön utakon járván ugyan majdhogynem imperatívussz lesz amaz érdektelenség (a felderíthetatlenség, átláthatatlanság irányában), ami, persze, inkább ‘csak’ a társadalommal, annak egyéneivel való higgadt számvetés következménye. Mennyire sajtáságos-eredeti viszont (?) az ajánlási lista! „Komjáthy, Reviczky, Vajda János, Kiss József, Szilágyi Géza, Palágyi Lajos, Ábrányi Emil (Cyrano-fordítás), Endrődy Sándor, Czóbel Minka. Hittem szerint kellemes meglepetésben lesz részük, én igazi irodalmi inyenccafalatokat ízleltem.”²⁵ S mindet az Arany–Ady-tengerárokból merítve. Amely, meg lehet, nem is annyira árok tehát. Éppen ez az!(?) A megfogalmazás magázó formája ugyan elgondolkoztatja az értelmezőt: kimért, ugyanakkor visszafelé, az orgánium irányából szintén igen helytállóként és emlékezetesként értékelhető, amivel az alkotó bár csak vázlatos, de mindenképp fajsúlyos eszme-futtatását lezárja: „Köszönöm a szerkesztőségnek, hogy alkalmat adott fentiek elmondására.”²⁶ (Mert) klasszikus beszédmód ez.

Petri György egyik egyetemi szakja volt a filozófia, mégis (?) Marsall László az, aki totális analitikát képes nyújtani, mindjárt és főként az első kérdés körében forogva. Abból is az „én” felvetésrétegénél lehorgonyozva, műveltség közkinccsé lett pszichikus vizsgálódások alapzatára is helyezkedve (E. Kretschmer), amaz nevezetes egót a lehetségesen felmerülő emberalanyok közül (érthetően) a költő alakjához, fogalmához, kategóriájához irányozva, kapcsolva: „Olyan bajos ember, kis/nagy valaki, aki egy/több nyelv működtetője-működtetette, akár ír éppenséggel, akár nem, folytonos vagy meg-megszakadó logosz-kép-szó-metrum-zajlás áldozata. Olykor nagy a viharzás, máskor ég a napmelegtől a kopár szik sarja.”²⁷ A „befogadói tapasztalatra” térve azután a recepcióelmélet vagy a recepció elméletek kárhóztatásához jut el Marsall – főként az ún. „bennfentesi igényekhez igazodó”, a „műbútorasztalos” szintre emelkedő/lesüllyedő pályatárs korántsem eszményi, inkább elítélt általános képét megrajzolva –, ami az általa óhatatlanul vagy akár szándékosan megidézett teoretikum szóhasználati vonalán kell hogy a posztmodernség-kritikába torkolljon szükségszerűen. „Úgy vélem, a »posztmodern«: exhibicionista szak-, tudomány-, művészetfilozófusok hermetikus tolvajnyelve, bagoly-ökrendék. [...] Kívül szőrös, belül száraz. Laikusnak húslevesben kifőzve tálaljuk. Szellemi »drog-hatása« kívánatos-e?”²⁸ Marsall László tehát az értelmező teoretika jelen-

²⁴ Petri György, *Szöszmötölni a nyelvvel*. Napút 1999/4. 77.

²⁵ Petri, 78.

²⁶ Petri, 78.

²⁷ Marsall László, *Tanulja meg, tanulja tovább*. Napút 1999/4. 78.

²⁸ Marsall, 79.

tőségét az irodalmi folyamat vagy működés középponti módszertani kérdéssé tevő „posztmodern” elméletet elutasítva a megfontolás/visszajelzés/mérés általános szakmai jelentőségének elismerésétől is elfordul. A maga szempontjából érthető ez, ám (kissé) a fürdővízzel együtt a gyereket is kiönti... Lássuk végül olvasásjavaslati listáját, amelynek sajátossága, hogy nem kizárólagosan költészeti horizontú, hanem „a magyar nyelvben mértékegységet felállítandó”²⁹ szándékkal készült: Balassi, Csokonai, Berzsenyi, Kazinczy, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady és a Nyugat szerzői (*en bloc*), József Attila, Weöres Sándor, Berda József; vizsolyi Biblia, Pázmány, Bethlen Miklós, Bethlen Kata, Mikes Kelemen.

Zalán Tibor – Marsall László aranyköpésekre kihegyezett, bárha értekező lakonikumához képest – viszonylag hosszan ír, az első két pontra meglehetősen gondossággal válaszol. Noha elsőre meglehetősen talányossággal, legalábbis egész írását mintegy szójátékosan felvezetve, munkadarabként felfektetve a cím illetén vénája révén.³⁰ Az itt szereplő elvont fogalom szigorúságát (*választhatatlanság*) és valamiféle, szándékos bizonytalansággal nyitva hagyott kreatív „alternativitást” egyaránt tartalmazó felirat folytatásaként azonban a szöveg a körkérdés első két pontjára az eredeti-egyedi esszéizmus alaposságával, módszerességével, a szó legjobb értelmében vehető „kimerítőséggel”, míg a harmadikra a megrendítő egzisztencialitás lehető legmélyebb komolyságával felel – egyébként lakonikusan.

Petri, Marsall és Zalán válasza azt mutatja: nem ritkán – és nem utolsósorban a körkérdésekre adott válaszokban manifesztálódva – *vert arany* az, ami a *Napút*ban megjelent. A Prágai Tamástól (is) származtatott (a költő lírai versében leíródó) metafora értelme, feloldása: Végtelenül értékes gondolatok súlyosan kimunkált tálalásban.

A *Napút*-szerkesztés önszemléletében kifejezetten rovatnak nem is számító (mert gyakran a **Fénykör** rovatban közreadódó) körkérdés-válaszok a későbbiekben is rendszeresen szerepelnek a lapban. Maga a költészeti alapkérdés is jelentkezik majd a későbbiekben, de egyelőre a majdani Önlexikon-(kon)textust alapozó megkeresésre adott válaszok közlésének megkezdése a következő lépés ezen a téren – miután az elsőnek a kampánya végigvivődött, úgy-ahogy lecsengett 1999–2000 folyamán. A 2001/1. lapszámban olvasható, mégpedig a **Fénykör** rovat felvezetéseként:

Tavaly decemberben levéllel fordultunk a Digitális Irodalmi Akadémia soraiba bekevert kortárs magyar írókhoz.

„Kedves Barátunk! Tisztelt DIA-tag!

Játékosan komoly szócikkíráásra kérjük fel [...]. Egyetlen kikötésünk, hogy a szócikket – elképzelésünk szerint ez olyasféléképpen kortalannak gondolható lenne, mint az é. n. jelzéssel (év nélkül) kiadott könyvek – saját személyéről készítse, azaz fölébe írható legyen: X. Y. é. n.-képe (énképe).

A lehetőleg minél tömörebb írásos önkép megfogalmazódhat a lexikonbeli szócikkek szokványos köntösében vagy tréfásan, azt imitálva, szövegezhető saját

²⁹ Marsall, 79.

³⁰ Zalán Tibor, *A költészet választhatatlanság a. Napút* 1999/4. 79–82.

szemszögből vagy kitalált személy álcájában, s mutathat a közkeletűnél árnyaltabb vagy akár egészen ismeretlen arcot. A szócikk keletkezési idejével is tetszőlegesen bánhat a szerző: elárulhatja, de el is rejtheti vagy megmásíthatja.”

Az első három visszaérkezett választ alább közöljük: [75]

És akkor: Gyurkó László; Jókai Anna; Tandori Dezső. (75–76) A kiskapitális betűtípus jelentése: szócikk!

Egy-egy körkérdés maga sem ‘egyrétű’, hanem általában több felé bomlik maga is (láthattuk mindjárt a részletesebben lekövetett legelsőnél), de még sokrétűbb az, ahogyan a lap történetében mindegyre újabb körkérdések és ‘körválaszok’ tünedeznek (majd) fel. Rendszerességgel, módszerességgel. Megújra.

Mustra (→ /?/ Szépirodalom). Egy a *Napút* folyóirat számos rovata közül. A *Mustra* alapjában korlátozott terjedelmű (legalábbis az eredetihez, az alapműhöz viszonyítva korlátozottabb terjedelmű), vagyis részletet jelentő, kiragadásként értelmezhető szöveg(eke)t tartalmaz, ám nem egyszerűen mutatóban kínál a kortárs magyar szépirodalmi mezőny teljesítményéből, hanem gyakran az adott folyóiratszám tematikus gerincéhez húzó tartalommal bíró szövegeket kínál fel, illetve egy-egy alkotói műhely készülő komolyabb alkotását elővételezi, harangozza be. – Ilyesféle definíció kínálkozna egyszerű, mindennapi, (még) nem-*naputas*-logikával, hiszen a/egy „*Mustra*”-rovattól elvileg bármilyen műfajú szövegből történő mintavételt, (mutatvány)részletet várnánk. Ám a *Napút*-univerzumban gyakran a mesebeli világokhoz, országokhoz hasonlóan térítődik, mozdul el a szokványos, várható logika, várakozás. Ha nem is olyan mértékben vagy arányban, mint amikor három nappól kerekedik egy esztendő, de előfordulnak ötletszerűségek, véletlennek tetsző, olykor szeszélyességéből, az egyszerűség úzusából, önkéntelen vagy talán akár önkényes ismétlődéséből, kedvtelésekből (is) eredő hagyományvonalak. Erre éppenséggel kiváló példát szolgáltat, hogy itt a *Mustra* lényegében (csupán) a méretesebb prózából származó kóstoló, előzetes. *Mustrára vonva*, az ilyen című rovatba bevéve természetesen más, eltérő műnemű anyag is lehet, éppenséggel líra is tehát, de (?) az évfolyamok sorában szórványos rendszerességgel fel-felbukkanó ilyen című rovat legemlékezetesebb dobásai kétségkívül kész(ülő) regényekből, vagyis nagylélegzetű prózaepikából származó szövegrészletek.

Teljesen nyilvánvalóvá mindez a(z első évfolyam) 3. lapszám(á)tól, a Kalász Márton *Tizedelőcédulák* című, nehezebben definiálható, de (?) kezdettől, koncipiálásától fogva, eleve nagyobb lélegzetű művéből vett és közreadott *Részlet* felvételével, megtekintésével (megolvasásával) válhat(ott) a befogadónak.³¹ A *Mustra* részévé váláshoz ugyanis nem utolsósorban az szükséges, hogy az egészében is már terjedelmesnek ígérkező prózaszöveg – a Kalászé esetében egy, „a magyarországi németek (és más kisebbségek) történetéről, sorsáról szóló” s egészen „napjainkig” nyúló kulturális esszé – egyúttal a könyvvé válás küszöbén álljon már, úgy készülségi foka, mint netalántán kiadói elhelyeztettsége, felragadottsága szintjén. E két utóbbi szempont közül mármost az évfolyam

³¹ *Napút* 1999/3. [április], 15–22.

(amolyan „új folyam”, azaz folyóiratindulás) elején szereplő Norman Károly³² és Noth Zsuzsánna-prózaminták³³ valahogyan még nem engednek minderre a maga igazi jelentőségében *rádöbenni*, ámbátor kiválasztásuk feltétlen rovati hozzáigazítás – a *Mustra*-rovat felől (is) – az adott lapszám alaptémájához,³⁴ amely az első esetben „A természet”, a másodikban a „Szenvedélyek” címszó alatt fut. (A szenvedélyek szubjektív-kreatív, játékos szűkítése-konkretizálása – pusztán önmagában a *Napút*-szerkesztés eredetiműhely-jellegére utalóan –: „Menekülés a szabadságtól” szempontja.) Már személyre szabott harmonizáció, hogy a topográfiai jellegű regény(részlet), valamint a szintén jelentősen térrajzi ihletettséjú környezeti érdeklődés a *mustra*adóval hol arról is írat, inkább s felvezetőleg, milyen is a „készülő műalkotás helyszínrajza”,³⁵ hol pedig csak annak „cselekményvázlatáról”.³⁶ Ezek a felvezető fogalmazások mint címadásokban (ez az iskolai fogalmazás témamegadó, legfontosabb része!, legalábbis elengedhetetlen abból) meglehetősen emlékeztetnek például a folyóirattal együtt születő és induló körkérdés megfogalmazására, azaz a főszerkesztői diskurzusalakítás szerves és jellegzetes részét alkotják több más dolog mellett.

A *Mustra*-rovatban való szereplés hangsúlyos közlést jelent a *Napút* folyóiratban, amit a szerkesztés részéről „A szerző névjegye” című szösszenet szerepeltetése (egyáltaláni alkotói megíratása) mutat a legmarkánsabban – olyan körülmények között, amikor is, kezdetben, még nem szerepelnek bio-bibliográfiai jegyzetek a lapszám többi szerzőjére vonatkozóan. Részben innen az az érzet, hogy némiképp esetleges-baráti a mustrálásra történő kiválasztás gesztusa és eljárása a szerkesztő részéről az első néhány alkalommal. Ez a *feeling* azonban a már említett 3. lapszámmal biztosan megszűnik Kalász Márton szerepeltetése révén, míg a 4. „füzet” végképp nagyon erős anyagot hoz. Már a fikciós nagyepikai széppróza, a regény újbóli visszahozatalával. De még azzal is megtette, hogy a kanonizált irodalom egyszerre két könyvmegjelenés-küszöbön álló alkotásából merítve.

Gyárfás Endrétől a *Gulliver utolsó utazása* már címével és kulturális reminiscenciában való félreismerhetetlen gyökerezettségével szavatol azért, hogy mélységesen beleillik az adott folyóiratszám deklarált témakitűzésébe: „Utazók, utazások”. (Itt ötlik fel az értelmezőben, vajon nem ez az anyag, illetve a róla való tudomás volt-e meg előbb a szerkesztőnek, s aztán ehhez igazította volna a lapszám-tematikát?...). De az önmagáról szóló névjegy legyártását tán megtagadó Gyárfás regényrészlete (vagy névjegyét mindig csak egy valaki adhatott volna!?) mellett is a fő attrakció ezúttal: Kolozsvári Papp László. Ő *A szerző névjegye* című, csatlakozó bevezetőjében erősen szubjektív, egyben meglehető-

³² Norman Károly, *Steepland*. Regényrészletek. *Napút* 1999/1. [január], 39–46.

³³ Noth Zsuzsánna, *Mamutmocorgás és Cickánycikkak*. Regényrészletek. *Napút* 1999/2. [február–március], 51–56.

³⁴ Az első évfolyam első lapszámától kezdve, mindvégig van/volt a *Napút*-számoknak ilyen, az impresszum és a]tartalomjegyzék körül jelzett alaptémája, következőképpen valahány *Naputat* afféle tematikus lapszámnak tarthatunk tulajdonképpen, amelyen belül a különféle rovatok is tartalmi harmonizációba vonódnak.

³⁵ Norman, 39.

³⁶ Noth, 51.

sen informatív önjellemzést ad. Mert ugyan ki tudna ekkora súllyal beszámolni még a jogi tanulmányok felé tett oldalvágásáról is – a kolozsvári Színművészeti Intézet kijárása már valamivel több pályatárs, szakmai ember számára hangzik ismerősen. De már a román és francia nyelvterület viszonylatában létrejött komoly műfordítói életmű megjelölése „írói mellékélet” gyanánt meglehetősen eredeti, egyedi fogalmazásmód. Kötődik az alkotó speciális kulturalitásához, abban gyökerezik egyenesen. Pontosan *így* a *Kortárs* folyóiratban való indulás tényét is csak ő legendásíthatja, regélheti el egyenesen, a laphoz való emblematikus „hűségét” úgyszintén. Nem másként a Magyar televízió vezetésében az 1990-es években elfoglalt pozíció esetében sem (az alkotó csak magát az intézményt említi.) S a legtanulságosabb, amikor a sokoldalú alkotó a számára legfontosabb művei felsorolását is az olvasó elé adja: „Regényei, novellái, elbeszélései, színpadi művei [...], politikai esszesorozatai közt a legfontosabbak számára a *Madarak voltunk*, *Malomárok*, *Lebegés*, *Miért kicsik a törpék?*, *Holló úr*.”³⁷ Értekezői résztvevője lehetvén egy Kolozsvári Papp életművével foglalkozó tanulmánykötetnek,³⁸ oda kell nyilatkoznom: a szerző saját értékelése szerint leginkább lényeges műveinek sora meglehetősen átfedést mutat a több szerzős gyűjtemény gyakoribb, ‘jellemzőbb’ szépirodalmi meritésével, értelmezői felragadásával. Így feltétlenül szilárd helyet birtokol a 2016-os szerkesztésben is a *Holló úr*. Mármost ehhez, az alcíme szerint „[t]izenkét kolozsvári történet”-et felsorakoztató kötethez³⁹ alkalmasint kapcsolódni látszó *Napút*-beli *Kísértetek* (elbeszélés) jóformán a két naptári évvel korábban napvilágot látó könyv közvetlen folytatásának is vehető, alcíme ugyanis ez: „A Kolozsvár-ciklusból”. Mer ugyan mi az életmű kifejezett *Kolozsvár-ciklusa*, ha nem a tucatnyi mennyiségre rúgó novella? Úgylehet, persze, hogy ez a ciklus ‘csak’ tágabb értelemben kolozsvári és – az esztendőt elhaladva sem függesztődve fel megalkotási folyamata (?) – idővel túlnyúlik az 1997-es könyvön és éven; a teljes életmű kolozsváriságának tágasságával... A szerzői bibliográfia és önvallomások, valamint az értelmezői szakirodalom besorolási kísérletei, valamennyire erőfeszítései alapján mindenesetre még a *Kleotéra története* (2000) könyv anyagával rokonítható a leginkább a *Napút* első évfolyamának egyik hangsúlyos *Mustra*-rovatbeli közlésében szereplő Kolozsvári Papp-próza a szerző nagyobb lélegzetű, alrészekre tagolt, folytatásosnak vehető vállalkozásai közül.⁴⁰

A *Kísértetek* egyébként önmagában (is) összetett, kivételesen értékes, kultúrateremtően (és -őrzően) érett, biztos kezű, egyben különös alkotás. Amiként: a sokrétű életművel bíró Kolozsvári Papp mustrai szerepeltetése is

³⁷ *Napút* 1999/4. 11.

³⁸ *A megélhetlent pótoljuk egymással*. *Kolozsvári Papp László emlékezete*. Szerk. Ondrejcsák Eszter, Ispánovics Csapó Julianna. Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2016.

³⁹ Erdélyi Szépművés Céh, Kolozsvár, 1997.

⁴⁰ Ezt támasztja alá a fentebb hivatkozott emlékkötet által felmozgatott némely filológiai bizonytalanság, amely mind szöveggenerikus, mind edicionális szintre kiterjed, főként az ún. „vénesszony-történetek” univerzumában. Vö. Kosztrabszky Réka, „Szép asszonyban a kétszáz éves ritkaság...” Kolozsvári Papp László Vénesszony-történetei. In: *A megélhetlent pótoljuk egymással* *Kolozsvári Papp László emlékezete*. Szerk.: Ondrejcsák Eszter – Ispánovics Csapó Julianna. Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2016. 58–71.

nagyon fajsúlyos és olyan pillanat (momentum), amelyben a lapcsinálás gesztusa biztosan érintkezőnek mondható az irodalomtörténeti jelentőségű tettel. Ezt jelen sorok írója mint a vonatkozó *Festschrift* társszerzője első kézből, talán hitelt érdemlően tanúsíthatja.⁴¹

naputonline.hu. Teljes nevén: www.naputonline.hu

Ha nem is a print lappal egyidejűleg indult, de mostanára már évtizedes léptékű létezéssel, működési gyakorlattal bír. És a nyomtatott lapváltozatot koncepcionálisan látszik túlélni. Gondozója, gazdája: Szondi Eszter.

Ösztönzés. A *Napút* folyóirattal összekapcsolható ösztönzések nyilvánvalóan több vonatkozásban is tárgyalhatók. Példának okáért személyes vagy megfigyelhető (kifigyelhető?) szerzői viszonylatban, netán a szerkesztői, illetve egyenesen a főszerkesztői tekintetben.

(Fő)szerkesztői ösztönzés.

A feltehetően nagyon erőteljes szerkesztői a legnehezebben kifigyelhető ösztönzés... Miért, pontosan milyen körülmények között és milyen körülállói, segítői csapattal vágott bele Szondi György a *Napút*-vállalkozásba, miként sikerült stabilizálnia azt a kezdes éveiben és – főleg – mi módon sikerült olyan, már hosszúnak mondható ideig működtetnie a periodikumot, amely már messze túlvan a magyarországi folyóiratok átlagos, még inkább a *gyakori* élettartamán?

Alkotói ösztönzés(ek)

(Napút-díjak – életműért, 2007-től:) Lászlóffy Aladár, Katona Tamás, Mohás Livia, Erdélyi István, Radnóti Zsuzsa, Lászlóffy Csaba, Bertalan Tivadar, Kiss Anna, Doncsev Toso, Szepes Erika, Druzsinn Ferenc, Szentmártoni Szabó Géza, Suhai Pál, Jankovics Marcell, Bertha Zoltán

(Napút Hetedhét-díj – műfordítói teljesítményért, 2012-től:) Báthori Csaba (német), Galgóczy Árpád (orosz), Gállos Orsolya (szlovén), Szénási Ferenc (olasz), Tasnádi Edit (török), Bognár Antal (szerb, horvát), Kovács katáng Ferenc (norvég), Károly Judit (francia), Szalai Lajos (német), Vörös István (cseh)

(Prágai Tamás-díj – debütáns kötet megjelentetése a Cédrus-pályázaton kiemelkedő szerzőktől:) 2017 – Hajós Eszter: *Bejárati égbolt* (próza); 2018 – Nagyatádi Horváth Tamás: *Szürkület versei*; Györgyi Csaba: *Mint két idegen* (novellák); 2019 – Benkő Ildikó: *Báránytánc* (versek); Jakab István: *Rótt körök* (elbeszélések); 2020 – Száva Csanád: *Pixelekre hull* (versek); 2021 – Hop-pál-Kovács Edit: *Majdnem elhittem* (novellák); Kellerwessel Klaus: *A 77 fejű herceg éneke*; 2022 – [Prágai Menyhért:] *YFoszlányok. Prágai Menyhért versei Pálvölggyi Léda illusztrálásával*

⁴¹ Hozzájárulásunk a több szerzős vállalkozáshoz: Zsávolya Zoltán, A detektívtörténet szublimál(ód)ása. Kolozsvári Papp László: Gyilkosság Normandiában. In: „A megélhetelent pótoljuk egymással”. 36–46.

Munkatársi ösztönzés(ek)

„Munkatársnak” nevezzük azt, aki a szerkesztőség belső munkatársa legalább, többnyire pedig inkább (amolyan) szerkesztő, rovatszerkesztő, tehát nem egyszerűen csak ír – olykor vagy akár gyakrabban – a lapba („külső munkatárs”). Ilyen kezdetben nincsen valami sok a főszerkesztő mellett: Prágai Tamás (vers), Toót H. Zsolt (próza). Utóbbi – az *utóbb* majd már már Toót-Holló Tamás néven létező alkptó – viszonylag korán, még az első évfolyam folyamán kiszállt az orgánium reguláris szerkesztéséből, a Szondi Györggyel lebonyolított szakmai projektekből azonban biztosan nem; 2021-ben is még biztosan részt vett a Prágai Tamás-díj, illetve az azt megelőző Cédrus-pályázat prózai részterületének értékelésében, a nyilvános eredményhirdetésen/díjkiosztón ő hajtotta végre az érintett (anyag) ismertetését, méltatását (az Országos Idegennyelvű Könyvtár olvasócsarnokában). Toót-Holló Tamás a laptól való elköszönés momentumában (ami a lapban történik) így szólal meg:

Rossz törvény, hogy a Napúttól búcsúzni kell? Nem. Rossz kérdés, hogy a Napúttól búcsúzni kell-e. Mert a Napúttól nem kell búcsúzni. Marad. A Gutenberg-galaxis nem halott ugyan, de megváltozott. Akár még azt is mondhatnám, hogy a tetszésem szerint változott meg. Már csak könyvek benne a bolygók a Napok körül keringve, s a művészet galaktikus csillagködeibe veszve. A papír egyre nemesebb lesz. Egyre több mocskot vet ki magából, hogy azok a Naumann-galaxisban legyenek inkább az űr szemetei. De a Naumann-galaxistól sem kell félni – az online tér számomra már nagyon régen egy üdítően izgalmas tér. Tele szeméttel, tele gyönyörrel. A szemetet felszedjük vagy elkerüljük. A gyönyörűséget pedig megkeressük, megóhajtjuk. // Nem rossz a törvény. Változás van. Soha nem fejlődés, mindig csak változás. A változatosság pedig hadd gyönyörködtessen minket is. Minket, a naputonline.hu mostani és leendő olvasóit is.⁴²

„Tanulságai” között ott van ennek az írásnak – a nem éppen mellékes információ mellett, miszerint *Aranykor* (lehet) a szerző éppen megjelenés előtt álló regényének a címe, kiadója pedig a *Naputat* is megjelentető Cédrus Művészeti Alapítvány (tehát a szerző alkotói kötődése Szondi György újabb edíciós műhelyéhez is és *mindmáig* fennáll) –, hogy idő óta van már és a jövőben is megmarad a www.naputonline.hu, vagyis az 1999–2021 között (főként) print módon létező folyóirat internetes változata, honlapja.

Értelmezői ösztönzés

Az első arra irányuló indíttatást, hogy a *Napútról*, pontosabban akkor még csak a folyóirat 2000 körüli évfolyamairól írjak, magam az azóta tragikusan korán elhunyt pálya- és nemzedéktársamtól, Prágai Tamástól kaptam. Tehát úgy körülbelül két évtizeddel ezelőtt. Mondhatni: *mindjárt*, azon melegében, a nem régi kisütöttség (pestiesen *‘frischgebacken’*) keletkezésőjét érzékelhetve még a borítók közé zárt lapokon. Kereken említve, mintegy előgördítve most az ezredforduló nulláit – a hattyú/kígyónyakon emelődő fejű 2-es mögött bizonyos szemnek úgy hullámszik fel a már zavarba ejtő

⁴² Toót-Holló Tamás, *Az Aranykor egy személyes tér*. *Napút* 2021/2. [december], 221. [221-223.]

mennyiségű zéró,⁴³ mint ahogyan a Loch Ness-i szörny testének hátsó része vonulhat elő a habok mélységeiből –, érdemes tudatosítani: a folyóirat kezdő évfolyamainál járunk, e temporális horizontra tekintve, vagyis ezeket kissé módszeresebben átlapozva az indulás „titkaira” érezhetünk rá. Titkaira? Nos, néha az is *titok*, ami eléggé nyilvánvaló lehet(ne), ugyanis kétségtelen léte, megtörténte, köteles példányai, OSzK-beli dokumentáltsága ellenére esetleg nem, *mégsem* beszélünk róla (eleget). Nem beszél: az Irodalomtörténet. Hát, most majd beszél!

Beszéde ugyan első pillanatban mintha eléggé elhaló lenne. Naná! Nyitó szavai húsz év előtről hangzanak fel, nagyon távoli valami gyanánt... Harmonikahang? Nem tudom. Annyira halk dallam, hogy meg sem szólal valójában. Miként szólalhatna meg ugyanis egy doboz? Az a papírból készült, mégis viszonylag erős tartókeret, amelyben Prágai Tamás legalább három *Napút*-évfolyam összes számát egyben átadta nekem. Azzal a határozatlanul is nyomatékos kéréssel, hogy írjak róla valamiképpen, valahol, amennyiben van kedvem, érkezésem rá. Igen: 1999, 2000, 2001 valamennyi lapszáma, sorozati egészként. A *dolog*, mármint az átadás aktusa így 2002 elejénél korábban nem lehetett, de később meg biztosan nem történt, emlékezetem szerint. A hullámkarton kasztni azután tartalmával együtt éveig porosodott otthonom *egyik* olvasó-sarkában ('képzőművészet & periodikumok' – esetleges, de talán megkapó *selectio!*), míg nem a folyóiratszámok egy takarítási kampány keretében polcra kerültek. Masszív és konzisztens tömegként egyben maradvá, lehántva bár magukról eredeti abroncsukat. S a papundekli elkallódott: kidobásra ítéltett vagy máshogy hasznosult? (A takarítást természetesen nem saját kezűleg végeztem!) Mindenesetre innen bennem a tangóharmonikához kapcsolódó képzet: amikor sok könyvet, kiadványt (akár tehát folyóiratot!) fogsz fel, tartasz és mozgatsz meg magad előtt, akár a polcra szedegetve ki hol egyikét, hol pedig a másikat, akkor a harmonikázás kézkitárásaira s -összecsukásaira emlékeztető mozdulatokat végzel... S a *Napút* első három évfolyamának összesen 30 kötete már feltétlenül ekkora fesztávolságot alakít ki a karjaidban!

Mármost milyen mondandó dallamát csalogatom elő ma ebből a harmonikából? Húsz év után még az eredeti „feladathoz” (vissza)hajolva. Kiderül majd az alábbiakból, néhány lehetségesen felmerülő részlet külön-külön való megvizsgálásából. Előljáróban mindenekelőtt arra emlékeztetek: az időközben eltelt két évtized folyamatos, igen figyelemreméltó szerkesztési munkája feltétlenül hitelesíti visszamenőlegesen az indulás – ebben-abbán még kezdetleges (?) – pillanatát, de nagyon sok minden (az anyagfelvonultatási keretek, szempontok, eljárások közül) már azonnal abban az átgondolt és rögtön érett benyomást

⁴³ Más szemnek pedig – Bertók Lászlónak – a mellékhelyiség, a „00” megtoldását, tehát felfokozását jelentette az ezredforduló évszáma. Igen jogosult bírálati asszociáció a „gazdaságkort” (Czakó Gábor) plázabolondként abszolváló nyugati emberiségre vonatkoztatva. De hogy inkább szörnyűség-e a fogyasztási idiotizmus – ami persze ökonómiai, s ezzel egyben egzisztenciális *szükség* –, vagy inkább a végzésre emlékeztető jelenség, az olyan dilemma, amelyből magunk az aligha létező, ám turisztikai/kereskedelmi vonzerőként, láthatatlan „lát-nivalóként” annál hatékonyabb „Nessi” tréfás-ijesztő figurájának felvillantásával keressük a kiutat...

keltő formában került-prezentálódott az olvasó elé a Napútban, ahogyan azt azután további jó húsz éven keresztül szellemi tápanyagként felvehette a lap egymást követő számaiból, évfolyamaiból. A teljes fegyverzetű Pallasz Athéné gyanánt történő előpattanás⁴⁴ allegorizálásának oly kedves nőalakja, ha megszólal, ha esetleg áriára ragadtatja magát – lám, s nem sok ez?, a harmonika instrumentuma mellett vokális fajta zene is még –, úgy énekét akkor véljük csak szirénhangként meghallani a múltból, ha abba is belegondolunk: nincsen már mindenki velünk, aki a most rekonstruálni szándékozott kezdeteknél, s később, a működtetés hosszú és következetes éveiben a főszerkesztő munkatársa volt az egyes rovatoknál. Ez az emberi *memento* ne csak emlékeztessen tehát, de figyelmeztessen is: a mérlegnek *itt*, ha valamiképpen megvonható egyáltalán, szorosabban a kezdő pillanatra vonatkoztatva is azon lépték alapzatán kell állnia, amelyet a 2020-as év végével tevékenységét beszüntető lapszerkesztés, illetve a folyóirat teljes működési ideje rajzol ki. Ez pedig jelképesen a *negyedszázad*, s majdnem konkrétan is annyi. Egészen pontosan 22-25 év(folyam) – Szondi Györgynek még a Masszi Lap- és Könyvkiadó keretei között végzett szerkesztői tevékenységét afféle előtörténetként számítva hozzá a Napút kezdetéhez, a folyóirat elindításának szükségességéhez és ennek körülményeihez.

De mi a magyarázat arra, hogy a még Prágai Tamástól, és tőle is igen régen kapott, nagyságrendileg minimum két évtizedes felkéréshez csak most térek vissza? Ekkora késéssel téve eleget a megbízásnak? Vegyük figyelembe: a Napút egészéről írni ma a mennyiségi átpergetés szempontjából nagyjából hússzoros munkát jelentene... Továbbá az egykori rovatvezetői (vers-) felvétel mögött is meghúzódhatott már főszerkesztői ösztönzés. Márpedig Szondi György személyes jubileuma is elérkezett ebben az évben, mégpedig az antikok emlékünnepes évfordulóinak egyik legkerekesebbikeként, s a tárgyilagosságméltányoló szakmai elemzés talán az elképzelhető legnagyobb ajándék szakmai emberek között. Végül, de utóbbtól nem függetlenül, azt jelentősen elősegítve, lehetővé téve: e sorok írójának magánesztétikája szintén megváltozott a közben eltelt időben, a majdnem teljes individualizmustól a tárgyias tájékozódás emberi figyelmességeibe fordulva. *Jobb később, mint soha.* S szellemekben sosincs „későn”!

Prózaporond. Egy a *Napút* számos rovata közül. Mindössze az első két évfolyam időszakában létezik. Tulajdonképpen *alrovat*, az átfogóbb **Ablak** rovat epikai művekkel foglalkozó része, szelete. Az **Ablak** úgynevezett „társzművészeti” tágassággal választva tárgyait, nem-elbeszélő művekkel, képzőművészettel is foglalkozott.

Szerkesztő, főszerkesztő. Szondi György és a *Napút* folyóirat indulása] Címadásom magyarázatául: Az „utolsó” szerkesztő [I.]. *Tüskés Tibor a Somogy folyóirat élén (1994–2001)* megjelöléssor alatt a magyar irodalom egykori, élete javát Pécsen eltöltő *doyenje* egyik, speciálisan körülhatárolható aktivitási periódusáról készíték [egyszerű jövő idő!] – egyelőre csak kéziratosan – munkaanyagot, műhelytanulmányt. Az „I.” tehát foglalt nálam az itt is kultivált vizs-

⁴⁴ Ugyebár Zeusz fejéből...

gálódási nemben, amúgy bízvást rászámolnám e „Nr.”-t Szondi Györgyre. Megérdemelne. A másik úr viszont jó másfél évtizeddel előbb született Szondinál, így bizonyára utóbbinak sem okoz gondot elfogadni ezt a csupán *numerózus* (és korántsem morózusnak szánt) tárgyalási rendet. – Mindezzel természetesen még mindig csak részleges magyarázattal szolgáltam a címhasználatra. Fennmaradó tartozásomat (jelen) írás további részeivel, annak egészével kívánom leróni.

*

Toót-Holló Tamás, illetve összsubjektuma, Toót H. Zsolt közvetlen szerkesztői tevékenysége 2001 közepéig tart a *Napút* folyóiratnál. A III. évfolyam nyitó lapszámának első belső borítóján szereplő szerkesztőségi csoportképen csakúgy ott mosolyog még, mint ahogyan a prózarovat hivatalos, impresszumban jelzett gondozója is ő ekkor még, töretlenül. Kilépésével majd az addigi versszerkesztő, Prágai Tamás általános „szerkesztővé” lép elő, (egyelőre) nem támad helyette külön, másik prózaszerkesztő.

Amíg azonban a kis- és nagyepika műfajainak koordinálójá Toót H. Zsolt a *Napútnál*, addig meglehetősen ambíciózusan, mondhatni alapos láthatósággal végzi munkáját. Amit a leginkább az *Ablak* című kritikarovat *Prózaporonid* elnevezésű alrovatában jóformán számról számra napvilágot látó szerkesztői jegyzések, azaz rendszeresen közölt epikai tárgyú könyvbírálatok jelenléte, módszeressége támaszt alá. Arra a tényre, miszerint a rovatgazda itteni vizsgálódásai feltétlenül hangsúlyosak, hogy a rovatszerkesztői figyelem nem riad vissza a merész vonalvezetésű értékelés talán az irodalmi közeg némely résztvevőiből talán lelkesedést, az irodalmi közeg némely más résztvevőjéből viszont akár ellenállást is kiváltó intenzitásától – s ahogyan a felfedezés önnön meggyőződéséből kifolyólag magát is emblematiszusan kénytelen prezentálni választott és magasba emelt tárgyával együtt –, az egyik legjobb példa a III. évfolyam nyitószámában található:

Bármennyire meghökkentő is, érdemes megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy Malgot István Kambodzsa-könyvét a magyar irodalom egyik legkülönlegesebb szerelmes regényeként kell számon tartanunk. Igen. A mű meggyőzően bontja ki előttünk azt az érzést, amely egy esendőségében is nagyszerű, hanyatlásával is rabul ejtő, mérhetetlenül szegény, de kulturális értelemben felfoghatatlanul gazdag, sokat szenvedett országot járva hatalmasodik el a barangoló „barang”, a fehér idegen tudatában. És nehéz nem észrevenni, hogy a modern civilizáció minden vétkét ismerő, a pénz „iszonyatos hatalmából” következő fejlődéstől őszintén irtózó vándor hogyan döbben rá: nem teheti, hogy ne szóljon – örök hűséget esküdve valakinek, aki az „elmúlt idők és széthullott terek” mögül néz vissza rá: „Benéztem tátongó üregeidbe, ezer sikátor és odú, s mélyükön kínjaid bugyrai, és a szétfeszítő bugyrok hasítékain emberek rajzanak kifelé, megkeresni az életet. Amit a portól tán sose látnak. Őseid városokat emeltek, felépítették hitükre támaszkodva a világ legnagyobb templomait, megteremtették a kozmikus világkép középpontjaként Angkort, a Várost... Angkor Wat, Bayon, istenkirályok mérhetetlen hatalmának hírnökei. Hidak a menny és a föld között... Elmúlt idők és széthullott terek. Maradt a por. És egy nép koldusszegényen. Buddhista nép. Szelíd. Nem emlékezik a régi időkre. Megpróbál élni, elvánszorogva egyik naptól a másikig... Semmid sincsen. Nem tehetem azt,

hogy ne szóljak. És én, aki követ faragtam, fát véstem, kalapáltam, rakosgattam a szavakat. Érted, szerelmem.”⁴⁵

*

A 2002/3. [áprilisi] lapszámban (némiképp esetleges/pontszerű a mintavétel) Prágai Tamás vers-, próza- és kritikai szerkesztő egyaránt. Darab ideig van, így megy ez, bármennyire is egyedi-különös ez a megoldás. Bárki ellenőrizheti az egymásra sorjázó lapszámok, évfolyamok rendjében, menetében. (Egészen pontosan a III. évfolyam 5/6. lapszám-határán történik meg a váltás: az 5.-ben Toót H. Zsolt még prózaszerkesztő, a 6.-tól Prágai Tamás magához vette az epikaredakciót is a versi mellé, azt a 2001-es év végéig párhuzamosan viszi, mígnem a 2002=1. lapszámtól kezdődően harmadikként a kritikát is magához veszi a szépirodalmi műnemek gondozása mellé. A IV. évfolyam 5. számában azután már egyszerűen, differenciálás nélkül „szerkesztő” egy ideig. A legjobb úton ahhoz, hogy később, a halála után elérje majd még az „örökös szerkesztő” címet is.)

*

A 2008/1. [január-februári] lapszámban (némiképp esetleges/pontszerű a mintavétel) éppen Bognár Antal (korábban és későbbben főmunkatárs) a próza-, Király Farkas pedig a versszerkesztő és önálló gazdája van a műbírálat reszortjának Vincze Ferenc személyében. Prágai Tamás momentán eltűnt ekkor(ra) az impresszumból, de biztosra vehetjük: legalább olyan mértékben jelen van a tágabban vett, például pályázatok elbírálásával, másféle kiegészítő tevékenységekkel felbruttósított szerkesztésben, mint amennyire Toót-Holló Tamás. Legalább, vagy még intenzívebben is.

Prágainak több könyve is megjelent a laphoz kapcsolódó, szintén Szondi György vezette kiadó gondozásában, lényegében már a 2000-es Massziszat így tarthatjuk számon (vö. a *műhely* folyóiratilag a PoLiSz-szal, tehát személyileg nem utolsósorban Turcsány Péterrel fémjelezhető előtörténetével) – de (?) akkor már, T. P.-t említve, még az 1993-as *Madarak útján* kötetet is ide vehetjük, formálisan a *Kráter Műhely Egyesület* kiadásában. A szerző/szerkesztő további kötetei ezen a környéken: *Ellenanyag* (2005); *Pesti Kornél* (2007); *Barbárokra várva* (2009); *Kivezetés a költészetből* (2010); *Veller* (2014).

A *Napút* folyóiratról, különösen annak indulásáról, névadásáról pedig a következőket mondja egy hangsúlyos alkalommal Prágai Tamás:

[T]alálgatjuk, mi legyen a folyóirat neve. Ilyenkor minden eszébe ötlük az embernek, a legnagyobb marhaságok és képtelenségek (Hamvasnak is van egy frappáns szövege erről a Karneválban), de természetesen minden ötletnél akad jobb, a vita sohasem akar eldőlni. Hosszas tételődés után villant elém a Napút név, és jobb híján sikerült megvédenem.

Mindenki Csontváry-áthallásnak gondolja. Pedig eredete a debreceni kalendáriumhoz, Fazekas Mihályhoz vezet. Az ekliptika (az a sáv az égbolton, melyben a zodiákus csillagképei található) kifejezést annak idején, találóan, napútnak

⁴⁵ Toót H. Zsolt, *Elmúlt idők és széthullott terek* (Malgot István: Barangolások Cambodiában) = *Napút* 2001/1. [február], 83–87. 83–84.

magyarították. Megkerestem a megfelelő idézetet is: „A szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezzük napútnak.” Ez a szöveg kellőképp elvont ahhoz, hogy bárki hitvallást lásson benne – ez nem is volt célunk ellen –, végül zöld utat kapott a javaslat.⁴⁶

Tehát Prágai Tamás a *Napút* folyóirat névadója! Ő a névadó, aki frappánsan, szellemesen, pontosan, kissé (ön)ironikusan, de annál nagyobb kultúrateremtő erővel indokolja is, a sikert aratott javaslatát, visszamenőlegesen.

Szépirodalom (→ /?/ Mustra). A negyedszázhoz közelítő számú évfolyamban – tehát a nagyságrendileg negyedszázados fennálláshoz kapcsolódó majd’ 25 darabúra rúgó évfolyammennyiség keretei között – összességében leközölt szépirodalmi anyag kérdését a lapvállalkozás egészéről szóló kiseded, ám (talán) markáns áttekintésünkben valamennyire megkerüljük. Tétel rangjára emelni szándékozva jelentjük ugyan ki: „ami a *Napút* irodalmából ökoérzékeny, az visszahat az újság általános irodalmára mint olyanra [...], éspedig pozitívan, emelő jelleggel”.⁴⁷ Emez, általánosságban tételezhető literatúrát pedig „szellemileg teljességgel klasszikus” gyanánt véljük megragadhatónak, tehát mint ami szorosabban „klasszikus modern”⁴⁸ [...] Magától értődvé, önkéntelenül esztétis-

⁴⁶ PRÁGAI Tamás, *Naptalan utak, napúttalan napok*. Napút 2008/8. [október], 10.

⁴⁷ Zsávolya Zoltán, *Kezdet és Folytatás*. Napút 2021/2. [december], 231.

⁴⁸ A vonatkozólag alapító értékűnek tekinthető teoretikum fényében pontosabb (lenne) a „klasszikus-modern” megjelölést használnunk. A Kulcsár Szabó Ernő három- (ld. KSzE, *Klassische Moderne, Avantgarde, Postmoderne. Paradigmen der modernen Literatur angesichts der Krise des ganzheitlichen Denkens*. Neohelicon 1989, 1/29–44.; KSzE, *Klasszikus modernség, avantgarde, posztmodern. Az irodalmi modernség és az „egész”-elvű gondolkodás válsága*. Kortárs 1990, 1/129–142.), majd négyosztatú (ld. KSzE, *Az irodalmi modernség integratív történeti értelmezhetősége*. Irodalomtörténet 1993, 1–2/39–65.) irodalomtörténeti modelljének, „klasszikus modernség”-kategóriáját strukturális orientációs pontként vevő újképzésünk egy klasszicizálódott/sztenderdizálódott „modernségnek” azt a valójában igencsak megnyúlt stílusorszakot kénytelen tekinteni, amely a 19. század második felétől, végétől kezdődően, úgynevezett „másodmodernséget” és/vagy „utómodernséget” egyaránt nagyvonalúan felvéve (beolvasztva), avantgárdon, neoavantgárdon átugróan alkalmasint máig is tart, és természetesen azt is magába foglalja (mégpedig harmonikus, illetve a gyakorlatában emblematiszikus módon), amit egészen a közelmúltig „posztmodernnek” hívtak. Ez, az általános és hosszán kitarított, napjainkig is tartó modernség lenne tehát akár (s meglehetősen egységességgel): a „klasszikus-modern”, azaz a gyakorlatban klasszicizálódott: *megcsontosodott* modern. Akár *konok* modern – lényegi belső differenciálódásra képtelenül. A *Napút* folyóirat önkéntelen eszménye, szerkesztésmódja, egész gyakorlata e tekintetben korántsem egyedülálló fórumként, műhelyként támasztja alá a „gyanút”, miszerint igazából csak egyetlen modernség volt, van. Egyébként egy/a felmerülő időszakaszolási részosztatok nagyobb, ha nem is valamennyi szakaszára, ám azok többségére átfogóan, vagy legalábbis átfogóbban érthető „klasszikus-modern” koncepciója Kulcsár Szabó Ernő közvetlen terminushasználatából is kiolvasható; a Petri-verset elemző, négykezes tanulmány a posztmodern előtti és annak kontrasztjában vehető modernséget illeti a „klasszikus-modern” jelzővel, ahol is a költőjeles kifejezés legalábbis utómodern vagy másodmodern színezetet hordoz. Ld. KSzE–Katon Gergely, *Az új lírai beszéd a válaszok horizontváltásában. Kísérlet a klasszikus-modern*

ta, azaz nem művészetvallású (ez utóbbin belül nem is avantgárd!) [ugyan], ám a tradicionalista szépirodalom vonatkoztatási rendszerén belül maradó.⁴⁹ Egyszerűsítő eufemizmusnak tekintve az előbbieket, egy, a posztmodernségért lándzsát legalábbis kifejezetten nem törő szerkesztői és az ilyen szemléletet minimum hallgatólagosan támogató szerzői vagy az efféle szemléletet a gyakorlatban mindenesetre önkéntelenül alátámasztó anyagbegyűjtési eljárás mód, akár szisztematika bízvást feltételezhető – és nagyjában-egészében: tapasztalható – a folyóirat évfolyamainál. A lap teljes történetében. (Ami aligha baj, hiszen „posztmodern” talán nem is volt, míg ellenben az szinte bizonyos, hogy mára már nem annak történetileg-interpretatív vett alkotási paradigmái a meghatározók.) Ehhez társul a máshol is tárgyalt lapszám-indítási sajátosság, miszerint a folyóirat egyes, havi füzetei (lapszámjai) nem a szokványos, hagyományos felépítést követik. A „füzetek” közepére-végére nézve nem feltétlenül érdemes (ennyire) szoroson elemezni az anyagok elhelyezkedésének struktúráját, ám az már rögtön az induló évfolyam indító számában feltűnik, hogy – a borítóbelső itt önmagukban is szerepet játszó írásai után – nem egy tekintélyes költő tekintélyes szöveggént értékelhető verse vagy versei nyitják a lapszámot, hanem az *Előtér* rovatba sorolódó értekezés a tulajdonképpen első írás, amely történetesen esszé, éspedig az ökotörékvéseket elméletileg alátámasztó, ilyen tekintetben programszerű dolgozat.⁵⁰ S az ezt, a folyóirat címéhez, az ebben emblematikusan kifejeződő alaptörékvéshez még tematikus szorossággal is kötődő munkát követően *Évgyűrűk* (rovat)cím alatt csatlakozik egy vegyes műfajú blokk. Mely áll egyrészt és elsődlegesen Teller Ede (Edward Teller névváltozattal aláírt) visszaemlékezéséből, memoár-vázlatából, másrészt, de nyilván korántsem másodlagosan Babics Imre és Tózsér Árpád verseinek csokrából. Mármost ezekre a lírákra éppenséggel ráfogható, hogy azok szintén a *tempus* egymásba érő rétegeit tárgyalják, ekként méltán képezik elemeit egy „Évgyűrűk”-rovatnak – habár a rovatjelzés kifogy felettük a fejlécben (így inkább csak a tartalomjegyzék sugallja őket a nevesített rovat részének, ami nem egyedül ezen laprész vonatkozásában megeseő jelenség).⁵¹ A különös csak az, hogy 20

---

lira egy szereptípusának újraértésére. (Petri György: A delphoi jós hamiscsődöt jelent). Alföld 1994, 3/48–68. Uez IN: K5ZE, Az új kritika dilemmái. Az irodalomértés helyzete az ezredvégen. Balassi Kiadó, Budapest, 1994. 135–163.; ill. csak Kísérlet a klasszikus-modern líra egy szereptípusának újraértésére. (Petri György: A delphoi jós hamiscsődöt jelent) címen IN: Irodalomtanítás az ezredfordulón, főszerk. Sipos Lajos. Pauz–Westermann Könyvkiadó, Celldömölk, 1998. 912–924. A tanulmány számos közlése egyebek mellett biztosan utal a felbukkanó periodizációs kategória fontosságára is.

⁴⁹ Zsávolya, 2021. december, 231.

⁵⁰ Sebeők János, *Naptánc*. Napút 1999/1. 3–4.

⁵¹ Hanem a sorrendben negyedik *Hangírás* és a hatodik *Tárlat* rovatra ugyanúgy igaz, s ezen a módon elhatározottnak, „koncepcionálisnak” tűnik. Új rovat ugyan nem indul az élőfej „elsemllegesedésével”, annak formális-látszatos kiüresedése következtében, mely jelenség azután a mégiscsak ilyen (című) rovat mindenkori folytatását, illetve végső soron annak nagyobbik részét fémjelzi (áthúzódólag, mennyiségileg), ugyanakkor az élen jól kivehetően nekiinduló rovat maga nem, *mégsem* folytatódik innentől *mint olyan*... A közvetlenül a címetes ciklus mögé benyeseződő névtelen ciklusrész vagy félciklus mindenesetre a következő

másik folyóiratból talán 15 is az ekkor már markánsan tekintélyes Tözsér Árpád versével indította volna a sajátlapszámát, ezt követték volna esetleg a pillanatnyilag még csak a negyvenedik életéve felé közeledő Babics Imre munkái. Míg a mégoly tisztelt, nemzetközi hírű fizikus emlékező szösszenete valahol hátul jött volna le, lefelőbb a tanulmány/kritika-rovat előtti esszé- vagy tematikus blokkban...

Hogy azonban ez nem így történik, az főként a szerkesztettség, a strukturális elrendezés terén hivatott erőteljesen jelezni: a *Napút* képében nem épp szokványos periodikum jelentkezik. Hanem feltétlenül valami új lép színpadra a kortárs folyóiratfenntartás és -működtetés világában. Valami újszerű, ahol a *novum* a különködést vagy annak legalábbis a látszatát sem fél köntösként magára venni. Néha. De éppenséggel miért ne így, időnként? Ha emellett kétségtelen a specifikum, az eredetiség.

Történet, előtörténet. Masszi Péter editoriális égisze alatt – akinek egyik vállalkozása a Kráter Műhely Kiadó volt – közel tíz esztendeig létezett már a POLISz folyóirat, amikor is, nagyjából a *Napút* megindulásával egyidőben, tehát 1999-től, Turcsány Péter főszerkesztésével egy módosuló, immár Kráter Műhely *Egyesület* néven futó fenntartó intézmény keretei közé került át. Az innentől más, régi-új vezetésű, de sokkal korábbi, éspedig meglehetősen sokrétű és heterogén előzményekre visszatekintő POLISz azután még elég hosszú ideig fennállt; 2014-gyel szűnt meg, miután nem kapott többé NKA-támogatást. A tehát szintén 1998 végéig számítható, afféle ős-PoLiSz működésének utolsó éveiben az egymással vitákba is bonyolódó Masszi Péter, Szondi György és Turcsány Péter nevű húzó egyéniségek által egyidejűleg különböző irányokba vonni akart és ezért bizonyos szempontból „toporgónak” is nevezhető orgánum volt, de mint ilyen is: Szondi György majdani (egyre inkább) saját lapja, a *Napút* koncepcióképző közegének, „előzményének” tekinthető – a későbbi *Napút* felől visszatekintve rá mindenképpen. Az egyelőre afféle párosként együtt mozgó

---

nevesített ciklushoz sem tartozik még; amolyan laprészek közötti, lebegő, kissé alárendelt vagy definiálatlan, valamennyire rangon-alul-tartott anyag. S ez még a tisztelt-favorizált lírikusok szövegbokránál is így van az *Évgyűűkhöz* becsúsztatva, s akkor mennyivel inkább így a *Tárlat* és a *Hangírás* kiadványszakasz esetében. Ezeknél ugyanis még annyira sem kell keresni az egymás mellé sorolódás közelebbi racionalitását vagy netán kreatív ötletszerűségét, akár szerkesztői szeszélyét. A klpzóművészeti, a művészt röviden bemutató „tárlatnyitó” íráshoz és a műnyomó papíron prezentált reprodukciók mögött aligha szorul közelebbi magyarázatra az egymásra sorjázó, többnyire rövid szépirodalmi írások koncepcionális „másodrangúsága” (még a rangos szerzőnek számító Kiss Anna vagy Vörös István szerepeltetése mellett is); a magnetofonnal rögzített interjú nyomtatott leiratát kínáló „Hangírást” pedig jelen írásunk más helyén alapvetően fedezzük fel, leplezzük le mint olyasvalamit, amitől rendszeresen, lapszámról lapszámra ismétlődő szellemialkotás-porondtól az elnevezés alapján kissé talán mást várnánk (pl. zeneműkottát – a „képírás” fogalmi megfelelőjeként a zene területén), de amely rovat vezető anyaga mögött (tehát az 1999/1. számban Tarján Tamás Juhász Ferencsel folytatott beszélgetését követően, 21–28) nyilvánvalóan kevésbé hangsúlyosnak tekintett szépirodalmi szövegek (majd’) féltucatát gyűlik fel, kerül felmutatásra a szerkesztő által, megint egyszer – nem először és nem is utoljára. (→*rovatok*)

másik két személyiség 1998 vége felé 2:1 arányban különbözött el a korábbi csoport harmadik tagjától, amolyan gyakorlatias problémakezeléssel új folyóiratot alapított, de ennek indulásakor még így is leírható a helyzet: miután Turcsány Péter az akkori POLISz-t, a későbbi, általa kalibrált POLISz-t a Masszi-portfólióból kiszakította, a könyvkiadó Szondi György főszerkesztőségére támaszkodva (akiben a maga szempontjából megbízott) biztosította (magának), hogy továbbra is egy kulturális folyóirat kiadója maradjon. Néhány évvel később aztán a valóban „megbízható”, ám (? , hol is van itt az ellentét?!) teljesen önálló-sodni kívánó Szondi a kiadói jogokat ugyancsak kivásárolta Masszitól, a lapműködtetés külső-funkcionális védőburkot jelentő konstrukcióját immár szintén hivatalosan magához rendelve (a Cédrus Művészeti Alapítványon keresztül).

Ez a *story*, mármint a Napút folyóirat elindításának, masszív működtetésének, aztán végig-vitelének (most már az utóbbiról is beszélnünk kell) históriája, alapvetően-átfogóan egyetlen központi szerkesztői *instancia*, a főszerkesztő, Szondi György története. Habár segítőtársakkal, társszerkesztőkkel, sőt a szerkesztőbizottság funkciójának megfelelő tanácsadó testülettel (Napút-kör) folytatta munkáját, az orgánum elsődlegesen egyszemélyű irányítás alatt állt. Nagyon helyesen egyébként. Mert bármily szép dolog is a képviseleti-proporcionális demokrácia, annak legfőbb érvényesülési terepeként nem elsősorban a lapszerkesztés világát, közegét kell tekinteni. Ahol jelentős és – ami ezzel logikailag egyenértékű végső soron – hosszabb ideig fennállni képes folyóirat jelent meg a kultúratörténet folyamán, ott lényegében mindig egyetlen, meghatározó, középpontban álló egyéniség koncentrált irányítási modellje érvényesült.

Ez kezdetben nem látszott annyira a Napútnál, vagy ha igen, egyelőre még nem (feltétlenül, főleg nem kizárólagosan) Szondi György kezében összpontosulva. Az 1999/1. szám első belső borítólapján szereplő beköszöntőjében Masszi Péter, az alapító üzletember, hangsúlyosan kiadóként, sőt lapkiadóként mutatkozik be, mögötte Szondi György – kézírással szedve, tehát a betűvetés/nyom(d)ászat legszemélyesebb, kalligrafikus eljárásával – mindössze annyit jegyez meg: „Elindulunk. Folytatjuk. Tartsanak velünk. Köszönöm figyelmüket.” S az aláírás. A fentiekben általunk már részletesebben megragadott régi-új, új-régi működés pontos, de szűkszavú jelzésén túl ez a gesztus stílusbeli leválást, egyéniségbeli elhatárolódást is jelezhetett finoman a szintén eléggé lakonikus, ám *ehhez képest* egyenesen 'szószátyár' masszii névjegyhez képest. Érdeemes lehet felfigyelni arra is: bár egymás közelében lép fel e hangsúlyos momentumban, a két férfiú külön-külön, mindegyik a maga nevében szólal meg; a főszerkesztő egyes számban köszöni meg az olvasónak a remélt, a várható figyelmet. Így lényegében magára hagyja Masszit azon bejelentésével is: „Mindig arról álmodoztam, hogy kiadóként éppen nekem sikerülhet folytatnom a folyóiratok folyóiratát, a legendás Nyugatot... Sokáig hittem, hogy így lesz. / Isten másképpen akarta. / Elindulok felé a Napúton...” [kiemelés – Zs. Z.]. E szójátékos mondandó-végzés grammatikai-jelentéstani érdemeit nem tagadva is borzadással emlékszünk vissza arra a kezdeményezésre (egymást metsző/tépő kezdeményezések tömkelegére?), amikor – emlékezetem szerint a 2000-es évek elején, tehát a Napút indulásával jóformán irodalomtörténeti szinkronban – intézményileg/jogilag komolyan *fenyegetett* bennünket annak a téveszmés és aránytévesztő, anakronisztikus méltánytalanságnak a réme, hogy

valakik megint Nyugat címmel működtetnek majd folyóiratot a hazában... Tudomásom szerint Masszi Péter tevételesen nem bonyolódott bele ebbe a meddő – és végtére egymást is ‘szerencsésen’ elfojtó, különféle csatározásokba fulladó – küzdelembé, ám előbb idézett álmódosása feltétlenül közelebbi vizsgálatot érdemel a helyes (és egyébként már a kijelentésben magában is benne rejlően helyes!) perspektivizálás kimunkálása, illetve most visszatekintőlegesen: *rekonstruálása* érdekében. Itt ragadom meg az alkalmat közölni az Emberiséggel és Ország-Világgal: *A Nyugatot mint olyat* – bármily sajnálatos ez némelyeknek esetleg – *nem fogja (tudni) folytatni senki, és egyben minden épkézláb, egészséges ambíciójú, illetve szerencsés szerkesztő folytatta és folytatni fogja – egyes résztörekvéseiben, részeredményeiben.* Azért *sem*, mert a Nyugat *egyszeri ontológiai tény* (volt) 1908–1941/44 között, de ennél fontosabb: ha lényegi kondícióit nézzük – éspedig különböző korszakaiban, azokat esetleg egybeszámítva valamiképpen, mert legalább a minimális periodizációról sem érdemes elfeledkezni –, akkor a nagy modernizmus európai/franciás irodalmi forradalma nem halmoz fel még egyszer annyi személyi-forradalmi partizánságot (az addig hivatalossal/szokványossal szemben) és esztétikai-világszemléleti-társadalmi gyúanyagot, hogy az valóságos intézményi (intézményesülő) művészeti forradalom keretei között robbantsa ki és stabilizálja azután tartósan a maga létét/attitűdjét a kultúra porondján. És ehhez akár csak hasonló – bárha esetleg más elvek alapzatán álló – fejlemények sem lesznek még egyszer se mifelénk, se Európában a szellemiek világában. *Garantálja* ezt mindenekelőtt a jelen dolgozatunk elején is megjelölt konzumfüggőség értelmileg feltétlenül tompító hatása, valamint a művészetmódszertan egyidejű párhuzamosságainak, végtelenül oszcilláló pluralizmusának azon, dzsungeles *anything goes*-a, amelynek a posztmodern filozófia nem annyira az okozója, mint inkább csak a bölcseletileg leképző jellegű, azaz *követő* szimptomája. Egyszerűen: a megváltozott kommunikációs-mediális közegben már soha nem tud akkora átrendeződésként megélni egy kultúra, benne egy nyelvi-nemzeti művelődési közösség, mint amekkora váltoállításként bejelentkezett és levezényelte a maga dolgát a Nyugat körül csoportosuló új irodalom Magyarországon (magyar nyelvterületen). Nem, mert – éppen a jelentősen megváltozott mediális-kommunikatív közegben – a közelébe sem juthat (vergődhet!) kezdeményezése: újítása, ‘forradalma’, robbantása annak a hírértéknek, amelynek a generálódása pedig elengedhetetlen lenne ahhoz, hogy az amúgy, önmagában bizonyosan (éppolyan) jelentős kezdeményezését akként tudja érzékelni szakmai és nagyközönség! Azt persze nem is állítom, hogy egyébként biztosan számítani lehetne valami afféle (horderejű) új-kezdeményezésre, új-szerveződésre, új-intézményesülésre a jelenben/jövőben (vagy lehetett volna 1941/44 és a ma pillanathorizontja között bármikor), mint amilyen a Nyugaté volt a maga idejében!

Igaz, azt sem mondom, hogy Masszi Péter ne lenne összehasonlítható Hatvány Lajossal és Fenyő Miksával, vagy Szondi György Ignotussal, (megint) Fenyő Miksával és főleg Osvát Ernővel – (legalább!) strukturálisan. E lehetséges párhuzamok közül talán az Osvát/Szondi parallelitás a legérdekesebb, azzal a szükséges eltérésjelzéssel, hogy ebből az egybevetésből nem egy tekintetben Szondi György hozható ki nyertesként! Szondi a *Napút*-szerkesztés évtizedeiben lényegileg tudta megőrizni érdemleges filológusi aktivitását, mellé pedig

felzárkóztatott egy szépírói életművet, míg ellenben Osvát idővel minimális kritikusi szorgalmát is fel-felfüggesztette, „irodalmi működésének jelentőségét és súlyát [lényegében csak – Zs. Z.] a Nyugat adja meg”.⁵² A fanatikus irodalom- és művészszeretet, valamint a fontosnak tartott ügy(ek) iránt megmutatkozó nagyfokú áldozathozatali hajlandóság azonban mindenképpen szoros rokonságba helyezi Szondit Osváttal. *Feltehetően* nem is lehet másként eredményesen folyóiratot szerkeszteni!⁵³

Egyszóval *mindezek* fényében értékelhető igazán Masszi Péternek a Napút 1999/1. számának első-belső borítóján eszközölt álmódozása, ezen álmódozás szimpatikus szójátékba forduló, reális visszavétele. A Napúton indul volt el (a) *Nyugat* felé? Eszmények, valóban ideális irány tekintetében máshová nem is érdemes felkerekedni! Nyilván Szondi György egyelőre masszívan masszis lapja sem adhatja ennél alább (az ezredfordulón)!

A 2000/1. szám első-belső borítóján ismét találkozhatunk alapítói/főszerkesztői beköszöntővel. Itt, miközben Szondi György következetesen őrzi az előző évben e helyütt megismert lakonizmusát („Jó együtt. Együtt jobb.”, erősíti meg a közönség felé), Masszi Péter *Eltelt egy esztendő...* cím alatt oszt meg az olvasóval igen aprólékos részleteket, mondhatni, műhely-, azazhogy: kiadói titkokat, dilemmákat.

Amikor mintha nem ezt tenné – ámbár, amint mindjárt látni fogjuk, még ekkor is a folyóirat ismertebbé tétele marad számára a tét –, visszatér egy évvel korábbi, az indulás *feelingjét* előjátékos és a jelek szerint részéről azt fémjelző gondolatához, melyben van valami nyugtalanító. A lap kezdeteiről, illetve előtörténetéről szólva ugyanis kijelenti: „Még a születése előtt lebeszéltek róla a barátaim, hogy Nyugat legyen a címe. Hittem nekik, mert jó, ha az ember hallgat a barátaira, és elindultunk a NAPÚTON.” A fogalmazás bizonygatásából két dolog nyilvánvaló: 0) „Barátain” itt főként a már a lapalapításra, a folyóirat-működtetés kezdeteire jelentős koncepcionális-tartalmi befolyással bíró Szondi Györgyöt értheti Masszi Péter, aki tehát sikerrel térítette el attól a hibázástól (mindannyiukat), hogy nettóban próbáljanak ismét Nyugat címmel lapot indítani! 1) Masszi Péter nagyon akarhatta 1998 végén, hogy Nyugat, vagy e címnek legalább valamilyen változata legyen az 1999-től induló lap elnevezé-

⁵² Van az a szerkesztőtípus, aki egyre inkább csak szerkesztővé válik, de úgy, hogy szinte már egyetlen sort sem ír le kéziratkérdő levélen kívül. A 20. század második felében biztosan ilyené lett a *Jelenkor* folyóiratot három évtizeden át irányító Szederkényi Ervin, aki állítólag már levelek fogalmazásával sem fárasztotta magát, mindössze ráfeküdt szerzői viszonylatban (is) a(z) államilag dotált szerkesztőség) távbeszélő készülékére. Becslésem szerint – amely természetesen főként csak a saját kommunikációs viszonylatomra alapozódhat –, Szondi György sok száz, talán (fél)ezer kollégával tarthat rendszeres, éspedig *nem felületes* telefonkapcsolatot, s úgy, hogy a konkrét beszélgetés kezdeményezése többnyire az ő oldaláról merül fel.

⁵³ Azért mondom, hogy „feltehetően”, mert jómagam megpróbáltam – és talán még meg is próbálok – másként is...

se.⁵⁴ 2) Ez az egykori vágy még mindig, a fogalmazás jelenében is visszasajog neki... Tulajdonképpen: bánja akkori döntését. (Merthogy véleménye szerint reklám-felhajtóerőt jelentene a folyóiratnak a Nyugat cím.) Annyira persze nem, hogy a fájdalom megakadályozná a megvalósult folyóirat címét érintő, tréfásan kreatívkodó témetmetaforájának másodjára történő előhúzásában! Melyet a végig nagybetűs írásmóddal most szájbarágósabban tesz explicitté. Persze ebben a lokalizáló jellegű szójátékban valójában van annyi tartalék – éspedig a lapot ténylegesen készítő szerzők-szerkesztők valóságos szellemi muníciója gyanánt –, hogy annak ismételt, már igazán emblematisz lefedése a lapcím említésével, fejlesztésével, továbbgondoló kibővítésével mégiscsak indokolttá teszi (visszamenőlegesen, pár sorral feljebbre utalva) a Fazekas Mihály-i,⁵⁵ csontvárisz szellemi kör(forgás) ennyire mániákus emlegetését. „Meg tudja valaki állítani a Napot? – kérdezi 2000. januári köszöntője végén is Masszi Péter. – Nem hiszem, hogy sikerülne! Mi inkább követjük. Fürdünk fényében, ragyogását kérjük rovatainkra és melegét a munkánkra, az irodalomra, a művészetekre.”

Egyebekben Masszi Péter már-már operatívan, egészen gyakorlatias módon, afféle futball-edző tónusában intéz felszólítást 2000 elején a csapatot kedvelő fanokhoz: mit javíthatnának *együtt* a jövőben, az éppen induló évben, évfolyamban? A lapolvasásról elmélkedik – egyáltalán, s a már kézbe vett folyóiratszámok (legyen szó bár magáról a *Napútról*, vagy egyéb periodikumról) gyakori befogadói feldolgozási módjáról. Mely utóbbi a csapongás, maga a hektikuság, lényegében egyfajta *print szörfölés*. (S nem pusztán egy újságon belül, de újságok között is.) És erről eszébe jut, hogy a folyóirat immár interneten szintén elérhető. Sok olvasó: nincsen, állapítja meg. Ám a meglévő olvasók: szívesen olvasók.

*

Amit aligha tud figyelembe venni a könyv- és lapkiadó (tehát logikailag a legtágabb kategóriába besorolhatóan: egy *nem-szerkesztő*), az az a tény, hogy a folyóirat-vállalkozások nem (kizárólagosan) a szélesebb-távolibb közönség

⁵⁴ Elrettentő példaként az ilyesfajta, tehát valamiféle új, nettónak állított 'Nyugat'-hoz képest legalább részben szükségképp *eltérített vállalatként*/próbálkozásként lásd a később indult, ám napjainkig is vissza-visszaköszönő, kezdetleges kiállítású, felismerhetetlen szerkesztési koncepciójú és igen hullámzó színvonalú *Nyugat Ma* című, más menedzser által kiállított folyóiratot!

⁵⁵ Az első évfolyamban az első számtól kezdve a borítólapon szerepel az idézet a *Lúdas Matyi* szerzőjétől: „A szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát Napútnak.” Ez csak a 10., utolsó borítójáról tűnik el (több évfolyamra, majd csak később tér vissza), igaz, az nem is egy szokványos lapszám, hanem máris évkönyv (*Művészévkönyv 2000*), mint majd minden évben lesz a 10. szám. Az „irodalom, művészet, környezet” műfaji jelzés itt eltűnik, s helyette az *Írók, színészek, képzőművészek kalendárium* alcím szerepel. (A mindenkori 10. szám ezen, könyvszerű funkcióját a későbbiekben majd az „X jeles hetvenes” megjelölés alatt látjuk újra felbukkanni, évente, immár nem szűkítve le a szerepeltetett emberek körét literátorokra, színpadi emberekre, szobrászokra-festőkre. És a folyóirat alcíme is visszapaszkodik a borítóra, amely az első évfolyam végén egy lapszám erejéig eltűnt, az évkönyv első megvalósítása alkalmával.)

számára indulnak el és működnek azután hosszabb-rövidebb ideig! *Hanem* sokkal inkább a szűkebb-közeli közönség számára, amely jól kivethető átfedéseket mutat a szerzőgárdával. Mely utóbbi a szerkesztő(k) szakmai-emberi szocializációjának tagjai közül rekrutálódik. Ezt a sereget állítja ki – sorait átrendezve, megfésülve, kiszelektálva – a szerkesztőség lapszámról lapszámra ismétlődően. Márpedig ez a tevékenység elsődlegesen szellemi, és még másodlagosan sem nagyon tud piaci, rentabilitási kérdésekre ügyelni. Legfeljebb sokadlagosan.

Mindennek fényében kísérteties igazán, hogy már a 2001/1. szám ugyan-csak az első-belső borítólapon található kiadói beköszöntőjében eljut odáig Masszi Péter (igaz, valójában csak már a 2000. év eleji gondolati előzménye alapzatán megragadva), hogy fiskális-matematikai vonalra igyekezzen terelni a folyóirat alapvető diskurzusát. **„Egy kis számtan... [kiemelő vastagítás az eredetiben – Zs. Z.] – írja most. – Megdöbbenő számsorokkal kellett szembenéznem az elmúlt év értékelése kapcsán. A forintokkal – mennyibe kerül egy lap előállítás, milyen magas a fajlagos költség, hogy elszaladtak a járulékos költségek stb. – most nem is untatnám a lap lelkes és hű olvasóit. // Sokkal meglepőbb számomra annak a keserű pirulának a lenyelése, hogy milyen kevesen vagyunk, akik a folyóiratot megveszik vagy kölcsönveszik, kinyitják, forgatják, olvasgatják, esetleg el is olvassák az első betűtől az utolsóig.”**

Masszi egyszer már – a 2000/1. számbeli beköszöntőjében – végigjárt-szotta a folyóirat-olvasás témáját. Akkor, állítólag nem utolsósorban a saját lapforgatási szokásait felidézve, megnyugodni látszott abban, hogy meglehetősen szokványos, korántsem éppen igénytelen e téren a hektikus befogadás: kézbevétele-féltetése, kiválasztás-csapongás. Most újra előhozakodik a teljes egészében való periodikum-feldolgozás állítólagos követelményével. (Vajon elfelejtette a múltkori végső-soron-megnyugvást? Vagy akkor nem volt egészen őszinte az Úrban és a Megnyugulásban?) Ami inkább arra utal, hogy ő maga még részlegesen se nagyon fogyasztott valójában folyóiratokat – sorainak írása idején. Másként nyilvánvaló lenne számára: a vérbeli folyóirat-fogyasztó egyszermind és nagy valószínűséggel részleges fogyasztója csupán (?) a folyóiratnak. Mint afféle boltba, áruházba, azaz hogy *magazin*ba tér be oda, és nem vesz meg feltétlenül mindent egyszerre.⁵⁶ Szélsőséges, ám nem is annyira ritka esetben csak önnön 'beszállítói' árúját, teszem, a saját, éppen ott megjelent cikkét olvasgatja megújra, örömmel. És még ebben az esetben sem kell ezt az olvasót abnormisnak tekinteni! Különben is, nyilvánvalóan mást is el fog ott olvasni *magán kívül*, önkéntelenül, s feltétlenül többet, mintha nem jelent volna meg abban a lapszámban. De mindent, „az első betűtől az utolsóig” terjedően mindent? Nos, arra nem esküdött meg, hacsak nem monográfusa az újságnak, tehát még ezzel az alapossággal is csupán: visszatekintőlegesen. Persze: bármekkora is az átfedés szerzők és olvasók között, az előbb említettek

⁵⁶ Hanem – hasonlatos megvilágítás felé víve a dolgot – hol cukrot az épp küszöbön álló sütéshez, hol kenyeret a mindennapok megszokott működési elpőfőgégázának megtermeléséhez, hol éppenséggel befőttesgumit – befőzési célra. (Ez csak az *Elimentare*, mint a művelt románban, a valódi „áruház”, mint egykor a Minden Gyűjtemény?, a hasonlat bővítéseként pl. még ruházati cikkeket is kínálta.)

valójában csak szélsőséges esetek. Ami igazán fontos: legalább 4-5 feltételezhető érdeklődéstípus számára szolgáltat szellemi tápanyagot egyidejűleg, azaz minden egyes lapszámában a Napút. Már az indulás Napútja is. Ha mindegyik típus talál *valami* neki érdekeset egy-egy számban? Márpedig valamit mindenképp talál mindegyik, *mindenki!* Ennél többet kívánni...

„Kiszámoltam – végzi okfejtését Masszi Péter 2001 elején –, ha a NAPÚT költségeit könyvekre fordítanám, majd egy tucat könyvvel több jelenhetne meg egy esztendőben. De akkor hová tűnne a folyóirat?”

Pontosan ez az! A lap ugyanis kell, *kell egy lap*. Minden más mellékes. Főleg a folytonos, 2001-re már menetrendszerűvé váló fiskális szorongatás vagy egyenesen fenyegetőzés (?) az alapító vagy 'laptulajdonos' oldaláról.

Amikor Szondi György főszerkesztő – aki nem egészen melleleg már az 1999/2. számtól (végig ezen az évfolyamon, de 2000-tól az impresszumba kiírva valamiért már mégsem) mint „felelős kiadó” is szerepel – erre és Masszi megismételt felszólítására a közönséghez, miszerint olvassák a lapot, csak annyit reagál: „Igen. Köszönöm.”, akkor ez az egyszerű két szó nem kizárólag nyugtázás gyanánt, hanem valamennyire az előzőekben, (még) *fentebb* szereplő akadémikusok elparentálásaként is hat. Már a kompetenciájába avatkozó, zavaró gesztust érzékelő, ám minden feltehető bosszúsága ellenére magát még visszafogó tulajdonképpen, igazi Gazda beszédének tetszik ez, bőven, vagy legalábbis a nagyon készülődő Gazdáé, aki természetesen sokban máris az... (A pattogós pódium-lapbemutatókat levezénylő Irányító Egyéniség olyan jól ismert, szimpatikus dörmögése hangszínével.)

Alaposan gyűlhetett ekkor már az elhatározás a kiadói jogok megvásárlására s ezzel egy formális-szakmai s alighanem a legfőbb (voltképpen az egyetlen?) akadályozó tényező kiiktatására a szerkesztői, mi több, főszerkesztői koncepció teljes kibontakoztatása elől!

A 2002-es az az évfolyam, amelynek első számában, az első-belső borítón szereplő páros kiadói-főszerkesztői beköszöntő rá eső felében utóbbi először felhagy a szoros lakonizmussal. Azt ígéri: „A tettekből fogant szavak tovább testesülnek mindannyiunk által újabb ezer oldalon az idén. / Közben. Közösen. / Köszönöm: Szondi György”. Formális-retorikailag nézve ez a megfogalmazás bibliásnak (vö. „az Ige testté lett”) is érzékelhető igenlése az előzőekben olvasható Masszi-féle bizonykodásnak és az olvasókat érintő – úgy látszik, elmaradhatatlan – biztatásnak, noszogatásnak, ám az önálló, tartalmi, szakmai, szerkesztési munkálkodásra teszi a hangsúlyt, gyakorlatiasan. (Azt is megtudhatjuk: 100-as a horizont a terjedelmet illetően lapszámunként, ami a 4-gyel való oszthatóság nyomda-ökonómiai követelményével társulva konkrétan 96 oldalas, szabályos havi/alkalmankénti megjelenést takar.) Nyílik is erre a higgadt eltökéltségre hangulati lehetősége Szondinak, hiszen Masszi szintén egészen érdemleges dologgal kezdi ezúttal. Immár a negyedik évfolyamnak való nekifutást harangozza be a kiadó, ami egy új lap létrehozásánál, elindításánál, működtetésénél nem éppen csekélység. És talán éppoly fordulópont a LAPALAPÍTÁS valamennyire mágikus szférájában, mint állítólagosan az érzelmi kapcsolatoknál a 7. év? Ez a mi, hasonlatba forduló (fulladó?) kérdésünk, már pusztán méltányosságból se tulajdonítsuk Masszi Péternek! Fájdalomra okot adó kijelentést ugyanis nem nehéz találni nála magánál sem. Mert a laptulajdonló

kiadónak a szokványos *Nyugat*-fixációtól való elszakadási képtelenségét bizonyítja az értelmező előtt, amikor az önmagában egyébként jeles vállalásként továbbra is működtetni kívánt folyóirat iránti eltökéltségét a „nagy nemzedék” egyik tagja, Karinthy Frigyes folklorizálódott, jelöletlen citátumban történő megidézésével támasztja alá: „A humorban és a Napút kiadásában nem ismerünk tréfát.” A 2002/1. szám gerince ugyanis egy humor-összeállítás (nem először, a 2001/1. is ilyen volt már!), Masszi Péter ehhez kapcsolódóan (is) fogalmazza sorait, de ő maga annyira nem ismer *határt* a tréfálkozásban, hogy a következő kijelentésre ragadtatja magát: „Idén választási év van Magyarországon. / Szavazzanak, kérem, velem együtt idén is a NAPÚT-ra!”

Szorosan nem tartozik mostani vizsgálódásunk tárgykörébe az 1908–1941/44 között működő, lényegileg szerencsés feltételek között fenntartott emlékezetes/példaszerű orgánium, azonban a háború utáni folyóiratainknál szorosabban-tágabban feltétlenül fennálló viszonyítási alap mivolta (érdekes módon a kiválóbbaknál szerényebb-távolabbi, a silányabbaknál szégyentelenebb-közelebbi ez a viszonyítási szándék/kényszer!) miatt érdemes bővebben kitérni rá: A (művelt/ebb/) (nagy)közönség a Nyugattól való elszakadási képtelensége, persze, nagyon is érthető! Hallgatólagosan/gyakorlatilag csak az 1940-es évek elejéig/közepéig, mondhatnánk: Radnóti Miklós *kivonódásáig* (gyakorlati kiválása a literális szcénából fokozatosan történt: a fizikai megsemmisülést a publikációs lehetetlenség időszaka előzte meg a költő számára, a Bori-notesz exhumáláskori fellelése pedig 1946-ra tette lehetővé a *Tajtékos ég* kötet megjelenését, ezzel vagy fél évtized termésének csodarobbanásként való rámerését szakmára, országra), illetve – ezzel majdnem egyidejű, halála után irodalomtörténeti léptékben már kisvártatva beálló – kritikai felíveléséig követi csak valójában a középiskolai oktatás a magyar irodalomtörténet folyamatát, mely momentum lényegében a Nyugat-korszak – az 1941/44-es számítási ingadozás miatt valójában szintén fokozatos – lezárultával egyenlő. Érettségizett, azaz tradicionálisan „nadrágosnak” nevezett ember *tulajdonképpen* így és itt, ezen a ponton végzi tehát irodal(o)m(esztétika)i tájékozódását mindmáig a hazában; főleg ha lényegileg kényszerülünk hozzászámítani mindehhez a majdnem mindenhol fennálló tananyag-feldolgozási lemaradást a 4./12. középiskolai osztályban. S ez, bizony nagyjából valóban így van – hacsak nem folytat a későbbiekben kifejezetten irodalmi(-művészeti) stúdiumokat. (Szaktanár és tanuló két „jó fej”, mert „rövideket író”, s így az olvasási kapacitást ’korántsem megterhelő’ teljesítményű ember, *irodalmi egyed* esetében kivételt tesz az 1945 óta elmúlt időszak vonatkozásában, ami persze csak felemás módon ad okot öröme: Pilinszky János *száltkái* amolyan rendhagyó, fura makogás gyanánt keltenek fel valamelyes, többnyire inkább idegenkedő-hitetlenkedő érdeklődést, míg Örkény István esetében nem biztos, hogy átjut a járulékos információ, miszerint egyperces novellákon kívül bármi mást is alkotott volna életművén belül a méltán neves próza- és drámaíró... S az ún. „kortárs irodalmi tétel”, amely mint ilyen egyetlenként nem ritkán még élő szerzőt von a terítékre, azért nem feltétlenül termékeny, mert általában minden valóságos szelekció vagy értékelés nélkül eljárva a magyaros kolléga egyik haverját juttatja lehetőséghez a diákok szélsőséges meghökkentése vagy egyenesen szellemi kínzása által, akinek semmilyen kánonhoz, de talán még az irodalomhoz magához sin-

csen semmiféle köze... Ez tehát a nadrágos emberek mai találkozása jelenkori literatúránkkal, ami alapján lehetetlen garantálni, hogy az új és új generációs hullámok alkotóinak befogadó hívévé legyenek!

TEHÁT a Masszi Péter által mutatott „nyugatozó” szimptóma önmagában nagyon ismert, még ha voltaképpen annyira nem is szolgáltat releváns támpontot sem a Napút (korai) törekvéseinek feltehető motivációjához, sem pedig azok utólagos értékeléséhez. Ugyanakkor messzemenően helyes felismerésként dicsérhetjük Masszi azon észrevételét, miszerint némely gyakorlat máris hagyománnyá szilárdult 2001 végére a lapnál. Ő az ekkorra már harmadszor megvalósított „kalendárium” megalkotását, vagyis az évi 10. lapszámnak a jeles hetvenesek évkönyvébe való áttűnését emeli ki. Ez valóban egyike azon eseményeknek, amelyek a Napút-évfolyamokat még vagy további húsz esztendőn keresztül zárják (szinte rituálisan), ám a tényleges, az élő, a valóban ‘folyó-irati’ lapszerkesztést közelebbről tekintve messze nem a legfontosabb, főleg pedig nem az egyetlen hagyományi állandó.

[Apróbb-]nagyobb. Egy folyóirat működésének ideje alatt kisebb vagy éppenséggel jelentősebb változások mennek végbe rajta/benne, ám vannak jellemzők, mozzanatok, amelyek nagyjában-egészében végigkísérik életét, fennállásának periódusát.⁵⁷ Azonban ez utóbbiak közül gyakran épp az azután majd hosszú távon szilárdan megmaradók – éppen a hőskor, az indulás éveinek tüzeiben – csak amúgy fokozatosan, vagy legalábbis nem (feltétlenül) egy csapásra megjelenő módon koholódnak ki.

Voltaképpen még nem is a szerkesztés, a lapstruktúra vagy -kiállítás (-megjelen/ít/és) elképzeléseéhez tartozik, hanem mindössze az anyagbegyűjtés, tehát az amolyan előzetes mérlegelés kérdését illető információval szembesülünk, midőn az első évfolyam lapszámainak hátsó-külső borítóján (az elérhetőségek, ár, előfizetés, számlaszám mellett) a következő *bonmot*-t olvashatjuk: „Kéziratokat olvasásra elfogadunk. Közlésre az elfogadhatókat.”⁵⁸ Ez a szellemesség vagy borsos tréfa (?) nem csupán a második évfolyamtól kezdve nem

⁵⁷ A Nyugatnak (!) például az inkább az eleje és az inkább a vége felé eső *fertályán* a címlapja, azaz a lapszámonként beköszönő információszerkezete is *finom-érezhetően* (finoman, mégis jól érzékelhetően) megváltozott azzal együtt, hogy előbb, 1908–1929 között, az ‘Ignotus + Fenyő / Osvát’ vagy 1933–1939 között a ‘Babits + Gellért’, illetve 1939–1941 között a ‘Babits [Illyés] (+ Gellért)’ (közbül, 1929 és 1933 között ‘Babits [+] / Móricz + Gellért’) személyi felállásképlet szerkesztette.

⁵⁸ Hozzávetésképpen a klasszikus-lakonikus jelzés az ilyesmivel kapcsolatban szokásosan többnyire így hangzik: „Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.” Ennek zordságát valójában csak a következő, álduvarias, túlcizellált, skót-sváb ihletésű szemtelenséggel előadott ‘változat’ világítja meg (melynek alváltozataival a kilencvenes években lehetett találkozni – talán valamiféle rendszerváltásos újudvariaskodás előzékenységének érvényesülése keretében?): „A kéziratokat [a megfelelő postázási díjértékben – Zs. Z.] felbélyegzett válaszboríték mellékelése esetén visszaküldjük.” Mármost ehhez, a közbülső, ritkán alkalmazott, de súlyos variációhoz szintén viszonyítani érdemes Szondi György kitalalmányát. Mert egy pillanatig se legyen kétség: az 1999 első féléve folyamán a hátsó-külső borító alján olvasható, egyéni Napút-megoldás (Napút-egyéni megoldás) biztosan a főszerkesztő *származéka*.

folytatódik hátul-kívül, de még az elsők sem megy végig teljességgel. Azonban pusztán az első évfolyam nagyjából első felére korlátozódva is nyilván megteszi a maga hangulati hatását... Az irodalomtörténésznek pedig határozott információt ad arra nézve, hogy Szondi György főszerkesztő szellemi befolyása valószínűleg mindenkiénél, az alapító-kiadóénál is nagyobb lehetett a Napútnál, már a lap indulásának pillanataiban is, és pedig a legapróbb gyakorlati részletekre kiterjedően is (amibe a(z) – mára talán ebben a formában eltűnt – Általános Értékforgalmi Bank számlavezető pénzügyintézetként való kiválasztása is beletartozhat, mondjuk, a túlságosan „sztenderd” OTP helyett).⁵⁹

Az évi 10 lapszám-megjelenés *havilap* esetén, mondjuk, hogy „ügyes” megoldás, nem utolsósorban a takarékoság terén. Így kezdi a Napút is, mellesleg teljességgel Masszi Péter szellemében, ebben a tekintetben bizonyosan fennáll az egyetértés a kiadóval. Csinálja ezt más is, az Új Forrás például, a Jenlenkor meg éppenséggel évfolyamonként pontosan 11 számot ad ki ősidők óta, a szabályszerűen visszatérő július–augusztusi összevont beiktatásával.⁶⁰ Egyszóval vannak eredeti megoldások ilyen tekintetben a kortárs magyar periodikumoknál. De már az, hogy a 2000. évtől kezdve az 1. szám csak februári lesz? És innentől kezdődően a márciusi mindig a 2., az áprilisi pedig a 3. lapszám, és így tovább? Majd aztán a decemberi közelebről úgy bír éppen a 10. lenni, hogy előzőleg ennél a lapnál is (mármint a Napútnál) szerepelt egy nyári összevont (július–augusztusi, 6.-ként)?⁶¹ (Legalábbis az 1999-es és a 2000-

⁵⁹ Idővel természetesen az OTP válik a működtető alapítvány számlavezető pénzügyintézetévé.

⁶⁰ Az igaz, hogy Pécssett beleraknak annyi anyagot a nyári dupla számba, amennyi egy normálnak („szimplának”) a 150–170, ha azért nem is egyenesen a 200%-a. Míg a Napút évi 10 száma közül csak az utolsó, az „évkönyv” vastagabb a szokásosnál, az első három évfolyamban legalábbis (de később sem igazán másképp). Az meg tulajdonképpen a valóságos folyóirati szövegállományból kivonódó terjedelem. (Megállapításom korántsem valamiféle „számonkérés”, mindössze ténymegállapítás.)

⁶¹ Az első évfolyamban a Napút 1. száma még januári, s a közvetlenül következő két évfolyammal majdan kirajzolódó év közepi szinkront (vagyis azt, hogy majd(í) mindig éppen az 5. lapszám válik a júniusivá) 1999-ben még úgy éri el a folyóirat, hogy ekkor a 2. szám éppenséggel „február–márciusi” lesz... Meglehet, ehhez a kiadó külsődleges-költségvetési hezitálása is hozzájárul. Esetleg az alapító mecénást elbizonytalaníthatja a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásáról szóló hivatalos döntés késlekedése, s talán ezért pauszát kb. egy hónapnyi időt a folyóirattal, mely tényt utólag hónapösszevonással kozmetikáz? A 3. (tehát ne tévesszük el: áprilisi!) számhoz már heves szponzorálattási segítségkérésre ösztönöz(het)ve a szerkesztőséget, mely tevékenység egyszerre igen sikeresnek látszik (miközben eladdig nincs nyoma): „E számunk megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma nemzeti és etnikai kisebbségek főosztálya, a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Fővárosi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat és a Budavári Lengyel Önkormányzat támogatta.” (Ekkor a lapszám gerincét adó téma is külön vonzhatja a felsorolt intézményeket: *Hazai kisebbségi identitású alkotók* a terítéken.) Mindenesetre az első évfolyamban csak az 1999/4. hordozza először az információt, miszerint a folyóirat az NKA támogatásával jelenik meg az évben, míg – szerencsére – az általunk itt vizsgált további indító évfolyamoknak már mindjárt az első lapszámai ezzel a hírrel szolgálhatnak. Az orgánium szakmai-egzisztenciális megszilárdulásának legfőbb jele ez, a központi hozzájárulás!

es évfolyamban, mivel a 2001-esben egyszerűen átugródik a július hónappal lehetséges elszámolás: míg a megelőző évek gyakorlatának megfelelően az 5. szám ebben az esztendőben is júniusi kötésű még, addig most a 6. kizárólag augusztusivá válik, a korábbi július–augusztusos kettőzés helyett!) Nos, mindez főként csak a szemlélő Szépirodalmi Figyelő tájékoztató és a lapokban, így a Napút-számokban is megjelenő szerzőktől esetenként megfelelő időben/ időbeli ráhagyással utánközlésre publikációkat elkérő munkatársának megzavarására alkalmas, talán kifejezetten azt célzó eljárás. Utóbbi ugyanis afféle „szemlélési periódusokban” számol, melyeknél havilap kategóriája esetén pl. a januárhoz automatikusan kötődik nála az 1-es, a márciushoz a 3-as, a júniushoz a 6-os, a szeptemberhez a 9-es és a decemberhez a 12-es arab szám képzete. Alapvetően akkor is, hogyha a folyóirat (impreszumban) deklarálja az évi 10 számot – mint az Új Forrás (ám a Napút nem deklarálja: nem mondja, csak *teszi*) –, persze hozzá lehet szokni: jön és jön az augusztusi 6-os... Mindjárt a júniusi 5-ös után (amennyiben nem július–augusztusi az a nyári szám, és van egy teljes számmi Nyaralási Kihagyás az év közepén, vagyis a *nap útjának* amolyan 'esztendei zenitjén'⁶²).

S [vajh'] mi csodás apróság még? Különösség, jellemző, részlet. – A vízjel-les-merített és fényes (és szabályosan recés) borítópapír felhasználásának gyakorlatát mindössze két számon keresztül folytatja a Napút, ezt az első évfolyam harmadik lapszámától kezdődően felcseréli a matt-merített (szabálytalanul érdes) borítólap alkalmazásával (1999-ben sötétkék, 2000-ben türkiz színben). Vajon az utóbbi takarékosabb, és ebből a szempontból nagyon merésznek minősült aztán a kezdés? A számolgotós beköszöntővel induló 2001/1. pedig még egyszerűbb, karton (habár fényes!) borítólapok között indítja a 3. évfolyamot, s inentől kezdve ez marad állandó. Igaz, az immár végképp megkérdőjelezhetetlen belső műmelléklet társulása mellett (utóbbi természetesen műnyomó papíron) – hasonló egyébként már az 1999/1.-től indulóan jelen van.

Az állítólagosan nehezen olvasható „címlap” (ezt is Masszi Péter emlegeti – valójában a borítói címsorról van szó) már 2000 februárjától, vagyis a 2. évfolyam 1. számától kiigazításra kerül. Rögtön teljesen véglegesedve is ekkor.

Az egyes, adott lapszám szellemi-szerkesztési gerincét adó témakör megjelölésére, kijelzésére a borítón a 2. évfolyam 4. számától kezdve kerül sor, egyelőre hátul-kívül s felül, ehhez társul később ugyanezen információ közlése elől-lent is. Először a 2000/10.-ben így. (Hogy ez a tematikusembléma-kettőzési eljárás aztán végigkísérje majd a folyóirat teljes élettartamát.)

Rovatok(ról általában). A *Napút* indító száma (és ezzel indító évfolyama) már/ is nagyon gazdag rovatokban. Ebből mennyiségileg, a tájékoztatósi gazdagság/ szór(ód)ás jogának fenntartása tekintetében később sem igen ad alább a folyóirat, legfeljebb nem minden lapszámban pontosan ugyanabban a sorrendben követik egymást ezek a rovatok, nem is folyvást ugyanazokról és teljesen ugyanúgy van szó esetükben, lévén ekkor-akkor újak is tűzödnek közéjük,

⁶² Zenitre hágás, persze, csak a *nap útjának* 24 óránként ismétlődő periodicitású mozgásánál figyelhető meg valóságosan. Éves viszonylatban ennek megfelelője: amikor a Nap nevű égitesthez keringési pályáján a legközelebb kerül a Föld nevű bolygó.

mások meg (néha) el-eltűnnek. Ahogyan a szerkesztést tápláló anyagtermelés lüktetése élő jelleggel kirajzolja a (mindenkori) nehézkedés, elrendeződés körvonalait! És ez tehát (jóformán) a kezdetektől fogva végig megfigyelhető. Az indulás több 'füzetének' viszonylatában szűrőpróbaszerű vizsgálódásokat végezve azt láthatjuk, hogy a dolog a következőképpen alakul:

Sorrendi pozíció	1999/1.	1999/2.	1999/3.	2000/1.	2001/1.	2002/1.
i./	Előtér ⁶³	Előtér	Előtér	Előtér	Előtér	Állati évgyűrűk
ii./	Évgyűrűk	Évgyűrűk	Évgyűrűk	Évgyűrűk	Évgyűrűk	Hetedhárom
iii./	Fénykör	Tárlat	Mustra	Mustra	Mustra	Tárlat
iv./	<i>Hangírás</i>	Mustra	<u>Emlékezet</u>	Hetedhét	Tárlat	Mustra
v./	Mustra	Hetedhét	Fénykör	Tárlat	Hetedhét	Berek
vi./	Tárlat	Fénykör	Berek	Fénykör	<i>Hangírás</i>	Ablak
vii./	Berek	<u>Emlékezet</u>	Tárlat	Kopogtató	Fénykör	
viii./	Hetedhét	Ablak	Kopogtató	Ablak	Berek	
ix./	Kopogtató	Kopogtató	Hetedhét		Ablak	
x./	Ablak	Égalj	Ablak			
xi./	Égalj		Égalj			

Számos konzekvencia volna levonható e táblázat „lázgörbéiből”, ezek nagyobbik része persze nyilvánvalóan eseti, esetleges és – akár – véletlenszerű jelenségeken nyugodhat csupán. Tartózkodva az ilyen következtetésektől, itt és most csak néhány olyan, sarkos megállapításra szorítkozunk, amelyek meglehetősen biztonsággal olvashatók ki a rovatok vagy kvázi rovatok (mögöttük témák, műfajok, teljesítmények, jelenségek stb.) szinte megszakítás nélküli „versengéséből”, szerkesztői *versenyztetéséből*.

A részben „összefüggő” minta (1999/1. – 1999/3.) és az évfolyamnyitó egyes lapszámok mintavételi pontjai egységesnek mutatják a(z induló) *Napút* azon törekvését, hogy egyedi felütésű, majd a szellemi értékeket tradicionálisabban prezentáló közepű („derekú”) lapszámain belül hangsúlyos teret biztosítson a képzőművészetnek is, műfordításos kitekintések aktusain át megjelenítsen „idegen” irodalmakat-kultúrákat, végül hogy a kritikai rovat ne sztenderd módon leghátul legyen benne, hanem csak hátulfelé, *legvégül* aztán (anyaghiány?!), mégiscsak leghátul többnyire-sokszor... Az indázó elnevezésű rovatok és szövegosztatok a főszerkesztő fantáziadús ötletessége alapján burjánoznak fel, nyújtják át egymás ágközein kacsákat és szellemkincsesen begyűjtött, egybehordott, cifra-ötletes *kecseiket!*

Ezen a ponton folytathatnánk a rovatok felsorolását, megragadását, ismertetését is. Még sokára, nehezen érnénk a végére. S úgy lehet a szövegtípusok,

⁶³ Melyet (???) csak az első-belső borítón szereplő – szintén hangsúlyos és természetesen már a lapszám részét képező – anyag előz meg. A további számokban, évfolyamokban sem másként!

szöveg- és laposztatok differenciálása a szerkesztés részéről részben túl is megy azon a címkeállományon, amelyet még a hagyományos értelemben rovatos jellegűnek lehetne tartani. Meglehet tehát: labirintusszerűen sűrű már mindaz, ami Szondi György és társai kezén folyóiratrovatnak minősül errefelé.

De hát úgysem a műfajok szerinti rovattagolódás jellemző igazán a folyóiratra, hanem a műnemeket is, a művészeti/tudományos határt is egyaránt átszelő tartalmi burjánzás, tartalmi hullámvás-körvonalazódás, (ki)kristályosodás! Majd további vagy húsz év bizonyítja igazán, de az elrendeződés, a pályára állás „oroszlánkörmei” már a kezdő évfolyamokban látszanak: a Napút biztosan sajátos, szellemileg teljesen klasszikus, e kettőből következően pedig félreismerhetetlenül, jól fel- és megismerhetően (elismerhetően!): *jelentős folyóirat* (-tá válik). Fő Redaktora, Szondi György pedig minden szövegfiókot és műfajt és szellemi területet és társművészetet és egyszerűen MINDENT összevezető, egyberendező egyetlen nagy ROVAT(OKAT)-SZERKESZTŐ... (Akinek minden egyes rovatszerkesztője – mégoly eredetit alkotva maga is – csak fiók/á/ja végső soron. De hát olyasmit is megmondtam már, hogy szép dolog a képviselői-proporcionális, többségi-szavazásos demokrácia, ám azért a lapcsinálás végső soron lényegében mindig egyszemélyes vállalkozás. Volt és marad.)

Versles. Egy a *Napút* számos rovata közül. Mindössze az első két évfolyam időszakában létezett. Tulajdonképpen *alrovat*, az átfogóbb **Ablak** rovat lírai/verses művekkel foglalkozó része, szelete. (Az **Ablak** úgynevezett „társművészeti” tágassággal választva tárgyait, nem-elbeszélő művekkel, képzőművészettel is foglalkozott.)

Zene(i jelenlét). A *Napút* folyóiratban a **Hangszóló** című rovat anyagai – úgy a zenei lejegyzés, mint a zenével foglalkozó írásmunkák szintjén – tartoztak ebbe a kategóriába..

G. Komoróczy Emőke

„Most van a NAP lemenőben...”

– de visszfénye még sokáig be fogja ragyogni
művészeti életünk égboltját

(A Napút 2021. decemberi [222.] búcsúsámáról)

1999 januárjában művészeti életünk égboltján megjelent egy fényesen tündöklő NAPkorong, amely átívelvén a keleti és nyugati országrészeink közötti feszítávolságot, bevilágította addigi, szürkülő félhomályba merült művészeti életünk minden zegét-zugát. Szellemi felfrissülést, világosságot hozott szemléleti és érdekellentétektől tagolt, meglehetősen agresszív légkörű irodalmi életünk csatározásaiba, rányitva tekintetünket a sokféle elkülönülő színárnyalat összeegyztethetőségére; feltárta előttünk mindaddig „véka alatt tartott”, fénylő értékeink gazdag spektrumát. Rácsodálkozott a Kárpát-medence természeti szépségeire, egységére – az itt élő népek kulturális/szellemi háttérének mélységesen rokon voltára (ami közös történelmi múltunkból táplálkozik); az évszázadokon át megőrzött etnikai, nyelvi, vallási, életformabeli sokszínűsége, amely egy különös sorsközösséggé csiszolódva lehetővé tette, hogy a különböző népek itt évszázadokon át egymással békességben élhessenek. Az égbolton méltóságteljes lassúsággal végighaladó NAPkorong egyformán sütött fényes sugaraival egykoron, és süt ma is minden népre, termékennyé és adakozóvá téve magát a földet, s világosságot árasztva mindenkire. Miért hát, hogy mára annyi ellentét, sőt ellenségeskedés alakult ki a hajdani jó szomszédok között? Miért folyik ma ádáz küzdelem az EGÉSZ részei között? S miért támadják egymást oly hevesen (már-már kölcsönösen megsemmisíteni akarván egymást), s miért a gyűlölködés, örökös harc az egyes népeken *belül* is a kulturális/politikai/irodalmi „szekértáborok” között?

Miközben a NAP – égi útját járva – be-bekukkant az egymástól elkülönülő, „zárt udvarokba”, megkísérlti a lehetetlent: fénypázmával próbál hidat építeni az elkülönülő körök („buborékok”) között, hogy kinyíljon végre a vakok szeme, vegyék észre egymás értékeit, s tárják szélesre a kapukat egymás felé, hogy a szabad értékcsere-áramlásban újjáépülhessen a Teljesség. És hogy végre „a szellem napvilága” beragyoghasson „minden ház ablakán”, amint azt Petőfi megálmodta egykoron. Szondi György, a modern szemléletet hozók csapatkapitánya e célt tűzve maga elé döntött úgy, hogy alkotói fórumot teremt mindazok számára, akik a szebb jövő érdekében vállalják a békés együttműködést, a kölcsönös egymásra figyelmet, a Szellem fényes napvilága győzelmének előkészítését a különféle pártok, csoportérdekek, világképek és ízlésformák ádáz csatározása közepette. Az induló folyóirat a Masszi Péter által a 90-es évek elején

alapított és már akkor Szondi György által szerkesztett *POLISZ* folyóirat örökségét vitte tovább: az ott elindított „labdát”, amelyet a két ellenségeskedő csoport egységre törekvő legjobbjai egymásnak fölváltva át-átdobtak, hogy mindkét oldal szóhoz juthasson, mintegy három éven át továbbpasszolták egymásnak. Az új folyóirat első 25 számának *Kopogtató* rovatában több mint 50 neves kortárs író-költő adott kézírásos ajánlást az ellentáborhoz tartozó pályatárs írásának megjelenéséhez. A *Napút* tehát átvállalta a *Polisz* által kialakított ars poeticát, rovatszerkezetet s a szellemi függetlenség eszményét; mintegy annak biztosítékául, hogy az irodalmi élet ne válhassék a politikai marakodások áldozatává.

Az új szerkesztőség tehát egy széles hatósugarú, minden irányban nyitott folyóiratban gondolkodott. A szimbolikus címet a fiatal Prágai Tamás költő javasolta; méghozzá *Fazekas Mihálynak* az 1826. évi Debreceni Magyar Kalendáriumban megjelent *Ecliptica*-leírása alapján: „Annyi bizonyos, hogy a NAP tavaszkezdettől fogva nyárkezdetig naponként feljebb-feljebb láttatik járni Észak felé; attól fogva lejjebb-lejjebb dél felé, egész télkezdetig. *Ezt a szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát Napútnak.* Ezen az úton jár a Hold is, hol feljebb, hol lejjebb tartván; ezen járnak a bujdosó csillagok is”. Az ezredfordulón tehát elindult pályáján az új folyóirat, bízva benne, hogy delelőjére érve, fénysugarával majd bevilágítja mindenfele a sötét tereket; s mire a napszállat elérkezik, már csak tiszta, világos udvarokat talál. Nem egészen így lett – de hát holnap új nap kezdődik; s a modern technikának köszönhetően a NAP az ÚTján online halad tovább. Szentmártoni Szabó Géza a *Napút* búcsúszáma (222. sz., 2021. dec.) végén érdekes kultúrtörténeti leírást ad a magyar hagyományrendben meggyökeresedett *napút* szóról, amelyet nálunk első ízben Prágai András református prédikátor említ *Horologii principium* c. könyvének (Bártfa, 1628) egyik betétversében, megnevezvén a napszekérbe fogott lovakat is („Pyrois, Aethon, Phlegon és negyedik, az Eous vonják”). *Apáczai Csere János Magyar Encyklopaediája* (Utrecht, 1653) is említi a Nap útját (via Solis, ecliptica). Fáy András pedig egyik meséjében humorosan ír a napszekér balesetéről (Bécs, 1820). A képzőművészetben egyébként nagyon gyakori a Nap négyes fogatának ábrázolása. Ógörög vázaképek, mozaikok, reliefek, római érmék, domborművek; majd a közép- és újkori fa- és rézmetszetek, festmények sora őrzi Héliosz quadrigáját. A fertődi Esterházy-kastély Apolló-termének mennyezefreskója (1766/67) a kocsiját hajtó napistent ábrázolja; Erdélyben a bonchidai Bánffy-kastély istállójának kapuja felett, némileg csonkán, de ma is áll az a kőszobor, amely a nyári napfordulóhoz igazítva ábrázolja a napszekeret és kocsisát (1753-ból; in: *Erdélyi kastélyok*, Bp. 1943).

A *Napút* 1. száma (1999. január) az új évezred nyitánya volt: a fedőlapon egy csodálatos napkorong (Gosztola Gábor grafikus remeke, aki magát a laptervet is készítette); a belső borítón Masszi Péter (mint alapító szerkesztő) és Szondi György főszerkesztő beköszöntő sorai, a „világmegújulásra” utalva; az impresszumban pedig programjuk hármasszoros irányulása: *Irodalom – Művészet – Környezet*. Az emberi világ *antropológiai* szemléletének fontosságára próbálták felhívni ezzel a figyelmet; arra, hogy egységben van itt az ökológiai tudatosság, a szerves kultúraszemlélet s a kultúrateremtő kreativitás. Vagyis maga a program eleve többdimenziós rálátást kínált az életre, a lét egyetemes összefüggéseire. Kultúraszemléletének univerzalizációja kezdettől fogva kiemeli

a *Naputat* a nálunk honos többi kulturális folyóirat közül: nem „életszeleteket” mutat be, hanem az egyetemes kapcsolódási pontokra mutat rá, szemléletileg fogva össze a részleteket. Így mintegy felhívja a figyelmet arra is, hogy a nálunk megszokott és igen elterjedt „szekértáborosdi” helyett ők valódi művelődéstörténeti, irodalmi, zenei, képzőművészeti, sőt természettudományos „rálátást” kínálnak az olvasónak az összefüggő, egységes valóság minden ágazatára. Nem a politikai manipuláció oldja meg a nemzet alapkérdéseit – hangsúlyozzák –, hanem a tudatos, többirányú kulturális tájékozódás teszi lehetővé, hogy a (köz)ember is el tudjon igazodni saját élete útvesztőiben.

Az első szám első oldalán Sebeők János NAPTÁNC-a; amit egy elsőrangú szerzői névsor írásai követnek (Teller Ede, Határ Győző, Tandori Dezső, Kárpáti Kamil, Tózsér Árpád stb.), majd egy hosszabb rádióbeszélgetés a 70 éves Juhász Ferencsel. A *Fénykör/kérdés* rovatban pedig az ifjabb nemzedék (Babics Imre, Jász Attila, Lackfi János, Prágai Tamás, Toót H. Zsolt stb.) beszél a magyar és az európai költészet „olvashatóságáról”, a világirodalom ismeretének fontosságáról. Már önmagában véve ez is jelzi: „egyenirányúsított” folyóirat-kultúránk, egész szellemi életünk komoly átalakítását tervezik. Elsősorban kultúraszemléletünknek kell megváltoznia: az erősen tematizált, egy-egy művészeti ágra specializálódott, „szakosított” periodikák helyett több szempontú, a különböző irány(zat)okban jártas, sokoldalú, az emberi/társadalmi (lét)problémákra egyetemes rálátást kínáló folyóiratokra lenne szükség az új évezredben, hogy a rendszeresen olvasók tábora művelődéstörténeti, művészettörténeti, zenei, képzőművészeti, irodalmi életünk *egészében* tájékozódhassék, s az ellentétes nézőpontú megközelítéseket is megismerhesse. Enélkül nincs valódi kulturális élet, csupán manipulatív, az olvasóréteget nem szellemileg „nevelni”, hanem gondolkodását „karámba kényszeríteni” akaró, uniformizált ismeretátadás. A lappremiert széles körű érdeklődés kísérte: az Újlipótvárosi Galéria tágas termeiben Bertalan Tivadar képzőművész *A levegő sebei* grafikai sorozatából s festményeiből nyílt kiállítás; fiatalok s öregek egyaránt kiálltak az új szemléletű folyóirat programja mellett.

A lap széles támogatói köre a különféle szemléletű szakmai körök legkiválóbbjaiból alakult ki: Csűrös Miklós, Gráfik Imre, Kosáry Domokos, Lászlóffy Aladár, Osztovits Levente, Sánta Ferenc, Schwajda György, Konrad Sutarsky, Sütő András, Székely Magda és Bognár Antal konzulens – azóta már, Bognár és Gráfik kivételével, mindannyian örök álmukat alusszák. De a lap nem maradt szellemi támogatók nélkül azóta sem. Fokozatosan kialakult az új *Napút*-kör, nem kevésbé jelentős szakemberekből: Báthori Csaba, Bereményi Géza, Csáji László Koppány, Doncsev Toso, Gráfik Imre, Jankovics Marcell, dr. Koncz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Szokolczay Lajos, Szörényi László (tiszteltbeli konzulens) neve szerepel az utolsó (2021. decemberi) szám impresszumában. Persze, a pandémia azóta már az ő körükből is kiemelte a maga áldozatát (Jankovics Marcellt).

2016 óta a *Napút* fenntartási gondjait a Cédrus Művészeti Alapítvány vette át a Napkút Kiadóval egyetemben. A lap szerkesztősége az idők folyamán némileg átstrukturálódott, bővült; s a szerzőgárda is egyre népesebb lett. Az idős(ebb) és a fiatal(abb) korosztályokból egyre többen ismerték fel: itt olyan tágas szellemű művészeti otthon várja őket, amilyen széles e hazában a *Nyugat* folyóirat megszűnte óta nem volt. S bár honoráriumra soha nem futotta a támogatói alapból, mégis minden szerző (lett legyen neves tudós, avagy pályakezdő ifjonc) öröm-

mel adta ide írását, hogy ne kelljen a mindenkori „elvárt” irodalomszemléletet képviselő, politikailag manipulált folyóirat-irodalmunk zsákutcáiban bolyongania. Így ez a folyóirat szinte egymagában pótolta az évek folyamán tönkrement, sorra megszűnő periodikák fájóan hiányzó, az ízlésvilág, irányzatok, stílusok és az értékrend sokszínűségét vállaló folyóirat-irodalom szerepkörét. De – papír- és pénzhiány miatt – egyre kevésbé volt fenntartható ez a kivételesen gazdag, komoly kutatómunkát és szerkesztői tájékozottságot (is) igénylő formátum; így immár hat esztendeje megjelent mellette a *naputonline.hu* is, amely mozgékonyásával, naponta frissíthető 48 rovatával könnyebben tudta követni irodalmi életünk plurális törekvéseit (folyamatos pályázatokkal is serkentve-ösztönözve az olvasótábort). Most pedig a papírforma végérvényesen átadja helyét az online változatnak. Szondi György, a 75. születésnapja alkalmából a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével kitüntetett főszerkesztő, műfordító, költő, az irodalomtudomány kandidátusa, a bolgár irodalom kiváló ismerője és népszerűsítője, szomorú szívvel búcsúzik immár a szívéhez legközelebb álló alkotásától: a 22 éves *Napúttól*. Remélve persze, hogy az online folytatás sem lesz kevésbé értékes és színvonalas, mint a kezdet – ezért így biztatja jövőendő szerzőit-olvasóit: „Vagyunk, hogy legyenek!” (*Utószó*).

A vaskos (222.) búcsúszámban több száz szerző szerepel – de a folyóirat, bő 22 éve alatt, több ezer alkotónak is teret adott (többé-kevésbé rendszeresen). Itt említendő a lapszámokhoz csatolt 150 *Káva Téka* melléklet, amelyek önálló kiadványként jelentek meg egy-egy érdekes témával. Műfaji sokféleség jellemzi a Téka-füzeteket is (elbeszélések, versek, sőt kisregények, irodalomtörténeti, zene-, tudomány- és művelődéstörténeti, művészetfilozófiai tanulmányok, alkotói portrék, haiku- és szonettfüzerek, levélesszék, színpadi művek stb. jelentek meg benne, sőt hasonmás kiadványok is). Az utóbbi évtizedekben ez volt az egyetlen olyan periodika (a *Magyar Műhelyen* kívül), amely nem zárkózott el az avantgárd tematikától sem; s egységben látva a hazai irodalom színképét, egymás mellé állítva közölt hagyományos és modern, ősi és kreatív formában írt műveket, „a varázsmesétől az avantgárdig”. Felismerve és tudatosítva, hogy a „hagyomány” több ezer éves folyamatába a mindenkori újítások (új szemlélet, új műfajok) is szervesen beépülnek – s hogy a mai alkotásmódok, formák, stíluskreációk is holnapra a már megszokott, ismerős kifejezőmódok részévé vál(hat)nak. A *Káva Téka* sorozatról, amelynek mind a 150 száma 2020-21-ben felkerült a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) gyűjteményébe (<http://www.naputonline.hu/printfolyoirat>) Borcsiczky Krisztina ad alapos elemzést, az egyes számokra lebontva (*Összefoglaló gondolatok a Napút folyóirat mellékletéről*).

S akkor még nem is említettük az 1999 óta minden év-végi (10.) lapszám-ban megjelenő *Jeles hetvenesek* sorozatot: a nemzedéki életútvallomásokat. Ezekből az utókor majdan összeállíthatja (ha kíváncsi rá) az 1928-as nemzedéktől kezdve egészen az 1950/51-ben születettekkel bezáróan a XX. század második felének és az ezredfordulónak szinte teljes korrajzát – politikai pártállásuktól függetlenül kiemelkedő személyiségei (tudósok, művészek, közéleti és politikai potentátok, sportolók, gazdasági szakemberek stb.) szemszögéből nézve. A sikeres és kudarcos életpályák, emberileg megszenvedett történelmi döntések, diadalmas és szégyenteljes politikai fordulatok (‘56 és leverettetése,

megtorlások stb.) s végül a vasfüggöny lebontása és a sok-sok ellentmondással telített rendszerváltoztatás más-más nézőpontból való szemlélése minden „hivatalos” értékelésnél hitelesebb képet ad korunk ellentmondásosságáról, amelyre a mai fiatalok (a rendszerváltás utáni időszakban vagy pláne az ezredfordulón született generáció tagjai) már úgy néznek, mint mi valamikor az őslények érthetetlen beháborúira.

Az 1978-ban született Nagy Koppány Zsoltnak például – mint emlékezésében (*Nem kell vala megvénülnöd*) írja – kedvenc olvasmányai közé tartoztak eme lapszámok: „Százával olvastam ezeket a vallomásokat [...], és a legtöbbjüket szerettem, [...] mert bizony 70-esztendőnyi tókesúly állt mögöttük biztosítékként, hitelesítő »teherként«. Ők csak tudják, és biztosan jól tudják... [...] Bevallom, a legszívesebben a keserű életutakat olvasom; azokat a szövegeket, amelyek fel merik vállalni, hogy szerzőjük mit hol hibázott el élete során – mert ezek a leghitelesebbek”. Hiszen „mindannyiunk élete tele van nehézségekkel, rossz döntésekkel, hibákkal, és ezekről beszélni tudni tényleg nagy *emberséget* igényel. [...] Segít élni nekünk is. Mert látjuk, hogy más is követett el hibákat, és mégis itt van, tessék, 70 éves lett, és visszafogott derűvel tud beszélni a legszomorúbb dolgokról is. [...] Lám, így kell »megöregedni«, ha ez öregedés egyáltalán: méltósággal, okosan, szépen és bölcsen, hogy ne éltünk volna hiába e földön”. „Az 1998-ban elindított, és – túlzás nélkül állíthatom – nemcsak világszínvonalú, hanem minden bizonnyal páratlan »projekt« tehát örökké élni fog, örökké élhet, függetlenül attól, hogy papíron megjelenik-e vagy sem?” Ilyen dokumentumtárat semmiféle adatmegőrző nem tudna létrehozni: emberi vér, könnyek, örömök, bánatok, gyász és győzelem emléke kavargog minden írásban. Nemzetünk történelmi emlékezete, a sokféle nézőpontból kialakuló életszintézis tárháza ez az gyűjtemény.

A végül 2021 decemberében megjelenő búcsúszámot a szerkesztőbizottság eleve úgy alakította ki, hogy az olvasók hiteles és lehetőleg teljes képet kapjanak az eltelt 22 esztendő munkájáról, tematikus gazdagságáról, a lap különböző rovatairól s a *Napút*-rendezvények sokrétű színeképéről, a kiállítások változatos helyszíneiről. 169 közönségtalálkozó, lapszám bemutató 95 helyen – vidéken, nagyobb városokban, külföldön (Bécs, Burgasz, Kijev, Oslo, Szófia, Ljubljana stb.); sokszor a szomszédos országokban (Pozsony, Beregszász, Nagyvárad, Kolozsvár, Csíkszereda, Arad, Lendva, Szabadka, Zenta, Újvidék, Magyarokizsa stb.), és persze leggyakrabban Budapesten, különböző Galériákban, könyvárúházakban, oktatási illetve kulturális intézményekben, művelődési házakban stb. Legtöbbször mégis a különleges, gyönyörű rózsablakos Nádor Teremben, a Vakok Intézetében (összesen 37-szer!) – mindig finom kis agapévendégséggel, kellemes, estébe nyúló beszélgetésekkel kísérve. Ezek az összejöveteleken adták át ünnepélyes keretek között a *Napút*-díjakat (2007-től), a Cédrus Művészeti Alapítvány pályázati *Napút*-oklevelét s az egyéb pályázati díjakat (*Napút Hetedhét díj*, a műfordítói teljesítményért 2012-től; a korán elhunyt Prágai Tamás emlékére őrző *Prágai Tamás-díj* fiatal költők számára, 2017–2021 között). Ami azt mutatja: az állami dotáció nélkül (olykor kisebb alapítványi pénzekből és az olvasók százainak hozzájárulásával) működő folyóirat nemcsak hogy „eltartotta magát”, hanem még különféle jutalmazási-elismerési szisztémát is tudott működtetni (a *Napút* díjazottjairól, a pályázatokról

s egyéb tevékenységekről a *Közelítő adatok, sorolások* c. zárórovatban pontos képet kapunk). Mindez azt sugallja: ha egy folyóirat „befészkezi magát” közönsége szívébe, akkor csodákra képes – s ha csupa ilyen folyóiratból állna irodalmi életünk, biztos, hogy nem lenne „vesztes ágazat” a kultúra!

2018 végén – a folyóirat 20. évfordulóját ünneplő esten – elhangzott méltatások online is megjelentek; „majd a Napút-szállta közeledtével NAPÚT-köszöntők cím alatt egyre szaporodtak – emlékezik Szondi György az *Utószöve*sben. – Ez szélesült búcsúsámunkban újabb és újabb felkértek kurta avagy mesélőbb válaszgondolataival. A névsor nem tükröz végiggondolt lajstromot”.

Nem véletlen tehát, hogy a búcsúsám tekintélyes részét a *Napút-köszöntők* adják: mintegy 120 szerző, munkatárs, támogató és olvasó emlékezik végtelen szeretettel, elismeréssel, a főszerkesztő iránti tisztelettel a folyóirat bő 20 esztendejére. Szépen névsorba szedve, Bába Szilvia rovatvezetőtől Zsávolya Zoltán irodalomtörténészig sorakoznak az érdekesebbnél érdekesebb, rövidebb vagy hosszabb tisztelő és emlékező írások, fiatalabb avagy idősebb, tekintélyesebb szerzők tollából, Szondi György kiváló főszerkesztői munkáját méltatva, aki megteremtette és ötletgazdagságával fenn is tudta tartani ennyi éven át a *Napút* kivételes jellegét folyóirat-struktúránkon belül. A tömör, velős méltatások mellett egészen hosszú, elmélyült elemzéseket, jóízű élménybeszámolókat is olvashatunk az együtt munkálkodás örömteli éveiről – hadd ne soroljam most fel a számtalan, színes-eleven, szeretettel és elismeréssel rótt köszönő sorok avagy emlékezetes szépirodalmi alkotások szerzőit. Külön figyelmet érdemel viszont néhány lényegre mutató, alapos értékelő elemzés, amelyek elhelyezik a *Naputat* folyóirat-irodalmunk tengelyében, felmutatva, hogyan alakította ki a főszerkesztő a lap szinte egyedülálló profilját kissé belterjes irodalmi életünk egyhangúsága ellenében.

Minderről hosszadalmas, külön tanulmányt is készíthetnénk; de ehelyett álljon csak itt Stanczik-Sztarecz Ervin „szívből írt” és az olvasók nevében „szívből küldött” kis emlékezése (*Ezernyi tollforgató a virágoskertben*). „A 21. század első negyedében a magyar irodalom égboltozatán 22 esztendeig világított egy Napút nevű planéta, amely a korfelfogáshoz képest retrográd irányban forgott. Minden leszállópályát megnyitott a tehetséges fiatal, vagy már érett korú művészek, tudósok, gondolkodók előtt. [...] A Napút aszteroidáján mindenki megvetette a lábát. Kis égitestként tűnt fel, mégis volt légköre, s a felszínén sok-sok szín. Időnként virágba is borult. Szondi György virágoskertjében, fiorettijében megpihent a kamasztollú, csendes dekadens, fejjel lefelé író avantgárd; az Emmauszba úszó Jézus-scriptor; piktorok, bálnacsonttal rajzolók, homokfúvó szobrászok, kőbe arcot kövezők, pápaszemes magiszterek, kihalt nyelveken tudók, haiku-varázslók, szonett-szövegetők. És természetesen, jóízűen diskuráltak, kvaterkáltak, uram bocsá’ – pletykáltak, kevéske jóféle szekszárdi vörös mellett, Brahmsot vagy barokk zenét hallgatva, s nézték a világmindenséget a nagy, színes ólomüveg ablakokon át – igen, ott, ahol a Batthyány család egykoron imádkozott...” Szép volt, jó volt – s valóban igaz volt mindez. „Húszonkét év alatt ezernyi tollforgató tűnt fel a Napút hasábjain...” S most vége lett ennek is. „E megriadt időben jó volt itt a *Napút* kertjében, gyöngykavicsos girbe-gurba ösvényeken, hatszirmú hexameterek, szapora szívverésű anapesz-

tusok között, ahol a táj mindig új színt kevert. Most megpihentünk, s közösen kiraktuk a tízezer kavicsos mandalát, de nem volt szívünk eltörölni, égi madarakra bíztuk: csipdessék fel a magokká vált köveket...”

Hát ennyi maradt a bő két évtizedes álomból, küzdelemből, a rengeteg szellemi erőfeszítésből az emlékezet mauzóleumában – de szerencsére, emlékeztetőül, megmaradt az online változat mint élő folyóirat. Csáji László Koppány – mint a *Napút* közegében felnövekedett ifjabb munkatárs – *Napút*-köszöntőjében (amelyet az *Önrekvium* számba készített eredetileg) kissé „másnaposan” búcsúzik szellemi otthonától, el sem tudván képzelni, mi vár rá (s generációjára) „az irodalomipar malomkövei között”, mikor már nem lesz módjuk a védett háttérbe visszahúzódni, az értő és megértő baráti közegbe. „A *Napút* úgy vált a hazai irodalomtörténet megkerülhetetlen forrásává – írja –, hogy közben egyetlen tábor sem futtatta, nem reklámozták és nem sztárolták. Valahogy mindenhol »odaát maradt« – sem a *futtatók*, sem a *futtatottak*, sem a *futottak még* dimenziójába be nem illeszthető. Ennek ellenére mindig derűs volt itt a borult ég is”; hiszen „az alkotók rendkívül sokféle arcát” ez a folyóirat meg sem próbálta »homogenizálni«.” Sőt! „A legtöbb NAP-törzsutas alkotásáról azonnal meg lehet mondani, hogy melyikünk írta, ami – valljuk be – ritka erény a kortárs magyar irodalomban”. Valóban. Hiszen maguk a szerzők is – más folyóiratoknál – az uniformizált generációkhoz tartoznak már. Nem csoda hát, ha a „rigófiókák” riadtan szorítják felnevelő „fészük szélét” – de hát „ideje immár kirepülni!” „Mint letört ágak, visszafájnak a NAPÚT estjei”, ahol „a minőség és az együttlét fontosabb volt az íráskényszernél”.

A *Napút irodalomtörténeti súlyáról*, szellemi életünkben betöltött szerepéről Bertha Zoltán irodalomtörténész hosszú tanulmányban ad sokoldalú jellemzést, amelyből egyértelműen kitűnik, hogy valójában egy európai léptékű, határainkon messze túlmutató jelentőségi kulturális folyóiratról van szó. Autentikus tájékozódás a világegyetemben, a magyar nemzeti és a nagyvilág nemzetközi kulturális folyamataiban; az irodalom, a művészetek, a közélet, a társadalom, az egyetemes szellem legszélesebb köreiben; nyitottság és „jóakarátú igazítás a világon” (Tamási Áron szavaival); „egyetemes tájékozódás, univerzális orientáció” (Hamvas Béla kifejezéseivel) jellemzi minden törekvését. A Kárpát-medence népeinek közös kulturális tudatát építgetve, szellemi egymásrataltságot hangsúlyozva közös közép-európai összefogásban gondolkodik. Szondi Györgynek, „a kiváló írónak – költőnek – tudósnak, kultúrtörténésznek és kultúraszervezőnek, intézményalapítónak, folyóirat- és könyvszerkesztőnek”, azaz „jőszolgálati mindeneknek” köszönhetően – hangsúlyozza Bertha professzor –, akinek „alkotó és szervező génusza” a mindenkori igazságküzdelem, teljességigény, minőségteremtés jegyében nyilatkozik meg, elképesztően széles ölelésű, tágas horizontú és koncepciójú tematikus kisenciklopédiái olyan területekről hoznak hírt, amelyek feltárása: küldetés. Mint Adyé, Csontváryé volt, s az utánuk sorjázó nemzedékek legjobbjaié. A sok-sok értékes „adalék” felsorakoztatása mellett ő a legfontosabbnak azt tartja, hogy Szondi György és az egyetemes Kultúra Várát védő csapata („apródjaival” egyetemben) *kultúrmissziót* teljesített. Ő, „a fiatalok egyedülálló mentora, istápolója, pályára léptetője” s az idősebbeknek is önzetlen, segítőkész pályatársa (amit a *Jeles hetvenesek* sorozat már önmagában vé-

ve is bizonyít) megkísérelte „összehozni a lelkeket, a szándékokat, a jóakaratot” minden életterületről (irodalom, művészet, tudomány, kultúra- és művelődéstörténet, vallás, színház, zene, oktatás, sajtó, újságírás, sport, politika) a magyarság, a magyar nemzeti és a világkultúra megmaradása, felemelése érdekében”. „A 22 évfolyam könyvnyi terjedelmű számai – mint valami csodálatos bőségszaru – őrzik és ontják a tudást, erősítik a szellemi összetartozás élményét”, „a nemzedékek, stílusok, világképek, életfelfogások, műfajok, formanyelvek tarka tematikai és esztétikai tömkelegéből lenyűgöző hatású freskót alkotva”. Szondi György, „az áldozatkész mecénás, szolidáris alkotóművész, közösségformáló egyszemélyes intézmény, s mindnyájunkat összefogó nagy lélek”; szerkesztői felfogása az elmúlt félszázadból „talán csak a legendás Ilia Mihályéhoz hasonlítható”: „A magyarság, a magyar nemzeti és a világkultúra megmaradása, felemelése érdekében” mindent megtettek, ami rajtuk múlt. Szondi „még páratlan önlexikon-kompilációjával is bővítette a konfesszionális megszólalások hatalmas körét”; nehogy a folyóirat megszűntével kárt szenvedjen bármelyik szerzője is, s a közös „vélemény-buborékokban élők” kigolyózzák őket.

Az idő távlatából kimagasló, egymás mellett álló Tornycok (mint a *Nyugat*-korszak nagy alkotói) egymás nagyságát erősítik (nem pedig rombolják!): *spirituális kötőerő*ként egyfajta létszintézist mutatnak fel (és őriznek századokon át) az adott korszakról. Ahogy Weöres írta: „Mert ami egyszer végbement / azon nem másít semmi rend / se Isten, se az ördögök: / múltónak látszik és ÖRÖK”. A *Napút* minden száma újdonságával lepte meg olvasóit – hangsúlyozza Bertha Zoltán, aki az utolsó gyűjteményes számokat (2020. december: a szerkesztők és a konzulensek vallomások emlékszáma; valamint 2021. március: a laudálók sokaságának élményei) különösen fontosnak tartja az emlékezetmegőrzés szempontjából az utókor számára, amely majd talán útra kel „a szabad ég alatt és a megtartó föld felett ragyogó NAP fenséges útja nyomában”, mint őseink egykoron a csodaszarvas nyomán (*Egyszerre dokumentum és monumentum*).

Suhai Pál költő, irodalomtörténész – NAPÚTRAVALÓVAL tarisznyájában – úgy véli: még hosszú időn át lesz miből táplálkoznia a hazai irodalmi/művészeti életnek, amely talán idővel ráébred a *Napút* igazára is: „egyedül együtt jobb”. Szondi György példamutató szerkesztési gyakorlata szerint nem az elkülönülés, az egymással rivalizáló, egymást megsemmisíteni akaró versengés kedvez az irodalmi/művészeti élet kivirágzásának, hanem a különböző irányzatok *párbeszéde*, egymást megtermékenyítő, inspiratív hatása. A *Napút* tematikus számainak köszönhetően olyan gazdag művelődési anyag tárult fel előttünk, s olyan témákról, amelyek közösségi életünkben még most is „tabu”-nak számítanak, s amelyek áttekintése, tisztázása (mindmáig!) ezernyi politikai érdeket sért, így vagy hallgatunk róluk, vagy ki-ki a maga nézőpontjából igyekszik meghamisítani azokat. Ilyenek: az egyes hazai nemzetiségek helyzete, kultúrája; a nagy háború (az első világhétség és következményei), az 1943-as szárszói találkozók, a Gulagra hurcoltak gyermekeinek sorsa; határon túli nemzetiségeink nyelvi-irodalmi élete (nyelvi korlátozások), autonómia kérdések stb. Vagy akár az irodalmi életünket színesítő versfordítóversenyek, haikupályázatok, az avantgárd jelenségekre való odafigyelés stb. „Szondi György több mint két évtizedes áldozatos munkája [...] a hátizsákban cipelt szellemi dugáruk mániája és mániákusa” – valóságos „gondviselés-csempész, irodalom-szeretet orgazda,

szépszó-zugkereskedő”, többet tett szellemi életünk felvirágoztatásáért, mint amennyit a hivatalos kultúrpolitika a rendszerváltoztatás óta egyáltalán tehetett. Suhai, mint a *Napút* állandó szerzőinek egyike, őszinte szív fájdalommal állapítja meg: „Időnk lejárt. E földi tereken nem lehetséges »örök« – a Napút spiritus rectorával együtt szedelőzködhetünk mi is [...] Veszteségünkben a bizonyosság: NAPÚT csak egy volt, és nem lesz már soha”. Búcsúzóul tehát azt kívánja munkatársainak s önmagának is: „A NAP útján jöttünk – menjünk is hát ezen tovább. Vigyük tarisznyánkban útravalóul hamuba sült pogácsáját!...”

Vörös István *A világ legnagyobb Napút-szerkesztőjeként* emeli fel Szondi Györgyöt mint alkotótársat a *Napút festője*: Csontváry mellé. Nem véletlenül: mindketten egy álom igézetében, a Jövő útjait megvilágító vágy jegyében alkottak – vagyis világot teremtettek. Hiszen Szondi is a Napút pályáivét varázsolta elének, egy teljes szellemi glóbuszt teremtve folyóiratával, amelynek számai egy spirituális(abb) jövőbeli világ szellemi képét élik elének. „Húsz éve elképzeltetlen a folyóirat-kultúra a Napút nélkül”. Az Idő, az Örökkévalóság szólított meg bennünket általa, mint annak idején Csontváry álma által: vagy a Teljesség igézetében élünk, vagy örökre a töredékesség, a kicsinyes mindennapok, a köznapi érdekek rabjai maradunk. „Az Idő beszél ilyenkor hozzánk?” Hogy ne ragadjunk le se a múltban, se a jelenben? „És mindig a napútról beszél, amely az idő tájain át vezet”.

Éppen ezért tartja Bánki Éva író (is) oly fontosnak, hogy a *Napútban* „egymásnak feszülhettek” a különböző álláspontok, a „különböző véleménybuborékokban élők” nézetei „a magyar kulturális élet egyik utolsó találkozási pontján”. Szondi (vár)kapitány vállalt megveregethetjük, à la Vörösmarty: „Ez jó mulatság, férfi munka volt!” De vajon lesz-e még valaha is folytatás?

Zalán Tibor, a *Napút B2-páholy* rovatának (vagyis a lap vastag borítója belső oldalának) állandó tárcaírója Szondi György főszerkesztő kiemelkedő és korunkban egészen egyedi merészségét abban látja, hogy „egy minden szempontból nyitott folyóiratot szervezett magának. Meg azoknak, akiknek nem volt ilyenjük. Akik látszani szerettek volna, de nem engedte meg számukra a »szakma«, a »kánon«, a gőg és a különféle érdekek mentén kialakított és azok szerint változó mainstream félelemből eredő farkasvaksága”. Lehetséges, hogy a lap hiányai (esetleg „merészségei”, netán „vétségei”) – amit sokak a szemére vetnek – épp ebből a nyitottságból fakadtak; de ne feledjük: „ha egy lap nyitott, akkor a vélemény szabad, a gondolkodás is szabad, és a tévedés joga is szabad. És a kockázaté is”. Zalán úgy véli: azon el lehet töprengeni, hogy mi volt „a lap születésének, létezésének a felhajtóereje” (Szondi György „eszelősi akarása, tiszteletet parancsoló szakmai alázata, meggyőződése vagy sértettsége, lehetősége vagy a lehetetlen megkísértése?”); de inkább hihető, hogy „a sok mellé álló ember hite és bizalma abban, hogy van elég hely a nap alatt. Vagy nem örült elme örült találmánya-e a Napút maga, magányos cédrussága mint olyan?” (*A Napútról úgy konkrétan vagy általában*).

*

Azonban most már ne időzzünk tovább a múltnál, a „hogyan is volt?”-nál, hiszen még itt vagyunk a jelenben, s abból táplálkozhatunk, ami nyitott könyvként előttünk van; nem feledkezve meg a Jövő útjairól sem... Szondi György

kedvelt szöveggondozójára, Kovács Ildikóra bízta, hogy „válogasson kedve szerint, amennyit akar”, a korábbi lapok anyagából, a számára „legkedvesebbekből”; hiszen ő az egyetlen ember, aki „ismeri a több mint harmincezer oldal összes betűjét” – mert ő az első perctől a folyóirat „nélkülözhetetlen munkatársa” volt (ahogy Wehner Tibor is nevezte őt). Magyar Miklós, akinek két kötetét is Ildikó „szöveggondozta”, a 2019-es júliusi lapszámban megjelenő „Köszöntők és köszöntöttek” között – a főszerkesztő és Báthori Csaba, Wehner Tibor, Bog-nár Antal köszöntői mellé – odateszi a maga névjegyét is: „Jelen sorok szerzője is csodálattal adózott Kovács Ildikó szakmai hozzáértésének, precízségének, segítőkészségének, amikor a Napkút Kiadónál ez évben megjelent (Esterházy Péterről, valamint Guillaume Apollinaire-ről írt) két könyvének korrektúráját olvasta”. Így hát a búcsúsám első részének összeállításához („Szöveget gondoz elénk”) Ildikó méltán kapott szabad kezet, s valóban „kedve szerint” emelte ki a számok tömkelegéből azt a néhány alkotást, amelyeket ő a „maga számára a legkedvesebbeknek” tartott.

Talán nem meglepő, hogy Ildikó egy nagyon is komoly, mind témájában, mind szemléletében aktuális, a nemzet életébe vágó tanulmányt emel az élre (Albert Gábor: *A magyarság és a kálvinizmus*). Szerzője a honfoglalás 1100 éves évfordulója alkalmából töprengett el azon a „csodán”, hogy „a magyarság hogyan volt képes túlélni történelmének három súlyos válságát, amikor a semmi partjára szorultunk, s reális esély volt arra, hogy »felolvaszt a világ kohója, s elveszünk, mert elvesztettük magunkat« (ahogy Ady mondta)”. Fontos tehát tisztán látnunk: „mi volt az, ami akkor megtartott bennünket, s mi tarthat meg napjainkban”. Hiszen „a mohácsi katasztrófát követően a lelkekben is összeomlott az egységes magyar nemzet képe” – hangsúlyozza Albert Gábor –, s a három részre szakadt Magyarország teljes eszmei, szellemi, vallási káoszban élt. „Nemcsak a kulturális szimbólumrendszer omlott össze, hanem a török csapásai alatt a meggyöngült nemzet is veszni látszott”. Időben ez nagyjából az európai reformáció kialakulásával, a XVI. század derekán bekövetkező egyházszakadással párhuzamosan történt; s a reformáció – konkrétan a *kálvinizmus* – mentőövet dobott a magyarságnak (is). A keleti országrészekben a köznemesség és a parasztság gyors és tömeges áttérése, a(z új) hitbe ágyazott kultúra terjesztői, a prédikátorok, akik a transzcendens értékek, normák érvényességét hirdették – a bűn és bűnhődés isteni törvényére figyelmeztettek, olyan elementáris erővel hatottak a népre, hogy „a ráción túli erők működésének eredményeként 1584-ben már alig néhány katolikus pap maradt Erdélyben”, s a kálvinizmust egyre inkább a magyar etnikum vallásának tartották. S megtörtént a „csoda”: a keleti magyarság a kálvinizmusban magára talált – aminek intenzív társadalomformáló hatása, politikai hozadéka is lett: a független Erdély megszületése, Bethlen Gábor fejedelemségének virágzó időszaka (nyomdák, neves kollégiumok alakulása, a művészeti, irodalmi élet felvirágzása s 1590-ben a híres, magyar nyelvű Károli Biblia kinyomtatása, majd elterjedése országszerte). Vagyis „a magyarságot mély nemzeti és erkölcsi válságából [...] a reformáció hatalmas, sodró eszmei és szellemi áramlata emelte ki. Nem holmi gazdasági-pénzügyi manőverek, ideig-óráig ható ravasz politikai sakkhúzások, hanem a *transzcendens primátusát* hirdető, a belső, lelki élet fontosságát hangsúlyozó kálvinizmus”.

Albert Gábor tanulmánya (mutatis mutandis) arra hívja fel figyelmünket, hogy a hosszan tartó válságból csakis az eszmei, szellemi, *lelki megújulás* vezethetné ki a nemzetet ma is. Ahogy István királyunk *hitt* abban, hogy isteni parancsot teljesít, s a csoda bekövetkezett (a kereszténység eszmei és szellemi áramlata felrázta, aktivitásra készítette a nemzetet); s ahogy a XVI. században a kálvinista hitújítás is megújulást hozott – úgy ma is bízhatunk benne: vannak még hitbeli tartalékaink a megújuláshoz. Csakhogy *a csodában hinni kell*. S akkor a *remény* is megszületik bennünk, s önbizalmunk is megerősödik: újra kell fogalmaznunk az erkölcsi megújulás paradigmáit. Albert Gábor Barankovics István (1945-ben a Kereszténydemokrata Párt elnöke) hajdani megfigyelésére hivatkozik: „Az emberiség újra a szellemtől várja a kiút megtalálását. Újra többen olvassák a Bibliát, a bölcsélet nagy dokumentumait s a tudomány könyveit, mint a pártprogramokat és a szolgálati útmutatásokat. [...] Igére szomjasak a lelkek”. Ehhez én még annyit tennék hozzá: adva van most is számunkra a megújulás lehetősége: *új-evangelizáció az ökumenizmus jegyében* – Krisztus szeretetparancsa megtartásával.

Ha élni akar az emberiség (s benne a magyarság): nincs más utunk. Már a Természet is megelégtelte bűneinket – mivel minden téren áthágtuk a léttörvényeket, magunk vagyunk okai a ránk zúduló csapásoknak.

Erről az általános válságállapotról szól a Kovács Ildikó által kiválasztott szép-irodalmi anyag is.

Báthori Csaba három költeménye (*A távozás képei I-II.*, valamint a *Napjaink sora*) és *Borbély András* *Könnyű föld* c. verse egyaránt a hiány, az ellehetetlenülés, a szétesettség és az elvagyódás – akár a megsemmisülésbe hullás – képeit variálja. Pedig Báthori szeretne cselekvően élni („A világ mindig az *igenen* múlik, / szívtől a szíven túlig. // És legtágasabb éppen a szegélyén, / örök a semmi mélyén”); de úgy tapasztalta mindenkor: hiábavalóak az egyes ember próbálkozásai – nem tud szárnyakat növeszteni, mint a madár; legfeljebb álmodhat a repülésről. „Nagy hivatás tűntön születni, // még mielőtt elpiszokolódnak / a hajnali dolgok s lesorvad // ki-ki a földről. Mást se hagyhat, / csak pár képet s élőhalottat”. Tudja, érzi: szegyen így élni – de hát a kor csak ennyit enged, ennyit kínál annak, aki magasba tör. „Ne is sajnálkozz – fogadd el a szegyént. / Nem csak a hős teremthet más világot. // A szegyént szíved egyszer majd kiváltja / s a szakadékban ment meg – avagy épp fent – / a férfi-reménytelenség csodája”. *Borbély András* pedig a „rég halottak pusztáján” bolyongva, adys hangon (itt „a legkülönbek sose éltek / itt meddő a nagy gerjedés / s százszor boldogok a vetéltek”), de már mintegy elfogadva a sorsátkot, kérdi: „Kik éltek itt? Éltek egyáltalán? / Otthonunk vízparti homokból kelt szóvár”. Fájdalmasan siratja pusztuló népünket: „Tudom, a szó csak fél szárnya a csöndnek. / Könnyű bárkák. A mélység hallgatag. // Szavak: szélben megbillenő tetők. / Szavak: foszló, felhő-könnyű szárnyak. / Mind elmennek. A szó hiánya marad”.

Borbély András prózai szövege (*Hidegség, állat*) ugyancsak a szívszorító félelem hideglelős képeit vetíti ki, álom és valóság szövevényes összefonódottságában. Bizarr-szürreális térben, félszürkületben bolyong a beszélő én, mint akivel valami rettenetes történt, s most kábultan rakja össze az átélt mozzanatok. „Azon az éjszakán, amelyen elárultattam, de még mielőtt a

policok a kopott, piros ingemben óvatosan halálra vertek volna és kimondták volna az ítéletet, elhagytam a tett helyszínét, és zavaromban elfutottam a falu fölötti legelők irányába”. Mintha kívülről szemlélné a történeteket, önmagát is – választ keres a *miért?*-ekre. Egy eldördült pisztolylövés, menekülés; s most egy sötét kamrában (cellában?) ébredés – s a dermedt várakozás: „mindjárt szólítanak, hogy engedelmessékedjem...” Agyában űzött, keserű gyermekkora emlékei keringenek („Tizenketten voltunk testvérek. Döngölt padló, hideg. [...] Jöttek, elvitték a gyermeket, a marhát, az ember nem kérdezett semmit. Még a gyermeke temetésére sem ment el az ember. Meg volt tiltva. Kilenc évesen mentem szolgálni. Sokat éhezünk...”). A fejében kavargó emlékfoszlányok összegabalyodnak – csak az eldörrent pisztolylövést kísérő diadalérzet izzik fel benne: „Valamit tudtul adtam a lövéssel – hogy győztünk. Márpedig törvény szerint nem szabad győznünk”. De nem ölt meg senkit a golyó – erre biztosan emlékszik. S most a sötét odúban várja, hogy jöjjenek érte. A köd lassan feloszlik körötte: „fölismerem, hogy hol vagyok – ott, ahol előző este lefeküdtem”. Boldogság önti el: megmenekült. Elhatározza: nyugodtan bevárja „hóhérait”. A cella, ahol aludt, se hideg, se meleg; valami állat kaparász kívülről a falon. De már nincs jelentősége se ennek, se másnak. Senkinek sem fog beszélni a pisztolylövés kiváltotta győzelemérzésről, se „a törvény hideg pillanatáról” – hiszen lehet, hogy csupán a tudatalattijában kavargó álmom volt az egész – a rémült menekülés önmaga, egész élete elől.

Bereményi Géza Óvodáim címen mesél kiskori emlékeiről, amelyekben szinte a játékban „előélte” mindazt, ami később döbbenetes valósággá vált számára. Ironikusan idézi fel a Szent Rita-kápolna melletti óvodabeli tapasztalatait, ahonnan igen hamar eltűntek a kedves, szelíd, türelmes, fekete fityulás nővérek; helyettük testes, türelmetlen, erélyes nénik és bácsik jöttek felvigyázni a gyerekekre. Egy ideig még a kápolna előtti udvaron olykor láthatták a kedvesnővéreket, akik boldogok voltak, „mert mindig a Jóistennel” lehetnek; de később már a templomból is kitiltották őket: kalauznak kellett elmenniük. Mindez „felsőbb parancsra” történt, mint a kíváncsiskodó kisfiú megtudta, akit ez után már nem érdekelt az óvodai játékok – a felnőttek titkait fűrkészte egyre. Magánosan játszott kis mozdonyaival, ólomlovasával; amelyet egyszer – mintegy felsőbb parancsra – a virágoskertjükben elásott, hogy soha senki ne találhassa meg (jóval később, felnőttként, egy kertrendezéskor próbálta megkeresni – de a lovacskának már híre-hamva se volt). Aztán átkerült egy másik óvodába, ahol bábszínházat játszottak, orosz dalokat énekeltek, s Dunyuska a folyó partján vörös zászlóval kezében várta Péterkét, hogy az csónakján átvigye őt a túlpart-ra. A bábok rángatózva, ütemre meneteltek. Ezt a bábjátékot a kisfiú később szorongva számtalanszor újraálmodta, mindig más helyszínen, s rémülten várta az ébredést. Az óvó nénivel és férjével sok szó esett a kémekről, kulákokról, a dolgozó parasztságról és a munkásokról – a férfi dicsérte a Szovjetuniót; élvezték, hogy veszekedve politizálhatnak a kicsik előtt. „Örültem, hogy nem ők a szüleim, hanem Róza és Sándor” – zárja a kisfiú a történetet. (Vagyis az ’50-es évek durva átpolitizáltsága már az óvodásokat is megmérgezte – így köszöntöttek aztán rájuk az iskolai, majd felnőttkori mérgező esztendőket).

A korábban kiemelt, tragikus hangoltságú versek, prózaszövegek ellenpólusaként Kovács Ildikó néhány igen megragadó, lágyabb szövetű költeményt is

beválogat a mustrába: „hadd lássák és hadd olvassák”, hogy mennyire színes, hol vidám, hol szomorkásabb, mégis felemelő élet folyt a *Napút*-összejöveteleken, ahol mindenki hallathatta a saját hangját. *Falcsik Mari* vagabundos, frappáns kétsorosai párjához (Tricepsz „éhezőművészhez”) egy mély, sok próbát kiállt kapcsolat benső összetartó erejét mutatják fel (*Egészen másfajta Énekek Éneke*): „Ismerem már vagy harminc arcodat / és mindegyikben gyönyörömet lelem // élvezem benned a nagy nyugodt teret / hogy sarkos tárgyakkal régi / és idegen háborúk nyomával nem kell ütköződnöm [...] siratom benned a pihés koponyájú / átlátszó erű fehér csecsemőt akit már / nem is a mellemen hanem a *szívemen / ringatok* ha nem vagy itt // igen a görbe szűrös néma nevetést is / ami efféle nehéz női levegőket oszlat / szeretem benned a csúfondáros öreg kínait”.

Hétvári Andrea erős zeneiségű, finom dallamvilágban fogant metanyelven írt költeményei egy egészen más női arculatot és kapcsolódási formát idéznek elének (*Víztükörtánc* – Három negyedben). A könnyű, halk tánclépésekkel egymás felé közelítő pár „esték barlangjába” rejtőzik – „teremtés csöndjébe hajol / összefénylő vállaink / néma mosolya” (*Adagio*). S aztán a lassú, álmodó egybeolvadás: „óceánritmusú karod / hallgatag kagylócsöndedbe zár” (*Andante*); majd a két árny immár eggyé válva tükröződik a tó kisimult felszínén (*Affettuoso*). S aztán minden továtűnik: az árnyjátéknak vége – „felhőbodorba karmolászó markod / jelenbe zengő percet nem talál / seholban éledt égre nyíló arcod / világi létbe lengő pókfonal [...] ha már tudatlan szíven átrohan / e szintelenre vált időfolyam” (*Egy partitúra margójára* – „s marad, mi volt...”: a puszta lét).

A versmustrát *Vasadi Péter Megszakított örökélet* c. folyondárkölteménye zárja, amelyben „Isten népének”: a földi igazságtalanságok áldozatainak, a mártíroknak „titkos hívásra” elinduló, véget nem érő vonulását örökíti meg. „Az elszenvedett erőszakos halál tart össze minket [...] nincs hangjuk igéinknek / csak izzópontja van / mi átüti a csöndet [...] befelé egyre tágul / bizonyosságunk szétárad / mint a pirkadat, az élők / rendje nem él, ez a rend / szomorú, még hátravan / a gondolatok irgalmatlan / ütközete, hogy soha / többé ölni ne lehessen”. Ez a szomorú menet, az ártatlanul meggyilkoltak vég nélküli sora „engedelmesen” hajtotta fejét a nyaktiló alá („nem erény volt engedelmességtek, hanem / dögletes fényűzése minden- / féle hazugságnak [...] íme, elhoztuk / öletekbe a föld bárány- / háta szelíd görbületét // őrizzétek, őrizzétek, őrizzétek” – tanulságul az utánatok jövőknek). S hogy ez mindig újra és újra *megtörténik* a Történelemben? „Sosem a kéz öl egyedül, / félreüt előtte a szív, / a száj már régen / beszél”: a gyűlölet szavai fröccsennek ki belőle, „torzítva a valóságot”. Pedig valamikor „minden gyilkos is / csecsemő volt, anyja / tejét szopta”; de az Idő: a hazugságok, a félelem, a vágy, a gőg, a szenvedély mindenkit megtipor, megront – s „ahogy nőtt, úgy hullott / ki belőle a »ne ölj!« előtt / meg utána az a csönd”: azt tette, „amit a legképtelenebbnek ítél a világ”. Az ártatlanok tömegének halálát jóvá tenni nem lehet. „EGY az ember: / a bűn osztja meg / gyilkosra, áldozatokra, / emlékezzetek. Emlékezz”.

Ez a költemény az egész XX. századon átvonuló *halálmenet* szimbolikus megjelenítése – napjainkban /ismét/ döbbenetes erővel hat. Úgy tűnik, a háborúk kora még (ma sem) zárult le; sőt! ma már több szinten zajlik. Verbális síkon és a természeti katasztrófák síkján (a pandémia is ennek [volt?])

szimbóluma); s a naponta bekövetkező robbantások, gazdasági-társadalmi fenyegetettség síkján (is) egyre hevesebben folynak a hatalmi harcok – amelyek lassan már „végveszéllyel” (atomháború?) fenyegetik az emberiséget. Így természetesen kérdésessé vált: megérdemli-e ez az emberiség az örökéletet? Vagy inkább a (földi) pokolba zuhanást választja? Hiábavaló lett volna Krisztus megváltó áldozata?

Ehhez a gondolatkörhöz kapcsolódik Fodor Miklós *A természet szentsége – a szentség természete* c. írása, amely a népmesék világára utalva feszegeti az emberi lét alapkérdését: „Szent az az ember, aki a természetből kört hasít, hogy e körön belül kultúrát alkosson. Szent, mert azt a megalapozó forgatókönyvet éli, amelyet az emberteremtő hatalom reá bízott”. Erről szólnak a népmesék, az archaikus mítoszok, a varázsmesék – aki hőssé vált és legyőzte a Sárkányt heroikus küzdelemben, annak „isteni kiválasztottsága” immár bizonyos. De a hősiesség lényege: a Gonosz, a romboló erők legyőzése, az ártatlanok védelmezése; nem pedig halomra gyilkolása! „Eljő az idő, amikor természetessé válik a hatalom akarása anélkül, hogy e hatalmat a teremtő szeretete tenné jogszerűvé [...] És eljő az idő, amikor a tudás már [...] csak az élvezet, a hatalom és a nyereség akarását szolgálja.” Egy korszak végét jelzi az általános szorongás, mely nem képes felismerni: „Ő (azaz: ISTEN) szeret bennünket”. Úgy tűnik, sajnos, ennek az éonnak már nem is a kezdetén, hanem lassan a vége felé járunk – a mai emberiség számára nem szent az ÉLET (ezért nincs örökélete!) – átadta magát „a halál kultúrájának” (amit a pandémiafertőzet szimbolikusan ki is fejezett).

Csáji László Koppány az életrevaló Naszreddin Hodzsa, „a híres, furfangos bölcs, jóságos tolvaj” alakját megidézve mutatja be, mitől s hogyan is lesz valaki hős (*Hogyan lépünk át az időtlenségbe?*). A tábortűz mellett, az erdő mélyén, egy vándorkereskedő fia szappanbuborékokat fúj a csillagok felé; Naszreddin pedig a hátán fekvé figyeli a csillagokkal átluggatott égboltot; egészen megfélekedve a fejére kítűzött vérdíjról, s arról, hogy most is tíz-húsz martalóc lesi a nyomát. A tűz körül szórakozottan kering egy rovar; a kereskedő szekeréről apró állat surran le; a lemenő nap melege átsugározza a földet. Egy távolabbi dombon négy dervis ugyancsak tábortűz mellett üldögél; épp most kotorják szét a már kihamvadóban levő parazsat, lefekvéshez készülődve. Hodzsa ekkorra már álomba merült. Másnap egy környékbeli pásztor három szétszabdalt, szanaszét heverő, immár kővé dermedt tetemre talált – a közeli Khinesszir városában pedig 19 vérdíjat osztottak szét; Hodzsakartakh néven falucskát is alapítottak a diadal emlékére. Csakhogy Hodzsát azóta többen is látták itt vagy ott, amint ajándékozott, folytatta legendás életét a szegények jótévőjeként, s mindig felbukkant ott, ahol valaki bajban volt. Sokak szerint vérdíjra éhes üldözői elől útítársaival együtt eltűnt a távoli sziklás hegyek között, mert észrevette, hogy katonák közelítenek. Hála légyen a Mindenhatónak! – ő, lám, valóban örök életű!

Rott József Kimondatlan titkok c. elbeszélése (amelyet Prágai Tamásnak ajánl) egy kislány „nagylánnyá érésének” traumatikus élményét érzékelteti szimbolikus eszközökkel. Az anyja tyúkot vág vasárnap ebédre, s a lány szinte rosszul lesz a kicsorduló vér láttán; alig-alig tud az ebédből enni. Következő vasárnap azonban a terített asztalnál már nem kísérti a testi gyengeség. „A tört

krumplin végigcsorgott a pecsenyészír; a párolgó töltelékből kiérzett a bors és a petrezselyem illata. Az apja jókedve átragadt a családra. [...] A kislány kézbe vette a pirosra sült combot, hogy lerágja a csontról az utolsó falat húst is". Felnőtté ért. Ecce homo: hozzáédződött a reális élethez. A téli disznóölést már rezzenetlen arccal viselte el. Hiszen nemsokára „asszony lesz a lányból”... Ez hát az élet, amelyhez „hozzá kell szoknia” mindenkinek, aki élni akar. De vajon ez-e a méltó Élet?

Egy feltűnően bizarr című tanulmányt is olvashatunk a *Szöveget gondoz elénk* c. részben (nyilván nem véletlenül emelte ide a jó szemű és jó érzékű Kovács Ildikó): *Tőzsér Árpád: Egy nemi szerv mindig van olyan szép, mint Edison agya – Bohumil Hrabal, a költő. Az ismert, kiváló szlovákiai magyar irodalomtörténész írását (Németh Péter) Mikola avantgárd költőnek ajánlja, nehezményezve, hogy „a költő Hrabalt még a cseh irodalom avatott magyar ismerői sem igen emlegetik”. Pedig pályája kezdetén (1937 és 1949 között) Hrabal szinte csak szabadverseket írt; s érett prózájában is „gazdag fürtökben lógnak, osztódnak a szürrealista képek, s annyira sajátos, [...] rejtetten bölcselő az iróniája, gazdag a nyelvi, beszédmódbeli polifóniája, hogy nem lehet nála nem költői formatudatosságra gondolni”. Mestereitől (Ungaretti, Baudelaire, Eliot) Hrabal sokat tanult; de azért elsősorban a szürrealisták (Apollinaire, Breton, Nezval) és az ún. „cseh totális realisták” (főleg az utcanyelvet megidéző Jiří Kolář) hatása érezhető munkásságán. 1950-ben írt eposza (*Bambino di Praga – Prága gyermeke*) a tudatfolyam eszközével vetíti ki vízióit a „való világról”, a város nyers szociológiai univerzumáról, amelynek központi figurája ő maga, aki „elképesztő könnyedséggel, költői eleganciával csinál ebből a szürke, földközeli életből színes, lebegő vásznakat”. Pepin bácsi, a nagybátyja, akiről szinte egész prózai életműve szól, újra felfedezi, hogy „a zúgó, kavargó, vad nagyvárosi kozmosz, a permanens teremtés, nemzés, születés s az élet részeként felfogott halál: a tragikum is felemelő”. Mérheteretlen életszeretetükből fakadóan Pepin bácsi (és Hrabal) számára „egy nemi szerv mindig van olyan szép, mint Edison agya”. S „a vers, a szonett, az alkotás akkor is szép, ha a rútról szól. Mint Chagall képei, amelyeken a szerelmesek sohasem szépek, de mindig repülnek”.*

Egy különös színpadi művet is találunk e részben Elek Szilvia tollából (aki bő tíz éven át a *Napút* zenei rovatának szerkesztője, a rendezvények műsorvezetője, fontos konferenciák kiállítások szervezője – egyszóval: „kulturális mindenese” volt, s ez évtized emlékéit azóta is szíve legféltettebb szegletébe zárva őrzi). Az Erkel Ferenc és Liszt Ferenc különös, képzeletbeli sakkjátszmájáról szóló kis színmű (*A játszma*) kulturális életünk egyik legneuralgikusabb pontját érinti: ki tartozik mélyebben nemzetéhez? ki a „nagyobb”? – az a művész, aki „helyben maradva”, talán nem tudta úgy kiteljesíteni életét, tehetségét, ahogy adottságai engedték volna, de „hazáját szolgálta” egész életművével – vagy az, aki, felismervén a honi szűkös lehetőségeket, külföldön szerzett világhírnevet magának s nemzetének? A 12 jelenetből álló darab párhuzamosan kíséri végig a két zenész életútja fordulatait, őszintén szívélyes, egymást tisztelő kapcsolataikat – de érzékelteti az Erkel szívébe magát befészkelő féltékenységet, némi neheztelést is. Szobája bensejében, magányos estjein titkos sakkjátszmát folytat képzeletben ellenfelével, aki persze soha nem ér rá a partit végigjátszani

– így nyitva is marad mindig a kérdés: melyiküknek sikerül végül mattot adnia ellenfelének. Szerencsére azonban (s a szerző jó ízlésének, kulturáltan mérlegelő szemléletének köszönhetően) a játszma nem válik rivalizálássá (bár Erkel felesége megjegyzi: „Az abbé nem írt magyar nyelvű nemzeti operát, mégis ott áll a szobra, ahol a tiéd, Franci! A te Operaházad előtt! Te ezt elviseled?”). Az abbé sürgönyt kap – sietve távozik („Kedves jó Barátom! – írja levélkében. – Cosima lányom Bayreuthba hív. Azonnal mennem kell, a boldogságtól szinte röpülök!”). Egy idő múltán a sakkóra megszólal Erkel asztalán, majd vészterhes egyhangúsággal, egyre hangosabban ketyeg; mire ő elkeseredetten szorítja szívéhez: „Itt szól...” Majd egykori tanítványának hangját hallja a távolból: „Mélyen lesújtva szeretném közölni Önnel, hogy szeretett Mesterünk július 31-én Bayreuthban örökre eltávozott e földről. Temetéséről lánya és unokái gondoskodnak”.

A játszma tehát döntetlen maradt. Az öreg Erkel, zongorájánál ülve, 80. évében, szép verbunkos fantáziát alkot. „Búsongó, emlékező dallama mélyhegedűn és zongorán szól. Talán Lisztre gondoltam...” – írja levelében feleségének. „A győzelem Liszté mégis... Megérdemli. És ezt a darabot is. A címe: *Három a tánc halálig*... Mit gondolsz? Tetszene neki?”

Az I. és a II. rész lezárásaképp *Ajándékok ajánlással* címen a *Napút* színes képzőművészeti mellékletét láthatjuk, 19 jól ismert, neves képzőművész gyönyörű, színes alkotásaival és köszöntő szavaival.

Aknay János Emlék c. konstruktivista festménye nyitja a sort, amelyet kifejezetten a búcsúszámba szánt emlékül barátjának, Szondi Györgynek; aztán *Balás Eszter Fotós* c. kispasztikáját, *Bényi Eszter* textiltervező *Áramlás* c. falikárpit-technikájú, érdekes munkáját látjuk, amelyet „a kulturális kínálatban bővelkedő NAPÚT” emlékére szőtt. *Cakó Gábor* egészen különös rézkarcát küldi (*Az élet műterme*) azzal a szöveggel, hogy „Szondi György barátunk megtalálta a kivezető utat: a Naputat a sokarcú, különböző karakterű és foglalkozású, egykorú kortársak összekovácsolását a szeretet erejével”. *Csáji Attila* különös figurák – állatok, egzotikus növények archaikus (öslénytani?) – szövevényét szinte egymáshoz préselve, mint furcsa, denevérszárnyú szörnyet állítja elénk, némi iróniával: „Ezek még össze is ölelkeznek”. Hiába, az Idő mindent megold: egységbe komposztálja a legkülönfélébb, egymással ellenséges viszonyban álló dolgokat is. „Kísérőként” egy 1975-ös feljegyzését mellékeli: „Nem a művészetek kerültek elsősorban válságba, hanem az értékelők. Újra és újra határkövekhez érkezünk”. Majd a „surányi remete”, *Dluhopolszky László Úrhajósát* látjuk, amint üröltönyben egy mágnespátkót mint csillagrajzást előidéző pisztolyt maga elé tartva büszkélkedik: „Ha a Nap útját nem is tudtam végigjárni, azért a Tejutat bevonzottam”. Mellette *Eifert János Kettőstudat* sorozatának 3. darabja: egy kettéhasadt női alak (fele világos, másik fele sötét mezben); a háttérmező egyik fele vörös fényben izzik (pokol?), a másik fele viszont racionális, világos drapériaként veszi körül. Ehhez a bizarr képhez egy egészen meleg hangú, baráti köszönőszöveg társul: „Szondi György főszerkesztésével 22 éven át járta útját a Nap, míg fényességes útja körbeért, miközben érezhettük otthonosságát, biztonságát, melegség-adását, és láthattuk a kéznyújtást táborok,

nemzedékek, művészetek és tudomány, alkotóterületek, ismertek s pályára éppen indulók között. Több mint 900 képző-, ipar- és fotóművész szerepelt a Napút összeállításában”. Köztük ő lehetett a 899. – írja tréfás-szerényen; „ha jól számolom, persze; amiért nagyon hálás vagyok, és köszönöm Szondi Györgynek, hogy ilyen különleges és nagyszerű csapatban játszhattam”.

A továbbiakban néhány egészen különös, különféle anyagokból készült, játékos-mesei elemeket modern szemlélettel ötvöző absztrakt alkotás következik. *Földi Péter* (Somoskőújfaluról) egy bizarr *Szélapó*-képet küld, amelynek szélkerékszerű sapkájába ősi dinóalakzatok, fura ósállatmaradványok kapaszkodnak. A cím (*Vetésforgó*) mintha arra utalna, hogy a földi-természeti dolgok és a kozmikus jelenségek „összerímelnék”, az életjelenségek különböző síkjai egy magasabb Törvény által összehangolódnak (minden mindennel összefügg). A szöveg itt: „Köszönet Szondi Györgynek a szellemi útmutatásért, az úton maradásért... – NAPÚTON”. *Gaál József Találkozása* két gyermekalakra (ikerembriókra?) emlékeztető figurát vetít elénk: „vegetatív, indázó gyökér-kalligráfia, napcsíráztatta lények – a Napútból kihajtott, felnövő élet – de ennél sokkal általánosabb jelentése is van”. Szondi György „elültetett egy kiadót, ami átalakulva tovább folytatódik, él és virágzik. Az útból már kút lett, de az eredendő forrás még továbbra is táplálja és élteti”. Ugyanezt és hozzá sok sikert kíván *Lévai Nóra* is, különleges anyagokból összeszőtt, fa- és növényi alakzatok mintáit halványan kirajzoló *Drapériájával*; s azzal a reménnyel, hogy az online változatban is „bősséggel fognak megjelenni” a különféle művészeti ágak. *Orosz István* az ég felé nyitott kozmikus gömbbel (amely mintha egy Napra irányuló távcsövet rejtene) köszönti a Napút „mindig derús szerkesztőjét”; *Nagy Judit* mesebeli állatfigurákkal (égi bárány, táltoscsikó, tüzes paripa, tűzokádó sárkány) és légi balerinákkal mintázott varázsszőnyeget (*Predestinatio VI.*) készít, amelyen a *Napút*-csapat (továbbra is) sétálhat a Nap felé. Az Utat „Szondi György kövezte ki. Hittel, gonddal, tudással. Olyan jó volt közlekedni rajta. Néha kicsit megállni, ismerősökkel szóba elegyedni, vagy csak üdvözölni egymást. Most vége a meghitt sétáknak. [...] Lesz majd új ösvény?”

Sóvárad *Valéria* egy különös-sejtelmes, bordó neonfényvel bevilágított s függönyökkel elrejtett térbe kínál bepillantást (*Valahonnan ismerős* c. képén); s hozzá a szöveg: „A FÉNY térformáló eszköz, ami nagyon inspiráló. Élt a NAPÚT, tereket épített, éljen!” – azaz éljen hát tovább, emlékezetünkben legalább. *Stefanovits Péter* (Stefa) zöld gyepágyon álló villanyoszlopokból áramot merítő, fehér felhőkben lebegő, eperforma, piros szívet küld köszönetül Szondi György „sokéves munkájáért”, bízva abban, hogy „a NAP folytatja pályáját az ÚT végtelenjén”. *Szemadám György* pedig *Életút* és *Kert* c. kollázsait küldi köszönetül; egyiket annak emlékére, hogy ő is szerepelhetett a Napút „hetvenkedői” között, másikat pedig azért, hogy majd „hajlott korában” barátjának legyen hol kipihennie saját életútja fáradalmait. *Szávost Katalin* három különös, különféle anyagokból szinte élethűen megmintázott kisplasztikával (Angyal – Harcos – Hölgy) ajándékozza meg főszerkesztő barátját, kézírásos levélkével kísérvé: „A Napút születésétől a közelében vagyok. Csináltam kísérő kiállításokat, írtam megemlékezést, és nagyon sok számban szerepeltek munkáim. Hálás köszönet Szondi Györgynek, aki annyi áldozattal életben tartotta a Naputat!” *Szemeathy Imre* már *A jövő század Napútjának* dedikálja, „töredék-képecskébe fog-

lalva”, azaz apró ábrákra bontva azt a rengeteg élmény-mozaikot, amelyeket a „grádusát megjárt” Napúttól kapott.

Mészáros Rózától, a *Napút*-oklevelek alkotójától pedig a főszerkesztő is megkapja a maga *Napút*-levelét, gyönyörű virágcsokorral díszítve s kalligrafikus betűkkel írva: „Őszi delelőn a NAPÚT folyóirat olvasói, szerzőtársai és barátai köszönik SZONDI GYÖRGYnek, hogy élete példájával, alkotó- és kutató-művészetével a tágasság színeivel gazdagította látókörünket. [...] Köszöntjük a betelő pályáján híven haladót, mert EGYEDÜL EGYÜTT JOBB”. S ehhez mintegy csatlakozik Vincze Judit útkanyart jelző festői tájképe, ugyancsak a köszönet szavaival: „Köszönöm, hogy a *Napút* rendezvényeinek meghívóját és irodalmi díjainak okleveleit készíthettem. Ajándék e napos út: kanyarodik jobbra, s tudjuk: el nem vész”.

E csodálatos és értékes képzőművészeti ajándékcsokrot mintegy kiegészíti a búcsúsorszám végén a *Napút*-díjasok Galériája (Kovács katáng Ferenc, Károly Judit, Szalai Lajos, Szénási Ferenc, Tasnádi Edit, Vörös István), akiknek arcképét Szkok Iván, a kiváló portréfestő festette meg (Báthori Csabáét és Galgóczy Árpádét pedig Ezüst György készítette). Tóth Sándor személyre szóló bronz *Napút*-érmét is öntött a díjazottak számára. Mellettük láthatjuk a többi *Napút*-díjas „összefoglaló *Napút*-levelét” is (Lászlóffy Aladár, Radnóti Zsuzsa, Katona Tamás, Bertalan Tivadar, Erdélyi István, Mohás Livia, Doncsev Toso, Lászlóffy Csaba, Kiss Anna, Szepes Erika, Druzsinsz Ferenc, Szentmártoni Szabó Géza, Suhai Pál, Jankovics Marcell, Bertha Zoltán).

Ugyancsak a búcsúsorszám végén olvashatjuk Wehner Tibor *Impresszionisztikus NAPÚT-Galéria-leltárát*, amelyben művészettörténész-szemmel szemléli és értékeli a folyóirat és jelenkori képzőművészetünk kapcsolatát. A lapban a vizuális művészetek, képző- és iparművészet, építészet mint önálló tematika ugyan nem szerepelt – írja –, azonban folyamatosan jelen volt mint az aktuális tematikához szorosan illeszkedő kísérőjelenség: a cikkek, tanulmányok, kritikák, az alkotói portrék és az ezeket „illusztráló” színes műmellékletek, valamint a szövegtengerben elszórtan elhelyezett fekete-fehér reprodukciók révén. Wehner Tibor úgy látja tehát: „a *Napút* szerkesztői a szerzőkkel és a művészekkel karöltve a vizuális művészetek minden zeg-zugát, megannyi tartományát bejárták (a festészet, a szobrászat, a grafika – és azok határterületei, valamint [...] a textil, a kerámia és az üvegművészet, s mindezekben túlmenően a formatervezés, az építészet és a művek alkotóinak egyéni vagy csoportos szereplései áttekintésével). Az alkotók előtt rendszeresen megnyíltak a bemutatkozási lehetőségek *Napút*-kapui”. Megjelentek a különböző műfajok és műformák, esetleg a művészeti technikák reprezentánsai, a más-más művészgenerációk képviselői (a nagy öregek éppúgy, mint a pályakezdő fiatalok); „publicitást kaptak a hagyományörzők és az újítók, a beérkezettek és a kísérletezők, a konzervatív szemlélet jegyében alkotók és az avantgárd szellemiség elkötelezettjei”. A lapban gyakorta napvilágot láttak kiváló műtörténészek, rangos művészeti írók, szigorú kritikusok írásai, és természetesen a műveket közvetítő reprodukciók; mindezt a stíluspreferenciáktól független, érték- és ízlésbeli elfogultságoktól, kánonmegfelelési kényszerektől mentes szerkesztői gyakorlat tette lehetővé. Az olvasó a „hetvenesek” (ön)vallomásai és az azokhoz kapcsolódó képek alapján felmérhette: „egy-egy generáció művészsorsa, munkássága, műtermése

hogyan ágyazódik a társművészetek összefüggésrendszerébe, a magyar és az egyetemes kultúra szövetébe”.

Mindezt összegezve, „a vázlatos, futó leltár szerint” is megállapítható – hangsúlyozza Wehner Tibor –, hogy a *Napút*-Galéria „az ezredforduló esztendeinek és a XXI. század első két évtizedének hiteles művészeti tükrét tárta elénk [...] legjellemzőbb magyarországi és magyar kezdeményezéseit elemezte, legfontosabb művészeit mutatta be s a legjelentősebbnek ítélt alkotásait közvetítette – vagyis egy hallatlanul izgalmas vizuális művészeti univerzumba adott élménydús bepillantást”.

A 222. (búcsú)szám III. nagy egysége (*Számok-szemle szűken-tágan*) néhány fontos témacsoporttal kapcsolatos, alapvető jelentőségű tanulmány újraközlésével ízelítőt ad a 22 éves folyóirat legérdekesebbnek, illetve legaktuálisabbnak tűnő kérdésköreiből mind a *magyarság történelmi sorsa, helyzete, nemzeti-ségeivel és szomszédaival való kapcsolata* (I.), mind pedig a *magyar kulturális élet* neuralgikus pontjait érintő problémák (II.) vonatkozásában. Anélkül, hogy e terjedelmes és igen-igen magvas rész minden írásának tematikus elemzésére kitérnénk, megkísérlünk rálátást adni erre a sok nézőpontú (ezért adott esetben különböző érdekeket-ellenérdekeket [is] sértő, mégis kikerülhetetlen állásfoglalást igénylő) kérdés-komplexumnak sokféle belső ellentmondására, amelyek csakis a virtuális Egység „magasabb” látószögéből nézve oldhatók fel.

Az I. témakör a Kárpát-medence népeinek összetartozására, Közép-Európa minden nemzetének sorsközösségére irányítja figyelmünket – nem a szokványos átpolitizált módon, szlogenekben, hanem gondolatgazdag tematikus számok segítségével. Nem a bal- és jobboldal megosztottságával, nem a politikai ellentétek szításával foglalkoznak ezek a számok; ellenkezőleg: a különböző népek kulturális egymásra hatásának, sok évszázados hagyományrendjének és a modern életkeretekbe ágyazottságának felmutatásával, a „jósomszédi viszonyok” helyreállításának lehetőségeivel s a közép-európai államok egymásra utaltságának tudatosításával. A Kárpát-haza földrajzi egysége, az itt élő népek, nemzeti kisebbségek sorskérdéseinek azonossága eleve arra predesztinálja lakóit, hogy közösen tervezzék-alakítsák jövőjüket (hiszen „Dunának, Oltnak egy a hangja” ősidők óta!), s az egyre erőteljesebben globalizálódó Nyugat-Európától némileg elkülönülve, a közép-európai összetartozást, együttműködést erősítsék.

Ezért a *Számok-szemle* egy igen érdekes és fontos áttekintéssel kezdődik: a *Napút* 2018/9. száma (*A belarusz Európa*) ősi és jelenkori arculatának bemutatásával s a számban szereplő ősi és modern fehér orosz irodalmi művek gazdag anyagára való utalásokkal (Baloghné dr. Petkevics Olga: *Az európai Belarusz*). Ezzel megkapjuk az indítást az I. témakörhöz: a magyarság és Közép-Európa (középkori és jelenkori) viszonyának, a környező népekkel való kapcsolatának, nyelvi-kulturális beágyazottságának s az abból fakadó belső ellentmondásoknak a tudatosításához (hogyan csak Zoltán András írására utaljunk: *A magyar-ófehér orosz irodalmi kapcsolatok kezdete, avagy hunok Vlnában*; avagy Oláh Miklós *Athila* c. latin nyelvű munkájára a XVI. századból; vagy éppen Báthory István fejedelemségére, akinek kedvelt belarusz városa Hatiny (Katyń)

volt; a belarusz területen található II. világháborús magyar katonai parcellára és sok más közös történelmi emlékünkre). Bármelyik közép-európai ország történelmét vesszük szemügyre: az egymással (s a magyarsággal) szorosan összekapcsolódik (így ma is elválaszthatatlanok egymástól). Nem véletlen tehát, hogy a belarusz Európa-számot oly sokszor és több helyen is bemutatták; nemcsak Budapesten, hanem Minszkben is (2019. okt. 23-án!), méghozzá az Állami Janka Kupala Irodalmi Múzeumban, belarusz nyelven. A minszki magyar nagykövet Bárász Pétert, e folyóiratszám fő szervezőjét s az anyag nagy részének fordítóját Magyar Ezüst Érdemkereszttel tüntették ki; jelen volt két ifjú műfordítótársa is (és természetesen Szondi György, valamint a minszki magyar nagykövetség számos képviselője). Mivel ez volt a világon az első önálló kulturális folyóiratszám Belarusról, rendkívüli jelentőségét hangsúlyozandó, az Irodalmi Múzeum 75. születésnapja alkalmából *Ránk maradt örökség* címen nemzetközi irodalomtörténeti tudományos konferenciát is szerveztek, amelyen Szondi György bolgáruul, Bárász Péter pedig belarusz nyelven tartott előadást.

Közel-szomszédainkról és nemzeti kisebbségeinkről, az 1999–2020 között megjelent vaskos *Napút*-számokról és a különböző rovatokban közzétett tematikus válogatásokról A. Gergely András, a kiváló kulturális antropológus ad nagyszerű, rendkívül mélyreható áttekintést *Nagyság a kisebbségek felől...* c. átfogó, egész Közép-Európát szemlélő, alapos tanulmányában. Ennek alcíme már önmagában is a teljesség igényére utal (*Magyarországi kisebbségek-nemzetiségek kultúrájának, tudományosságának, hagyományainak szentelt összeállítások, illetve néhány európai ország irodalmának bemutatása*). Ez a sokirányú elemzés díszére válna a Kárpát-medence népeiről alkotott bármely szaktudományos, összefoglaló jellegű munkának – hiszen *belülről*, minden egyes népcsoport önszemlélete, önmagáról alkotott képe felől közelíti meg a magyarsághoz való viszonyát (azaz nem a magyarság illuzórikus „hegemóniája” alapjáról). Szomszédaink, nemzetiségeink nem „alárendelt” szerepkörben tartoznak hozzánk – érzékelteti a szerző; békés viszonyban tehát csakis úgy élhetünk velük, ha egyenrangúnak ismerjük el az ő autonómiára való törekvéseiket (is).

A szemlézést szerzőnk a *bolgár* számmal indítja (2011/9.); hiszen Szondi György számára a bolgár kultúra (majdnem) annyira fontos, mint a magyar (a Szófia Magyar Intézetnek tíz éven át volt sikeres igazgatója, s mint a bolgár kultúrával foglalkozó irodalomtörténész, kandidátus, neves műfordító vált ismertté itthon is; sőt, maga is írt és ír bolgár nyelven verseket – ezért ottani pályatársai bolgár költőként tartják számon!). Így a bolgár szám gazdag irodalmi anyagot sorakoztat fel: a *Hangszóló* rovat táncos témakörű, Latorcai Csaba, Kaszimira Gadzsokova tónusában; Hadzsikosztova Gabriella alternatív színházat csinál; a *Fénykörben* Nikola Parov, Palya Bea, Sebő Ferenc, Szalóki Ági és Bognár Szilvia szerepel; a *Mustrában* Doncsev Toso családkrónikáját, Rumen Sztojanov „gyöngéd szavait” olvashatjuk Szondi György és Szalai Lajos átültetésében; a *Hangírás* rovatban pedig a nyelvtanulás, -tanítás, magyarországi bolgár iskola- és kultúraszervezés problémáiról, a bulgáriai Nagy László-kultuszról és a *Haemus* folyóirat szerkesztéséről tudunk meg fontos adalékokat. A *Tékában* Pósa Zoltán bolgár költőkkel készített interjúból a fordítás missziójának fontosságára, a magyar és a bolgár irodalom „áthatásaira” derül

fény; Nagy Márta a magyarországi bolgár ikonfestőkről (Visanov köréről) szól; M. Pandur Julianna *A magyarországi bolgár ortodoxok történeti státuszát*, Szabeva Aszja pedig *A magyarországi bolgár kertészek temetkezési szokásait* ismerteti. Mint látjuk tehát, a szám a bolgár kultúráról lehetőleg teljes, sokoldalú képet kíván nyújtani, megkönnyítve ezzel az olvasók számára a két nép (meglehetősen intenzív) kulturális kapcsolatainak megismerését. Katus Elvira *A bolgár identitás fórumai Magyarországon* c. körképével megkönnyíti a kölcsönös „együttműködést”; Szepesi Attila, Gergely Ágnes, Kiss Benedek és Veress Miklós műfordításai pedig a bolgár költészet honi megismerését segítik. Az *Ablak* rovat könyvismertetésekkel, Nagy László naplójának részleteivel, a színes képzőművészeti melléklet (a Bulg'Art csoport műveivel) ugyancsak a kölcsönös tájékozódást segíti. A legnagyobb élményt természetesen a textusok kínálják – teszi hozzá a körképhez az elemző; ezzel is érzékeltetve, hogy a szám pusztán áttanulmányozása milyen nagy feladatot rótt bemutatójára.

Természetesen ilyen részletesen nem lehet mind a hús, könyvnyi terjedelmű tematikus lapszámot bemutatni; így a továbbiakban a tanulmány szerzője elsősorban a jelentősebb lapszámok kiemelésére szorítkozik.

Fontosnak tartja a horvát, bunyevác, sokác nemzetiségi kultúra gazdagságának bemutatását (2012/9. sz.). Az *Égalj* és *Fénykör* rovatban Kubatov Gábor által bemutatott Gara község és a bunyevác-horvátok írásai (*Kópháza és a kegytemplom története*); valamint Völgyi Géza: *A búcsújáró templom története*); a *Hangírás* és *Ablak* rovatokban a gazdag zenei anyag, a színház-, dallam- és táncvilág színessége; a *Kétszögben* Virág Zoltán: *Nyelvi átmenetek, határváltások, közöttvilágok*, valamint Blazsetin István alapos tanulmánya *A magyarországi horvátok irodalmáról*. A Magyarország területén hosszú évszázadok óta meglehetősen szétszórtan, zárt nyelvi csoportokban élő horvátok (akiknél még az írásbeliség sem alakult ki) szájhagyomány útján őrizték évszázados kultúrájukat, vallásukat; s a múlt század 70-es éveiben – az anyaország támogatásával – hihetetlen lírai felvirágzás következett be: verseskötetek, antológiák, prózai művek jelentek meg. A *Tékában* bőséges műfordításanyagot találunk, amely rendkívül érdekes, ízes-színes képet ad a magyarországi horvát kisebbség irodalmáról, „szórvány” életéről, ősi hagyományairól (a hazai horvát kisebbségről bővebben még ugyane számban: Tislér Jolán: *Kolo, kolo, nao-kolo* c. írása).

A *lengyel szám* (*Dwa bratanki*, 2017/2.) – a bolgárhoz hasonlóan – ugyan csak rendkívül gazdag; magyar és lengyel sok évszázados „barátságáról”, mármár „testvér” voltáról, kulturális-szakraális kapcsolatairól, történelmünk közös pontjairól vall. Az *Előtér* rovatban olvashatjuk Konrad Sutarski lángoló versét, majd Szondi György interjút Jerzy Snopekkal, a magyar költészet nagy csodálójával, aki Balassitól Petőfiig, Aranyig szinte minden jelentős költőnkől sokat fordított (*Példaértékű barátság*), majd Pósa Zoltán *Két nemzet költője* c. – a 80 éves Sutarskit köszöntő – esszéjét és Sutarski verseit Bari Károly, Weöres Sándor, Csoóri Sándor, Tornai József és Zsille Gábor áttünetésében. A *Lengyel mondák* mellett az *Évgyűrűk* rovatban fontos írások vannak *A magyar-lengyel szakraális kapcsolatokról* (Molnár Imre), valamint *Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király históriás párhuzamairól* (Cséby Géza); a *Fénykörben* pedig a „dwa bratanki”: lengyel-magyar, avagy magyar-lengyelnek lenni di-

lemmájával kapcsolatos versek, aforizmák, különféle fordításjátékok, vallomások sorakoznak, valamint a *polonisták* (Kiss Gy. Csaba, Kovács István) esszéi megélt tapasztalataikról. A *Tárlat*, a *Hetedhét*, majd az *Ablak* rovatok gazdag irodalmi-művészeti anyagukkal, a magyar–lengyel kulturális kapcsolatok elemzésével, a budapesti lengyel vonatkozású köztéri szobrok, emléktáblák, egyesületek, közösségi alkalmak bemutatásával, valamint a számtalan kisebb-nagyobb rendezvények értékelésével érzékeltetik azt az eleven, pezsgő szellemi kapcsolatot, amely a XX. században és napjainkban is összeköti a két nemzetet. Az *Égalj* rovatban Balázs Géza számol be az Aggtelek melletti *Derenk*, a *lengyel emlékfalu* 300 éves fennmaradási küzdelmeiről, majd a II. világháború idején „darabokra szaggatásáról” (a falu lakóit szerteszt szórták).

Ehhez még hozzátehetjük, hogy egy korábbi *Napút*-szám *lengyel–lengyel* rovatában (2005. március) már megjelent egy rendkívül gazdag lengyel képzőművészeti, modern irodalmi összeállítás, amely – megidézve a lengyel identitás jegyeit – áttekintő képet adott *A lengyel nyelv törvényi védelméről* az irodalmi stilizáltság kereteiben, *A négy égbolt* kiállítás (cseh–lengyel, magyar–lengyel) képnyelvi díszleteivel. Lengyelország voltaképpen összekötő kapocs (volt Közép-Európa történelme során), és bizonyos értelemben az (lehetne) ma is az északi (balti) államok és a cseh, magyar, szlovák nemzetállamok között.

Az *örmény szám* (*Ararat szurp lerrö*, 2015/3.) jelentőségét és szellemi súlyát tekintve a lengyel és a bolgár számokéhoz fogható; s mint a közös közép-európai történelem egyik fontos szereplőjének, sorsa megpróbáltatásai is a többi népéhez hasonlóak. A kereszténységet már a III. században felvette, s emiatt kezdettől fogva sok üldöztetésben volt része – de megtartotta vallását a pogány népek, majd az ortodoxia gyűrűjében is. A XX. század első népiártáshulláma az orosz bolsevizmus rémtetteként érte utol (erről szól az *Évgyűrűk* rovatban Issekutz Sarolta *Az Issekutz család a Kárpát-medencében* c. írása); majd a *Fénykörbeli* cikkek sora részletesen bemutatja ezt az iszonyatos tragédiát (Fülöp Mihály, Száraz Miklós György, Szőcs Géza írásai). Április 24. lett a népiártás emléknappja; amikor is „az Erdélybe szakadt tekintélyes és vagyonos, a pogányság veszett gyűlöletét kihívó örmény nemesség ivadékai” emlékeznek a genocídium borzalmaira. Több írás is megjeleníti ezt a feldolgozhatatlan tragédiát (Krajcsír Piroska: *Örökké zúgó harangtorony; Az ifjútörök kormány pere és az örménykérdés [1918–1920]*; Kovács Bálint: *Az elképzelt őshaza; Őze Sándor: Nagy Sándor kapuján belül és kívül*). Az örmények magas színvonalú, ősi kultúrájáról, művészetének gazdagságáról a *Tárlat* rovatban olvashatjuk Benedek Katalin *Élő magyar–örmény művészet*, valamint Nahapet Kucsak *Szólék, mily gyönyörű vagy*, Kabdebó Lóránt *Nem múlhat el a világ dicsősége* c. írását, valamint Pál Emese *Világosító Szent Gergely kínzásai egy szamosújvári oltárképen* és Pál Judit *Az örmények Erdély gazdasági életében* c. elemzését. A magyar írástudók körében is sok örmény gyökerű, kiemelkedő intellektusú író, művész, kutató, irodalomtörténész stb. van (Alexa Károly, Doboss Gyula, Jankovics Marcell, Lázár Imola, Lászlóffy Aladár és Lászlóffy Csaba, Ködöböcz Gábor, Novák Ferenc, Tarján Tamás; valamint Tóth Krizsa Fruzsina, aki *Örmények Magyarországon* címmel „az örmény identitás kiemelkedő, a magyarországi diaszpórára is jellemző jegyeit, majd a hazai örmény kisebbség közösségformáló, identitást meghatározó kulturális sajátosságait” mutatja be).

Nem kevésbé fontos Közép-Európa jövője szempontjából a (kevésbé harmonikus) román–magyar viszony rendeződése sem, amelynek jelenkori állásáról a 2013/9. *Napút*-összeállításból tájékozódhatunk; elsősorban Borsi-Kálmán Béla politológus-kultúrdiplomata korábbi cikke alapján (*A megbékélés jegyében*). A hazai román kisebbség hagyománystruktúráiról, rituális modelljéről Hocópán Sándor *Méhkeréki szólások és közmondások*, Gurzó Mária *Emlékképei*, valamint Hocópán Anna *Átmeneti rítusok román születéshagyományjai* c. írásai alapján tájékozódhatunk. A *Fénykör* rovat a magyarországi román képzőművészek színes anyagával illusztrálva (Gyarmati Gabriella), a macedorománok és románok (Berényi Mária), honos és betelepült románok (Martyin Emilia) s a magyarországi román ortodox egyház (Csobai Lászlóné – Martyin Emilia) bemutatásával, valamint a *Műhely* rovatban Miskolczy Ambrus *Emil Cioran útnak indul* c. elbeszélésével zárul. A *Napút*-díjat a szám bemutatója alkalmából Szondi György Doncsev Tosónak adja át, *Méltán méltatva* őt laudációjában.

A szerb szám (2014/9.) a románál jóval gazdagabb, hiszen a szerb kultúra a magyar–szerb együttélés során átítatta a délvidéki magyarság mindennapjait. Vujicsics Sztoján *Töredékes eredetrajza*, Stepanovic Predrágtól pedig *A magyarországi szerbek történetének* rövid áttekintése bőséges adalékkal szolgál a két nép közös kultúrájának megjelenítéséhez. Vukovics Koszta ismertetője a *Szerb Ortodox Egyházművészeti Gyűjteményről*, Sztevanovity Zorán és Dusan megnyilatkozásai a magyar kultúrába való beépülésükről, Frankovics György és Kovács Viktor szólás-, közmondás- és viccgűjteménye, valamint Déri Balázs elemzése a szerb *Hősi ének* és *A karácsonyi tropár* c. művekről s egy gazdag interjú „a kultúra szigetéről” a Szerb Kulturális Központ vezetőjével teszi kiemelkedően érdekessé e számot. A deszki szerbek, a lóréviek, a Duna mentiek, a Kelet–Nyugat között „hidat keresők” sokszínű művészeti élete mutatja, milyen autonóm, időtálló szerb kultúra alakult ki Pomáz körzetében. Kiss Eszter Veronika *A Vujcsics Együttes portréja*, valamint Rusz Milán *A szerb színjátszás Magyarországon* c. írásai eleven közelségbe hozzák hozzánk ezeknek a kultúraszigeteknek a hangulatát, hisz oly szoros együttélési formák alakultak ki ezeken a szerb szigeteken a magyarság testén belül az idők folyamán, hogy nem is lehet „elválasztani” őket egymástól. Mint ahogy Damjanich János, a 48-as hős a magyar szabadságért halt meg – ki tudná eldönteni: „Magyar hős volt-e, avagy szerb áruló?” – amint Pelyach István idézi meg az alakját.

Sok meglepetést tartogat az ukrán szám is (2019/9.), amelyet ruszin képzőművészek alkotásai egészítenek ki (*Tárlat* rovat; vö.: Klamár Zoltán: *A vászakra álmódott otthon élménye*). Kárpátalja legszegényebb népessége, a ruszinok, mindig is a magyarsághoz tartoztak; Trianon után, a két világháború között Csehszlovákiához csatolták őket; a II. világháború utáni területátrendezésükor kerültek át az ukránokhoz. E szelíd, jámbor, nagyon szegény és megalázott népesség egész történelme során hűen őrizte görögkatolikus vallását, nyelvét, ősi kultúráját (Hodinka Antal: *Gens fidelissima*). A *Rutén himnuszt* máig tiszteletben tartják; s a Rutén Világtanács mindmáig Európától vár jogorvoslatot történelmi sérelmeire (lásd: Bonkáló Sándor: *A rutének [ruszinok] történelmi előképének rajzolata*; 1996; a *Dokumentum* rovatban: Darás Gábor: *A rutén föld története*; Botlik József: *A görögkatolikusok Kárpátalján*; Merjacs Igor: *Minden ruszinok védőszentjéhez, Szt. Miklóshoz* írt költeménye

stb.). A magyar szellemi életben sok ruszin származású, kiváló alkotó vett (és vesz ma is) részt, akik most a *Fénykör* rovatban vallanak életükről (Batári Gábor, Gecse Géza, Lator László, Ljavinecz Marianna, Surján László, Tóth István); Popovics Tibor Miklós, S. Benedek András Vári Fábíán László pedig a költészeti blokk elé írnak bevezetőt. Káprály Mihály *Hodinka Antal, a múlt őrzője és a jövő támasza* emlékét örökíti meg.

Nem kevésbé fontos a szlovák kisebbségeinket bemutató 2007/7. szám sem, hiszen velük évszázadok óta élünk szoros életközösségben, s a nyelvi kölcsönhatás is meglehetősen intenzív volt mindig bizonyos területeken (Békés megye, Csallóköz, Észak-Magyarország, Tolna megye). A II. világháború utáni lakosságcsere meglehetősen megbolygatta a nyelvi-etnikai viszonyokat (Veres Emese Gyöngyvér beszélgetése Gyivicsán Annával a *Tótkomlói szálakról*; Szabó Orsolya *pilisszentkereszti* etnikai körképe). A kötődések, a szokásrend, a társadalmi megküzdés nehézségei az új élethelyzetekben, a nyelvi adaptáció, a beilleszkedési zavarok stb. sok gondot okoztak az áttelepülteknek (István Anna: *A jövő csupa múltból áll*; Gyurkovics Zsuzsa: *D'akujem, dobre*; Kugler József: *Nehéz honcsere*; Zsilák Mária: *Egy tájszótár frazeológiája*; Uhrin Erzsébet: *Másodnyelvi szerepben*; Maruzsné Sebó Katalin: *Závada szószeredete* stb.). Az irodalom, a nemzetiségi színházi élet viszont sokat segített a kölcsönkapcsolatok kiépítésében (Szabó Mónika: *A nemzetiségi irodalom a magyarországi szlovákság tükrében*, a *Vertigo Szlovák Színház*, a *szarvasi Szlovák Nemzetiségi Színház*; Karol Wlachowský: *Rekviem a magyarországi szlovák irodalomért* stb.). A *Tárlat* rovatban is csupa magyarországi képzőművész munkája szerepel (Berényiné Lami Mónika, Csarejs Jánosné Hrabovszki Ilona, Ezüst György, Lipták Pál, Lukoviczky Endre, Mustó János, Várkonyi János, Zsolnai Mihály színes tájképei, absztraktjai stb.).

A magyarországi németiséggel természetesen még szorosabb volt kapcsolatunk: történelmünk teljesen összefonódott bizonyos időszakokban. Így tehát érthető a 2008/5. szám nyugodt magabiztossága, a közös kulturális örökség és az identitástudat stabilitása (Valéria Koch: *Ungarndeutsch*). Nem az egymástól való éles elhatárolódás, ellenkezőleg: az összetartozástudat, egymás megismerésének igénye, a „másféleség” iránti érdeklődés és tisztelet, az együttműködésre törekvés dominál itt; nemcsak a „hivatalosság”, hanem az emberi kapcsolatok szintjén is. „Úgy gondoljuk, hogy a magyarországi németiség kultúrája, léte fontos részét képezi Magyarország sokszínűségének, művelődésének. A mellettünk élő Másik gondolkodásmódjának megismerése, [...] önmagunk megértésében is segítségünkre lehet”. Így hát az írások zöme is az egymás kultúrájának megismerése, az egyenrangú kapcsolatépítés elősegítése irányában hat (Johann Schuth: *A magyarországi németek irodalma és művészete*; Jenei Miklós: *A nyelv mostohagyermek*; Angela Korb: *Asszimiláció a publicisztikában*; Koloman Brenner: *A magyarországi németek nyelve* stb.). A versek, prózai írások, képzőművészeti alkotások, tanulmányok, reflexiók tömege érzékelteti: miben is áll a Kettősség az *Egyben*, milyen is a kettős identitás, ha a két eleme harmóniában van egymással? Az állandó rovatokban a legnagyobb természetességgel vetődnek fel itt olyan kérdések, mint a németiséggel járó sváb önkép, a térségi közösségiség, az érzületközösség, a megpróbáltatások ellenére is őrzött történelmiminta-hordozás (Budaörs és

Vecsés helyi példái stb.). „Szép, gazdag, mosolygós szám ez – írja A. Gergely András – a szerzői névsor oldalhosszú lenne”; „a nevek hordozta másságosság” is szépen megmutatkozik mint az önazonosság tudatos vállalása.

A kisebbségeink számbavétele, „szemlézése” ezzel nagyjából le is zárul. A. Gergely András kitér még a *Napút* többi számának különböző blokkjaiban elrejtett többtucatnyi Szlovénia-írásra is. A 2000/9. számban például Fried István, Tüskés Tibor, Jung Eszter, Prágai Tamás stb. írásain túl a Muravidékre, a Lendva-hegyre, a bárdibükki üvegművészek munkáira, a mesék, akusztikus parabolák, műfordítások „szlovén hangjának” félreismerhetetlen „tájszomszédi” jellegére. A „kulcsfogalom” itt „a kis népek virradatát reményképekbe fogalmazó szlovéniai önállóság lelkisége”. „A lélekszámban hatod/heted magyarságnyi, nemzeti-nyelvi-kulturális létét mégis hosszú évszázadokon át szívósan őrző, államiságát újonnan elnyert szlovénség hazai és határon túli alkotóinak” gazdag szépirodalmi anyagából közreadott válogatás e számban (éppúgy, mint majd a 2004/9.-ben) a lokális kultúra kincseit, (magyar és szlovén) szerzőinek a tájhoz kötődő mély érzelmeit, világrányitottságát, az alsólendvai és a stájerországi szlovén kultúra iránti kíváncsiságát, a szlovén identitás meghatározásának igényét tárja elénk.

De nem feledkezhetünk meg nagy létszámú és egyre gyorsabban szaporodó cigány közösségeinkről sem: a velük való együttélés korunk talán legfontosabb, megoldásra váró problémáját jelenti. A. Gergely András a *Napút* három fontos tematikus roma számát (2006/9.; 2010/7.; 2018/9.) is szemügyre veszi, mint amelyek „könyvterjedelmű, hiánypótló, kiegészítő, frissítő, vitatkozó [...] de egyúttal megvilágosítóan józanító összképet adnak arról, aminek alig töredékéről van hétköznapi sejtésünk”. A cigányság kiváló, XX. századvégi szószólójának, a tehetséges és józan gondolkodású Lakatos Menyhért írónak a véleményét tekinti mérvadónak e kérdésben: „A hatalomnak mindig volt gondja a cigánysággal, és sokáig lesz is még. De a hatalmak változnak, a nemzet marad, s a nemzetben belül nekünk otthon kell éreznünk magunkat, barátokat kell szereznünk és nem ellenségeket. Még ha van is ellenségünk, próbáljunk kibékülni önmagunkkal és másokkal is. [...] Meg kell értetni [ti. a többséggel], hogy egy nemzet, ahol ilyen nagy lélekszámú kisebbség van, s nem törődik vele, az önmaga jövőjét, önmaga tragédiáját készíti elő” – hiszen tíz év múlva „egymillió nincstelen embert nem fog tudni már eltartani”. Tehát „szükség van arra, hogy ezzel a népcsoporttal is úgy viselkedjen a hatalom, úgy fogadja, mint ennek a nemzetnek bármelyik állampolgárát. Hiszek az ember gondolkodásában és az emberi jóságban is” (L. M.: *Barátokat keressünk, ne ellenségeket*; Közös út – Kethano drom, 1995).

Sok kiváló néprajzosunk, antropológusunk, művészettörténésünk foglalozik a cigány folklórral, kultúrájukat elfogadva (Újváry Zoltán: *Testvért láttak benne*; Voigt Vilmos: *A honi cigány néprajzkutatás első nagy nemzedéke*; Rác Gyöngyi: *Cigány kultúra és művészeti nevelés*; Solymosi Imréné: *A boldogan végzett munka kreatívá és sikeressé tesz*; Kerégyártó István: *Tehetségfejlesztő művészetpedagógia*), a cigány képzőművészettel, művésztelepekkel (*Péli Tamás festményei*); Choli Daróczy József az expresszív vizionárius mesterek munkájáról stb. Maguknak a cigány alkotóknak (Péli Tamás, Pethes

Mária, Kovács József Hontalan, Balázs János, Ruva Farkas Pál, Szepesi József, Illés Bódi Barbara, Szentandrassy István, Kunhegyesi Ferenc) a festményei, versei, ősi meséi, legendáriumuk, a világhírű cigány zenészek, zenész cigányok (Magyari Imre, Dankó Pista stb.) „a folklórzenétől a rockoperáig” terjedő zenei kultúrája egy egészen más, mesei, az „indiai sugallatok” tartományaiba bevilágító, spirituális álmvilágot idéz elénk. A *Napút* 2010/7. száma pedig az Eötvös József Cigány–Magyar Pedagógiai Társaság 25 esztendőnyi köztevékenységére hívja fel a figyelmet, amely a sikeres tehetséggondozásban igen magas szintet ért el. Szükség lenne immár a *másság* szabályrendszere, a két kultúra konfliktusmentes együttélése kereteinek megteremtésére is.

Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban kell beszélnünk – mintegy történelmi bocsánatkéréskeppen és a korrekció lehetőségét felvillantva – Vörös István megrendítő, a tudatalatti mélységekbe hatoló, négyrészes, figyelmeztető versciklusáról, amelyet a cigány holokauszt emlékére írt (*Megbotlani saját árnyékunkban – Verskommentárok a Napút Botlatókövek, emlékezők című számához* [2016/5.]). E monumentális kompozíció érzelmileg, lelkiileg hozza közel hozzánk Európa XX. századi történelmének legszennyesebb botrányát: a holokausztot; amely – népirtással felérő könyörtelenséggel – ártatlan milliókat (zsidókat és nem-zsidókat, köztük több százezer közép-európai, magyar és nem magyar cigány családot) pusztított el. Eme ördögi kegyetlenséggel megsemmisítettek számával csupán az orosz bolsevikok Gulagján, a különböző munkatáborokban milliószám meggyilkoltak száma vetekszik. A legmegdöbbentőbb azonban mégis az, hogy az emberiség emlékezetéből mintha máris kitörlődött volna e kettős történelmi vérengzés: új háborúra készülnek a nagyhatalmak. A II. világháború óta a „bármikor (újra) megtörténhet” fenyegetés poklában élünk; fontos tehát, hogy ne homályosuljanak el bennünk tudat alá szorított emlékeink. Ezért van szükségünk „botlatókövekre”, amelyekben meg-megbotolva felidézzük a hajdani történések láncolatát. Mert ha nem: a történelem – esetleg más formában – (újra) ismétli önmagát.

„Az emlékezés, emlékeztetés / nem érhet soha véget, / ilyesből nincs sohasem elég, // ha helyükre a felejtés belép, / új akcióba lépnek az emlékek [...] az ebből levont következtetés / nem gondolható egyszer csak elégnék [...] hogy tudja, hol él, / széjjelnéz a tiszta ész, / a hazugságok hadarva beszélnek” (I. *Az emlékeztetés szálai*). A veszélyek nem múltak el; a gyanútlanág ma is halálba sodorhat – mint egykor: „A sok cigányt mind elvitték [...] Nagy árkokat ásni vitték” – és nem jöttek többé haza: „Nagy árkokat ásni vitték // Oda őket eltemették / sorsuk gyanakvásra int” (II. *A gyanútlanág bukása* – utalás Choli Daróczi József versére: *Elvitték a cigányokat*). Még ma is úgy teszünk, mintha nem hibáztunk volna, mintha nem lennénk felelősök mindazért, ami akkor történt! „Önvádak, fagypontra süllyedt viták, / meg felfokozott igazságtudat, / szidalmak s görcsös ars poétikák // szabadsággá hazudott szolgaság, / könnyű sikerből dőlő bódulat, / önvádak, fagypontra süllyedt viták, // hogy mért nem segít nekünk a világ [...] szidalmak s görcsös ars poétikák / fokozzák az ön-nemértést tovább”. Vergődünk saját hamis gondolataink örvényében, s egymást hibáztatva mind nehezebb helyzetbe sodorjuk önmagunkat (III. *Ignorancia* – nem ismerve el vétkeinket, tévképzeink, önáltatásaink között fuldoklunk). Ne csodáljunk, ha (újra) szakadékba zuhanunk – mert máig nem

tudtunk őszintén szembenézni tévedéseinkkel. „Az elődei tévedéseit / nem mindenki ismétli meg. / Többnyire nyereségként könyvelik, / mi annyi bajt okoz nekik”. A tévedéseket „az éntudatba átvizsik / ez a kollektív tudattalanhoz vezet. / Többnyire nyereségként könyvelik, // hogy önállóságukat elveszik / az egykor élt tehetetlen fejek”. S e tévedésekbe kapaszkodva akarják alakítani a jövőt (IV. *Vagyonunk: az elődök tévedései*). A tudattalan azonosulás azonban „megfosztja az egyént az autonómiájától, kérileli benne az élet valós kihívásaira adandó hamis attitűdöt: a megváltói tudatot” (Rott József: *A tisztánlátás állandósult felelőssége*).

A „világmegváltás” feladata meghaladja az emberi képességeket – földi világunk sorsa, jövője Isten kezében van. Mint már Madách felismerte: a történelmi színek váltakozása örök, megállítani a belső mozgás folyamatait nem lehet – így minden „formáció” (életideje lejártával) kudarcra van ítélve. Az ember csúfosan belebukik illúziókergető vállalkozásaiba – por és hamu marad utána csupán. A *Botlatókövek* egészen különös, mély tisztánlátásról tanúskodik – nem ártana politikusainknak, ha megszívlelnék az itt megfogalmazottak tanulságait; s kevésbé diadalittasan kezelnék múlt s jövő viszonyát. Nem szabad túlságosan bízni önerőnkben, mert az bármikor elfogyhat; még ha „sokan vagyunk” is, soha nem elegendően az ellentétek feloldásához. Elég volt a „fagypontra süllyedt viták”-ból – a nemzetnek a jövőt illetően *konszenzusos belső egységre* kell jutnia...

A. Gergely András „szám-szemlézése” végén még kitér néhány, a nyugati országok kultúrájával foglalkozó *Napút*-számra is. Ugyanakkor azt is jelzi, hogy a nyugati irodalom csak „ritkán van kölcsönhatásban a keletivel”; viszont lehetséges olykor-olykor átjárás is köztük (mint ahogy pl. a Nyugaton is jól ismert Marc Chagall és a belarusz kultúra, avagy Aljakszej Litvin: *Hatiny Harangjai* esetében). De fordítva is igaz: „az irodalom rejtelmes észak-fok-idegensége lágyabb érzelmi rétegekbe is áthatol”; mint például a *Napút* 2005/7. száma (*Észak-fok*), amelyben – néhány érdekes irodalmi alkotás közzlése mellett – Kovács katáng Ferenc a *kortárs norvég irodalomban a 60-as években születettek nemzedékéről ad kiváló áttekintést („...az igazság mint vers érkezett”)*; s a versfordításokat tekintve is ő jár az élen. A *Tárlat* rovatban *Művészfotók Norvégiáról és a Feröer-szigetekről*; továbbá Kőszeghy Gabriella kisplasztikai, és „Koppány Zsolt e szoborálmokról szóló írása” Rodin világába vezet be minket. Ugyanakkor Posta Ákos István írása, az *Ismeretlen európai miniállam: A Feröer-szigetek egy olyan kisebbségi létformáról ad képet, amelyet „megirigyelhetnének” a nagy nyugati államok kisebbségei is. Az olasz tematikus szám (Ismerjük-e az olaszokat? – 2006/8.)* pedig kiemelkedően gazdag kínálattal szembesíti az olvasót „a tartalomjegyzéktől a képmellékleteken át [...] Calabriától Nagyváradig, Ginestrától olasz operahelyszínekig – megannyi zenei tónus, évggyűrűk az irodalomban, a reneszánszban, az olasz irodalom önképében [...] Ferdinando Camon *Hitvallásától* a magyar olvasók és az italianisztika viszonyáig, a kiadós könyvlistáig”. A *Tárlat* melléklete Balázs Katalin írását (*Térkonceptiók. Fontanától az Arte Poveráig*) s a háború utáni dekonstrukciós és művészeti mozgalom folyamatait is illusztrálja, valamint választ ad a címbeli kérdésre: „igen, most már jobban ismerjük az olaszokat”.

Hasonló kérdés hangzott el az orosz (1999/7.), majd az észti irodalommal (2001/5.) kapcsolatban is. Az orosz klasszikusokat (Dosztojevszkij, Puskin, Mihail Bulgakov, Anna Ahmatova), valamint a fiatalabb nemzedékek már-már klasszicizálódott alkotóit (Vlagyimir Szolovjov, Leonyid Andrejev, Ilja Ehrenburg, Joszif Brodskij stb.) a bolsevik érában nemcsak megbélyegezték, hanem szinte ki is szorították még a „túrt” mezőnyből is – tehát aki nem folytatott külön stúdiumokat a *valódi orosz* (és nem a szovjet!) irodalommal kapcsolatban, az bizony igencsak hamis és torz képet kapott róla, világlátását manipuláló „szocreál” olvasmányai következtében. Az *észtekkel* kapcsolatban is hasonló volt a helyzet: náluk, az orosz birodalmi szemlélet jármát nyögve, ugyancsak tiltott volt az őszinte, igazságfeltáró művek olvasása; a szamizdat irodalom pedig igen kevés magyar olvasóhoz juthatott el (akkor is büntetés terhe alatt). Így hát nem csoda, ha a mi 1956-unkra emlékező munkák (Jaan Isotamm, Indrek Jürjo, Viktor Niltso, En Tarto írásai) ismeretlenek maradtak a magyar olvasók előtt; s a többiek (Rein Veidemann, Priidu Beier, Tonu Kalvet) gazdag poétikai öröksége, Alexander Suuman, Timo Maran, Juhan Liiv csodálatos tájékozottsága és Marge Raun, Rein Veskimäe bőséges zeneiségű anyaga – már csak nyelvtudás híján sem – jutott el kis hazánk szűkös olvasói rétegeihez. A gazdag *Napút*-szám pótolta e hiányt: kiváló esszéisták mutatják be a kiváló műfordítók által tolmácsoló verseket. „Ez a sokpólusú, sokfelé ágazó szögletes kör adja a másképpen látás esélyét is, ahogyan ezután már az észti kultúra csillagvilágára tekinthetünk” – zárja nagyszerű szám-szemlét A. Gergely András, „az olvasó(k) szíves figyelmébe ajánlva” azzal a megjegyzéssel, hogy „a példás gazdagságú, egészében mintegy monografikus értékű összeállítások” mindegyike a lelkiismeretes, egyszemélyes szerkesztői munka („az irdatlan kitartás és szorgalom,„) eredménye. „Az ekképpen kapott nemzeti(ségi) körképek” tehát minden érdeklődőnek „szívből ajánlható forrásművek”.

A *Számok-szemle Szűken-tágon* rovat II. nagy tematikus egysége kulturális életünk – főként a politika által szított – belső hasadtsága, a „kettészakadt irodalom” összefoltozhatatlansága, a „szekértáborok” egymást kizáró (sőt: egymást megsemmisíteni akaró) gyűlölködése, művészeti tájékozódásunk, ízlésvilágunk feloldhatatlannak tűnő differenciáltsága köré koncentrálódik. Itt is „orvosságot” keres a szerkesztőség halálos betegségeinkre, mert a *Napút*-kör legjobbjai tisztában vannak vele, hogy „így nem mehet tovább”: nemzeti létünk forog kockán ebben az áldatlan, méltatlan, mondhatnánk: szégyenteljes „huzakodásban”. Komoly irodalomtörténészek, poétikailag képzett szakemberek – mint óvodások – versengenek: kinek az érdekszférája erősebb? Hogy tudja a hatalom által „támogatott” csoport megsemmisíteni a „nemkívánatos” másikat, elvonva tőle még a „szóhoz jutás” lehetőségét is? Ilyesmire csak fasisztoid és bolsevista kormányok vetemedtek – de a félreállítottak, sőt meggyilkoltak mindig fel is támadtak az Időben s nemzetük emlékezetében.

A *Napút* szerkesztőségének – mint békességre és igazságos kiegyenlítő-désre törekvő „független” folyóiratnak – az a nagyszerű ötlete támadt (immár nem először és nem is egyetlenként vitákkal minden korban terhelt művészeti életünkben), hogy átlépve a világnézeti-politikai értékrendünkben gyökerező különbségeken, lehetőséget biztosít az alkotóknak nemcsak a polémiára,

hanem a „szekértáborukon kívüli” megszólalásra is. Rojkó Annamária alapos elemző tanulmányban mutatja be e nagylelkű felajánlás eredményét: mindkét táborból sokan, örömmel vállalták a közös lapszámban való publikálást – és a produktumok olvastán „nem szakadt le az ég” egyik tábor fölött sem. A 60-as évek elején született (vagyis Fidesz-korosztályú), intelligens szerkesztő remekül összegzi (és elemzi) az eredményt: a közös munkából olyan antológia született, amely díszére válna az *egységes* magyar irodalomnak – ha hagynák végre megszületni a csoportérdekeken túlmutató egységet.

„A pszichológia »megerősítési torzítás«-nak nevezi azt a társadalmi látásmódot, amikor az egyes emberek előnyben részesítik azokat az információkat, amelyek saját előfeltételezéseiket vagy hipotézisüket igazolják, és közömbös számukra, hogy az információ igaz-e vagy hamis – tudatosítja bennünk a torz szemlélet okát Rojkó Annamária. – Ennek a nézőpontnak súlyos veszélye (következménye), hogy ha az ember csupán a sajátjával megegyező véleményeket hajlandó meghallgatni, akkor meggyőződésévé válik, hogy világlátása tökéletes”. Tegyük hozzá: „tökéletes” világlátású ember egyáltalán nincs, hiszen a Nagy Egészet és a részleteket külön-külön senki nem képes áttekinteni, számon tartani: a Teljesség és Tökéletesség egyedül Isten attribútuma.

A *Napút* szerkesztősége tehát a két alapvetően meghatározó irodalmi társaság nevét vegyíti egymással: az Írószövetségből SZÖVETSÉGTÁRSASÁG lesz, a Szépirok Társaságából pedig TÁRSASÁGSZÖVETSÉG (a kettő ugyanis 1997-ben különvált egymástól, s azóta harcban állnak). A *Napút* főszerkesztőjének felkérésére 2018/19-ben mindkét csoportból többen kezét nyújtottak egymásnak, s a folyóiratszámokban két ízben is együtt publikáltak. Rojkó Annamária tömören elemzi-bemutatja mindkét számot, hangsúlyozva, hogy „a szerzők névsora önmagáért beszél”, s többségük szilárd értékrendet képvisel. A könnyebb tájékozódás kedvéért röviden s tömören mi is átlapozzuk most mindkét számot, kiemelve belőlük azokat a mozzanatokot, amelyek a virtuális „megbékélés” felé mutatnak; hátha így könnyebb lesz az egymásra találás is.

A *Szövetségtársaságra* a sokszínűség, a témák és a műfajok sokfélesége jellemző elsősorban. Zalán Tibor tárcája (a *B2-páholyból*) indítja (itt is) a számot, s a művek között ismert költők (Juhász Ferenc, Kányádi Sándor, Ircsik Vilmos, Lászlóffy Aladár, Buda Ferenc, Lackfi János) versei kapnak helyet. A szerkesztői „tapintat” és figyelem eredményeképp élre kerülő két indító vers (Tamás Menyhért: *Falközi strázsán* c. gondolati költeménye és Báthori Csaba *Napjaink sora* c. szonettje) után Döbrentei Kornél „A püspök-vértanúk emlékére” írt, dinamikus sodrású balladáját, *A felszabadítás szomorúságát* olvashatjuk (Apor Vilmos püspök meggyilkolásáról – a győri székesegyházban, 1945 húsvétvasárnapján). Három különböző szemlélet (*közösségi – személyiség-központú – vallásos-etikai*) s az életforma három különböző aspektusa; három különböző műfaj, versforma – és lám, együttesük „teljes”, hiteles körképet ad a mindmáig velünk élő problematikáról: ingatag létezésünk kiszolgáltatottságáról. A negyedik, a prózába oltott haikusorozat (Vörös István *Tisza menti útinaplója*) *haibun* műformájával a mesterségbeli tökéletesség példázata.

A *Mustra* rovatban Bereményi Géza óvodáskori történetét olvassuk (*Óvodáim*); s mellette (a nemrégiben tragikusan elhunyt) Térey János regényrészletét a *Káli holtakról*. A letűnt múlt és a reménytelen jövő egymás mellett. Temesi

Ferenc „szerelmes regényének” (49/49) itt publikált részlete mégis ad némi feloldást: talán van „feltámadás” – esetleg már itt e földi életben (az egymástól elválasztott szerelmesek újratalálkozása által).

Néhány érdekes kísérlet az „idegenség” közérzetét sugallja már témaválasztásával is (Marno János: *POE[ma] – hommage* c. szabadverse; Kiss Annának a vietnami folklórból merített *Szélhordta történetek*ből kiemelt verse). Falcsik Mari remek humorú költeménye a kirekesztettek szellemes önvigaszával kárpótolja magát a „szépírók” mellőzöttségéért – olyan frappáns dialógusban, amelyet érdemes teljes egészében idézni (*A kívülálló*):

„nézd, mester, milyen szépet csináltam // – hát akkor gyönyörködj benne
de ezek majd megint nem fognak hívni // – adj hálát! ezer szerencse!
hogy ők ott milyen jól elvannak együtt! // – el bizony: idáig hallom
miért ne lehetne nekem is velük... // – a tied egy másik dallam
ha ők a magukén változtatnának... // – s te változtatnál-e bármin?
na és így mi lesz a méltó helyemmel? // – mi van? nem ülsz jól a sámlin?”

Ádám Tamás lírája a nagyvárosi környezetben egyedül élő ember valóságképét eltorzító magányról beszél, aki látomásokba, illúzióvilágba menekül az „elviselhetetlen realitás” közegéből. Ircsik Vilmos fordulatos és szórakoztató monológja ugyancsak a nagyváros emberéről szól; de hőse megtalálja a módját a viszonyok tűrhető elviselésének: hivatásos áruházi tolvajként „beilleszkedik” a különböző fokozatú tolvajok világába (*Foglalkozása: tolvaj*). Egyébként Ircsik Vilmos – aki kezdettől fogva publikált a *Napút*ban, holott a *Magyar Naplónál* is elkötelezte magát, sőt a *Nagyvilág* egyik rovatvezetője volt – kifejezetten szembeállt mindazokkal, akik a *Naputat*, tágabb körű tematikája miatt, „kozmpolita” irányultságúnak tartották. *Dicsérni jöttem, nem temetni* c. vallomásos prózájában a *Napút* 2020/1–2. első (búcsú)számáról (*Mi magunk*) írta, hogy „a Napút-esteken egy egészen új világba, Szondi György világába nyertem bebocsáttatást”. Nyomatékosan hangoztatta, hogy a folyóirat szerkesztőinek, állandó munkatársainak eme őszinte búcsúszáma „a magyar identitást, a magyar tradíciókat a középpontba helyezve” kimondatlanul is kimondta: „*Mi magunk, magyarok*”, történelmi sorsunkkal magunkra maradva, küzdünk íme (most is) megmaradásunkért, kultúránk fennmaradásáért a Kárpát-hazában.

Így ez a szám „a konzervatív kulturális élet igazi szellemi erődemonstrációjának” volt tekinthető. Időtálló értékeink megőrzéséről van benne szó – „a közös cél, a közös gondolkodás abroncsa a szám valamennyi írását egyben tartja – egyetlenegy sem lóg ki a sorból”. Hiszen a *valódi konzervativizmus* nem a sztereotipizált magatartásformák, a sablonos-konvencionális életmód, a szabálytartó látszatok megőrzését jelenti, hanem az erkölcsi, szellemi, lelkiismereti kérdésekben az *állhatatosságot*, a *szilárd értéktudatot*, mások, más vélemények megbecsülését, a másik értékrendjének elfogadását, sőt tiszteletét kívánja meg. Természetesen nem a „mindent szabad” szintjén, hanem a benső szabadság *felelősségteljes* választásával, a dönteni tudás komolyságával.

Háy János *Utánképzés ittás vezetőknek* c. komédiája a szabálysértő szabálytalanságokról szól, amelyben a vétkesek csoportterápiájával akarják megoldani az alapproblémát, „trendi” pszichológusnókkal – így persze nem lehet előrelépni a viselkedéskultúra kérdéskörében. Gálfalvi István fotográfus-költő

viszont „elszámolást” készít élete első három évtizedéről (*Számla*): a verssorok „pillanatképeket” rögzítenek, amelyek – mint betűkből álló szociofotók – egyúttal irodalmi dokumentumok is az 50–60–70-es évek világából. A *Hangírás* rovatban Tamási Orosz János Makkai Ádám költővel készült interjúja olvasható 1956-ról, a Kodály Társaságról, a nyugati magyar emigrációról, Karinthy Ferencről és a kortárs magyar műfordításról.

Természetesen a *Napút* kiváló műfordító-gárdája is képviselteti magát a búcsúszámban, kitágítva az irodalom határait az országhatárokon kívül eső tájak felé. Bogdán László Vaszilij Bogdanov emigráns orosz költő (1895–1982) *Emigránsok* c. poémájának *Bunyin*-ciklusát fordítja le (egy nizzai nyárról), amelyet a méltatlanul elfeledett orosz költő többi költeményével egyetemben unokája, Tatjana Bogdanova (a Harvard egyetem szlavisztikatanára) adott ki Amerikában.

A végül is duplaszámmá bővülő lap különböző rovataiban – szokott funkciójuknak megfelelően – rendezett, mégis egyre inkább a metafizikai kérdések irányába mutató műveket találunk vegyesen, mindkét Társaság alkotóitól. A *Hetedhét / Tizenegyed-magunkban* rovatban Vári Fábián László *Kakukknővér* c. ruszin–ukrán népballada-fordításai (a családi dráma köréből) kapnak most teret; a néprajzkutató költő magyarázó jegyzeteivel ellátva. Varga Imre a szlovák népköltészet köréből ad közre (hasonló tematikájú) műfordításokat; a verscsokrot a *Boromissza szakácsnőnk*ről írt négysorosával zárja. A *Dokumentum / Tékában* Baka István 30 évvel korábbi, mindeddig lappangó, még publikálatlan *Új klasszicizmus* c. esszéjét posztumusz teszi közzé Bíró-Balogh Tamás, rövid utalással az írás keletkezési körülményeire. Széles Klára kutatásainak köszönhetően Lászlóffy Aladár két első közlésű versét is itt olvashatjuk (*Ének az itthontalanokról*, valamint *A megtalált ember*). Jámborné Balog Tünde, a népszerű és ismert pedagógus-író *Tüköre a szép rozmarinnak* c. írásában a bölcsesség, hűség és szeretet női szentjeiről: Avilai Szent Terézről, Lisieux-i (Kis) Szent Terézről és Árpádházi Szent Erzsébetről – mint a női hivatás tökéletes beteljesítőiről – rajzol vonzó (és mindmáig követhető) portrét a spirituális beállítottságú nők elé.

A *Miért* rovatban Benkő Ildikó *Este* c. csupa zene szonettjét, valamint harmadik személyben írt intim vallomását olvashatjuk költészete milyenségéről: „Világa nagyon szűk és nagyon tág; a belső végtelen. [...] A költemény akkor is ima, akkor is a kozmikus rend helyreállítására irányul, ha az nem jelenik meg benne közvetlenül”. Borbély Szilárd halálára írt *Síratója* után három versben vall a *magányosságról*, az *írásról* mint létszükségletről, és a *rendről*. Tízszakaszos *Perc-kalitikája* létünk időbezártságát fájjalja.

Karsai János *Agancsos sisak* c. drámája a japán nagasinói csatát idézi fel, amelyben Tadakacu tábornok álmában az általa meggyilkolt ellenséges tábornok, Jamagata Maszakagé kéri egykori ellenfele segítségét, hogy szabadítsa ki lelkét a Semmi fogságából. Tadakacu oltárt emel áldozata emlékére – ezzel mintegy az ősellenségek megbékélésének rítusát megidézve; a kórus pedig „Buddha kegyelméért” hálálkodik. Némiképp párhuzamos ezzel Csáji László Koppány érdekes, az antik görög–római misztériumvallásban fogant fikciója: *Flavius Claudius Julianus szózata aquincumi seregeihez* (i. sz. 361) és az *aquincumi Mithras-himnusz* (*Julianus imája a mithraeumban*). Maga a szerző

jelzi: az ima „természetesen modern interpretáció: minden hasonlósága a valósággal pusztán a képzelet vagy transzcendens erők játéka”.

A *transzcendencia* iránti egyre mélyebb érdeklődés hatja át a *Napút* ez idő tájt keletkezett több számát is. Talán nem túlzás azt feltételezni, hogy a pandémia alattomos terjedésének időszakában maguk az alkotók is egyre inkább megkíséreltek szembenézni a világ várható sorsával; a klímaváltozás és a „népvándorlás” fenyegető rémével – s fogódzót a továbblépéshez egyre inkább a metafizikai értékekben láttak. Ugyanakkor figyelmük a jelen reális feladataira (is) koncentrált – hiszen a „túlélés” mikéntje egészen közvetlen közelbe került mindnyájunkhoz. Német András *ARC poétikája* éppen arra figyelmeztet, hogy bár „a jelen lomha busza” a római táj felé fordult egy pillanatra, mégis meg kell maradnia (maradnunk) „a jelen tárgyilagos tárgyközlőjé”-nek. Aztán végül mégse maradt meg: az erőteljes covidhullám elsodorta (őt is) az elysiumi mezők felé.

Rott József *Egy tömeggyilkos lelkiismerete* c. könyvének (melynek alcíme: *Az Újszövetség és a holokauszt pszichoanalitikus összefüggéseinek hiteles ábrázolása a világirodalomban és a filmművészetben*) egy fejezetét (*Találkozás Istennel*) bocsátotta a folyóirat rendelkezésére – mely szerint a 60-as években a magyar irodalom és filmkultúra elvesztette addigi világirodalmi rangját. Ebben azért nem lehetünk biztosak, hiszen Jancsó Miklós (épp ezek után készült) filmjei mindmáig világköltészeti rangot adnak a magyar filmkultúrának szurreális képvilágukkal és az apokalipszisre utaló szimbolikájukkal. Géczy János *Glosszája* verses feljegyzés a mulandóságról, a relativitásról, az idő és az egyedi élet viszonyáról – túlélők számára. Mert akik „elementek”, azoknak már nem fáj semmi. Györe Balázs *Méregzsákja* viszont az evilágisághoz kapcsolja az olvasót: van mit mérgeledniök a mindennapok anomáliái miatt – így kurta asszociációsorai mindnyájunk gyötretéseit közvetítik.

Az *Égalj / Mustra* rovatot különösen érdekessé teszi Száraz Miklós György *Pécsi pannója*, amely eredetileg nagyregénynek készült – szerzője egészen elmerült Pécs történelmében, kultúrtörténeti szerepében, gasztronómiájában. De idővel megkopott türelme, s így regény helyett esszéisztikus – bár sodró erejű – történetmesélés lett a műből. Így is megvan a maga kultúrtörténeti különlegessége, ismeretközvetítő szerepe.

Az *Ablakban* Hegyi Zoltán Imre elemzi Báthori Csaba *Melankólia* c. verseskönyvét, amelyet „halkan lüktető szomorúság” hat át, végigsuhogva „áradó szonettjein”. Báthori Csaba – kritikus szerint – „egy folyton mozgásban imbolygó világ stabilitás-felelőse”. Az *Évnap* rovatban Tamás Menyhért szép esszéverssel köszönti a 80 esztendő Ágh Istvánt; s József Attilára *Költő volt, világszemű* c. írásában emlékezik. „A világszem szándékom szerint – írja – kettős mértéket egyesít: írói minőség és földrajzi távolság. A kettő együtt. világirodalmi térhódítás”.

Balázs Géza, a neves nyelvészprofesszor *Szótárszerűség – elbizonytalanítás* c. tanulmányában „a kortárs magyar irodalom néhány stílusjellemzőjét” veszi szemügyre Temesi Ferenc, Vida Gábor, Grecsó Krisztián és Hartay Csaba műveit elemezve; ötödikként Egressy Zoltán *Százezer eperfa* c. regényét is bevonva vizsgálódásaiba. Szempontjai: a tudományos irodalom (szövegek) hatása a szépirodalomra; a narráció, a párbeszéd nehézségei, az irodalmi

nyelvművelés, a nyelvi sajátosságok stb. – azaz „a nyelvhasználat stilisztikai vizsgálatának” problematikája.

A lapszám végén megemlékeznek a *Napút* folyóirat arculatának és tipográfijának tervezőjéről, a 73 éves korában elhunyt Gosztola Gáborról.

Külön fejezetet kap a *Társaságszövetség* számban Sándor György, a 80. évét betöltő humoralista köszöntése – szinte mindenkit szójátékokra, nyelvi leleményekre, valamint „Gyuri atya” filozófiai attitűdjére utaló írások készítésére inspirálva. Kondor Katalin, Varga Tamás, Kovács katáng Ferenc, Liskay Zoltán, Nagy Bandó András, Nyakas Szilárd, Pozsgai Zsolt különféle műfajú prózái, Halmai Tamás, Kállay Kotász Zoltán versei, valamint a 2018-as haikupályázat tíz kiemelt alkotójának rövid művei köszöntötték „a krisztusi embert”, „sándor-gyurit”. A továbbiakban pedig új pályázatot hirdetnek a magyar költészetben egészen kivételes, ritka versforma, a *sióka* (a szanszkrit epika – *Mahábhárata*, *Rámájana* – versmértéke) „meghonosítására”. Néhány költő már eleve vállalkozott is rá, hogy – példaadásképp – eleget tegyen a nehéz feladatnak (Csehy Zoltán: *Szürke siókák*, Füleki Gábor: *Sióka-variációk*, Géher István László: *Brazil diszkótűz*, Suhai Pál: *Szanszkrit regék*, Vörös István: *St. Hawking előadást tart a Vatikánban*, Babics Imre: *Valaki szavai* – részlet). Így hát ez a nagyszabású közös kísérlet végre megnyitotta a kapukat a legősibb és a legmodernebb poétikák „befogadása” és gyakorlata felé. Kilépvé végre a (szép és sokak szívében otthonos, mégis kissé sablonossá koptatott) magyar népköltészeti formák „kalodájából”, (újra) felébresztvén költőinkben a kreativitás igényét, feltárva előttük a sokféleség varázsának titkát.

Alig egy esztendő múltán, 2019 májusában – néhány korábbi és még több újonnan kedvet kapó alkotó bevonásával – elkészült a második közös szám: a *Szövetségtársaság*, szintén a korábbi koncepció jegyében. A tárcarovat (mint mindig) most is Zaláné; a szövegek között elhelyezett képek és a színes reprodukciós melléklet pedig Nagy Gábor Munkácsy-díjas festőművész munkája, aki a tisztaságot és áldozatvállalást szimbolizáló Bárány-motívum köré építette fel reprodukciós anyagát.

A lapszám most eleve a történelmi „tisztánlátás” jegyében indít, elsősorban prózai művekkel. A *Mustra* rovat Fehér Béla *Banánliget* c. regényrészletével nyit: a rendszerváltozás előestéjén a belső elhárítás két alkalmazottját a Banánliget fedőnevű konspirált lakásba vezénylik – s ezzel mintegy felcsigázva az olvasó érdeklődését, elkezdődnek a „vakondűző” életének vérfagyasztó jelenei. Majd visszakanyarodva a múlthoz, a kezdetekhez, amikor minden eltorzult – képet kapunk az ún. „szocialista átalakulás” sanyarú, életelszívó diktatórikus viszonyairól. Kukorelly Endre épp megjelenésre váró, *CéCéCéPé* c. regényének részlete bemutatja a véghez vezető út kezdetét („lassúdad haladás a kommunizmus felé”) az 50-es évekbeli terézvárosi család életének megrázó eseményeivel. Az ún. „konszolidálódó” 60-as évekről pedig Lantos László (Triceps „éhezőművész”) szól, prózában, saját gyermekkorának ínséges nyomorúságát tárva elénk (*Szabadka*, 1966): „Tiszta tények, semmi kitaláció. Krumpli és tök, tejfölös krumplileves, krumplis paprikás kis kolbásszal, sült krumpli vékony szelet oldalassal [...] kapros tökleves, tökfőzelék tükörtojással, sült tök, tökmag” – ez ment nap mint nap, hónapokon, éveken át, írja *Jézus fia* c. önéletírás-

sának itt közölt részletében. Kéretik mindezt szó szerint venni; aki gyerekként, ifjúként megélte a 40–50–60-as éveket, az pontosan emlékszik még ezeknek az évtizedeknek sajátos nyomorúságára, a családok kiszolgáltatottságára, az új hatalmi önkény visszaéléseire.

A *Mustra / Hangírás* rovatban Füleki Gábor interjút olvashatjuk Báthori Csaba költő-műfordító-esszéistával, a *Napút* állandó munkatársával, aki ifjúkori klasszikus olvasmányairól (Horatius, Catullus) mesél, s élénken felidézi azt a korszakot, amikor az irodalmi életet még „virágozni” engedték (1947-ig), és Somlyó György, Nemes Nagy Ágnes, Vas István, Benedek Ferenc, Rajnai László költészete voltak ihlető forrásai. Szülővárosában, Pécsen töltött éveiről, majd ausztriai emigrációjáról beszél, s arról, hogy a nyugati irodalmak sokszínűségét megismerve, hogyan kapott kedvet és ösztönzést műfordítói hivatásához. Ő is, mint a magyar költészetben szinte mindenki, a „szép hűtlenek” (a *Nyugat* költői) formahű fordításának nyomdokain indult; de csakhamar felismerte: „ezen a téren sem létezik királyi út”. „Művészi szintet megütni, körülbelüli energiamennyiséget átmenteni minden fordításban lehet, legyen az formahű, prózai vagy akár nyersfordítás. A nagy költészet, ez a tapasztalatom, nyersben is érvényesül”. S a prózafordítás is „többet érhet a formahű fordításnál”, ha a vers lelkét vissza tudja adni.

Az új jelentkezők között Győri László, a Kilencek költőcsoport tagja is szerepel négy verssel (*Bankfiók, A világ fényei, Eljön a csordás, Az olló poklai*). Poétikai szemléletének változása korábbi verseihez képest szembevetendő: jobban elegyedik a reáliákkal, életöröm csillan fel benne – gyönyörködik az Élet színeiben. A piros pipacsot ontó táj tündöklése a napfényben őt most gazdagabbá, boldogabbá teszi, mintha a bankfiókból áradna felé a pénz: a lélek a táj szépségéből, a napsugárból táplálkozik; s aki ennek örülni tud, az Krózusnál is gazdagabb lehet, akkor is, ha nincs a bankban túlzóan sok pénze. Cselényi Béla költészete viszont egyre ironikusabbá válik a korábbihoz képest: egyfajta posztavantgárd fintor fagyott az arcára – elnéző mosoly a világ változások fölött (*égtájhoz kötött ars poética, hőgutás álmaim, rendetlenség és rend/szer, talán nem komoly...*). Sárándi József, a 70–80-as évek „vagabundja”, mintha némiképp megszelídült volna: látja, hogy a világfelforgató indulat mit sem ért: az emberek szépen berendezkednek a jóléti társadalom trendi álmvilágába – érintetlenül maradván a krisztusi áldozat megtisztító erejétől („*Napok a húshagyó keddtől az ítélet napján keresztül a centrumhétfőig*”: a „*kompromisszumok és árulás napjáig*” – s végül a „*Befellegzett napok*”-ig, mikor is mindennek vége... Ismét befellegzett a földi világmegváltás álmának).

A *Hetedhét* rovatban Vörös István fordításában a groteszk humorú prágai költő, Ivan Wernisch – a mi Petrínkkal rokon hangú – avantgárd szellemű versei a távol-keleti buddhista szerzetesek hangjával keveredve, csendes beletörődéssel egyfajta „megbékélést” hirdetnek a világ folyásával; amit, tudvalevőleg, mi nem befolyásolhatunk. Tűrni kell hát, elviselni bölcsen, ami van – tanítja Yün-men mester; s az jár jól, aki hisz neki. E „huzatos időben” nem jó ugrálni – hangzanak a Yün-men-sorozat jó tanácsai; A *Volhov menti erdők* (ismét) fagyos szelei telet hoznak a világra. Vörös István saját versei is hasonló létérzékelésről árulkodnak (*Világ-portfólió, Körfolyosó, Bajt adni*); de ő az „Aranykor”-álmába fogódzva bizalommal behúzódik az „aranytemplom”, a Művészet szentélyébe.

Úgy tűnik tehát, hogy az e világi változásokra irányuló euforikus hangulat túlnőfélben van; alkotóink egyre „magasabbról” (metafizikai alapról) szemlélik az evilágiság meg- és feloldhatatlan problémáit.

Elmer István *Búbánat* c. novellája (Jókai *Az új földesúrája* mintegy rárimelve) a szégyentelenül berendezkedő s mindent elbitorló újgazdag (az „amerikás magyar öregúr”) bagókői világát jeleníti meg, aki a szomszédos Hamvaskő új gazdájával, Sarkadi Balambérral „ökölre megy” (lásd Vörösmarty: *A két szomszédvár!*). Az ökölharcnak, birtokviszálynak nagy hagyományai vannak magyar földön – mindig halállal végződik! Mindák Dániel írása a Ferencváros labdarúgócsapatának mennybemeneteléről ugyancsak éles, szatirikus hangon jeleníti meg az Úr és a Sátán találkozását egy stadionban; ahol is az Úr mennydörgő szava elhangzik: „Legyen foci!” s lám: „lón foci” és diadal: a zöld-fehér szín legyőzhetetlen! Elvégre is: a magyarság labdarúgó nemzet.

Eme remek humorú írások mellett még figyelmet érdemel Tamás Menyhért három verse az 50-es évek Magyarországról (*Hajnallal a Hajnalnak; Mint aki fényszemlére készül, Az előcsönd előképe, 1954*); valamint Suhai Pál Szent György napja támadt és Szent György napi felfohászok c. tavaszébresztő, termésvarázsló költeményei a népi fohászok formájában. Bíró József költő, performer három vizuális verse (*Shozo Shimamoto – hogy; Alberto Moravia – hogy; Louis Armstrong – hogy...*) színesíti a számot érdekes megoldásaival. Lajtos Nóra zenész, költő *ütések* c. haikusorozata az igekötők változtatásával (*be-, le-, fel-ütés* stb.) érdekes zenei hanghatásokat vált ki. Ugyanő a lap *Emlékezet* rovatában *Emlékmécses Térey Jánosért* c. versében idézi meg e kortárs költő tragikus halálát.

A *Hangírás* rovatban Marno János és Radics Viktória 2013. január–februárban folytatott levélváltását olvashatjuk Marno János *Kairos* c. verseskötetéről (*A kairos kairotikus órája* c. tanulmány, amely a *Magyar Narancs*ban jelent meg, tele van zseniális verselemzésekkel; köztük magának a *Kairos* c. versnek sajátos meghatározása: „egy kafkaian parabolikus állványzatára bontott komplex metafora”, plasztikus képet ad Marno különös, komplex poétikájáról).

Így hát, mindent összevéve, elmondhatjuk: a két *Napút*-szám együttesen olyan eleven és sokoldalú képet ad mai magyar irodalmunk poétikai, tematikai, műfaji gazdagságáról, amelyet egyetlen kortárs magyar folyóirat sem. Nem is beszélve szerkesztőjének s az egész *Napút*-körnek széles körű tájékozottságáról mind a világköltészeti, mind az irodalomelméleti, mind a poétikatörténeti kérdésekben, hogy az elméleti írások mindegyike a legmagasabb szintű szakmai folyóiratoknak is díszére válna. Ha nem az utolsó ilyen jellegű számot tartanánk a kezünkben, akkor elmondhatnánk, meg van mentve a magyar irodalmi élet az elszürkülés kigyómarásától!

A 222. szám végén olvashatjuk Vihar Judit *A Napút végén* c. összefoglaló elemzését a „folyóirat-haikuműhely” bő évtizedes tevékenységéről. Vihar Judit (mint irodalomtörténész) évtizedek óta foglalkozik a japán költészettel, a világhírű japán haikumesterek munkásságával, s maga is többkötetnyi haiku szerzője. De e különleges műfaj – bár megjelent XX. századi költészetünkben; sőt Kosztolányi óta egyre kedveltebb versformává vált – túl nagy ismertségnek, népszerűségnek nem örvendett. Nem is Keletről, hanem Nyugatról érkezett, az

angoloktól, franciáktól; eredeti formai kritériumaival sokáig nem is igen voltak tisztában költőink. Csak az utóbbi évtizedben sikerült igazán „megmagyarítani” ezt a kis gyöngyszemverset; s gyors terjedése éppen a *Napút*-körnek köszönhető. Vihar Judit így ír tehát a *Napút* szerepéről a műfaj felvirágzásában: „Szondi György 2007 óta minden évben megrendezte a haiku-, haiga- és haibun-versenyt, s ezzel mozgósította mindazokat, akik Kelet irodalma, vagy általában a költészet iránt érdeklődnek és ezekben a műfajokban szeretnek alkotni. Az évente kiírt pályázatra (amelynek mindig megadta a témáját – pl. kavics, falevél, domb, halom stb.) rendszeresen mintegy félezernyi mű érkezett; s ezekből a legjobb (110/120) meg is jelent a februári vagy márciusi számban. Sőt, nemcsak a legjobb magyar műveket mutatta be, hanem példát hozott a japán irodalomból is, és más népek alkotásait is megismerhettük műfordításban a lap hasábjain. Szondi György maga is magyar és bolgár nyelven ír haikukat; s a bolgár haiku-költészet rendszeres átültetője magyarra. Sok vidám haiku – japánul *kjóka*, azaz »bolondvers« – is megjelent a *Napút* lapjain; s a verses lírai próza, a haibun sok sikeres darabbal gazdagodott”. Mindemellett a *Napút* Kiadónál sok önálló haikukötet is megjelent; Szepes Erika komoly irodalomelméleti, műfajelméleti tanulmányokat írt a *Tizenhét szótagnyi* verskülönlegességről (2011). És megjelent Vihar Judit tollából a magyar haikut összegző kötet is, melyben 25 témában 265 magyar haikuköltő verse olvasható (*Ezer magyar haiku*, Vihar Judit elemző előszavával, 2022).

Csak remélhetjük, hogy az online *Napúton* még több haikuverseny-folytatás is lesz...

Írhatnánk még hosszú elemzéseket a *Napút* irodalomszemléletéről, a remek Weöres-számról (*Tűzkútbanéző*, 2013/7.); az Ady-évforduló kapcsán kialakuló eleven, életes, Ady nagyságát és teljességét (a jelenkori Ady-ellenes hangok ellenében) újra és újra hangoztató vitáról, az Ady-jelenség zsenialitását, költői életműve páratlan voltát bemutató írásokról (Vitéz Ferenc: *Föl-földdobott levél-falevelek*, 2018. nov. *Káva Téka* *Napút*-füzetek 133. sz.); avagy éppen a József Attila költészetét kárhóztató-eljelentékteleníteni akaró véleményekkel szembe szálló Koppány Zsolt nagyszerű tanulmányáról (*József Attila is kenyér – „Ha Ady Endre az Atya, a Szentlélek meg Pilinszky, akkor a XX. századi magyar költészet Fiúistene: József Attila”). No de ezek az óriáséletművek óriástanulmányokat igényelnének önmagukban véve is – így hát ezt inkább hagyjuk máskorra.*

*

Az egyik nagyon fontos témáról nem szóltunk még: a *Napút* utóbbi számaiban egyre gyakoribbá váló spirituális tematikáról; ez azonban nem néhány oldalnyi, hanem könyvnyi terjedelmű bemutatást kívánna. Ha Isten ad hozzá életidőt, akkor talán még erre is sor kerül. E sorok írójának *Szívem, te szívem* c. összefoglaló jellegű tanulmánya (2020. augusztusi sz.) ad áttekintést az e témában megjelent fontosabb írásokról (I. *A távolkeleti misztika*; II. *A keresztény misztika*). A számhoz kapcsolódó *Káva Tékában* pedig a szám vendégszerkesztőjének, Domokos Johannának *Mira Dzsoj Bái: ún. (Úgynevezett)* címen Mira, a XVI. századi misztikus költőné életútját, költészetét bemutató poémáját olvashatjuk. Mivel a búcsúszámba úgyis megrövidítve került be a tanulmány

szövege, az érdeklődők szíves figyelmébe ajánljuk, hogy a naputonline.hu 2021. május 29-ei közléseként teljes egészében olvasható (<http://www.naputonline.hu/2021/05/29/g-komoroczy-emoke-szivem-te-szivem-naput-2020-augusztusi-szama>).

A spirituális tematika intenzív előtérbe kerülése napjainkban – véleményem szerint – elsősorban a feltartóztathatatlan világválságnak köszönhető: az emberiség ráébredt végre, hogy önereje nem elegendő a totális gazdasági összeomlás megakadályozásához; a klímakatasztrófa immár maga alá temeti sok-sok millió (milliárd?) ember életkörülményeinek, életmód-változtatásának reményét, lehetőségeit. A globális társadalomszervezés illúziója, a világgazdaság globális megszervezésének racionális perspektívája szemünk előtt omlik össze; s jó, ha a természeti erők egyensúlyának megbomlása nem vezet majd a különböző járványok folyamatos újraeledéséhez, egyes régiók teljes elpusztulásához. Így hát a természetfölötti valóságtól túlságosan elszakadt emberiség – saját fennmaradása érdekében – védelmet és támaszt (újra) a spiritualításban, a misztikában keres: elvadult ösztönvilága, hatalom- és bírvágya megfékezéséhez s az „idegenek”-től, a különféle „ellenség”-képektől való megszabadulásához, a „másféleség” elpusztításához támaszt és segítséget a túlvilági erőktől remél (érthetően). A megbékélés szép ideáját már csupán a vallásban találhatja meg – adja Isten hát, hogy a vallások újraeledésével megmeneküljön a végső pusztulástól; s tapasztalataink okulva, egy erkölcsös(ebb), természetes(ebb), humánus(abb) világot tudjon kialakítani. Az biztos, hogy ez nem a „ki kit győz le?” elv alapján fog működni – ha egyáltalán még működni fog. Mert egy totális gazdasági katasztrófa magára omlaszthatja jól felépített világunkat – akár végérvényesen is.

JÓTULAJDONSÁGOKBÓL
NEM LEHET MEGÉLNI
DE JÓTULAJDONSÁGOKKAL
NEM LEHET NEM ÉLNI
*
ERGO: NEM TUDOM, HOW A
NAPIKÚT EZT, HOW CSINÁLJA
DE NEM HISZEM, HOW BARKI
IS UTÁNNUK CSINÁLJA.

Jután

Füleki Gábor

Napzárókő

A Napút folyóirat zárókövét tartom a kezemben. Annak kell neveznem, mivel a folyóirat utolsó hivatalos száma ő, napkapu-boltozat-zárókőnek. Misztikus a sorszám: a 222. lapszám, a folyóirat 22. évében, a 2021. évben. Misztikus egybeesések e számok, egymással párhuzamosak, egymásnak felelnek meg, évszámok és sorszámok: huszonkét folyóirat-év – 222. lapszám – és azt a 2022. év követi. Négy százharminc oldalas terjedelmével e záró Napút többszörös lapszámnak is beillik, s noha abban az évben már csak vele együtt két szám jelent meg, mégis bizony elmondhatjuk: ez a vaszkos zárószám akár négy lapszámnak is tekinthető. A főszerkesztő, Szondi György döntése, úgy tűnik, végleges: a papír formájú Napút megszűnik, és ez a különleges sorszámú lapszám az utolsó, terjedelmes és tartalmas végző összesség.

Napút-napív-boltozat – e négy százharminc oldalas 222. lapszám méltó záróköve a huszonkét éves napívnek – a méltóságteljesen és értékteremtő-értékmentő kimértséggel gördülő, pályáján híven haladó napfutamnak. *Búcsúzunk* a lapszám címe. Könyvnyi, regénynyi, eposzi terjedelmű lapszám, Napút-kódex, Napkódex –, elképzelhető, hogy a magyar sajtótörténetben a leghosszabb terjedelmű folyóirat-lapszám e boltozat-zárókő. Hatalmas az ív, melyet huszonkét éve alatt a lap bejárt, hatalmas lett hát záróköve is. Az összegzés-jelleg egyébként már eddig is jelen volt a lap utolsó évi történetében, hiszen a 220. lapszám, a 2021/2-es – *Egyszerre, egyszer*

– címmel már szintetizáló-summázó jelleggel bírt – minden naputas szerkesztőtől és konzulenzstól írást kért és közölt, tükörként felmutató szándékkal – ezek vagyunk, így írunk mi. Ezért e lapszám is zárókőnek tekinthető.

S továbbgondolva, már egy elő-zárókőre bukkanok: a 2020-as *Mi magunk* című szám, mely Trianon kapcsán született, és magyarságtudatunk fontos dokumentuma a hozzá csatlakozó, azonos című vastag kötettel, már szintén összefoglaló jelleget mutat fel. Sőt, azt hiszem, a 2021 márciusában megjelent, Csáji László Koppány szerkesztette számizdat-Napút, a Szondi György hetvenötödik születésnapjára készült soron kívüli titkos meglepetés-szám is zárókőnek tekinthető, hiszen ugyanúgy, mint az *Egyszerre, egyszer*, ez a szám is naputas szerzők műveinek ünnepi csokra. Ezennel, e különszám ebbe a mostani lapszámba beemelve, legálissá tételt –, megszűntén megmaradva, mint Magyarország a Habsburg birodalomban. Így már a Napút folyóirat négy zárókövével számolhatunk, melyek mindegyike, mint négy égtáj, a folyóirat arculatának más-más főjellegét mutatja meg.

E 2021. évbéli 222. lapszám szerkesztő-receziós jellegű – a Napút szerzőitől, illetve a Napúthoz közel álló, azt ismerő és szerető szerzőktől, a Napútról, mint folyóirat-folyamról, sőt, mint intézményről összességében, és adott, a szerző által kiválasztott Naputakról, azaz egyes Napút-számokról szóló véleményeket, receziókat közöl. Megrendülve lapozgatom,

olvasom e minden színben tündöklő, a lap történetének valamennyi területét felvonultató, tükröző komplex szintézis-lapszámot – mennyi érték, milyen valós szélességspektrum ténylegesen mindaz a kultúrtörténet égboltján, amit e folyóirat huszonkét éves története során bejárt és megvilágított!

Bolygók együttállásának évét éljük – a Földről tekintve június folyamán egy egyenes mentén látszottak Naprendszerünk bolygói, legalábbis hat – a Nap útját követve az ég derekán. Négy száz évenként előforduló unikális jelenség. Ezt a bejárt bolygóívet mutatja föl szerény meglátásom szerint a záró lapszám, és csak ámulok-bámulok: fényéveket járt be és világított be fénykévéjével két évtizedes lapélete során. Bolygói a szerzők, s keringési központjuk, a Nap pedig maga a Lap. Összetartó gravitációjuk pedig – Szondi György főszerkesztő, a Napkapitány, Napkapitány és gyermekei.

Lapszámok felmutató együttállása tehát ez a zárókö-lapszám, s mint ahogy említettem, négy százharminc oldalával akár négy folyóirat-számot is kitehetne – mégis így egyedül-együtt van, tömörszerű teljességben – s így a 2021-es Napút-évad a két lapszámmal is szinte teljesnek tekinthető, hiszen az azévi első szám – a megszokott, de most immár utolsó *Hetvenesek évkönyve* is igen vaskos volt. Megjegyzendő és tudott, hogy a Napút-számok általában véve is terjedelmesek, így elmondható, hogy e huszonkét év akár negyven év termése is lehetne a terjedelmet és tartalmat tekintve.

Emlékszem, kezdő naputasként, 2014-ben, a Költészet Napján a Nemzeti Színházból a Mikroszkóp Színpad felé utaztunk Szondi Györggyel a kettes villamoson, s ekkor tegeződtünk össze. Akkor vésődött belém Szondi

György mély, fürkésző, joviális, humor is rejtő, mindeneket értő és nyitottan elfogadó tekintete. Végtelenül nyitott, igen, így teremtménye, a Napút is végtelenül nyitott, széles és tág horizontú. Világtükröző folyóirat, és a 222. szám e lapvilág összegző hipertükre. És lesz, sőt már van hiperszekunder lapszám is, íme, ez itt, ahol ez az írás is megjelenik, a nemes zárókö díszburkolata, csúcsfaragványa, színes ornamense.

A zárókö-lapszám – *Búcsúszunk* – felépítése hármas tagolódást követ: első, legrövidebb része *Szöveget gondoz elénk* címmel a folyóirat örökös és precíz szöveggondozója, Kovács Ildikó válogatása a számára legkedvesebb, Napútban megjelent írásokból – Kovács Ildikó fontos szöveggondozói, korrektori feladatát mindvégig hűségesen és nagy gondossággal végezte. Kedvencei itt Albert Gábor, Babics Imre, Báthori Csaba, Bereményi Géza, Elek Szilvia, Ivánkovics Beatrix, Vasadi Péter, Zalán Tibor, és mások művei.

A második rész címe: *Napút-köszöntők* – a Napút általános jellegét felmutató-értékelő szövegek sorát, és a főszerkesztőt köszöntő, jellemének jellegzetes vonásait is felemlítő értékes írások sokaságát találjuk itt. Szerzőik többségét a rálátás érdekében muszáj felsorolnom: Báthori Csaba, Kukorelly Endre, Suhai Pál, Pomogáts Béla, Németh István Péter, Németh Péter Mikola, Szalai Lajos, Pálfi Ágnes, Szabó Palócz Attila, Baley Endre, Tóót-Holló Tamás, Bába Szilvia, Balázs Géza, Bertalan Tivadar, Bertha Zoltán, Csáji László Koppány, Csörsz Rumen István, Doncsev Toso, Dr. Koncz Gábor, Druzsín Ferenc, Elmer István, Erdélyi György, Gráfik Imre, Hétvári Andrea, Horváth Ferenc, Jankovics Marcell, Juhász Anikó, Karsai János, Kiss Anna, Kovács katáng Ferenc, La-

torcai Csaba, Liptay Katalin, Liskay Zoltán, Lukáts János, Radnai István, Radnóti Zsuzsa, Sári László, Sebeők János, Stanczik-Starecz Ervin, Sándor György, Surján László, Szakolczay Lajos, Szappanos Gábor, Szentmártoni Szabó Géza, Sziklavári Károly, Szlafkay Attila, Tamási Orosz János, Tislér Jolán, Turai Kamil, Vasy Géza, Végh Alpár Sándor, Virágh László, Vörös István, Zsávolya Zoltán, és még sokan mások írtak e rovatba. Látható tehát a méltatók sokfélesége, látásmódjaik sokszínűsége. Halmai Tamás itt például *Hidat ácsolni égtájak közé* című írásában összességében értékelte a Naputat, és *Napút* címmel – szerintem – világirodalmi szintű transzcendens vonatkozású verssel tisztelgett a folyóirat szellemisége előtt. Világirodalmi rangúnak tartom Nyakas Szilárd Szondi Györgyöt köszöntő szonettjét is. Széles Klára *Ars poetica és élet-poétika* című írása gondos és szerető szavakkal méltatja a Napút emberi-kulturális útját. Szörényi László *Vélemény* című írása egyetemi kötelező olvasmányként jelöli meg a Naputat.

A legbővebb, harmadik rész naputasan jellegzetes, sugalmatos, ritmikus alliteráló címe: *Számok-szemle szűken-tágan* – az adott szerző választotta kedvenc lapszámok véleményezéseinek sora. A zárókö lapszám e szakaszának néhány szerzőjét, írását kiemelném – mindet ki kéne ugyan, így most csak kedvenceimet sorolom fel, teljesen szubjektíven: Turai Kamil *Tűzkútbanéző* címmel a Weöres-számokról írt igen értő és jól összegző elemzést-ismertetést. Baloghné dr. Petkevics Olga a világon egyedülálló Belarusz-számot méltatta. G. Komoróczy Emőke a *Szívem, te szívem* című, a világ női misztikusait bemutató számról írt lényeglátó értelmezést. Gutai István az Arany-számot méltatta

alapos mélységgel és hozzáértéssel. Boldogh Dezső az *Áprilisi tizenegyek* című költészet-napi számot értékelte. Borcsiczky Krisztina a folyóirat Káva-téka mellékleteit vette sorra. Vajon tudnak Káván arról, hogy falujuk nevét viselő folyóirat-melléklet létezik? Mint ahogy tudnak-e arról Forráskút lakói, hogy a továbbélő naputonline.hu egyik rovata falujuk nevével azonos című? Érdemes lenne rá felhívni figyelmüket. Küldeni nekik Napút-peldányokat.

Folytatva a sort: Csanda Mária a *Nemzet a muzsikájában* című zenei számról írt alapos elemző méltatást. Kőbányai János a Holokauszt-émlékszámra emlékezett meg. Lukáts János magát az emblemikus Első Számot vizsgálta és értékelte. Nagy Katalin a történelmi *Gulág-gyerekek* számról írt alapos áttekintést. Nagy Koppány Zsolt a *Hetvenesek évkönyveit* tekintette át. N. Pál József *A gombfocitól az Everestig* című sport-számról hozott írást. Rojkó Annamária a *Társaságszövetség és Szövetségárság* című, az irodalmi táborokat békíteni igyekvő lapszám-kettőséről hozott értelemzést. Koppány Zsolt a József Attila-számról és azon év Káva-téka mellékleteiről jegyzett fontos gondolatokat. Tusnád László a Zrínyi- és Rákóczi-számokat vette górcső alá. Vitéz Ferenc az Ady-számot tette vizsgáldó tárgyává. Halmai Tamás a *Földköz*-számról alkotott frappáns és alapos összefoglalót. Magyar Miklós a folyóirat Örkény- és Balassi blokkját elemezte, továbbá Kovács Ildikó szöveggondozói tevékenységét méltatta. Kakasy Judit a fénykör-rovatot tekintette át nagy alaposággal. Wehner Tibor a folyóiratban mindig hangsúlyos szerepet kapó képzőművészeti részről írt értő értékelést. Vihar Judit a Napút haiku-termését tekintette át,

mely szintén hangsúlyos részlege volt az éveleji lapszámoknak. Ircsik Vilmos a *Mi magunk* számot méltatta mély és fajsúlyos gondolatokkal. Már e néhány áttekintés is kiválóan mutatja a Napút széles spektrumát, tágkörű érdeklődését, sokfelé való tájékozódását, sokágú irányultságát, Hamvas Béla szavaival: transzparens egzisztenciáját és univerzális orientációját.

E zárókő-lapszám e hármas felépítéséről, némileg talán önkényesen, Bruckner *Kilencedik szimfóniája* jut eszembe. Mostanában gyakran hallgatom ezt a remekművet – jelenlegi lelkiállapotomat hallom ki belőle, ami fájdalmas, öregkori, nosztalgikus, búcsúzó lelkiállapot – nemigen nagy dicsőség fiatal koromra nézve, de ezt érzem és élem át jelenleg és általában is – továbbá gyakran hallgatom a hasonló léleállapotokat megszólaltató másik nagy Kilencediket, Mahler *Kilencedik szimfóniáját* is – és mindegyre felötlök bennem a párhuzam: a 222. lapszám Bruckner *Kilencedik szimfóniájának*, a 220. lapszám pedig a Mahler-műnek feleltethető meg. Irodalmi folyóirat és zenemű párhuzama? Talán lehetséges. Mindkét zenemű utolsó szimfónia, és mindkét lapszám lezáró szám.

A 222. szám esetében a hármas tagozódás is erősíti a párhuzamot: Bruckner műve is három tételből áll – bár a szerző eredetileg négyet tervezett – ám a negyedik tétel csak töredékesen, apró jegyzetlapokon maradt ránk, melyek egyébként szépen összefűzhetőek, mert kapcsolódási pontjaikat megadta a szerző – csak a végleges, összesített lejegyzés maradt el a fogyó életidő szorításában, amelyből a tökéletességre való törekvés morfondírozó halogatásában Bruckner végül kifutott. A zenetudomány Bogen-eknek nevezi ezeket a lapoc-

kákat – a tétel belőlük összeállítható, hiszen, mint említettem, a szerző precízen megjelölte ezek csatlakozási pontjait – csupán a zárórész, a véglegesen összesítő Kóda kidolgozása maradt el. Ez arra is rávilágíthat, hogy lehet, hogy ez a szimfonikus életmű lezárhatatlan volt, talán túl komplex Kódát kívánt és tervezett a zeneszerző. Lehet, hogy a sokszínűségében hasonlóan komplex Napút-folyam is lezárhatatlan – ezért csak három tétel a zárókő-szimfónia-lapszám. Negyedik tételnek esetleg a képzőművészeti fényképösszeállítás és a lapszámvégi adatjegyzék tekinthető. Bruckner halálos ágyán azt kérte: az immár vele együtt ellebegő negyedik tétel helyett a szimfónia zárásaként majd *Te Deum* című művét játsszák. Lehet, hogy a Napút esetében a *Te Deum* ez a végső faragvány-lapszám, e jelenleg megjelenő, melyet most olvas a kedves olvasó.

Összegző összegzések zárókő-negyese – s nehéz elhinni, hogy az utolsó lapszámok ezek – legalábbis nyomtatott formában. Fájó nosztalgia-érzés vesz erőt rajtam ez elmúlás miatt – miközben áttekintem, mit láttam magam a Napútból. Kilenc éve kerültem kapcsolatba a folyóirattal, első írásom 2013-ban jelent meg hasábjain, az első Weöres-számban a Weöres-centenárium kapcsán. Azóta a folyóiratban rendszeresen publikálok, amely lehetőségért végtelenül hálás vagyok Szondi Györgynek, – és ömellelte Széles Klárának, aki figyelmet akkor a folyóiratra felhívta és ráirányította. Csak azt sajnálom, hogy nem kerültem már korábban a folyóirat fénykörébe-hatósugarába. Csupán lapéletének második felében vehettem részt gyarapításában – lehettem volna már hamarabb figyelőbb, tájékozottabb, róla-tudóbb, őt ismerőbb.

Emlékszem, 2013 nyarának végén voltam először Napút-esten, a Nyugati pályaudvar táján lévő Alexandra könyvesboltban. Ott és akkor ismerkedtem meg személyesen Szondi Györggyel, és vettem meg életem első Napútját. Azután és azóta mindig ajándékba kaptam-kapom. Mérheterlenül örvendek az együttműködésben töltött termékeny kilenc évnek, s örökre sajnálom az azelőtti legalább kilencet-tizenkettőt – hiszen már végzős egyetemistaként legalábbis hallanom kellett volna a lapról, és felkeresnem gondos gazdáját!

Ehhez képest csak 2008-ban hallottam róla először, és, mint említettem, 2012-ben, első verseskötetem kiadása kapcsán említette és ajánlotta nekem Széles Klára. Így alakult, és sohasem késő. Ám épp az a tény, hogy a Napút alig volt akkoriban ismert a vezető folyóiratok szelármékában, magyarázza tudatlanságomat – pedig a folyóirat széles látókörével már akkor is Napként tündökölt. Mint említettem, 2008-ban már a Cédrus-pályázat kapcsán felfigyeltem rá, s egy bátortalan e-mailt is küldtem, és még így is négy év telt el, mire komoly kapcsolatba kerültem vele. Mindenesetre rágódni ezen kár, örvendjünk hát inkább az együtt megélt gyümölcsöző esztendőknék.

Es felötlenek előttem lapszám-bemutatók a Bolgár Kulturális Intézetben, az Országos Idegennyelvű Könyvtárban, a PIM-ben, és oly sokszor és oly fölemelően a szépséges Nádor-teremben. A lapszám-bemutatók az utóbbi évtizedben vál-

tak rendszeressé, mert a lap indítása után kevéssel –, amikor még szintén rendszeresek voltak e bemutatók –, Szondi György már Bulgáriában töltötte ideje java részét, így az évezred első évtizedében e rendezvények megritkultak, hiszen csak itthoni tartózkodásakor szervezhette meg szórványosan azokat. Végleges Magyarországra való hazatérése után, 2009-től kezdve rendszeresítette Kapitányunk a lapszám-bemutatókat, jellegzetes felhívásaival, hirdetésményeivel invitálva az érdeklődő közönséget. Nagyjából-egészéből összeszámolgatva a bemutatók harmadán részt vettem, és huszonnyolc publikációm jelent meg a folyóiratban. Az összes publikációmnak, hatvanegynek mintegy a fele. Megtisztelő és köszönöm.

Szondi György széles, folyamszerű egyénisége, egész embernyi emberisége, amilyenből oly kevés van napjainkban, éltette és élteti a Naputat, hozta létre kiadóját és pályázatait, rovatait, ő, az, aki ismeri és követi is az örök emberi Mértéket, s ő, amellet, hogy köztudottan intézmény, mélységes és mélyen érző lelkiületű ember.

Ezerszer köszönjük, Napút, Nap-létedet, fényes csillag, szívünket melengető, s bárha papírformában megszűnve is, de online térben megmaradva, terebélyesedj tovább sokágú érdeklődéssé, sugárzó fénykévéddel, értékkereső, értékmentő, értékörző gondossággal és nyitottsággal, mely a magyar irodalom fontos fórumává, megszólalási lehetőséggé, értékforrássá és menedékké emel.

Komáromi Gabriella

„Nem megy”

(Napút-búcsúztató)

Abbahagyni valamit sokféleképp lehet. Akár Napút-sírató is lehetne ez az írás, de nem az. Ha az lenne, ki figyelne rá. Annyira tudunk már siránkozni, panaszkodni okkal, ok nélkül, hogy végtelenül száználmassá vált. A folyóiratok élnek, halnak. A Napút megért huszonnégy tavaszt. Nem kevés, de mégiscsak fiatalon vesztettük el. Most elegánsan elbúcsúzott. Megadta a módját. Nem eltűnt hirtelen, mint nem egy folyóirat, amit aztán évek múlva kezdünk keresgélni, ugyan hova lett, mikor szűnt meg? Összevont számok, töredék évfolyamok jelezték az évek során, hogy gyengékedik, vergődik; egy-egy kósza szám mutatta, hogy éppen csak van; de kiderülhet, hogy valójában nincs is már. Az ilyesmit megtanultuk tudomásul venni, meg is szoktuk már. Pedig a periodikum lelke a rendszeresség. Ez jelenti az önazonosságát. A csonka évfolyamokkal nem tudnak mit kezdeni a könyvtárak, repertórium nélkül szinte elveszett az anyaga. A Napút nem így élt, és egy percig sem haldokolt.

1999-től évente tíz tematikus szám jelent meg, az utolsó évben kettő – meg ez az elköszönő. Ez összesen 30 ezer oldal. Lesz repertórium is a folyóiratnak, így aztán kitörölhetetlen és kifelejthetetlen lesz a magyar irodalom történetéből akkor is, ha már nem lesz ki emlékezzen rá, hogy mi, mikor, melyik számban jelent meg valaha. Hiába „feszeng” az „utószövegben” a főszerkesztő. Tudjuk, hogy a Napút Szondi György bűvészmutatványa volt. Az, ahogy életben tartotta, ahogy önzetlen szerzőkre és segítőtársakra talált, akik sose hagyták cserben, ha volt honorárium, ha nem. Mindannyian, mindig tudták, hogy „szondítlanul”, nincs Napút, és azt, hogy „nem megy”, csak akkor fogja kimondani, ha már a csoda is kevés lesz a megmaradáshoz. „Drégely vára” elesett, de hősiiesen, mondhatjuk jelképesen.

A szerkesztőségéből a főszerkesztő után először is Kovács Ildikó előtt hajtunk fejet. Ő az, aki a 30 ezer oldal minden mondatát olvasta, a szöveget szigorúan és szeretettel gondozta. Ő az, aki az első részben olyan módon tudott felmutatni egymás mellett egy tucat írást, hogy az sokat mond arról, milyen is volt a Napút, milyen értékek mentén szervezte anyagát. Egyetlen lábjegyzetben sem kell kommentálnia, hogy mi volt a koncepció. Az összeállításból kiderül szándék. Pedig annyira mások ezek az írások, vajon hogy is férnek meg egymás mellett? Az egyikben Naszreddin Hodzsa a hős, a másikban például Erkel és Liszt. Falcsik Mari verse felidézi a Bibliát, pedig „Egészen másfajta énekek éneke.” Mi tagadás merész vágásokkal szerkesztett Kovács Ildikó.

A műfaji sokszínűség a legláthatóbb. Van itt tanulmány, versek, elbeszélés regény- és drámarészlet, tárcs, jegyzetszerű szöveg. De ne ragadjunk le a láthatónál! Nincs folyóirat, amelytől ne irigyelnénk, ha jelentős regény részletét hozta amolyan előzetesként. Bereményi Géza: *Magyar Copperfield* című életrajzi regényének első fejezete ilyen. Albert Gábortól *A magyarság és a kálvi-*

nizmus cím veretes tanulmányt ígér, ám az esszé személyessége is megjelenik benne. A szerző szinte beszélget olvasójával. Töprengésre készíti, meglepi, hogy a kálvinizmus mi mindennel járt együtt az idők során. „A kálvinizmus nem liberalizmus, bár sokáig együtt járt vele.” Nem nacionalizmus, bár mindig együtt járt vele. Nem „kurucos politika” (...), hanem „hitből való élet”. A történelem során „mentőövet dobott a lelki anarchiában fuldokló embereknek.” Tártyát lélektani nézőpontból közelíti meg. Ez újdonság. És nem akar mindenre racionális magyarázatot adni, mert nincs is. A válogatás néha az írás alcímével csábít: „Egy írás – olvassuk –, mely nem szól semmiről, nincs értelme. Egy írás, mit fölösleges elolvasni.” Ezek után ki hagyják ki Ivánovics Beatrixtól a *haikut*? Nem is szabad! Elbűvölő logikai játék. Mi mindent lehet csinálni a kategorikus szillogizmusokkal! Élvezetes és elgondolkodtató. Belefért a Napútba. Csupa meglepetés szerző személye is. A színház világából jött, de filozofikus, buddhista írásokat is fordít. Most a szövegek világában játszik. Szondi, maga sem mindennapi figura, könnyen otthonra találhatott lapjában mindenféle rokonlélek. Íróként biztosan Hrabal is az. De nem a zseniális fecsegőt idézi meg Tózsér Árpád tanulmánya, hanem Hrabalt az ismeretlen költőt. Pepin bácsi a verseiben is ott van. A tanulmány címe is nagyon hrabalos: *Egy nemi szerv mindig van olyan szép, mint Edison agya*. Az egyik írást Prágai Tamásnak ajánlja a válogatás. A hajdani szerkesztőségi tag emlékét őrzi az ajánlás. Ebben a mi kulturális életünkben, amiben. akkora a megosztottság, hogy boldog, boldogtalan egymásnak eshet bármikor, a Napút nyitott volt mindenféle irányban Csak a gondolat és a megírás minősége számított, a másság iránt mindenkor tisztelettel volt. Ezért lehet egymás közelében Vasadi Péter verse és Zalán Tibor tárcasorozata, a B2-páholy. Az utóbbiba beleférnek olyan mondatok is, hogy „(...) a legnagyobb cirkusz, ez az új magyar demokrácia” – írja. Aztán visszaréved egy régi pillanatra, amikor Szigligeten két egymás mellett heverő nyugágyból Nemes Nagy Ágnessel az eget tanulmányozzák, s közben a világ és a költészet dolgairól beszélgetnek. „Zalán, maga nem is olyan vadállat, amilyennek lefestették nekem.”, mondja távozóban Nemes Nagy Ágnes, akit akkor látott utoljára. Lehet, hogy békét keresve többet kéne együtt néznünk a csillagos eget.

A kötet második része a Napút-köszöntőké. A köszöntő szó eufémizmus, többségük „legyőzhetetlen szomorúsággal” búcsúztat. Vallomásfélék is akadnak közöttük. „Szeretem ezt a folyóiratot”, írta Jankovics Marcell. Kukorelly Endre távirati stílusban üzent három fontos mondatot: „A folyóiratok a kultúrát tartják fenn. Aki folyóiratot csinál – grümdol, fönntart-, kultúrát csinál. Ha megszűnik egy folyóirat, repedés keletkezik.” „Fogalomvá vált műhely” – írta Liptay Katalin – „A Napútnak már a nevét is jó kimondani.” Néha egy szikár mondat attól lesz fontos, hogy ki mondta, például Pomogács Béla. Hosszabb elemzések is keverednek a „köszöntőkbe”, ilyen a Napút-díjas Druzsín Ferencé. A huszadik évfordulóra, 2019-ben készült, amikor a Napút még megvolt.

Több, mint száz a „köszöntő”. És százötven szerzője van a vaskos kötetnek. Megemlíthetetlenek. Szondi közli a képzőművészek ajándékait és ajánlásait is. Amíg az összeférhetetlennek látszó szövegek jól megvannak egymás mellett, az egyébként szép színes képanyag együttesében már zavar támad ettől. Nemegyszer stílusosan „ütik” egymást a festmények, grafikák. Tudjuk, drágább megoldás lett volna, ha itt-ott a szövegben felbukkannak. Nem ment.

A kötet vége felé járva az egyes számokról, emlékszámokról, illetve a Napút sorozatának, a Káva Tékának 150 füzetéről szemlézik a kötet „szem-le-nem-sütve”, ahogy írják.

A kötet végén az adattár felsorolja a Napút-dijasokat, a több száz közönségtalálkozó helyszíneit, a laptémákat, a rovatokat, a pályázatokat. Többek között azt is megtudjuk, hogy a Napút névadója Fazekas Mihály nyomán Prágai Tamás volt.

Hedves Kiadó!

Küldetektől fogva nagyon jó volt veletek (magyarral) találkozni. Remélem, hogy csak a találkozások a jövőben is kemény és opanok, amikérek eddig voltak!

Külön megörödtél minden alkalommal a falon található Napút-szöveget!

Mindenképpen minden jót!

Üdvözléssel: Zsuzsanna Vilkó

2007. 12. 7.

Márkus Béla

Világosban tapogatózni

– 22+1 kérdés a Napút nyomán –*

Nagy, sőt, nagyon nagy író példája lebeg előttem, kiváló költő s drámaíró is volt, aki egyik bemutatója előtt a műsorfüzetben szinte esdekelve kérte a közönségét, ne nézzék meg a darabját – zápuló-zápuolt agyától csak annyira futotta, amennyire. Most én is esedezhetnék itt, ha lett volna merszem jelen lenni, de tudtam, éreztem, egész úton erre felé hiába gondolkodnám, miként s mivel kössem le a jelenlévők figyelmét, nem jutnának eszembe, nemhogy szebbnél szebb gondolatok, de egy épkezláb sem. Tanácsot kértem hát a kálvinista Róma két hívő naputasától, mit tegyek, hogy leplezzem agyam kotyogását, ami, ugye, ifjonc és veterán tyúkászok tudják itt is, a záulás jele. Egybehangzott a megértő javaslat: ne igyekezzek önálló mondatokat fogalmazni, pláne szövegelni, vendégként lehetőleg ne használjak mást, mint Napút-köszöntő vendégszövegeket, kimásolva őket a folyóirat 222-ik számából, a búcsúzóból. Barátaim biztattak és megnyugtattak: így sokkal nagyobb figyelmet tudok kelteni, mint a saját gondolataimmal – már ha lennének, lehetnének ilyenek –, hiszen ki-ki, aki köszöntőt írt, arra csak figyel tán, elhangzik-e tőle egy idézet, s ha tőle netán nem, kitől mástól viszont igen. Feszült izgalom hullámozhat át a termen, megragadó, magával ragadó, találgatásokra, tippelésre késztető. A közönség, mert ismeri, olvasta, ugye, a 222. számot, világosban tapogatózhat – ahelyett, hogy a sötétben tapogatna. Annyit még, saját szöveggént, hogy önhatalmúlag meg-megtizedelve a 222-öt, 22 kérdés következik, mindegyik kezdődhetne így: ki írta.

1-2-3-4: Egy klasszikusunk nyomán, aki vallhatta, „az én vezérem bensőmből vezérel”, többen hangsúlyozták, önkisebbitő módon akár, öntörvényű voltukat. De: kik ők? Egyikük alapvetése: „Ma még felmérhetetlen, milyen hatalmas missziót teljesített, milyen hiánypótló feladatot látott el ez a valóban kulturális folyóirat (...) Én pedig a Napútnak köszönhetem, hogy visszatértem abból a másfél évtizedes elfeledettségből, amely – és itt egy művét, sőt, Sarkadi Imre szerette ezt a szót, „főművét” nevezi meg, tessék kitalálni, mi a címe! – írása alatt és után ereszkedett rám, (S egy versrészlete:) Követtem a Nap/útját, s hogy lenyugodott, / jómagam: árnyék”. Más a 86-os busz végállomását, a Nyugat (mint folyóirat) „romboló apostol”, Horváth János hajlékát idézi fel, a Fadrusz utcát, ahol „leragadt valaki” – ő! –, s „nem kellett azóta sem elmozdulnom ellenszenvesebb és pénzesebb mozgatók felé, hogy elmondhassam, amit akarok. Tudod, milyen kiváltságos hely az, ahol engedik, hogy az légy, aki vagy? Nem kellett még csak barátoddá se fogadnod, aki meghallgatott (...) Ahol megnyugodtam a névtelenségben”. Harmadikuk azon tűnődött, „talán csak az óvott meg attól, hogy felörlődjek az irodalomipar malomkövei között, hogy

* A Napút búcsúestjére készült, ott elhangzott előadás – a 222., utolsó lapösszeállításról.

1999-től a kortárs magyar művészet legemberibb és legsokoldalúbb arculattal bíró műhelyében nevelkedtem”, „sokkal fontosabb számomra a nyíltszívű és nyitott szellemiségű, kedélyes légkör, s humánus örök értékei iránti elkötelezettség, és nem utolsósorban fogékonyság a magyar társadalom és kultúra értékeire, örökségére”. Ki az a negyedik, aki mintha el akarná képzelgetni magát, és szinte sikerül is neki, „a Muppet Show zsémbes öregembereként”, aztán úgy tekint a Napútra, mint ahol lehetővé vált, hogy kívül legyen, maradjon „pártokon, mozgalmakon, szövetségeken és nagycsoportos akciókon, felvonulásokon és kivonulásokon”.

5. Ki tekintett úgy a lapra, a szerkesztőségre, mint menedékhelyére, mentsvárára, elúzve Drégely romvára képzetét. „Holdvilágos éjszakán – írta –, a világító billentyűzetem fényszikráiban rakom vissza polcomra a leemelt Napút-számokat, abban a hitemben és meggyőződésemben, hogy érdemes. Tovább. Élni. És éltetni eme kegyelmi ajándékú folyóiratot”.

6-7. Kik helyezték – váratlanul egy szakkifejezésre lelt az agyam – tágabb kontextusba (irodalomtörténetibe?, nemzetpolitikaiba?) a Naputat? Az első megnyilatkozás zárójeles: „(Nem is folyóirat ez, mondta az egyik tanítványom, hanem áradás. Népvándorlás.) – Aztán: „Szerzők, akik a villamoson nem is állnának szóba egymással... A magyar kulturális élet egyik utolsó – az egységes magyar irodalom illúzióját keltő találkozáspontján”. A második: „A Napút-story felemelő, egyszersmind lesújtó tanulsága az is, hogy a nemzeti egység létrejöhet, és mégse jöhet létre (...) Ez a fajta sikertelenség és reménytelenség azonban a küldetéstudat örök átka”.

8. Közvetetten bár, de ki állította a lapot folyóirat-történetünknek abba a hagyományába, amely szerint az Illyés Gyula szerkesztette Magyar Csillag „már egyfajta módosulása volt a Nyugat alapvetésének; letérés az egyetemesség irányvonaláról. S a Válasz – újraindulásakor – már ezt folytatta (...) mégsem pusztá véletlen, hogy a babitsi Nyugathoz az újholdasok fiatal generációja nyúlt vissza”. Mítoszok, legendák kódét oszlatandó, s pihentetőül is, persze, a több mint négyszáz oldalas Napút-szám közben, felütöm a Válasz repertóriumát, ahol Bibó István jó néhány tanulmánya között ott találok az *Ellorzult magyar alkat – zsákutcás magyar történelem* címűt is, hogy morfondírozhassak, ez éppúgy letérés-e az egyetemesség irányvonaláról, mint Szabó Lőrinc *Tücsökzenéjének* több darabja, Weöres Sándor megannyi verse, Németh László *Iszonyának* részletei, Illyés, Cs. Szabó László esszéi. S Pilinszky János, meg kellene számolni, hány költeménye. Az Újholdban megszámlolom: egyet találok. Lehet ez? Álmélnéknék, de csak addig, míg vendégszöveghez vendégszöveget keresek s találok, Pilinszky levelét, 1948. jan. 17-én dátumozottat. Ebben írja – s itt egy pótkérdés, hogy kinek -: „sose hittem volna, hogy valamikor mint ocsmány 'urbánus' Magukhoz tartozom, hogy pl. éppen Németh László figyfel föl rám mindenki közül a legőszintébben és odaadóbban! (...) A versem közlésén én köszönöm: örülök, hogy legalább ezzel jelezhettem emberi és írói hovatartozásomat. Különben Lengyel Balázs szememre vetette, mért nem tartok velük? Kereken megmondtam neki, hogy nem hiszek az irodalom kor szerinti tagolódásában, s különben is jobb oda tartoznom, ahol szeretnek, mint oda, ahol marnak, ha még talán ott is volna a helyem. Ágnest (mj. Nemes Nagyt, ugye) és Darázs Bandit én is becsülöm, de a többi lesipuskás és skalpvadász!”

9. S ha már Bibó, ki idézte az ő szavait a lap törekvéseiről és eredményeiről számot adó tanulmányában, melynek telitalálatos címe: *Egyszerre dokumentum és monumentum*. Tamási Áron gondolatára támaszkodva állította, a Napút is jóakarátú "igazítás a világon", s párhuzamként Adyt citálta még, aki a „Napisten papjának” érezte magát. Nem feledkezett meg méltatni Szondi Györgyöt sem. Ekképpen: „áldozatkész mecénás, szolidáris alkotóművész, közösségformáló egyszemélyes intézmény s mindnyájunkat összefogó nagy lélek”, „szellemi és jószolgálati mindenés”.

10. Hasonlóképp hangsúlyozta valaki – de ki is? –, hogy a főszerkesztő „bizalmával és a munkájával tisztelt meg ezernyi szerzőt és olvasót. A szenvedélyével, a töprengő kedvességével, a szójátékaival, a nagy ívű terveivel. Hogy megértsük: egymás nélkül nemcsak sötétben vagyunk, hanem mi magunk vagyunk sötétek”.

11. Volt – van! –, aki szerint a Napút: „Fogalommá vált műhely”.

12. Ismét másvalaki, aki a műhelygazdával egy munkahelyen dolgozott, azt emelte ki, hogy – állítólag – „a szerénysége és a sokszor avantgárdba hajló humora miatt is” szerették, aztán arra is emlékeztetett, hogy Bulgáriában Djord Szondi néven bolgár nyelvű versei, kötetei jelentek meg, félezerrel több bolgárral megjelent tanulmánya, cikke, interjúja.

13. A világosban tapogatózva rá lehet lelni arra a szöveghelyre is, amely transzcendens távlatot rajzolt a főszerkesztő elé, mögé. Imígyen: „Asztrálmítoszi értelmezés szerint Szondi kos, igazi faltörő. Március idusán született, a felkelés és forradalom napján (...) És akkor még a név is! Melyre visszasüt – igen-igen, a Nap süt vissza, az ádáz tusáé (...) Végül annyit: ragyogásod ormai hűján szegényebbek leszünk”.

14. Az utóbbi, persze, a hiány megvallása. Volt, aki feltette a kérdést: kiből szólalt meg „valami vézscsengőféle”, mert (hogy) „meg kellene menteni valahogy a Naputat”.

15-16-17-18. Egy valaki mintha a *Siralmas énnékem...* dallamára dúdolhatóan fogalmazta volna: a Napút „Elesett.” Hiába védte Szondi Gyuri, mintha Drégely vára volna. Egy irodalmi folyóirattal kevesebb. A nem olvasó többségnek mit se számít ez. De a többiek vigasztalódjanak! A Napút tovább él a világhálón. Eddig két élete volt, most már csak egy”. Vigasztaló a meggyőződés: „azt az irodalmi ízlést, szellemet, amit Szondi lapja képvisel, végül is nem lehet nyugdíjazni. A magyar irodalmi élet – és az irodalomtörténet tovább élő értéke marad”. Vigasztalás és bizakodás aztán az is, ami kérdés formájában indul: „Lehet-e szép a vég? Igen, ha derű koronázza. Innen már online a pálya”. Volt szerző, de ki?, hogy Ravasz László axiómájával bátorítsa: „A rossz dolgok mindig uralkodnak, a jó dolgok pedig szolgálnak”.

19. Megint más Arthur Miller gondolatát tartotta a helyzethez illőnek: „egy jó lapban a nemzet társalkodik”.

20. Aztán egy búcsúzó Adyval fejezte ki, érzékeltette érzéseit: „Sírnék: nincs könnyem, szólnék: nincs szavam”.

21. Gyászbeszéd is íródott, Shakespeare-parafrázis: „Barátaim, Gyuri, földijeim, / Figyeljete rám. / Dicsérni jöttem lapod, nem temetni. / A rossz, mit ember tesz, túléli őt; / A jó gyakorta sírba száll vele”.

22. A sírkoszorú szalagjára írta egy búcsút vevő: „Cédrus-barátok, köszönet a szellemi tágasságért, amit a Napúttal huszonkét éven át nekünk adtatok!”

Végül, mintegy a fejfára, valaki azt a megfellebbezhetetlen igazságot vésné, hogy Szondi György „a világ legnagyobb Napút-szerkesztője”. Ráadás kérdés, ki ez a valaki.

Lehet tippelni – ha 22+1 találatot senki sem érne el, viseljék csak most, nem mint mindig, derűvel. Vidám kitöltést, utána töltögetést kívánok!

Hálás szívvel, kezesekkel
 tartom a Napút kiadását,

Kendi Béni, Kendi Beke,
 Kácsi Ferenc, Kácsi István
 eldöntés munkáját

hálás kezesem!

Büszkös, hogy megjelentek
 a kezesem itt,

Endre felé árnival,

de a Napút felé –

a magunk felé is –

felé, mindig felé!

Kezesem,

ah meretted –

Bv. 1012. közélet

Bertka tóttán

Zöldy Pál

Holdbéli táj

Soha nem szerettem a másodlagos írásokat. A tanítványok és a tanítványok tanítványainak az értelmezését. Mindig a magokat akartam, majd magam leszek a gyümölcs, vagy legroszszabb esetben a kertész, gondoltam. Ide a magokat, majd ültetek és szüretetek. Most őszintén, mit érdekel engem, hogy ki és mit gondol arról, hogy Hamvas Béla mit gondolt. Temetési beszédek! Én temetésekre se járok. Pedig... És most beleszédültem a folyamatba. Egyáltalán nem másodlagos a kert a mag környezeteként. Szirmok bomlanak és illatok áradnak. Öröm volt sétálni és eszembe se jutottak a magok. Jó ez így nekem.

fenyvesi félix lajos

Nagyon közel áll hozzám Fenyvesi Félix Lajos megközelítése. Egyrészt mert átéltem, hogy így közelíttem valakihez. Többször álltam Tábor Béla ajtaja előtt és nem mertem bezörgetni, mert még nem tudtam, hogy pontosan mit akarok kérdezni. Aztán mikor rászánom magam, a fiát találok, aki csodálkozva mondja, de hát apám meghalt. Már több, mint egy éve. És mégis, találkoztam vele. Belül. Ezt érzem Fenyvesi soraiból. Ő nem kéri számon az utókortól, hogy miért nem értékeli Hamvast, a géniust, hanem megosztja velünk, amit érez: „A művész mindig ragaszkodni fog, (...) a társadalmon kívül és felül kínálkozó távlatához: az Egészhez.” idézi a Füstparipából. Hamvas ragaszkodott az Egészhez. Nem véletlen, hogy a szerző János evangélistához hasonlítja. „Mindketten lelket ölé magányban

éltek és álltak helyt Isten és ember előtt.”

Igen, én is alulról látom az eget. És ezzel még nagyon sokan vagyunk így. És akkor még csak a jó szándékú és érzékeny emberekre gondolok. Akik egyáltalán olvasnak. Könyvet olvasnak. Hamvas Béla az én világomban: Hieroglifa. Szent írás jel. Értem? Nem értem? Mit is értek? Egyet értek? Vele? Magammal? Azzal, akivel ő szemben ül s hallgatását megszegi, megosztja velem? Velünk? Miért lenne ez közkinccs? Amit Hamvas mond, azt nem tudom a benzinkútnál beleereszteni az életembe. Sem a könyvtárban, sem a könyvesboltban... Ő a mező, ahol Mózesként legeltetem a napjaimat s egyszerre fölragyog egy mondat és nem ég el. Nem ég el, hanem világít. Nem értem... Messze nem értem. De leborulok s értelmezésem, okoskodásom köntösével takarom el az arcomat.

turai kamil

Jóleső otthonossággal olvastam Turai Kamil fesztelenül személyes és üdítően és kedvesen, őszintén és családtagként pimaszkodó megközelítését, mert én is így jutok el Hamvas küszöbéig. A szenvedélyt szeretem benne s azt, hogy a küszöbén, meg sem botlok csak elnémulok, akár a főpap a Szentek Szentje előtt – mert nincsen semmi, csend sincsen, csak áramlás van. Hallgatok és hallom az életet, az Egészhez. Csak annyit hallhatok, amennyit kibírok a csendben. Nagypapa, a nagy apa. Ez a szó az, amit kerestem.

S ez vagyok én, nem egy átlag polgár, mert én anyámtól kaptam, 18 éves koromban a Láthatatlan történetet, amit a könyvespolcán találtam. Ez jó, mondta, ezt olvasd el. És én beleszerettem. És a Scientia Sacrat meg a Karnevált is kéziratos formában olvastam. És hála Isztray Botondnak és Dúl Antinak, találtam még más is... Boldogan küzdöttem a gépelvények néha elmosódott betűivel. Boldogan, hogy egyáltalán meg tudtam szerezni. Oldalanként 1 vagy másfél forintért? És az, aki nem kapott ilyen útravalót? Kitől várjuk, hogy skandálja Hamvaszt? Igaz, igaz, mindenkitől. Mert ez napi, mindennapi kenyér. Ez a jó hír! Örömhír. Hányan ismerik, hallgatják az Evangéliumot? Hányszor ötven éve? És mekkora apparátussal terjesztve? És? Tudjuk, mit kell tenni, mindannyian! És nem tesszük... idézhetném is Hamvas Bélát. De nem idézem, mert ez már az enyém. Belőle. Húsom a húsából. Vérem a véreből.

hegyi zoltán imre

Hegyí Zoltán Imre Könyvek a könyvespolcra. Lenyűgöző és fölemelő. Elolvastam, mert jött a sorban, de tudom, hogy újra el fogom olvasni, mert értem, amit mond az ember, aki írja. És szeretném, ha azok mind elolvasnák, akik a Karnevált elkezdték s évek múlva pironkodva bevallották, hogy nem bírták elolvasni, letették. Senki nem „közben” hagyta abba, hanem az elején. Nem, aki azon túljutott, az falta. Aki letette, az mind az első emelkedőknél, kátyúknál bukott el. Azok, akik nemtörődöm sznobizmussal indultak neki, hogy hát 'iszen ez is csak egy könyv, a címe jó, benne mondatok, szavak, meg betűk. Én meg jártam iskolába, sőt tanultam, sőt... Na, jó lesz ez a Karnevál, és

állcsúcson vágja az első gong, ha addig kitart a figyelme. Zárójelben jegyzem meg, a kéziratos formát olvasva (átütőpapír, kissé elmosódott betűk, nem az első példány) nekem is figyelmem kellett az oldalszámozást, de – hitelesség – olyan embereken keresztül kaptam, hogy bíztam benne, hogy tovább, tovább, majd összeáll – hiszen ezt „a Hamvas” írta. És tényleg beavató olvasmány volt! Fantasztikusan megalkotott mű. És Hegyí Zoltán Imre belelapoz a könyveibe velünk, és elmondja. Nem helyettünk mondja el, csak nekünk. Ezek: A Patmosz I-III., A Silentium, Titkos jegyzőkönyv, Unicornis, Anthologia humana, A babérligetkönyv, Hexakümion, Szilveszter, Bizonyos tekintetben, Ugyanis. Lezáró gondolatai: „... nem kell tudnunk az író, és nem kell tudnunk, mit gondol. Mindegy, ki beszél. Csak azt kell tudnunk, ránk mi és miért (és hogyan) hat az olvasottakból. Azt viszont életbe vágó tudnunk...”

füleki gábor

Füleki Gábor (Hamvas/zkodás) vallo-mása mély rokonszenvet keltett bennem. Itt megjelent műve terjedelmes, alapos, mindent ráérősen kifejti és magyaráz és folyamatosan leköti a figyelmemet. Egészen elfáradtam az olvasás közben. Jó szívvel ajánlom, mert egy bensőséges szellemi kalandot kaptam tőle, felesleges lépés nélkül. A végén táblázatba foglalja az általa vázolt világállapot-folyamatokat, s ezt végig követnem, az empátián túl koncentrációt is kívánt. Ennek az elemzésnek a végén viszont joggal állapítja meg – gondolva a Scientia sacrára – hogy mióta Hamvas papírra vetette: van Európának is szentkönyve. Aztán pedig a „Kisfaludy” vers. Sümegen élek, elfogultan olvastam.

nagyatádi horváth tamás

Személyes, és számomra követhető Nagyatádi Horváth István vallomása. (Idill, abszurd, nonszensz) Előre bocsájtja, hogy a Mágia szutra anyagát szöveggé finomítja, közben saját élményeit is feleleveníti. 30 éven át kereste a választ a kérdésre: van Isten, vagy nincs? És a vonatkoztatási rendszert Hamvastól kapta. Rájössz, mondja, hogy nélküled nincs semmi, mert te vagy a világ, te adsz életet és értelmet mindennek... Közelebb vezet a szabadság erényéhez az „idill” fogalmának tárgyalása közben s eljutunk vele az „abszurd” tárgyalásán keresztül a „nonszensz” értelmezéséhez és megvilágításához. Útravalót kaptunk Hamvastól, a Halak korának szellemi foglatát, „a végső dolgokról való tudást, hogy mint egy stafétabotot, tovább lehessen adni a Vízöntő korának.

palkovics tibor

De nézzük a kötet elejét, Hamvas Béla aktualitásáról, (Palkovics Tibor) ami természetesen azt a kérdést veti fel, hogy én magam aktuális vagyok-e. Mert megannyi révész él a parton és mind arra várnak, hogy átvigyenek a folyón. A döntő az, hogy én át akarok-e kelni! Akarok-e belépni az időtlenel való párbeszéd terébe? S ezzel döntő irányba állítja az olvasót.

báthory csaba

Rainer Maria Rilke és Hamvas Béla levelezésének rokonságát mutatja be Báthory Csaba. Felhívja figyelmünket a Hamvas magatartását meghatározó tisztaság parancsának fontosságára. Megragadott a következőkben idézett mondat s azóta másképpen látom az udvaromon motozó fekete rigót is: „Semmi tétova késlekedés, semmi hályogos tekintet, semmi sóhaj vagy fejkavarás. Csak ugrás, csak dőfés,

majd a telitalálat pillanata. Hamvas égi szellemének természetrajza a földön.” Igen, ez Hamvas sodró ereje. Korszerű, magam számára megszívlelendő életérzésnek tartom, hogy „mindkét géniusz főleg az élet negatív oldalainak igenlésében keresi a végtelen higgadtság hazáját”. „A nagy kérdéseket nem lehet megoldani, egyet lehet, túlnőni rajtuk...”. Így lehet világfa magasságú az ember miközben a „remény elvének csalhatatlan megőrzését” komolyan veszi.

szántó f istván – képzelet, fogalom, lét

Kifejezetten mély vizek és magas egek alatt járnak azok az írások, amelyeket recenzálni, lehetetlen feladat. Csúcsok, kráterek, fennsíkok és titkok. Ezek azok az írások, ahol minden mondat önálló és mégis a mondatok egymást tartják, s nem kiemelhetők egymás mellől. Amikor Szántó F. István mondatát olvasom, miszerint: *Egy nem eléggé figyelmes olvasat tehát, mely megelégszik a Hamvas-szöveg felszínével, az törvényszerűen tematizálja úgy a szerző szinte bármely írását, mintha abban voltaképpen valamiféle „rejtett tudásba”, „titokba” beavatott próféta-vátesz – s még a jobbik eset, ha nem egyenesen a hús-vér Hamvas Béla! – szól, szólna ki sajátos „prófétai-ezoterikus” pozíciójából.* – akkor egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy olvashatok-e Hamvast. Hiszen a tájékozottságnak, koncentrációnak ezen a szintjén nem állok. Én, az utcán járva nem látok annyi részletet az emberekből, mint egy orvos, vagy festő, vagy divattervező. Hiszen a szerző itt már az okfejtés, a beszéd, a születő beszéd és a beszélő viszonyát is elemzi – megannyi párhuzammal. Igen, én az egyszerű fogyasztó vagyok, egy járókelő. Viszont

Szántó F. István Képzelt, fogalom, lét című írásának dimenziós nagyságát felismerem, akár a hegyet a városi ember. (Képzelt, fogalom, lét)

isztray botond

Isztray Botond, ugyancsak a sűrű szövésű textúrák alkotója. Jelen voltam pár éve, mikor nagy sokára megjelent köteteit végre bemutatták, tán az Írószövetségben, és a bemutató grémium a jelenlevőkkel egybehangzóan azon sopánkodott és értetlenkedett, hogy ilyen nagyszerű munkák és hogyan lehet az, hogy nem ismerik az emberek. Miért nem népszerűbb? Én, persze csendben ültem és nem tudtam másra gondolni, csak arra, hogy a mágusok nem szokták népszerű kártyatrükkökkel szórakoztatni az embereket. Ők, ha tesznek valamit, írnak, vagy megfogalmaznak bármit, abba lehet, hogy belepusztulnak. És a „közönség” ezt nem igazán szereti, ők szórakozni akarnak. Miért is nem népszerűbb Hamvas Béla?

Isztray Botond ijesztoően tisztán lát, összefüggéseket mutat. Lerajzolja a minket körülvevő világot, annak minden rémisztő és kijózanító kapcsolatával, de a magával ragadó tételek között néha megüt egy gongot, megpendít egy mondatot, például: „örök-ké ébredő ébresztő” ti. 'Hamvas Béla a személyesség és az énmámor (a személy belső ellenállása) hierarchikus feszültségterében áll.' És akkor meg kell, hogy álljak és be kell csukjam a szemem. Mert csak úgy látom, amit mond. És gyönyörűen cseng a befejező mondata: „... Hamvas tudja, és így tudja: minden nap jó nap lehet. Rajtad múlik! Ez a nap te magad vagy.”

toót-holló tamás

A magyarságvízió tárgyalását a bor filozófiájával kezdi, majd igazi kirá-

lyaink (László, IV. Béla, Nagy Lajos és Mátyás) felidézésén keresztül melybe beletartozik a vezetőink, küzdelmeink, becsvágyaink fölsvillantása, az Öt géniust elemzi. Végül nagy figyelmet szentel a szabadságharcaink értelmezésének. Engedek a csábításnak és a fejezetcímeit felsorolom. 1. Itt maradni, észrevétlenül és boldogan el-elidőzni. 2. Feltépni a világot, a kertéletert dühösen és elkeseredetten küzdeni. 3. Öt géniust egyszerre birtokolni, magyar egységet alkotni. 4. Magyar lehetőség az emberi életrendet a metafizikai főhatalom jegyében tartani. 5. Hagyjuk a forradalmakat, de vívjuk meg a szabadságharcokat.

fogarasi sándor

Az Öt géniusz értelmezését folytatja és szaktudományos kiegészítésekkel gazdagítja Fogarasi Sándor. Úgy térben, mint időben részletekbe menően elemzi és felidézi az eredeti művet. Így a sokak által ismert, amúgy sem egyhangú Hamvas mű egészen plasztikussá válik.

benkő ildikó

Benkő Ildikó a Szent három írásában azt mondja, hogy Hamvas „egyszerre művész, gyógyító pap, tudós és király, helyreállítja a széthasadt valóságot. Beavató mester.” Itt is előkerül a nietzschei tévedés, miszerint „meghalt az Isten” – korrekciója és megvilágítása, végig vezetve a világkorszakokon, gazdagítva Platón négy erényével és a Menóra nagyon pontos elemzésével. Végezetül a gondolatmenet a Szentháromság egyéb megfogalmazásával. teljeseedik ki.

makkai-kiss nóra

Az utolsó pillanatig a harmóniát keresni, létfeladat, – igen ezt tudjuk – sok nagyszerű ember, tudósok, fi-

lozófusok, elérték és megértették ezt, de mint emberek ezt a kiválóságot realizálni nem tudták, állapítja meg Makkai-Kis Nóra az Egzisztenciális korrupció és/vagy nevezetes névtelenség címen jegyzett írásában. Ez valóban Hamvas alapvető megállapítása.

weiner sennyey tiber

Gazdaggá tette világot elemző tanulmányával Weiner Sennyey Tibor. Hamvas Bartókkal kapcsolatos sajátos meglátását: térbe helyezi. De Schumann vagy Beethoven kapcsán meggyőző arról, hogy „zene és irodalom mennyire szorosan összefügg, csak, míg egyik hullámzás, addig a másik rezgés a fényben.”

balázs géza

Ide kell vegyem a tárgyszerűen direkt anyagok közé Balázs Géza gyűjtését. Hamvas nyelvszerkezeti gondolatainak kapcsán Karácsony Sándor grammatikáját is említi. A fohász és a káromkodás mantrája hasonló, derül ki a citátumokból. Nagyon tanulságos és örülök, hogy így együtt van, a végén azzal a megállapítással, hogy „Hamvas Béla szkeptikus volt a hivatalos tudománnyal szemben. Ezért is volt szabad, gondolatait minden gúzsba kötöttség nélkül árnyalhatta.”

deréky géza

„Költőnek lenni könnyebb és talán ezért költő, még jó költő is, aránylag sok van. Jó prózát írni nehezebb.” idézi Deréky Géza a Rudolf Kassner és Hamvas bölcseletében föllelhető rokon vonásokat kifejtő írásában, ami számomra egyértelműen a mai korban annyit emlegetett „flow” élmény megfogalmazásának előhírnöke. Mondhatnánk, nincs új a Nap alatt, pedig mindennap minden új a Nap alatt. Meg kell élnünk. Újra meg újra

meg kell alkotni a dolgokat, értelemmel és jelentéssel kell telíteni, hogy kibomolhasson az ember lényének és létének potenciálja’ – mondja Kassner. Időszerű számomra még mindig a Scientia Sacrából idézve: a szám, mint a valóság végső törvénye, az Egy, a Kettő és a Három titokzatos és eleven kapcsolata. S ezzel összevetve Kassnernek a Tertium datur tétele, az, hogy az ember, a Képmás, hogyan helyezkedik el feszítő és teremtő harmadikként az Atya és Fiú között, ahogyan a látó és látvány eggyé válnak. Jólesett Miklóssy Endrének nevét is olvasnom a cikkben, aki szintén úgy beszél a világról, valóságról, hogy az nem tárgyi módon adott, hanem valami, ami megvalósul... Cseng a fülemben az utolsó mondata: „szándékuk arra irányult, hogy visszaadják az embernek azt a rangot, ami megilleti, hiszen Képmás mivoltából evidensen következnek.

Baka Gyöngyi, Hegyi Botos Attila, Füleki Gábor

Szóval költőnek lenni könnyebb, innen írtam le egy termékeny és gazdag kanyarulatot, az áramlás megfogalmazásain töprengve. Költőnek lenni. Könnyebb. Ha egyáltalán eldöntheti az ember és ha a könnyebbet választja. És most nem Hamvas Weöres Sándort érintő kritikájára gondolok, hanem Baka Gyöngyi, Hegyi Botos Attila és Füleki Gábor gondolataira, verseire, melyek most egyszerűen a formai kompaktságuk okán szerepelnek így együtt.

szőcs géza

Szőcs Géza nem verset ad a kötethez, hanem izgalmas részleteket arról, hogy hogyan vált hozzáférhetővé a hamvasi kincs itthon és a határon túl. Feldob egy izgalmas megbecsülési skálát is, amin szerinte a Mester

a 25-ös ponton érzékelhető. De be kell illesztenem ide Kassai Lajos lovasíjásznak egy izgalmasan egyszerű meglátását, miszerint ahhoz, hogy vizet találjak 200 méter mélyre kell lefúrnom és ez nehéz és időbe telik – viszont a modern megközelítés, nem részletezem melyik, sok van, mondja – és arra biztat, elég, ha 2 méteres lyukat fúrsz, de százat, vagy ha lusta vagy és nem szereted a bonyodal-
makat, fúrj csak 1 méter mélyre, de 200-szor, végtére az is 200 méter és várd a vizet, az enyhülést. Majd hoznak lajtos kocsin, amit. – De vissza Szócs Gézához, izgalmas és mellékesnek tűnő, mégis a Hamvas jelenség hőmérsékletét bemutató érdekességekkel ajándékoz meg bennünket szó szerint lejegyzett, szerkesztetlen leira-

tában. Egy biztos, Hamvasért dolgoznom kell. Ha szomjas vagyok és az ő forrásából, kútjából akarok inni, mert ő leásott addig, ahol a vizet megtalálta. Ezért oltja a szomjamat.

Hamvas Béla leásott 200 méter mélyre. És vizet talált. Helyettem ásott le? És most palackozva, szénsavval vagy mentesen megkaphatom a kötetekben? És oda tehetem a polcomra? Vagy csak látni engedi, hogy 200 méter mélyre kell leásnom nekem is? Miért? Mert, ha őt nézem, azt látom, hogy ő ott szomjat oltó, tápláló, kijózanító vizet talált.

Holdbéli táj, ezt a címet adtam az írásomnak. Mert krátereket, csúcsokat, fennsíkokat láttam. Messziről. És most azt mondom, én is a Holdon szeretnék élni.

Nincs más egy kisbó, ahol
ilyen rövid idő alatt
annyira szép kötetet adnak
az annál gyorsabb kezébe.
És közben a koncentrált fi-
gyelem, az emberei érzékenység
napis fidesz megáratzza be
a pontos munka környezet-
tét.

Udvozlatot és köszönet
megjelölés nélkül az együttmű-
ködésükért

2013 júni 7. *Sorlini Szabó*
Zsolt

Velicskó Péter

Neveket keresek. Találok

Köszönet Szondi Györgynek

Mottó: „Az idő értéke, hogy megtaláld saját életed helyét és értelmét.”

Néhány szót magamról:

Megszülettem, éltem s reméltem, mert hitem gyötört.
 Járkáltam utcákon, tereken s láttam embereket,
 kik nyomorban éltek s hitet reméltek.
 Járkáltam utcákon, tereken s láttam embereket,
 kik hitüket naponta váltották, mint egy darab ruhát
 és éreztem hátamon, miként pusztít a tűz, s hogy éget kalmár szellemük.
 Járkáltam utcákon, tereken, s kerestem emlékeimben embereket,
 mert felejték már, neveket, utcákat s házsámokat...
 ...neveket, utcákat s házsámokat...

*

Ekkor ismerkedtem meg Szondi Györggyel a Plamen Pejkov által vezetett Andrassy úti Bolgár Kulturális Intézetben, egy Plamen Dojnov-könyvbemutató kapcsán, ahol ő mint kiadó, Toso Doncsev moderátorként szerepelt. Majd következett egy olyan est a BKI-ban, ahol Kathy Horváth Lajos, az Európai Tudományos Akadémia tagja hegedűdarabját játszotta, amelyet Szondi Györgynek írt hetvenedik születésnapjára. Én vettem fel.

Nos, ezek az események talán szimbolikusnak is tekinthetők, mert ő olyan jó emberekből teremtett közösséget a támogatása által, akiket nem nagyon ajnározott a sors. Nagyon át tudta érezni az élethelyzetüket. Ilyenek a pályájuk elején levő, szárnyaikat bontogató írók, költők és műfordítók is.

Nem lehet nem észrevenni, milyen nagy elkötelezettséggel s mennyi munkával ápolja a magyar-bolgár kulturális kapcsolatokat. Ezért kitüntetések sorát kapta Bulgáriában. Életének legtermékenyebb évtizedeit erre áldozta. (Ezentúl újra majd.)

Így nyújtott nekem is segítő kezet a legjobb pillanatban, hogy felvételeket készíthessek számos eseményről. Így váltam magam is részesévé ennek a Szondi-közösségnek. A Napúténak.

Onnan, a kamera mögül követhetem a Napút meghitt hangulatú lapszámestjeit a Nádor Teremben, a Duna Palotában, a Petőfi Irodalmi Múzeumban, az Országos Idegennyelvű Könyvtárban és másutt, ugyanígy lehettem ott géppemmel a Cédrus különböző rendezvényein, kiváló alkotók otthonában és műtermében, örökíthettem meg a „hetvenesek” felejthetetlen találkozásait (legtöbbször) az Óbudai Társaskörben. Átérezhettem, hogy munkámmal így

szolgálhatom a Napút-műhely egyedülálló híd-tevékenységét – s az évek során közben magam is rengeteg élménnyel, ismeretséggel, tudással gyarapodtam. Köszönöm a Napútnak, a Cédrusnak, korábban a Napkútnak. Köszönöm a kiadványokat, a témákat feldolgozó Napút-összeállításokat, élvezettel forgatom őket nyugdíjasként rendszeresen ma is: a pompás szellemi színességet.

Magyarországi bolgárként ugyanakkor az is örömmel tölt el, hogy a bolgarista főszerkesztő hitvallásához híven a kisebbségek kultúrájával is sokat foglalkozik.

És elszomorodom: mindennek vége. Nincs Napút, nincsenek rendezvények lassan. Bennem öröklődik tovább a közös esztendők annyi sok gazdagító élménye.

Hálás köszönetem a kiadónak,
amiért ilyen gyorsan és
kiváló minőségben meg-
jelentette munkásságom
mindeddig háttérbe szorult
szövegeit, a dráma
műfajában.
A Szondi-Könyvműhely
dicséretét zengem ezentúl:

Salaschi Anne

Bp, 2015. június 7
86. Únagyi Könyvhét

A Napút a fény a kultúra sötét
 égén, a Napkút a levelet magyar
 irodalom mehedékhez. Ez melyed
 világ, a melységet itt megtalál, hálás
 kerés

Szape E. J.

Bp. 2007. dec. 19.

A fény egyre fénylőbb világot,
 mi egyre kivesztetebb vagyunk -
 Napkút pedig egyre inkább
 befogad, mely ottan. Itt kint a Gm.

Szape E. J.

Bp. 2012. júl. 10.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

mindig egyedül együtt derűvel

„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”

(Fazekas Mihály)

B2-páholy

Maga sem tudta, mióta ül ebben a páholyban, mert már nem emlékezett arra, mikor ült be ide először. Szeretett hajnalonta elbáméskodni itt, nézni a magányos előadásokat. Mindig azokat az előadásokat, amelyek csak miatta történtek meg ezen a színpadon. Egy idő után talán el is hitte, hogy az előadások általa történnek meg; hogy ebben a színházban mindig az ő történeteit játsszák. Jobb vagy rosszabb történeteket. De éppen olyanokat, amilyeneket látni szeretett, vagy amilyeneket látni volt képes, amikor beül. Azt is megszokta, hogy ebbe a páholyba csak ő ülhet be, havonta egyszer. Persze, nem minden hónapban jutott el ide. Amikor elhagyta a világot, és sötét örvények között hánykolódott az életéért, elmaradtak az előadások. Legalábbis így képzelte, hogy elmaradtak. Az ember szereti azt hinni, hogy ahol ő nincs, ott nem is történik semmi. A világ annyira, amennyi láthatóvá, befogadhatóvá válik a számára. A többi nyilván csak szolipszista vízió.

Háta mögött valaki hangtalanul megnyitotta a páholy ajtaját, belépett rajta, majd ugyanolyan hangtalanul becsukta maga mögött. Nem fordult, csak érezte a másik jelenlétét, ettől némi nyugtalanság fogta el. Valaki a vállára tette a kezét. A naplementét nézed?, kérdezte. A naplementét. Most az van soron. Az én naplementémet, mondta, nem titkolva, ragaszkodik a látvány kizárólagos birtoklásához. Ez történetesen az én naplementém is, mondta a másik, és szuszogva lehuppant mellé a puha, piros bársonyborítású fotelbe. Nem nézett rá. Megismerte. Hogy kerülsz ide, Gyuri?, kérdezte. Csak úgy jöttem. Ez az utolsó naplementéd itt, bámulni akarom. Az enyém is. Ahogy ezt mondta, szomorúnak tűnt. Nem kérdezte, hogy miért. A páholyban csönd volt, sűrű, de üres csönd. Bezár a színház. Ez az utolsó előadás, amit még itt végignézhetsz. A vírus miatt zár be? Nem, válaszolta Gyuri, a vírusnak ehhez az égvilágon semmi köze nincs. Hallgattak. Az alkony miatt. Ez most olyan romantikus, vagy inkább amolyan metaforikus, próbált meg ironizálni. Ilyen is, olyan is. Romantikus is, meg metaforikus is. Pontosan értették egymást, fölösleges volt bármiféle magyarázat. Nézték tovább a naplementét. Együtt. A Wesselényi utcában talákoztak először, jutott az eszébe. Egy szerkesztőségben. Fialatok voltak, szinte nehéz elhinni, hogy mindketten voltak fiatalok is. Aztán rájött, hogy ennek sincs jelentősége. Túl erős volt az emlékekhez képest a mostani metafora. Bármire képest. Abbahagyod?, kérdezte. Már abbahagytam. És ez a páholy? Ha nincs színház, akkor értelmetlen a páholyt is fönntartani. A páholyt a színház találta ki. Az nem lehet, hogy a páholy találta ki magának egy színházat? Már nem lehetett pontosan megállapítani, ki beszél. Nem bánod? Elfáradtam. Nem azt kérdeztem! Elfáradtam. Te nem szoktál elfáradni? Csak sokára válaszolt. Nagyon is el szoktam fáradni. Mi lesz veled a színház után? Még egy darab élet. Mi lesz veled páholy nélkül? Talán egy darab másik színház. Páholy nélkül. Ennek így kell lennie, mondta. Nézték tovább a naplementét. Megyünk?, kérdezte végre valamelyikük. Menjünk! Kiléptek a naplementéből, ki a páholyból, nem fordultak vissza. Kint, az ajtó előtt néhány deszka hevert, szögek és kalapács. Ezt meg kell most csinálnom, mondta. Egyenként emelte föl a deszkákat a szőnyegről, és szögelte rá őket az ajtóra. Végigballagtak az üres folyosókon, nem néztek bele a nagy tükrökbe, nem látták a homályba vakult folyondárokat a falakon. A színház bejárata előtt is deszkák heverték, szögek és kalapács. Ezt már neked kell beszögelned, mondta, és kezet nyújtott. Szerbusz, és köszönöm. Nézte a távolodó Szondi György hátát, amíg be nem fordult a sarkon. Fölemelte az első deszkát, és beverte az első szöveget. Észre sem vette, hogy már hajnalodik, nyirkos, ismeretlen volt a hajnal. Az utolsó szöveget viszont nem adta oda az utolsó deszkának. Zsebre vágta, és elindult valamerre. Maga sem tudta, hová.

Zalán Tibor

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet
XXIII. évfolyam + I.
„Szamizdat”® szám

Szondi György és a Cédrus Művészeti Alapítvány tiszteletére kiadják Szondi György barátai, a „naputasok”.
Megjelenik egyszer s utoljára. „A szamizdatlan Napút folyóirat szerkesztői: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Elek Szilvia** (zene), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (örökös szerkesztő) **Sebeők János** (környezet), **Csáji László Koppány** (e-lapszám szerkesztője), **Vincze Judit** (e-lapszám tördelője), **Toót-Holló Tamás** (próza), **Wehner Tibor** (művészet), Napút-kör: **Báthori Csaba**, **Bereményi Géza**, **Doncsev Toso**, **Gráfik Imre**, **Jankovics Marcell**, **Dr. Koncz Gábor**, **Radnóti Zsuzsa**, **Rakovszky Zsuzsa**, **Szakolczay Lajos**, **Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).
Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1136 Budapest, Pannónia u. 6.

Teléfono: (1) 247-6657 • (30) 511-3762 • E-mail: szongy@gmail.com • Honlap: www.naputonline.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. „Szamizdat” lapszám, kereskedelmi forgalomba nem kerül.

B2-páholy -

Zalán Tibor tárcája . . . . . borítóbelső

Levéletképek

Sándor György: GYURIKÁM!	3
Hegyi Botos Attila: Pontuszi levél (Szondi Györgyhöz)	4
Kovács Ildikó: 25+1	5
Bába Szilvia: A mi(ndig)derűs) Szondi Gyurink	6
Suhai Pál: Múltidéző (Válogatás „Szondi”-levelekből)	7
Székelly András Bertalan: Képzletbeli levél Skultéty Csaba barátomnak a Mennysországba	10
Dr. Koncz Gábor: Szondi György köszöntése	13
Vincze Judit: mindigderűvel	14

Emlélekezés

Wehner Tibor: Nem foglalkozott a függőfolyosón uralkodó felfogással	15
Bognár Antal: SZONDIÁBÉCÉ (Szubjektív saga 101 szilánkja)	17
Báthori Csaba: Három nonszensz legenda mindig derűs szellemben	21
Fucskó Miklós: Szondi 75.	24
Fucskó Miklós: Mátrai plener.	25
Elek Szilvia: Minap betértem Gyurihoz	26
Sziklavári Károly: Szondi György önzetlensége	27
Csáji Attila: Szondi György és az elkötelezettség	28
Doncsev Toso: Sün	30
Baley Endre: Duducok és egyebek	31

Ablakanapnak

Babics Imre: Kilenc betű, kilenc mondat	33
Tamási Orosz János: Szimfónia széthulló hangjegyekre (Szondi Györgynek, mégis-derűjét kérve)	34
Szakolczay Lajos: Kultúrák szívében	40
Toót-Holló Tamás: Gyuram	41
Hétvári Andrea: A fényűző	45
Lukáts János: NAP ragyog	46

Suhai Pál: Napútravaló 47
 Suhai Pál: Kis Napút-induló 47
 Suhai Pál: Szent György-napi felfohászkodás 48
 Suhai Pál: Születésnapra
 (A Napút búcsúzója) 49
 Szabó Palócz Attila: Mindigderű 51
 Domokos Johanna: derűt keresve 53
 Füleki Gábor: Napnyugta 54
 Boldogh Dezső: Borospohár 57
 Boldogh Dezső: Elemér 58
 Virágh László: Szent György-hymnus 60

Hetedhatok

Tasnádi Edit: Bolgárok, törökök, magyarok... 62
 Kemal Özer versei (ford. Tasnádi Edit) 64
 Şaban Mahmudoğlu Kalkan versei
 (ford. Tasnádi Edit) 67
 Részletek Bószifár Bhadadzsviptájából
 (ford. Batári Gábor) 70
 Karsai János: Szondi-kaleidoszkóp 78
 Quintus Aurelius Naso: Nap(út)lemente
 (ford. Csáji Gyöngyvér Dorottya
 és Csáji László Koppány) 81

Tanulmányolódás

Zsávolya Zoltán: Az „utolsó” szerkesztő II.
 (Szondi György és a
 Napút folyóirat indulása) 82
 Kabdebó Lóránt: Árulások halmaza? –
 A hősiesség diadala! 98
 Szentmártoni Szabó Géza: Kolozsvári Márton
 és György Szent György-szobrának
 története 102
 Tamási Orosz János: „Élek gyönyörű
 kalodában, s azóta is, tovább.”
 Derűs tűnődés Szondi György
 Gondolomunk című kötetéről. 116
 Kakasy Judit: Szondi György születésnapja
 és Szent Longinus 120
 Csáji László Koppány: Napút-inkubátor. . . . 128
 E számunk szerzői. 130
 Részlet Ditzendy Attila Szondi Györggyel
 készített interjújából . . . . . borítóbelső

NAPÚT

**Irodalom, művészet,
 környezet**

XXIII. évfolyam + I
 „szamizdat” szám

**mindig egyedül
 együtt derűvel**

Lectori Salutem!

Ez itt éppen az, és épp nem az, aminek látszik... Napút a naputasoktól, a láthatár mögé hanyatló Nap visszfényében. Fejet hajtunk a Naputat járó Égderék-Atyának, akit mi már csak egyszerűen Szondigyuriként ismerünk, vagy mindigderűsnek. Aki létrehozott egy értékmentő, mégis pártsemleges irodalmi közösséget, táborokon és irodalomipari gépezeteken kívül, azt vallva, hogy egyedül együtt jobb! Titkos szamizdat Napút-szám ez. Meglepetés. Kereskedelmi forgalomba talán csak az irodalomtörténet teszi majd, mert így akár még az Idő is tiszteleghet annak a Szerkesztőfőnek, aki szellemiségével és szervezőkészségével létrehozta a „naputasok” körét, egy rendkívül nyitott, mégis az itt-és-mostra érzékeny magyar irodalmi műhelyt, amilyen annak idején a Koszorú vagy később a Nyugat is lehetett. A lapszámbevezetőkon, irodalmi esteken így köszönt minket: Jó Napút! Neked is, drága Gyuri!

(Csáji László Koppány)

GYURIKÁM!

Csalhatatlanul ráérezted: világunkban mi a pótolhatatlan hiány!

Ezért velünk is pótolni próbáltad, jobb híján.

Azért talán csak kicsit csalódtál...

KÖSZÖNET EZÉRT! HÁLA! MIEGYMÁS!

A másik Gyuri

(Sándor is, de a druszád)

SZONDI GYÖRGY EGY IRODALMI ESTEN 2020. FEBRUÁR 20-ÁN

(FOTÓ: FUCSKÓ MIKLÓS)

Hegyi Botos Attila
Pontuszi levél
(Szondi Györgyhöz)

Szopora szív, köszönöm,
mindezt megosztottad velem.
Hangjaid mindennapi csilingelését,
nem nyugvó heved, odaadásod,
elbolondozott szemérmed.
Legdrágább szeretteid, szeretett dolgaid.
Shabla kihalt partjait, Sveta Bogorodica
ikonosztázát, pontuszi kámfora
vén fügefáját. Napod Útját,
a tengerre nyílt, megrendült hajnalt
a narancsvörösre gyúlt agyagfal
peremén, pillázó, ezüst sásain –
a nevető sugarat ajkadon, szemedben,
gyérülő, huncut fürtödön.
Szíved, e gyermeket.

Bába Szilvia

A mi(ndigderús) Szondi Gyurink

főSzerkesztő
sZervező
bOlgarista
veNdégdocens
kiaDó
Irodalomtörténész

iGazgató
fénYképész
kÖltő
műfoRdító
mindiGderűs
főkönYvtáros

Életem első írását Szondi György közölte 2005 májusában, a Napút VII. évfolyamának *Mi(n)ők* című, 4. számában. Két évvel később egy egész tanulmányomat jelentetett meg, *Külhoni falusi turizmus. Módszertani szempontok* címmel, a IX. évfolyam 4. számhoz tartozó Káva Téka Napút-füzetek 14. kiadványaként. Azóta is rendszeresen publikálási lehetőséget ad. Hálás szívvel köszönöm! Ahogy azt is köszönöm, hogy 2006 óta a szerkesztőség tagja lehetek! Megtiszteltetés! Mindig jó szívvel gondolok vissza a Budai Várban, a Magyar Kultúra Alapítvány épületében tartott Jeles Hetvenesek estekre. Örülök, hogy ezek megvalósításánál bábáskodhattam. Végül, de nem utolsósorban, köszönöm a barátságát!

Kedves Gyuri!

Szívből kívánom, hogy maradj mindigderűs!
Isten áldjon!

Szeretettel:

Szilvi

Suhai Pál

Múltidéző

Válogatás „Szondi”-levelekből

2015. december 9.

Kedves Gyuri! Jártam én a londoni Sohóban is, de ez a mostani emlékezete-sebbsnek bizonyult. A terem hideg légkörében különös erőteljességgel, „hát-teres” képszerűséggel és kontrasztosan mutatkozott a szerző, Szóts Henrietta (most alkotom a szót) írászatának kiforrottsága. Átmenetileg még hideglelése-met is feledtetni tudta. S druszád, Erdélyi György hangsúlyos előadó-művésze-te. (Így a jobbak is csak verset tudnak mondani.) Dicsérem szép öltözetedet is. És megragadta még figyelmemet a közönség egyenesen Győrből expediált családiasága, no meg a dedikációra várakozó sor Boa constrictora. (Alig tud-tam farka vége felől kikerülni.) Az egyetlen hozzászólás is telibe talált – neki mindegy, mi, csak szerelem legyen. Benne. Itt volt – kár, hogy nem várhattam meg. A Napút-példányokat köszönöm, illendően továbbítani fogom őket. Addig is üdv és barátság mindiges mindigderűvel: P.

2016. február 13.

Gyurikám! Estébe hajlón (!) még egyszer elolvastam külön bejáratú leveledet. S látám, hogy jó. Pizzuratódat azonban nehezen tudnám feledni. És nem is akarom. Nekem túl hazárd. A mai globál világban, kultúrák keresztútján különösen. Ha nem a kultúra vezérel bennünket a teremtésében is, akkor semmi. Semmiből mi lesz, mondd meg nekem naputas Barátom! Semmi. Csordapisszek. A magam részéről, köszönöm, jól vagyok, egyikből sem ké-rek. Gondolom, Te sem. Kultúra – fogalmaim szerint hagyomány (és nem is csak a matyóhímezéseké), amelyen minden nemzedéknek még dolgoznia kell. Mindegyiknek a magáén. Ami pedig a kultúrák párbeszédét illeti – ez csak párbeszéd lehet. Nagyfokú óvatossággal, mert nincs közös nyelvük. Az egyik kutya, a másik eb, akarom mondani: macska. Farkcsóválásra nem mindig farkcsóválás a felelet. S olykor a szembenézés se veszélytelen. Könnyen háborúskodássá fajulhat. Különösen, ha az egyik erősebb vagy fehér. Könnyen az univerzális letéteményesének képzelheti magát. Akár a befo-gadás, az egyéni szabadságjogok, a demokrácia, vagy mi tudom én, minék a bajnokaként. Mindezen gondolatok jegyében Antoniód jelmondatát így fogalmazom át: „Ha teremtjük kultúránkat, kultúránk is megteremt bennün-ket. S ekkor már elmondhatjuk: vagyunk.” Mindigderűs üdvözleteim mellé, s mindig mint mindig: P.

2016. március 4.

Kedves Gyuri! Bocsánat minapi faragatlanságomért. Bűnömet csupán tudatlanságom menti – egy talán még súlyosabb bűn. Márkus Béla (!). Letehetetlen *Ágh István*-monográfiája. Olvastam éppen, így aztán legújabb Napút-számodhoz nem lehetett érkezésem. De mostanra már igen. Kinyomoztam a borító-mottó ugyancsak talányos szövegének eredetét – közköltő barátunk Képzelmész-paródiájának, ilyenformán önparódiájának mivoltában. Olvastán átkupidolásba (!) estem magam is. Csodálkozásba pedig Mórítz Mátyás Káva-mellékletén (*A belakott magánzárka*). Többszörösen is. Hogy' kell rátalálni egy hajléktalanra. (Ez nem kérdés.) S hogy az aszfalt is teremhet nemes irodalmat. (Még hozzá micsodásat. Évekkel ezelőtt egy másik hajléktalan ámitott el a Kossuthon. Egy igazi homless, aki ráadásul sohasem éhezik – elég elképzelnie az ételt. S valóban, olyan ízletesen tálalta, hogy ellentétben vele én ettől megéheztem. A költészet csúcsa: szellemiekkel testi szükségleteket kielégíteni – ilyet utoljára Italo Calvinóban találtam.) Ami a többieket illeti: némelyik túl frivólnak tűnik. Nem így Aleš Debeljak *Balkáni pallóhídja* – ez inkább ijesztő. Ha a hajdani Jugoszlávia kicsiben a mai Unió, nem sok jóval kecsegtet. Legkevesbé szupranacionalista opciójával. Akkor már inkább... Nem is tudom, mit mondjak. Maradok magamnál és kisdéd ügyeinknél. Búcsúval persze, mindigesen, de nem oly mindigderűsen, mint mindig: P.

2016. május 2.

Kedves Gyurikám! Bocsánat, csavarogtam, de végre előkerültem. S meg is hallgattam fészekfonó madarad Levélfára madáryelven küldött buzdító énekét. Ilyenkor minden madár fészket épít, párosodik és költ. Mindegyik a magáét és magafajtájáét. És talán mégis kitelik e sok különből egy közös kórus. Bizonyára nem függetlenül e mai struggle for life-tól. De legalább így. A mindenkori „illusztrisok”, e csúcsragadozók nagyon is hathatós közreműködésével. Egyébként talán éppen ők nem számítanak. Keselyűvillyoágásuk, varjúkárogásuk. Bár Isten tudja. Fülének ők is kedvesek lehetnek. Végül mindig mint mindig, mindigderűs üdvözléggel szólaljon meg ezúttal a magam fészkeből is egy madárhangú ének. Pali

A vers

A vers, akár egy kert, kimérve,
mondhatni, pontosan olyan:
csak befelé határtalan,
kívül szorítja, fogja léce.

Így nyújtózkodik édenébe
a föld nyirkos mélyeiből
áganként törve egyre föl,
mintha tulajdon ketrecébe.

De mindenütt madár s madárdal:
szárnyak szántanak, égi kék –
egy ölyv is írja énekét:
karmában énekes madárral.

Kovács Ildikó

25+1

Azzal terveztem kezdeni a köszöntést, hogy Gyuri és én megünnepelhetnénk megismerkedésünk és az azóta is tartó közös munkánk 25. évfordulóját is, de rájöttem, hogy ezzel egy évet elkéstem. Levettem a polcraol ugyanis Gyuri Hajtov-fordításkötetét, és abban az 1994-es évszám szerepel, meg az én nevem mint szerkesztő(!). (Nem is tudom, mért engem választott erre a feladatra, semmilyen gyakorlatom nem volt; akkoriban pályamódosítással a Kráterben voltam afféle mindenés titkár, kávéfőző, kézirat-visszaküldő, ilyenek. Persze minden javításommal vitába szállt Gyuri azon a nyáron, nem sok hasznot vehette.)

Alighanem én vagyok az egyetlen ember – a főszerkesztőt is beleértve –, aki a sok-sok ezer oldalnyi Naputat (és előtte a Poliszt) végigolvasta betűről betűre, sőt őrzöm is az összes számot. Hiányozni fog, még akkor is, ha bosszankodtam időnként.

Köszönöm, Gyuri, az irántam való türelmedet és türelmetlenségedet, köszönöm a sok dicsérő szavadat, és még a virágokat is, melyekkel időnként megleptél (jó, nem azokra gondolok, amelyeket jobb híján én kaptam a Napút-esteken, hanem a nekem szántakat).

Isten éltesen a születésnapodon, és remélem, azért ezután is hallom majd (vagy nem hallom) a halandzsát (vagy a néma csöndet) a telefonban.

Szeretettel:

a Szöveggondozód

Dr. Koncz Gábor

Szondi György köszöntése

*A Napút Folyóirat minden száma hirdeti:
„A szélességet az ég derekán keresztül
méltán nevezhetjük tehát Napútnak”
(Fazekas Mihály)*

*„Nézd azt a kéklő, kúpos hegykaréjt:
itt ősi korban tűz formált talajt.
A városvégre hajló dombokon
a venyigében vulkán lelke hajt!”
(Áprily Lajos)*

Bizony, Sárospatakról, a Zemplénből ki-kilesve táruul élém igazán a Napút folyóirat: Szondi György immár 22 éve magabiztosan eligazít, biztat és vezet... ha... ha... a venyigéből kisugárzik közlési vágyam vulkánja...

Mindig alaposan és mérvadóan, immár a XXII. évfolyamában is megtervezett és felkínált folyóirat számok és sok-sok könyv... Ezeket adta Szondi György vulkánlelke, hogy ne csak botladozzunk, de haladjunk is az ég derekán... Most Ő úgy akar megújulni, hogy abbahagyja a Napút nyomtatott közlését, és e gazdagság csak online fog megjelenni. No, rajta, én meg rászoktatom magamat az online olvasásra és felfogásra.

Kedves Szondi György! Kívánok kéklő reménységet, jó egészséget...
Sárospatak, Budapest, 2021. január

Tisztelettel: Dr. Koncz Gábor

A Zemplén (fotó: Csáji László Koppány)

Vincze Judit: mindigderűvel (ceruzarajz)

Wehner Tibor

Nem foglalkozott a függőfolyosón uralkodó felfogással

(A Szondi-monumentum természetrajza)

Az idő észrevétlenül tűnő vánszorgásában mintegy villámcsapásszerű jelen-séggé vált szilárd felismeréssé a régóta lappangó idea: szobrot kell állítani Szondi Györgynek. Életnagyságút, egész alakost, maradandó anyagba foglaltat: bronzba öntve. Az önkéntes szoborállítók sejtették, hogy a Szondi-szobormű nem lehet szokványos, a jól bevált sablonokkal élő emléktörző alkotás, és ezt a mű környezetbe illesztésének is tanúsítania kell. (A lokáció gyakran fontosabb magánál a szobornál.) Vagyis Szondi György szoborfigurájának – megtestesülésének – nem valamely kitérített jelentőségű városi térség centrumában, magas talapzatra emelve kell állnia, hanem azon környezetével, közegével szorosán eggyé forrva, amely környezet – térség, félig-meddig privát tér – jelentéshordozó, szimbolikus tartalmakat hordozó műalkotó elem lehet. Ezért hát a hátzszakot cipelő, alacsony termetű, de mégis monumentális sugárzású szemüveges alak szobra a budapesti Pannónia utca egyik, a körúthoz közel eső lakóházának hetedik emeleti függőfolyosóján avatott fel, ahol a szoboralak a korlátot az egyik kezével érintve egy pillanatra kissé elbizonytalanodva megáll, s a másik kezével a zsebében kotorászva, talán épp a lakáskulcsa után kutakodik. Köznapi, a hősiességet és a példaadást messze elkerülő, emberi pillanat összpontosítása, tükröztetése, plasztikai fókusza e műalkotás. Ez a kulcskereső mozdulat azonban tulajdonképpen teljesen indokolatlannak minősíthető, ugyanis a gangról nyíló tetőtéri lakás ajtaja – a nyári hőség és a hűtetlen helyiségek okán – tárva-nyitva áll. A bejárat mellett a szobára nyíló ablakon is bepilanthat akár a szobormű szemlélője, s feltárulhat előtte a kissé kaotikus látvány: az irtózatosságot rendtelenségben a papír- és könyvhegyek, s az alattuk-közöttük rejtőzködő asztal, amelyen egy lila fényvel villódzó, működő (soha ki nem kapcsolt) számítógép képernyője fedezhető fel. És hogy ez a belső téri csendélet még erőteljesebben kapcsolódjon ehhez a külső életképi szobor-jelenethez, megszólal berregve egy telefon is, de nem tudható, hogy a nagy összevisszágban a készülék hol lapul meg. A szobor-konfliktus tehát nehezen felfejthető: a kulcsot kereső Szondi György tétovázás nélkül beléphetne a lakásba – amely tulajdonképpen lakásnak csak némi jóindulattal nevezhető: mert inkább iroda, vagy inkább: szerkesztőség –, és elérhetné a telefonhívást is, de a szobor-valóság – amelynek tehát szerves része, alkotóeleme a bronzalak ugyanúgy, mint a gang, a kitért lakásbejárat és a bejáraton és a nyitott ablakon át feltáruló kaotikus látvány – mégsem ad ösztönzést az akcióra. Így nem tudható az sem, hogy

mi lesz, mi lehetne a végkifejlet. A szobor visszavonhatatlanul mozdulatlanságba merevedett. Ez a műben foglalt történések alakulását, végső kimenetelét homályban tartó alkotómódszer roppant feszültséget kulminál. E feszültségen túl a kitágított, a bronzfigurához kapcsolódó szoborkörnyezet határai a mű későbbi hadrendbe álló interpretátorai szerint nem zárulnak, nem zárultak le a függőfolyosós lakás (iroda) fizikai határolóelemeivel – vakolathiányos tűzfalak, vasrácsos mosókonyhaablakok, liftház –, hanem a mű ezáltal mintegy kiterjesztetten hatókörébe vonja az utcát, a városrészt (a körzetet), majd a teljes várost is, kocsmáival, az egyik helyről a másik helyre költöző szerkesztőségeivel, rideg kulturális intézményeivel és bensőséges irodalmi fészkeivel.

A szoboravatóra egyébiránt némi késéssel befutott maga Szondi György is, de könnyen lehet, hogy nem is a szerény külsőségek között szervezett ünnepi eseményre érkezett, hanem csak mintegy véletlenül járt akkor arra. Illetve hát nem is véletlenül: irodalmi bolyongásait ideiglenesen lezárva, vállán hátizsákjával rendszerint haza(?)talált. S bár kissé szórakozott volt, mindig a zsebében volt a lakás(?)kulcs, amelyet kis kotorászás után – miközben másik kezével a gang korlátján megtámaszkodott – elő is húzott, majd egyáltalán nem foglalkozott a függőfolyosón uralkodó felfordulással. Amikor látta – a régi pesti szleng szerint „leesett a tantusz” –, hogy tárva-nyitva minden, kezében az érvényességét vesztő kulccsal belépett. Ledobta zsákját, letelepedett, tenyerével leitatta homlokáról az izzadságcseppeket, és elmélyülten dolgozni kezdett. Az asztalféleségen, a számítógép mellett feltornyozott papírkötegek közül néhány legfelső lap – az esti szellők ébredésével – meg-meglebbent, majd apró zizenéseket hallatva visszasimult eredeti helyére. A finom zaj elültével Szondi György felállt, becsukta a bejárati ajtót, de a szoborra most sem vetett egyetlen pillantást sem, a bronztömeget a lépcsőház felé igyekvő szomszéd árnyékaként regisztrálta – mindig ilyenkor vitte le a kutyát –, a környezeti jelenségekkel nem sokat bíbelődő, a lényegtelen történéseket gyorsan elmosó, elhalványuló emlékezetében. Gondolatai most is inkább az oly izgalmasnak ígérkező tematikakutatások útjait járta, miközben azért meglepetten nyugtázta, hogy ezen az estén mintha a dolgok nem a megszokott mederben zajlottak volna (egy pillanatra felmerült benne a megszokott kerékvágás-fordulat használatának lehetősége is): úgy tűnt, hogy a szomszéd kétszer viszi le a kutyát. (A szoboravatóknak minderről sem tudomásuk, sem fogalmuk nem volt, már messze jártak, illetve valójában a közelben voltak: a Pannónia utca egyik leharcolt kocsmájában múltatták a jól megérdemelt időt.)

Bognár Antal

SZONDIÁBÉCÉ (Szubjektív saga 101 szilánkja)

Szóval akkor a legelső találkozásunk: Szondi György a Móricz Zsigmond körtérről elkalauzol a Kráter Műhely Fadrusz utcai szerkesztőségébe, Turcsány Péterhez. Kerek bolgárfejú ipse (szögből van *bognárfejú* is!), tényleg, ilyen bátyyszerű fickókkal (macedón kiadásban) a Jugoszláv Néphadseregben hökkentgettük egymást sakkpartiban, de ez az északián vékony haj, szürke szem talán, mint a katolikus bolgároké, a paltjánoké.

Szépirodalmi Kiadó: családre-génynaplóm, a *Szomorú és boldog történetünket*, melyet a hónom alá szorítva botorkáltam át nagy merészen a határon (szíl-szál, szalmaszál), Ugrin Aranka, aki Szigligeten elolvas-ta, kénytelen selejtként visszaadni a felszámolásakor; a Széphalomnál a tétova, mentegetőző szerkesztőnél hosszú időre valami szekrényben eltemetődve vesztegel, szobafestés mián, előkerül elgazdátlanodva; szóval az apai-anyai adományomba kapaszkodva irány Szondi a Polísznál (sok év múltán a remittendát, apám-anyám históriáját egy cégraktárból két fekete zsákban kapom majd vissza a vámhatóságtól adóelszámolás miatt *leírva*).

Szakács Ágota magyar tanszékes egyetemista az egyik zsűritag – a másik Péics (majd Vicsek) Mari –, amikor technikai diákként továbbjutok Szabadkáról és meg is nyerem az óbecsei diákvetélkedőt, a következő

évben Sátai Pál tanügyi tanácsos kipil-káz a majdani jövőnkben megerősített lakóparkokat és irtásra szánt kétlábú-ak hordáit vizionáló *Kama* című novel-lámmal, nem is egy, de három gim-nazistát juttat tovább (Szakács Ágota: Gubás Jenőné, Aracs-alapító, a va-lahai Szerb utcánk végében laknak; a saroktól pár háznyira meg Kópé, Kopeczky László, jelen van Szabadkán még a városi könyvtárbeli „keresztkö-tődéses” Polisz-esten).

Szondi Gyuri letett a másik, Antal nevéről, nekem meg ez eredetileg épp Györggyel volt páros, a katonaság előtt az egyikről le kellett mondanom (György a szerb útlevélben Gyorgy lesz, bolgárról Dzsordzsnak fonetizál-ható); szlovákok, szerbek, szlovénok önzetlen pártolója, Szondi szerez, míg fel nem találom magam, helyettem számlázót, későbbest számítógépet, krízisszállást (Pannónia u.), szolgálá-tot (Haemus).

Szagok és ízek (egy szénbányász-tól? nem, uránbányász volt! vajon Szundi- vagy Szende-természetű?): vetőmagot szervál nekem Szondi Gyuri délszaki bániából (okra, kékparadi-csom), amit már Újvidéken természet-ten próbáltam, Bicskén a dél-amerikai indiánok arany amarántjából kilószám (szakmányban szaktanácsot adok az olvasóknak a Szabad Földben); kerül szirupos rahat lokum, kaskavál, rózsas-olaj (literjéhez három tonna rózsaszir-mot kell feldolgozni!).

Szivárványos zászlós felvonulás araszol a Bazilikánál, az Andrássy úti második emeleti erkélyünkről oda lehet látni (Szentiványi Katalin révén tettünk szert a lakásra, a szíve vitte el őt is fiatalon), Hermész/Merkúr néz le a Bajcsy-Zsilinszky úti sarokház tetejéről a békés babakocsikra; akkurátusan vonulnak az árvalányhajas-mellényes „mucaiak” is, széltében az egész úttestet elfoglalva, „Antall, le a lanttal!”, a folytatásban amott, a József Attila utcában hungaristák; az Erzsébet téren ingujjas gárdisták; a Deák téren ernyőmiheztartás „barna eső” ellen; de a legnagyobb lármát hétvégeken éjfél után az afterbulizók csapják autóikat bőgetve, a Pride pokoli dübörgésétől végvonaglásban remegnek a falak, aztán éktelen gyorsasági versenyektől, majd meg a lovas rendőrtaktól – most akkor, Gyuri, én, a jövevény kérdem, akit rögtön úgy mellbe vágta a szétszakadás fecniplakátjai, a jók között a még tűrhető vagy a rosszak között a már tűrhető hely (hej-hej-hej...) ez itt középen? (Szentháromság tér, a szerkesztőségi szobában *egyedül minden együtt*, hogy megszülessen a Szondi megálmodta Magyar Kulturális Kalauz, csak én, a szótlán-sótlán kishitű szívom a fogam, szabódok, hogy látletnek a számítógépektől még szűz időkgig.)

Szép kilátások eleje, Újvidéken a (ráépített) tizedik emeleten laktunk, adósságban úszva, de a tetőantenna itt fogni tudta a pesti adást (voltak, akik váltig sokallták még Szabadkán is az északnak fordított tévéantennákat), Dömdödöm, tévémaci és megint egy Gyuri (Rózsa); különös panorámák odafentről Gion Nándor Izsakhárjában, Szilágyi István Hollóidőjében, Tar Sándor Szürke galambjában; a Szépkilátás utca a Szépvölgyről lekanyarodó Pusztaszeri bal oldalában;

Gyuri Pannónia utcai toronylakásának konyhaablakából kilátás a szoborra a Gellért-hegy csúcsán északnyugat iránt, pont mint akár picit messzebből: Szófiából, Szlivenből vagy Sztara Zagorából.

Szilágyi György generációs valamása (Hanyas vagy?), az egymást félszavakból megértőké megragadt a fülemben Kálmán György 1976-os rádiós előadása nyomán, tkp. ebből sarjadt a hetvenesek Napút-évkönyve (még a Polísznál), amelynek nyomán az 1928-asokkal kezdve 24 év alatt közel kétezer hetvenedik életévébe lépő jeles magyar hetvensoros életvallomását szedtük kalangyába; szendvicsekből két tele tálcával marad ki az egyik első, félsikerű évkönyvbemutató, így szállunk fel a metróra; Szindbád kinéz az ablakon a Kiskorona utcában, azt látja, az Óbudai Társaskörben telt ház készül karácsony előtt, a sokadikon a számos közül.

Szokolczay Lajos szemlélődik tárlatokon a Napútnak (még boldogult Sympo-apródi koromban, amikor Újvidéken Tolnai Ottónál vendégeskedik, megüti a fülét, hogy érdekel a holográfia, és térül-fordul, meglep Gábor Dénes könyvével; hallatlanul megihletődve 1977-ben futurisztikusan felvázolom, baka a cukrászdában kimenőn Kninben, hogyan születik meg majd maholnap a mindenre kiterjedő virtuális valóság – el se hinném, de feketén-fehéren olvasom jövendölésemet 33 év elteltével.

Szoros szavazás Masszi Péter lapjáról, egy szavazaton múlik (az enyém!), hogy a Políszból kiválunk (nem feledhetem: Turcsány kérdezetlenül belepiszkált a regény mottójába, kikelt ellenem, mert Hankiss Elemér megkérdezését nem mellőztük, de később beteszi a szöveggyűjteménybe; azért a *Merített szavak* rovatcíme-

met megtarthatja), a Napút (Prágai a névadója) nem lesz zárvatermő.

Szeánsz Szondi pismányi dácsájánál szaftos szeletek sütögetésével, citeraszó Waszlavik Lászlótól (az újvidéki esküvőnkön a kocsiantennákra Pista sógorom csak azért is odatűzte a piros-fehér-zöld szalagot és a rozmaringszálat), Szondi szerelme, Galja hányadán állhat a néplélekkel, és tud neki országnyi lenni, mint a bolgár sziklák, hegyek-völgyek, melyeket Szondi oly szenvedélyesen bebarangol, szépen meg is örökítve mindet?

Szófiába vonattal májusban (Böndör, Benes, Ladik, Tari), nagy tál bicskei cseresznyét viszek az útra; apám jugoszláv katonaként itt volt hadifogságban, akkor szokott rá a cigarettára, nehezen tette le, jól meghízott; amikor kamaszfővel dohányozni kezdtem, újra füstölni kezdett ő is, nekem harmadszorra jött össze a füstmentesség.

Szűgyi Zoltán, Újvidéken egy ideig a szobatársam, aki tanácsot kér tőlem, betegápoló helyett válhatna-e belőle költő (L. Simon László mutatja majd be kuriózumszámba menő kötetét, ő szónokol Szombathy Bálint tárlatán is, akivel Szabadkán tagjai voltunk a Kosztolányi Körnek), fia, Zsolt Szondi Györgynél adja ki első kötetét és interjúvolja az aggon is szuggesztív versfelmondó, Madách-látó Hubay Miklóst; Szögi Tibor osztálytársam fiából is író lett (őbelőle meg magamszerű boráskodó emberkerülő).

Szuper: a Fészek Klubban fesztünk bemutatón, öt litert viszek a bianca boromból (ki lehetett jelen, Szávai Géza, Szénási Ferenc, Szepesi Attila?); bezzeg másszor Száraz Miklós György sehogy sem tudja elhinni (nagyítósnak nagyítok tán?!), hogy valóban saját termésű borom az, amelylyel megtisztelem a szerkesztőseget

(francia földön, ahova echte amatőr nedűt kérnek a magyar résztvevőtől, szakmai körökben sikert arat a benne rekedt muslicával), és rám szól, ne kapadozzak folyton az orromhoz, nem tudván, hogy egy gyermekkori sérülésemtől emberöltő után megelégedő basaliomát babrálok önkéntelenül, amit történetesen majd maga a polgármester-helyettes (Szentés Tamás bőrgyógyász) szed le; Szentkirályi utca, az itteni fogászaton lelek rá Szalai doktornőre, aki rendesen kipakolja és a perzsa lány után már másodjára, de totál rendbe rakja fogazatomat.

Sienkiewicz utca; a mi elárvult szabadkai házunkba a valahai Szerb utcában vissza kell kapcsolhatnom az áramot, Gulyás Jóska közvetítésével Csonka Margitka ad nekünk szállást Lévayék egykori házacsájában, itt indult a népi-balos indíttatású Híd, melynek évek fordultával büszke díjazottja lettem, itt szerkesztették hokedlin, Eszter este a maga számára is váratlanul nekilódul, fut, szalad, tud szaladni, körbefutja az asztalt dobogó szívvel újra meg újra, nekiszabadult, a futás szárnyaló örömeivel.

Szabadkán a Városi Könyvtárban a délen tett bemutató körúton (Topolya, Zenta); Szirmai Károly-díjat kapott a néhai Juhász Erzsébet a Szenteleky Kornélt megörökítő, *Műkedvelők* című regényéért, most már az ő nevével viseli a könyvtár, ahonnan elmarad az előző napra plakátolt, télidőben elodázott fellépésről a közönség; Szond nincs nagyon messze Sziváctól, ősei, a Salok valóban szondiak Gyuri szerint; az irodalomszervező Szenteleky Kornél pedig született Sztankovics, és itt nyugszik Szivácon a ciprusok (vagy ákácok?) alatt (halálos ágyán katolizált).

Szlávnityokból több is van a 86. gyalogezred hősi halottjai közt, hogy

ezen az oldalon, az ennyi idő után már mindegy volna, csak abból van baj, ha a másik oldalon ezt számon is tartják, szabómester volt apónak hívott nagybácsim, Gyuszi, akinek a Magyar Szót betűztem a műhelyében kisgyerekként Nagyfényen; a leendő Szondi Gyurival szülei Fefernitzig futottak, ott kellett világra szédülnie-szontyolodnia, hogy kivívja és diadalra vigye *mindigderúvel* credóját; szótlán tisztelgés a tört szárnyú madárnál a Zen-tai úti temetőben.

Színpadra citálva az Ajtósi Dürer soron a Nádor teremben, a délszláv irodalomban itteni körökben ismeretlen elterjedtségű haikuról tartok beszámolót székfoglalóként a Hetedhét díjra fordításaimért, az itt, magyarban jómagammal együtt szintúgy eléggé hendikepes Böndör Pál komám haikuját idézem zárásul, Szondi Gyuri elkattintja fényképezőgépét, szobor vagyok, romlásában is büszke büszkét, és Szkok Iván mester utána festményén megörökít, a régi-régi, pirosat-fehéret-zöldet váltó vasutaslámpával a gurítónál.

Szófa: a Napút is szerencsétlenné tenné volna tán e vadonatúj portált (szó-

rakaténuszi képzeletű névadójának a sóhaja ez!), mely illusztris ötöket gyűjt garabolyba (Székelyföld, Alföld, Kalligram, Tiszatáj, Látó), ha 222-es számával a printje nem készül (szelek szárnyán) felnetelődni. Szép időben egykor, felvillan, útban a verebi ház-avatóra Prágai Tamásékhoz (melynek azóta az átriumában fiatalon eltemet-tük), én sofórködök, Gyuri furcsállható adujához folyamodott: halandzsanyelven elegyedett szóba tán először látott Eszter lányunkkal, várom, mi lesz ebből, megrökönyödésemre Eszter egyből veszi a lapot – talán ez volt a nyitja, amikor a derült égből bolgárok közé csöppent, talán ez mindennek a nyitja: *meztalálni a hangot, ha szó nincs rá.*

(*Epilógus:* apropó, Szondi Gyuri neve cirill betűs írással C betűvel kezdődne, Сонди! Szó, ami szó, lehet, hogy sz betűs sziszegés helyett a c-nél kellett volna betűileg elidőznöm! C-c-c! Mert ha – mint mondta, hajszálon múlt – történetesen a bolgár helyett a lengyelt választja, akkor meg az írott Sondihoz a magyar s-re is rá kellene olvasni a biomemoriteremben. No de mindegy is, hiszen itt úgyis csak egy betűjére futhatta a Szondiábécének.)

Elek Szilvia

Minap betértem Gyurihoz...

Minap betértem Gyurihoz pár tucat friss – magunk szerkesztésű – Napút-számmért.

Köztudott, tőle soha nem lehet üres kézzel távozni. Akár a valamikori szerkesztőségéből, akár a könyv- és lapkiadó raktáraként működő pincehelyiségéből hoztam el saját, nyomtatásban megjelent munkáimból, ráadásként mindig megajándékozott könyvvel, lappal, jó szóval.

Tette ezt a lapszám- és könyvbemutatókon, esteken és más rendezvényeken is; a „korty, a falat”, a derű és az igaz betűk sokasága ráadás, míg a virágcsokor és szíves házigazdai szó meglepetés ajándék volt.

Most is, a szűk, könyvektől roskadozó pincefolyosón a felajánlott köteteket felfelé cipelve Gyuri nekem szegezte a kérdést: kérsz diót? S választ szinte nem is várva kezembe nyomott egy hatalmas, dióbéllel megrakott papírzacskót. Ellenkezésnek helye nem lévén, dióval és bőséges irodalommal megrakodva léptem ki kapuján.

Ajándékait – ismeretségünk bő másfél évtizedét számba véve – a mai napig őrzöm. Számukat nem is tudnám meghatározni. Kikíváncozó soraim nála mindig figyelemre s nyomdára találtak. Összekötő, segítő, továbbító kapcsolóként, támogatóként, noszogatóként, biztatóként, apai barátként, előreléptetőként, drukkerként mindig ott állt mellettem. Nem emlékszem, hogy valaha bármiféle kérésem megtagadta volna, legyen az szakmai, adminisztrációs vagy akármilyen is.

Gyuri az az ember, aki mindig VAN. Ott, ahol másoknak szükségük lehet rá. Bizton tudom, hogy a hozzá közel állók közül valamennyiünk számára készen áll, „mindigderűvel”. Példa nélküli a hit és alázatos szolgálat, amellyel a magyar és más nemzetek értékes irodalmának, művészetének oltárán önmagát felajánlotta. És amellyel önzetlenül kizárólag mások útjait – és sohasem a sajátját – egyengette, egyengeti.

Tudományos munkásságáról soha nem beszél, remekbeszabott verseit, műfordításait is ritkán olvashatjuk, holott kiváló bolgaristaként és nyelvtudósként tartja őt számon a szakma, a bolgárok pedig saját költőjüként tisztelik. Gyuri mégis a csendes szerénységet választja.

Szervező vénája, nyughatatlan adni akarása nélkül sokunk nem talált volna egymásra, nem lett volna Napút, Napkút. Egyedi, csak rá jellemző szófacsarásai, kifogyhatatlan humora pedig ugyanúgy viszonzhatatlanok, mint a belőle felénk áradó folyamatos energia.

Ajándékok ezek is, mind.

A finom dióból – ami a karácsonyi püspökkenyerünket is ízesítette – még tartok egy maroknyit a polcon. Aztán sajnos, elfogy... Gyuri szeretete azonban – a legmaradandóbb valamennyi ajándéka közül – mindig velem marad.

Sziklavári Károly

Szondi György önzetlensége...

Szondi György önzetlensége, nagylelkűsége: párjukat ritkító személyiségvonnások a magyar közélet jelenkori összpalettáján! Bölcsész hübrisz, rangkór, bárminemű gőg, egyaránt a legtávolabb állnak tőle. Karrierizmus, anyagiak hajszolása úgyszintén. Korrektség, baráti gesztusok, a köz érdekének szem előtt tartása viszont annál közelebről jellemzik gondolkodását! Mily ritka kincsek ezek az új század hitvány, végtelenül megmértelyezett, érdekelvű-egoista: minden benne forgatott pénzmennyiség ellenére leírhatatlanul kisszerű, hajdani nemes fényétől megfosztott, nyomorúságosan deheroizált magyar kulturális szférájában! Ha megtapasztalva ezt a mocsarat, valaki – régi vágású úriemberként – mégis úgy érez és gondolkodik, ahogy azt Szondi György teszi, mondván: főszerkesztőként belső kötelessége felmutatni, nyilvánosság elé tárni a kulturális javak pillanatnyilag felmutatható legszélesebb skáláját; nem érdekhálók mentén mozogva ezáltal, hanem az érték létrehozását segítve (így tehát épp abban a szellemben eljárva, amely a modern kulturális folyóiratok eredendő sajátja lett-lehetett volna): elhatározását követő tette *heroikus tett*nek minősül. Nem a háttérháló, nem az annak való megfelelési kényszer útjain, hanem: a szabad levegő ígézetében. A gondolat cenzúrázatlan-szabad levegőjének ózonillatával. (Még ha maga a kultúra nagyrészt szobában születik is.) Mocsár helyett: szféra. Fölfelé, a Napútra tekintve.

S most tényleg abbamarad a Napút? Biztos, hogy ennek így kell lennie, Gyuri?

'mi - mi - mi - lá' - a Pillangók
legnagyobb dalban gondolatával és
a legkedvesebb nősténivel

Gyurinak, Deudának és
a leljes csapatnak

első kötetemért,

Érik Sziklavári

2015. 06. 06.

Csáji Attila

Szondi György és az elkötelezettség

Ha ezt a nevet egy magyar ember meghallja, a legtöbbször azonnal beugrik Arany János gyönyörű verse Szondi két apródjáról. Legyintve mondhatják egyesek: elcsépett közhely. A közhelyek azonban nemcsak elkoztatott gondolatokat hordoznak, hanem valami alapvetően mást is. A legtöbbször lényegi igazságokat rejtenek magukban; melyet egy-egy közösség újra és újra felidéz. Amellyel mélyen egyetért. A Szondi név maga jelez egy elkötelezettséget. Különösen, ha ez a név a család, az ősök által hagyományozott örökség. Ezernyi más név is előjöhethet volna, de ez volt a döntés. A sors úgy hozta, hogy Szondi György március 15-én szülessen, nemzeti ünnepünkön. Mintha egy titkos kéz írta volna elő ezt is. Sorsszerű. Persze ez is „babona”. És ha ezek után a Szondi Györgynek nevezett ember megélt sorsa az elkötelezettséget visszaigazolja, az ember hümmögni kezd, csóválja a fejét és mélyen elhallgat.

Így jártam én Szondi Györggyel. Amikor megláttam erőt sugárzó zömök, vaskos alkatát, a történelem tolakodott elő belőlem ismét: Botond, ki erejével és buzogányával betörte Bizánc kapuját. Erre az erőre és elszántságra nélkülözhetetlen szüksége volt egy olyan társadalomban, melyben az induló ifjúra katonatiszt ősei miatt megbélyegzettként, osztályidegenként tekintettek – de elszántságával, hatalmas lelki és testi erővel áttört a kirekesztés falán. Könyvtáros lett, író, költő, szerkesztő lett, és a Szófia Magyar Kulturális Intézet vezetője. Nemcsak tisztelettel tekintett a bolgárokra, kultúrájukra, hanem szerves részévé és továbbteremtőjévé vált ennek a kultúrának. Valóban olyan helyre került, ahol emberi hozzáállása, empátiakészsége által nem idegenként dolgozott, hanem olyan küldötként, aki a szó legnemesebb értelmében hivatásként űzte azt, amit csinált. Nem pusztán hídszerepet töltött be, ami szintén fontos, de a bolgárok koszorús költőjévé vált. Kultúrájuk szerves részévé.

Be kell vallanom, azok közé tartozom, akik hamarabb jártak Németalföldön, mint Erdélyben. Azok közé, akik számos nyugati ösztöndíjat kaptak, legyen az amerikai, holland, francia, dán, finn vagy olasz, de a Balkánon addig soha nem jártak. Gyuri hívott meg, hogy egy nemzetközileg is újdonságnak számító területéről – a holográfia művészi lehetőségeiről és a lézer-szuperpozíciós módszerről – tartsak előadást a Szófia Magyar Intézetben, amit ott is komoly érdeklődés fogadott. Jóleső érzéssel tapasztaltam, hogy egy olyan országba kerültem, amelyben mint magyarra rokonszenvvel tekintenek, barátként, testvérként kezelnek, s ahol a magyar intézetnek olyan igazgatója volt, aki tevékenységét nem pusztán tisztességesen ellátandó hivatali teendőnek tekintette, hanem küldetésnek. Isten minket úgy segítjen, hogy hasonló emberekben ne szűkölködjünk!

Hadd idézzem fel egy másik költő barátomat, aki kissé sántikált, s a botját, amikor először járt nálunk, középső fiam, Laci, a három-négy év körüli kis-

gyerek elcsente, s csak közös játékkal volt hajlandó visszaadni. A közös játék versek-mondókák felidézésével járt. A költő, akit szintén Lacinak hívtak – Nagy László –, először meghökkent, de belegyezett, azzal a feltétellel, hogy a mi Lacink kezdi a mondókázást. Ő kertelés nélkül bele is vágott. Kitűnő költő barátom meglepetten hallgatta: bolgár gyerekversek magyar fordításai buktak elő Lacinkból – átéléssel és érzéssel. Olyan versek, amelyeket Nagy László fordított bolgárról. Először felmerült benne, hogy én tanítottam be erre az alkalomra a fiamat, majd ráébredt, hogy a sors hozta így, a nem mindennapi kapcsolatot az teremte. A sors, melyben a kapcsot bolgár gyerekversek teremtették meg.

Évtizedekkel a történetek után a sors hozta össze Szondi Györgyöt, a magyar és bolgár versek költőjét és irodalmi szerkesztőt, valamint kezembe született fiamat, Csáji László Koppányt, aki a kiadónál az Ómúltunk Tára c. sorozatot szerkesztette, szerkeszti, majd a Napútnál a VoltJelen rovatot. Tevékenysége méhében valahol ott rezgett mélyen, nagyon mélyen, a magyarok és bolgárok történelmi közössége, az ősi múlt a nagyállattartó, íjlesztő népek közössége is. Ráadásul olyan népeké, amelyeknek a fejedelmei, királyai, cászái Attilához, a királyok királyához vezetik vissza származásukat.

Ma, amikor a profitot hajszóoló világ egyre inkább individuumokra hull, és az igazság vonzásában való élés, valamint az életminőség őrzése helyett más-más értékrendeket fetiszál, különösen fontossá válnak azok az emberek, akiknek belső elkötelezettsége ezen túlmutat. Szondi György és az általa képviselt szellemiség ezt képviseli, azt az áldozatkész hűséget érzem benne, amit Arany János balladájának két apródja testesít számomra meg, és Drégely várának egykori őrzője... Isten éltesse!

Haranghy Jenő: Szondi György (1947);
épületmozaik a Teréz körút
és a Szondi utca sarkán
(fotó: Szentmártoni Szabó Géza)

Doncsev Toso

Sün

Több mint fél százada annak, hogy először találkoztam Gyurival az akkori bolgár lektor, Ljuben Bumbalov betegágyánál. Barátom, a neves kritikus éles szemmel kiemelkedő irodalmi szerepet jósolt a kórteremből sietve távozó egyetemistának. Jövendölése azóta teljeséggel beigazolódott. Kár, hogy Ljubcso már csak égi magasságból nyugtázza igazát.

Szondi György nemcsak megfellebbezhetetlen műfordító, kiváló kiadó és lapszerkesztő, hanem melegsívú, érzékeny ember, aki tüskéket növeszt, hogy védje a lelkét, mert keveseket ereszt közel magához. Amikor évekkkel ezelőtt négyesben Székesfehérvárra kirándultunk, én Plamen Dojnov bolgár költővel adomáztam a királyok városában, Gyuri meg nejemnek – váratlan feltárukként – gyötrelmes gyerekkoráról vallott. Egy koros, szakállas sün a meséléstől hirtelen kedves, ártatlan és őszinte lurkóvá változott, szeretetre méltó és szeretetre vágyó emberré – ilyen ő valójában.

Jó volt a Napkittel dolgozni.

Negyven értékelem a gyitottságukat,
a katikonyoságukat és azt az
együttműködő készséget, amellyel
lehetetlen helyzetekben is becsületos,
szép könyveket kovácsolnak létre.

Köszönettel,

Mladovci Katalin

Budapest, 2013. június 4.

Baley Endre

Duducok és egyebek

Duduc, duduc, jó napút, egyedül együtt jobb! Boldoglást és szerbuszunk! Dejsze a Sokadik úr még mindigderével tavaszol, és ha már tavaszol, akkor március van, és ha március van, akkor Sokadik úrnak ez bizony a hetvenötödik!

2012-ben ismertem meg Szondi Györgyöt. Egy ismerősöm, név szerint Utassyné Horváth Erzsébet mutatott be neki, akivel Oláh Zoltán költő barátom jóvoltából kerülhettem kapcsolatba. Akkor még nem sejtettem...

Az utóbbi két mondat természetesen plágium, és biztos vagyok benne, mindenki pontosan tudja, honnan származik, de ennél jobb felütés nem is létezhetne most.

Akkor még nem sejtettem.

Vagy mégis?

No nem a békaembereket a Dunában, hanem azt, hogy nem csupán tagja lehetek egy irodalmi műhelynek, hanem megismerhetek egy tetőtől talpig EM-BERt, Szondi György személyében.

Az a bizonyos bemutatás korunk nagy vívmányának, az elektronikus levelezésnek köszönhető. Én, a félenk, a saját maga alkotói tevékenységének létjogosultságával a mai napig bizonytalan, hovatovább szkeptikus ember összeszedtem a bátorságom, hogy Zsóka és Zoli biztatására elküldjek egy bemutatkozó e-mailt, amelyhez természetesen hozzábiggyesztettem néhány versemet, novellámat.

Nem sejtettem, hogy néhány óra múlva válaszlevél érkezik, amit olvasva egyre szélesebb mosoly jelenik meg a képermen. Ez a mosoly hamarosan hangozó röhögéssé fajult, és a családom aggódva rontott be hozzám. Azt gondolták, végképp meghibbantam. Néhány szondiságot felolvastam nekik, amitől kissé megnyugodtak, bár arckifejezésük azért továbbra is némi kételyről árulkodott.

Engem másfajta kétely kezdett el gyötörni. Létezhet, hogy valaki, aki ilyen irodalmi múlttal, ráadásul megannyi ismert költő, író műveit kiadó irodalmi műhely vezetőjeként rögvest válaszra méltat, ráadásul nem a kötelező „köszönjük a beküldött anyagot, kérjük türelmét, mindenképpen jelentkezni fogunk” sablonszöveggel?

Madarat lehetett volna fogatni velem, de szerencsére a szobában épp nem tartózkodott egy sem. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy a sablonszöveget is csak másoktól ismertem, mert akkoriban magamtól alig mertem elküldeni kéziratot.

Nagy boldogságomban tánkra perdültek az ujjaim a klaviatúrán, és már küldtem is a köszönőlevelem, megemlítve benne a közös alma matert, a pécsi Nagy Lajos Gimnáziumot. Álomban sem gondoltam volna, hogy elektronikus postafordultával újabb válasz érkezik. Emlékeim szerint legalább egy órán át leveleztünk, és a vigyor még sokáig ott maradt a képermen.

Nem sejtettem azt sem, hogy nem sokkal később otthonra lelek ebben az irodalmi műhelyben és írásaim jelennek meg a Napútban, vagy köteteim

a Kiadó gondozásában, ahogy azt sem, hogy olyan művészekkel kerülhetek kapcsolatba, akikről addig csak olvashattam, vagy rádióból, televízióból ismerhettem őket. Valami elindult, amit a mai napig képtelen vagyok elhinni.

Благодаря ти за приятелството, Гюри!

Ezt a mondatot persze úgy „gugliztam” ki. Ismerek ugyan néhány szót bolgárul, ám azok maximum néhány, a táplálkozáshoz szükséges dologra korlátozódnak, illetve egy gyönyörű tengerpart nevére: Szljancsev brjág. Ez a tengerpart annyira szép, hogy muszáj volt egy italt is elnevezni róla: Слънчев Бряг коняк.

Fontos kapocs volt ez a bolgár kötődés, és miután egyik beszélgetésünk során kiértékeljük ezt is, egyik bulgáriai látogatásáról visszatérve meglepett egy palack Napos Part konyakkal.

Duduc, duduc, mennyi nem sejtés, és még mennyi vár rám!

Remélem, még jó sokat bandukolhatunk együtt a Napúton, Gyuri! Isten éltesen sokáig, boldog születésnapot!

*Duduc, duduc, Szondi Gyurka,
Napút csendül a Napkútra,
kinek-kinek kedves műhely,
invita: mindigderűvel.
Ott a cédrus sem magányos,
mert ezernyi múzsa szálldos,
és akit az ihlet kerget.
boldoglást is benne lelhet.
Fura ez így, persze, persze,
dejsze nincs mentség e versre,
ezért írom, ecce hunc:
Szondi Gyurka, szerbuszunk!*

Tamási Orosz János

Szimfónia széthulló hangjegyekre

Szondi Györgynek, mégis-derűjét kérve

I.

hová tűntök el sorra mind oly váratlan oly hirtelen
szökéssel hová tűntök el belőlem ti emlékeim
s ti rám bízott örökölt megkopott használt emlékek

nem kérdem miért hisz nincs ez rendben de értem
sokszor évekig semmit nem hallunk egymásról s nem
látjuk meg egymást annyi különös véletlenül sem
csak átfut az érzés a bőr alatt a kósza dëja vu közhelye
hogyan már volt itt már jártunk együtt ez már egyszer
megölt valamit bennem s benned mondd s legyintesz
c'est la vie mon ami ez az élet na fuss tovább forrest
cherchez la femme fuss carpe diem játszd vissza sam
azt a dalt játszd vissza de most előre csak úgy lehet
a vissza az kataton szívhangzöreje a vissza hontalan hős
a vissza a holnap tegnapról maradt dicstelen szobra
a vissza a semmist vagy semmit olthatatlan illúziója

nincs hát miért nem kérdem de mégis mondjátok hová
hová indultok úgy akkor vagy váratlan még nektek is
a lépés hiszen nem együtt tűntök el a bölcsőből hová
világra jöttetek hol ápolt az ami óvott ami fölnevelt
tőle kaptátok a nevet mit – ki küldte? – neki hoztatok
vele éltétek át mit tőletek kapott a csodát az illatot
a mámort a vér szavát szagát alvadását bűzét a gyászt
a gyönyört mindent megőrzött amit adtatok s vettetek
a fájdalmat a zúgását a csendnek a kint a haragot
mindent minden haragot és haragot mindet egyre többet
őrizte mind magába temetve leprévelt szirmát a létnek
mégis hová tűntök el belőlem sorra mind ti emlékek

ki népei lesztek ki népei vattok ha már nem bennem
vattok-vacogtok ha ellakoztok kibe s hová költöztök be
vagy lesztek földön futó föld után futó temetetlen
hontalan emlékek? tükörkép-riasztó vigyorgó lidércek?

a lényeg mindig kevesebbet ér mint a lényegtelen
és nincs olyan tény amit ne győznének le semmiségek

II.

mindig szerettem álmodni; ha jöttek az éjféli mélység
tűzlidércei bár tehettek 'kármit velem én szerettem
mert a rémület legmélyén hittem éreztem jól tudtam
mindig mi lesz a vége hogy én végül úgyszólván túléltem
hogy álruha csak a gomolygó gorgóéjen hasadó kárpit

nem volt igaz a vérkirály sohasem meztelen ráébredtem
erre korán rájöttem de nem elég korán minden lidérc
megszerez valamit egy darabot mindig elvisz belőled
mint turista a Colosseumból vagy az egri vár falából
egy sziklaszilánkot egy golyó ütötte falseb üregéből
elcsen egy darabka hiányt ne tűnjön fel s ne húzza le
a farzsebet se' amikor kioson vele na ne csacsogjak
nem volt igaz de túléltem felébredtem és szinte éltem
mindig minden álmomból a szörnyenszépéből is akár
de végül abból is felébredtem és mindig kívül azon

sohasem benne de most
ez most furcsa volt dermesztően szép
felébredtem de tudtam álmodom még
illetve nem tudtam ezt sem és semmit
csak volt az az érzés
hogyan nevezzem
nagyon furcsa volt dermesztő de szép

a lényeg mindig kevesebb mint a lényegtelen
és nincs tény amit ne győzne le egy semmisség

egy szobában álltam már odabent
mögöttem volt az ajtó előttem tér
bal kezem mellett a hosszabb falat
s szemközt a fal felét könyvespolc
uralta tetőtől talpig kötésük mai
a borítók tarkasága mint impresszi
onista festmény mindenképp mo
net manet degas halványan színei

a szemközti fal jobb sarkában egy
tekintet ült és nézett rám kutatva
volt arc körülötte nem váltott a kép
nem váltott absztraktba de az az arc
lehetett fiatal lányé is vagy fiatal
öregemberé talán az utóbbi de egy
lánnyal lesz minden álmom teljesebbé
és válik vele sokkal mesélhetőbbé

az arcból az a tekintet ugyanazt
kutatta amit én miért vagyok itt és
miért érzem azt hazatértem s kiként

annyit tudok könyvek voltak de egy
szerző sem maradt meg bennem nem
nem volt ismerős egyetlen név sem
bár az amit kezembe vettem a könyv
az mintha az hozzám tartozott talán
mielőtt felébredtem vagy elaludtam
amikor mielőtt lettem valahol volna
de mikor volt ez mikor volt ez és ez
volt-e amikor volt mikor és volt soha

szürke fedele volt annak a könyvnek
semmi különös szürke kopott puha

de otthon voltam abban az álomban
és otthon egy szobában ahol korábban
sohasem éltem voltam de soha nem
jártam otthon voltam valahol másban

a tekintet ugyanazt gondolta éreztem
ugyanúgy nézett mint én a könyvet
milyen volt szürkésege nem tudom már
mint én a könyvet ugyanúgy nézett
mintha felismerne de mintha képről
látott sokat sokszor látott valahol vagy
talán valakikkel vagy csak engem csak
arcomat itt van talán az egyik könyvben
szürkére kopva a szürke borító alatt
de mit akar itt mit akar itt most az arc
kóvályog itt 3D-ben mégis el mit takar

a lényeg mindig kevesebb mint a lényegtelen
és nincs idő amit ne győzne le egy pillanat

emlékszem idáig álmodtam magam ott mélyre
abba az álomba amelyben felébredtem s mégsem
s közben-végül rájöttem az igazság távolabbi
több volt s van ott az igazság hűvös tekintetében
nem azt nem érti miért s honnan léptem be oda
egészen más volt egészen más lett-lesz a gondja
ez a szoba az a szoba sohasem volt az enyém
de minden zezzugát molyhát a könyvek mögött
lapuló pormacsák bolyhát a tapéta foltját-púpját
a hajópadló nyikorgásának minden hangjegyét

mindent mi itt a létezés nyoma minden mi itt
minden minden itt az álmaim közös egyetlen
otthona s a tekintetben abban ama hűsben ott
rejtőzött múltam jelenem jövőm szürkére kopott
szürke borító alá múlt mattszürke fotográfiaja

s míg nem jártam ott azt hitte én vagyok rajta

a lényeg mindig kevesebb mint a lényegtelen
és nincs tény mit ne győzne le annak maszkja

III.

megbántottalak elismerem de meglehet
megbántottál engem mégis hogy merészeled
hogy jössz ahhoz megtörd magadban ami
törhetetlen amit csak üres szívű létturisták
mernek háncsot tépnek Rákóczi fájáról
vagy követ hasítanak a Colosseum falából
ha mást nem hát törmeléket csennek az
egri vár lezárt járatából legyen az otthoni
vitrinben emléke valami emléktelen létnek
ipiapacs életutazásuk életteleniségének igen

megbántódtam mert oly sok éve már hogy
nem bízom senkiben és semmiben ami léha
szóval és beszéddel jár elfogodom elviselem
de nincs már bizalom bennem a másik ember
őszinte másságával szemben régen az volt
mindig azt kerestem a másság jelentett utat
célta távolságot megtenni megérteni azt és
látni úgy is a világot mi másért lenne az ember
ember mi mást bízott volna rá Ő kitől kapta
a csodát a gondolkodás a hit az értelem lángját
a fényesség fényét és az éj homályát régen igen
rég leomlott bennem az út és a híd minden
önös győzelmet legyőzni bíró akarása mert
nem győztes ki győzelmét körülbástyázott
várában ünnepli csak s vakon védi azt feledve
kincse gazdagítását kitérve minden új elől
de ilyen az ember nem nyit vitát ha értelmet
zárul s nem tár ablakot a holnapra önös
világának örökké tartó színpadán sem múlt
sem jövő nem írhat arra s nem játszhat azon
senki új darabot senki új diadalmas szimfóniát

elhagytam hát minden vitát föllobbanó haragot
jámbor mód éltem értettem s tartottam törvényt
szabályt s eltűrve csöndet ballagtam hovatovább

s akkor váratlan megszólalt mellettem egy hang
s mintha bennem folytatta volna tovább az épp
elfutó gondolatpárazuhatagot szóvízesés lármája
tombolt ott s kivált abból egy távoli patak kóbor
vízcseppjének egyetlen hangjegye nem illett oda
a zuhatag összeolvadó üvöltésébe krisztus vagy
barrabás volt a kisbetűs kérdés s a tömeg nagy
hangon de kicsiny betűkkel üvöltötte amit épp
kellett s egyetlen hang akkor azt mondta: anya.
és hozzátette: nyelv. és hozzá keményen: haza.
és: szolgálát. és: mindkettőt engedd oda. teremts
fedelest mindkettőnek hisz sok házból építhetsz
egyetlen hazát. gyere haza de fészülködj meg
ázalag maradsz különben hallottam ezt mind
ott szólt abban az egyetlen kiváló hangban
hangjegyben a lezúduló lármaáradatból s a fölötte
sistergő-tekerdő léhűtő páraaködmorból kivált
ott akkor egyetlen hang kivált derűsen kiderülten
megosztva önnön magánya örömét a világgal
torpanva álltam s vártam s később úgy éreztem
két társtalanság így lelt társra léteztek tovább a tág
létezésben de olykor ha szólnak ha kedvük támad
szólni akkor a szó mintha elsuhanó pillangó árnya
alatt rezzenő fűszálak fohászává válna s máskor
madarak kóruzzszólama szólt egyként egyenként
s a madár micsoda madár mintha hakka nyelven
dalolná szölamát az elfutó szomorúságról a kövek
gördülése vallott vagy viharfelhők hasának vajúdása
de beszélt a csönd is két szó irgalmatlan hallgatása

értettem ezt a nyelvet értettem bár olykor fáradtan
éltem s igen megbántottalak valami hirtelen fakadó
potomság semmiség éjig dagadó torz indulatával de
miért vetted annyira zokon érteni soha nem fogom

megbántottalak elismerem de meglehet
megbántottál engem mégis hogy merészeled
hogy jössz ahhoz megtörd magadban ami
törhetetlen ami tiszta ami túl van a létezésen
s ha abba zárod a létbe akkor törékeny akkor
szerte guruló hamis gyöngysoré csillogása

IV.

a fény gyorsabban terjed, mint a hang
a három királyok látták a fényt, de
vajon mit hallottak? a Gyermek él, már
mindörökké. a három királyok halottak.

a lényeg sohasem látható és sohasem
láthatatlan. *kötés*. láthatolthatatlan.
a lényegtelen mindig csak hangosabb;

oldásért kiált az ág. a lomb áthallgat.

Babics Imre

Kilenc betű, kilenc mondat

SZerzett angyaliság született jóból fakadóan.
Országos romokon robotosként messze tekintő.
Nagyság hője, erőt entrópia rajta sosem vesz.
Démonok által nem hajszoztatik: őshona égi.
Istenesen, bálványtalanul mégis: magasan fenn.

GYőzi a szót, meggyőzi, kitáncoltatja a sorból.
Összezavart értékrendtől nem rezdül a lénye.
Része a tervnek: egyénileg eszköz, a célja eléri.
GYám, sokaké és folttalanul, mosolyogva, derűsen.

Szakolczay Lajos
Kultúrák szívében

Szondi Gyuri lapja a Napút,
százszor örökélet, mint kaput!
Kultúrák szívében
fölfedi, mi ében,
mert erkölccsel kövezett az út!

„Mi retten a mabatten” - hogy
nem hiáman, karmindháman
megyeltetünk minden napján a
szívvelgyélésnek! Legyen jó!
László M.

A föld, amelyen sátorát
felkötötte a maggal, ősei-
nek véreivel szerette föld
vala. Kedves, tehát, drá-
gán valószínűsítésű” - írta
Valahol Kálcsay.
A maggal kultúra is
- benne a szék, bronhoz
tű Napút is a Napút -
ilyen kiús, nyugtós
beleje védő nap!
Szabolcsy Gyos

Toót-Holló Tamás

Gyuram

Meg akartalak szólítani, kedves Gyuram. Ahogy én szoktam.
Aztán eszembe jutott, hogy nem is emlékszem már, honnan van ez a Gyuram.
Változnak az idők. Ahogy a megnevezések is.
Ha én neked Zsoltam, akkor te nekem Gyuram.
Eddig rendben van. De honnan van a Gyuram?
Túl azon, hogy már az idők távolába vész a keletkezése.
Lehet, hogy te valahogyan mégis Antal lennél?
És akkor összenőne, ami összetartozik?
Játékosan nevekkel bűvészkedve?
De mi ez a hangalakiság?
Ez a rímelhethető urambátyámság.
Mintha nyelvtörténetileg élnénk át, amit átélünk.
Hangzótávolságokon esnénk át. A változások hangtörvényeinek engedelmessé.
Mert a Gyuram vége akkor eredendően inkább Gyuran lenne.
Ha a György után tényleg Antal következne.
Ha az uráli nyelv nem türk lenne.
És a komámasszony kakasa nem szállna fel a kapura.
De már nem az. Nem Gyuran. Duran Duran.
Ha már. Ha már hangzás. A hangzásból meg képzettársítás.
Ha a bolondok boldogsága boglya.
S az is bolond, aki kibogozza.
Neverending story. Limahl. Ami ugyanaz.
A kakas a kapun márpedig a Kaliakra-fokon van.
Hiszen ez is csak egy kapu. Álltam ott. A végeken.
Ahogy a Cabo da Roca is megvan már.
Felkészül a Nordkapp. A semmibe nyílván.
Ha Dobrudzsa ennyire nagyon mégse dobrokolna.
Áttörve a Kaliakrán az árusokon. És minden sorompókon.
Meggyőző bolgár nyelvű szónoklatokon.
Engem is meggyőztél, kedves Gyuram.
Pedig egy szavadat sem értettem.
De szerettem a bolgár értekezéseidet.
S erre fel a sorompók felnyíltak előttem.
Mint ahogy minden Bulgáriában.
Ha veled tágas, ahol nem vagyok eléggé jártas.
Bulgária maga is egy Gyuram.
Összenő, ami összetartozik.
Ahogy a plovdivi amfiteátrum is.
Ahogy a szófiai utcák is. Mindenütt.
Ha Gyuri van, akkor Bulgária is van.
Akkor a Vitosán kőfolyó van.

Akkor Rilában kolostor van.
Nyelvtörténetileg ez így van rendben.
Ahogy az egyetemes történelemben is.
Függetlenül a nyelvtől. És nem függetlenül.
Gyuram soha nem független a nyelvtől.
Egy utcai improvizátor. Egy nyelvelve felelő.
Az utca népével mindig szóba elegyedő.
Hangos köszönésekkel az utcakőre is ráköszönő.
De úgy ám, hogy erre ijedtében még a kő is visszaköszönjön.
Street art. Ez már csak ilyen. Űtős élmény.
Űtős és bársonyos. Karcos és viszontagságos.
És akkor már megint a Rózsák Völgye.
Kazanlak. Kinyílik egy trák sírkamra a föld alatt.
Kapanyányi Monyók vagyok a Föld Köldöke alatt.
Aztán meg utak. Ördögsziclákra várva.
Hol a Pilisben, hol a Bükkben.
A sziklák által is csak várva várva.
Hármashatár-hegy. Hárs-hegy.
Erre iszunk. Ha jó a dolgunk, netán bozát iszunk.
Ne halljuk félre. A boza nem bodza.
De akkor mégis.
Galja hoz egy finom reggeli pékárut.
Jól van dolga a mostani huszárnak.
Nem étlen-szomjan indul neki a Vaskapunak.
Holott reggelre kelve még ezért indul el János és Tamás.
János már nincs köztünk.
De ez is a holdudvar. Benne Jánossal.
És akkor Bulgária már Ózd is.
Cédrusok alatt.
A szemem láttára gurultál le a hegyoldalra a Vaskapu-szikla alatt.
Nem tudtalak elkapni. Csak néztem, ahogy gurulsz.
Ahogy a sziklát meghódítottuk, lefelé kiderült,
van egy lankásabb, nem olyan meredeken kaptató út.
De ez már csak így sikerült. Elsőre a nehezebb út jött szembe.
Ott van az ott készült fotód is a könyvben.
Ahol ott van a csontjaimon a csupasz hús.
Csak az Írókorzó végett. Ami már nincs.
De mégis van. Minden van.
Minden korzózás nagyon van.
A Nap útján. A Napút útján.
Mindenhol. De leginkább Munkácson.
Onnan odébb a Vereckei-szoroson.
Adél Golfja megküzd az emelkedővel.
És ott állunk fenn. Mert nem tehetünk mást.
És szétnézünk. Át az időkön.
Át minden történelmen.
És akkor a Napút magyar út.

Hétrendbéli út.
A Hadak útja. A Bulgakov alagsorában is.
Hiszen ott a sárkány.
Hogy legyen mit megzabolázní.
Ha már Técsőn is megálltunk garabonciást látni.
Békésen és viccesen.
Így hát Verecke sincs messzebb, mint amikor beleülök
a királynő trónszékébe Balcsikon.
Szimbolikus térfoglalás.
Mindjárt denevért fogok Hárshegyen a balkonon.
Ez ám az igazán Csendes Fészek.
Minden mindennel összefügg.
Voltál velem ott, ahol a tér nekem téresült.
Lenézve a Vitosáról a Balkán-hegység karéjára.
Huncut Petar minden petákjára.
Föl a Havi-hegyre, onnan a Tettye.
Dombot lépek, szőlőt zúzok.
Ott van Jézus keresztje.
Erre aztán itt van hát Szép Ilonka erdeje.
Szép Ilonka képében sokan vannak.
Mátyás képében Bováryné is csak magát adja magának.
Ilyen hát az, amikor duhaj dogmák dalmahodnak.
És akkor a történelmek és az idők már megint szanaszét vannak.
Én is szanaszét vagyok, de te néha szanaszétébben.
Aztán mégis inkább én. Vagy te. Vagy mindegy is.
Kérlek, ne ródd fel nekem az álomlidérceket.
Aztán minden elcsendesül.
Rózsailleslet van. Már ami a kamion rakományából megmaradt.
Mert volt ilyen is.
Szanaszét van ez is. És mégis együvé tart ez is.
Ez a Nap útja. Van mit kiszámolni rajta.
Hetvenen hetvenkednek rajta.
Hatvanan haboznak rajta.
Ötvenen ötletelnek rajta.
Negyvenen nemezelnek rajta.
Harmincan harangoznak rajta.
Húszan huhognak rajta.
Tízen tisztálkodnak rajta.
Egyes-egyedül fohászok rajta.
Hogy Isten tartsa meg a jó szokásunkat rajta.
Hogy mi magunk legyünk a mi magunk rovásán rajta.
Ne ródd fel ezt nekem, kedves Gyuram.
Rajta, csak rajta.
Halihó a Holló rajta.
Köszönöm szépen.
Ne kérdezd, hogy mit.
Amit mondok, minden más szó helyett van.

Ahelyett, ahogy kimondanánk. Ha mégis kimondanánk.
 Te mindig derúvel.
 Én mindig szomorúan.
 De egyedül együtt jobb.
 Fogytán vannak a szavak.
 De jönnek újak.
 Tojten.
 Mutyunesz.
 Zsöneszpe.
 Veklő.
 Bezárul a kör.
 Te pedig, kedves Bubuc, mindig a körön belül maradsz.

Ötthon, időtlen idők óta (!)
 a Szondi CÉH-nél - és a megítelt
 (íróként megítelt) fikció világában.
 De a kelet-európai diktátorok több
 évtizedes - a hatalmi éberiség ösz-
 tönzését fokozó, a balkáni „patri-
 archális” módszerekkel operáló világa
 után még mindig messze (vagy
 egyre messzebb) a megélmődött
 Európától, a közszemléte tett
 „szeméremcsőtöként” kezelt értelmi-
 ségi lét, és értelmiségi tudat
 egyetemes jószától és szabadságától.
 Ezért is született meg ez
 az ikerkötet - külön köszönet
 a színvonalas kiadásért.

2013. VI. 7.

A. H. G. S.

Hétvári Andrea

A fényűszó

(Szondi Györgynek és Napútjának)

A fényűszó fényhalász,
minden áldott éjjel
fényhullámok fényhabjain
végtelenbe vész el.

A fényűszó tán varázsló,
hisz ki az, ki fényben úszik,
éjjel s nappal határain
fény s valóság összecúsúzik.

A fényűszó talán ember,
álom-magok után kutat,
fényсивatag fénydűnéin
felás minden sötét kutat.

A fényűszó talán Isten,
senki földjén gyűjt sötétet,
titkos helyen megéreleli,
szór belőle fényességet.

Lukáts János

NAP ragyog

NAP ragyog, ÚT kanyarog le a könyvre, betűk özönére.
Szondi, a várkapitány, meg az apródok hada biztat:
írj, olvass, szerkessz, online vár rád, meg a Káva.
Gondolatod nem veszhet el itt, az olimposzi körben.
Húsz-valahány év kétszáznál is több füzetében
sok bölcs szó, kacagás menetelt be az ÚTon a NAPba.
Törvényt oszt a NAPÚT, szigorút, amely inti az elmét:
sorsod a múlt-szövevény, a jelen meg a holnapi évek.
Ám nemcsak tied az, de magának mondja a nemzet!
Mondd: történelem, és tenyeredbe simulnak az évek.
Mert nagy urunk az Idő, ki az életet osztja be rendre,
már az ezerszázon huszonötlet túl van a nemzet.
S éjgenek – égne! – fáklyatüzek. Ne feledd soha arcuk:
Istvánt és Lászlót, Zrínyit, Jánuszt és Juliánuszt,
és ne feledd ama harci mezőkre emelt hideg oszlopokat sem:
nincs haza, nincs ország, nincs nemzet nélkülük immár...

NAP ragyog, ÚT kanyarog le a könyvre, betűk özönére...
Szondi a térképet most nyújtja, a hónod alá fogd.
Városok és falvak, hegyek és vizek egybefonódnak,
lásd meg a szépet, a népet, a munkát, bajt s örömet mind!
Mind a tiéd ez a föld, mit az ősök rád hagykoztak,
s majd te továbbítod fiaidnak, – ez így kötelesség.
Tudjuk, a térkép álnok igazság, mert a határa
itt meg amott beleszabdal a nemzeti testbe, a nyelvbe.
Ám a NAPÚT rákérdez Várad, Kassa, Pozsonyra,
és nem hagyja a lelket, az emléket kialudni.
És: Mi Magunk, ne feledd, mindig biztasson e jelszó.
Innen s túl a határon, ahol még él a magyar nyelv.

NAP ragyog, ÚT kanyarog le a könyvre, betűk özönére...
Zeng a NAPÚT, ne feledd, hogy a legfőbb, drága örökség
ajkadon ott szóljon mindennap: nemzeti nyelved.
El ne feledd, ne hibázz, s vele aljas szót ki ne ejtsél!
Légy méltó örökös, védője tovább ezer évig...
Mert az idő meg a mérföldek sora végtelen immár,
védd anyanyelvedet, és büszkén használd, amíg élhetsz.

NAP ragyog, ÚT kanyarog le a könyvre, betűk özönére,
és le terád, mi reánk, mindenkire fénye kiárad.

Napútrautaló

Kedves Gyuri, tudva, hogy minden perc a búcsú perce is, egy ideje már (titekban, magamban) búcsúzom és búcsúztatlak is. Ami a szívemet nyomta és nyomja, most félhangosan is kimondom. Nagy műved, a Napút vigyen bennünket továbbra is égi-földi honunkba!

Suhai Pál

Suhai Pál

Kis Napút-induló

*Hat, hat, hat, no de hat, hat, hat,
no de ötöt üt, ötöt üt, hat, hat, hat.*

Füst Milán

Bal-bal-bal, no de bal-bal-bal,
no de bal után, bal után jobb jobbal.
Bal-jobb jobb, no de sok bal-jobb,
no de ugye már, ugye már sokkal jobb.

Ballal lépj, no de most jobbal,
bal-jobb-bal, no de most jobb-bal,
ballal jobb, no de bal-jobbal,
no de soha már, soha már csak jobbal.

Jobb-bal-jobb, no de most bal-jobb,
no de bal után, bal után jobbal jobb.
Sok bal-jobb ugye sokkal jobb,
no de egyedül, egyedül együtt jobb.

Szent György-napi felfohászkodás

Szondi Györgynek

Szent György napja eljött,
Szent György napja feljött,
közénk, szegényekhez
sárkányölő hittel
Szent György maga jött el.

Kelletek is, Györgyök,
mindenekben tiszták,
nélkületek elvész,
elpusztul az ország,
elviszi az ördög.

Tavasznak kik hozzák,
éljenek a Györgyök,
s előbb, hogysem későn
ezt a disznóolat
is kitatarozzák!

Születésnapra

A Napút búcsúzója

Huszonkét éves lettem én,
huszonkét éves ifjú vén,
örök
körök

szolgája és az élete –
nélkülük hajózhattam-e?
Derék,
de rég

adó ez is, e gyűjtemény,
ha azt mondom is, hogy enyém
a csepp-
re csepp

vagyon, tulajdon birtokom –
köszönöm kell, hogy bírhatom
e rőt
erőt,

amellyel hogyha meglepem,
ő lep meg, öntörténetem.
Szavam
ha van,

javam vagy tettem, bárminő,
múltamból létemmel kinő,
a le-
vele,

értelmét másképp nem leli,
csak ha egy másikkal teli.
A nyár,
a nyír,

ha meghintáztatja a szél,
zokogni kezd – ezer levél.
Az ág
az ég,

a törzs az ág nyelvén nyeri,
ami létében egyszeri.
Okát
s fokát.

Én meg, ha lesz, ki kézbe vesz.
S ha nem leszek? Olvasni lesz
– *kaput?* –
Napút!

Szabó Palócz Attila

Mindigderű

Dermedt derű a merev talajon
– hiszen tél van már megint –,
alatta égbolt, zárványos ködben,
biztosra menetelő hadak,
biztosra menetelő havak
gyúrva már az ökölben,
hógolyó röptét mímeli a szándék,
s tán már mondja is, fecsegi, csármálja,
hogy mire vágnék,
aminek a visszája a túlpartról átköszön,
vesztegzár a tolvaj égen,
visszasimul – ezen már túl vagy
régén... még nem?
pazarló áspis,
nyomában csermely,
ziháló tégely.

Gyuri lép elő a ködből,
megreccsen a jég, ahogy mordul a hó
a csizmatalp alatt,
kezében golyóvá gyúrva már
az elcsármált szavak,
ékes foltként díszeleg rajt' a gondolat,
holmi csillám villan a vállán,
tekergő áspisra fűzi fel a verset,
úgy fogadja hálám.

Mindigderűvel,
a léleknek a nyitját
– hiszen tél van már megint –,
a kulcsra zárt titkokat felfedi,
szendergő mécses,
szendergő ménes
a zárványokat hergeli,
vágtagzó weöreskéknak csak egy
szökkenésnyi a túlpart,
s a hógolyó röptét elcsenik,
a csermely jegét a patkószegek
kásásra tördelik,
majd ismét árad fent a víz,
de csármál még a mély.

Hogy mily tavasz jó,
derűs szempár kémleli,
erős még a tő.

Gyurcsák
 az Egész kiadóknak,
 akik a Napot
 tudják
 megcsapolni!
 Nagy lövőket most
 azért, amit az én dala-
 máimról tettek!
 És azért is, amit
 a magyar árdandókat
 tesznek!

Völvö Ádám

2013. VI. 8.

Domokos Johanna
derűt keresve

sz. gy.-nek

nincs valóbb
mint tér és fény
együtt jele

határvonalon túli együtt levők
nem a döntést kérik számon

hanem a tétovázás
szegről-végről való
alapos
kiismerését

a szürke aszfalt
fehér körvonalát
fentről látom
együtt vagyok
szól hogy
nem távozhatok

távol a történéstől
érezni belül
óvni, vigyázni

a megbízott időben
nem a perspektíva
hanem az egy pont helyez

magunk társaként
a világ
egy

terek, fények
boldogságában feltarthat
atlan a tükrözés

téli idők égillata szívhez ér
a világ
válogatott romokban

Füleki Gábor

Napnyugta

Napút útja, széles pálya,
fényes ív az égen,
huszonkét év áradása
termékeny s tevékeny.

Naputazóké e bárka,
vers és próza térben,
széltében az eget járja,
kormányá bölcс kézben.

Napút lapján, tárt hasábján
indult pályám útnak,
örök köszönetem, hálám
Kapitány urunknak!

Széjjelnézve mily gazdagság
tárul fel e lapban!
Lélekmélység és magasság
virul száz alakban.

Tematikus számok sora
kétszázhuszonkettő,
enciklopédikus csoda,
amit teremtett ő.

Ezer téma, ezer író
nyílhatott itt szóra,
sok-sok évtized lesz bíró,
s tesz majd méltó polcra.

Napút, Káva-mellék rendre
társul páruł melléd,
vaskos kötet kerekedne,
ha mind egybevennéđ.

Hóról hóra megjelentél,
Nap-Lap, évi tízszer,
nőttél, s végül könyvnyi lettél,
kétszáz lapnyi ívvel.

Napút-estek Nádor-terme
írói Lét-tér lett,
hóról óra biztos rendje
megnyugtatón fénylett.

Napkút vize, Napút fénye
s Cédrus Alapítvány,
sok nemes mű lépett létbe
tisztá ívű hídján.

Napkút mélye, Napút mennye,
és KútKáva-Téka
s magyarság-füzetek rendje:
műved gazdag s él ma.

Budapesten van egy pince,
könyv- s laptár, dús Nap-tár,
ott rejlik a világ kincse:
Cédrus- s Napút-raktár.

Aki látta, mind csodálja,
mily gazdag e kaptár,
két évtized könyvcsodája,
jövőnek szánt magtár.

Napút bárka mélyi pince,
világ egyik közepe,
szem kevés, hogy áttekintse,
oly sűrű könyv-tömege.

Most, hogy online leszel csupán,
virtuális térben,
nézünk a napnyugta után,
mit rajzolt az égen.

Napkeltével felvirradtál,
s dús erőre kaptál,
évtizedre feldeleltél,
terebélyesedtél.

Ezerágú sugarad nőtt,
arany Cédrus-lombod,
fehér fényed adott Lét-hőt,
mit húsz évéd osztott.

Tündöklésed bíborba vált,
ím, elestvéledtél,
ez év alkonyatban talál –
napnyugtába estél.

Hová lesz most mind e bőség?
Úrt hagy itt hiányod,
jelkép voltál, lélek-őskép,
titkokat kiásott.

Napnyugta van, borzong a szél,
el kell ezt fogadnunk,
bő nyárra jön, szűkös a tél –
pihenni kell hagynunk.

Napút-szekér, égen ott jársz,
lassan elgörögve,
tüzes fényben elragyogtál,
Napút aranytömbje.

Százszor köszönjük, hogy voltál,
s vagy is mindörökre,
szent írói térben oltár,
Napisten égővje.

*A Napút kislány,
a Háromszövegű,
Szociális gyermek,
Benei úr, Eszter úr,
nagy szociális,
hogy így együtt
Napút!
P. K. K. K.
2014. 05. 28.*

Szent György-hymnus

Nótája: "Redemptoris mater"

Dallam és szöveg: Cantus Catholici Latino-Hungarici, Kassa, 1674.

Virágh László (2021)

S

1. Szent György ne - ve - ze - ti, szent - sé - ges em - lé - ke - ze - ti. Köz - tünk ma
 2. Ál - das - sék ö - röm - ben Szent Há - rom - ság ö - szen - ti - ben. Áld - juk Szent

A

1. Szent György ne - ve - ze - ti, szent - sé - ges em - lé - ke - ze - ti. Köz - tünk ma
 2. Ál - das - sék ö - röm - ben Szent Há - rom - ság ö - szen - ti - ben. Áld - juk Szent

T

1. Szent György ne - ve - ze - ti, szent - sé - ges em - lé - ke - ze - ti. Köz - tünk ma
 2. Ál - das - sék ö - röm - ben Szent Há - rom - ság ö - szen - ti - ben. Áld - juk Szent

B

1. Szent György ne - ve - ze - ti, szent - sé - ges em - lé - ke - ze - ti. Köz - tünk ma
 2. Ál - das - sék ö - röm - ben Szent Há - rom - ság ö - szen - ti - ben. Áld - juk Szent

7

tün - dök - lik, szí - vünk - ben bol - do - gon öt - lik. Sár - kányt meg - ök - le - lé,
 György vi - tézt, a - ki sár - ká - nyo - kat e - méaszt. Az mi sár - ká - nyin - kat,

tün - dök - lik, szí - vünk - ben bol - do - gul öt - lik. Sár - kányt meg - ök - le - lé,
 György vi - tézt, a - ki sár - ká - nyo - kat e - méaszt. Az mi sár - ká - nyin - kat,

tün - dök - lik, szí - vünk - ben bol - do - gul öt - lik. Sár - kányt meg - ök - le - lé,
 György vi - tézt, a - ki sár - ká - nyo - kat e - méaszt. Az mi sár - ká - nyin - kat,

tün - dök - lik, szí - vünk - ben bol - do - gul öt - lik. Sár - kányt meg - ök - le - lé,
 György vi - tézt, a - ki sár - ká - nyo - kat e - méaszt. Az mi sár - ká - nyin - kat,

2 13

gyor-son meg is ö-lé Szent Ke-reszt é-li-vel se-re-jé-vel.
sok nya-va-lyá-in-kat Tö-lünk Szent György ker-gesd, lel-künk ve-zesd,

gyor-son meg is ö-lé Szent Ke-reszt é-li-vel se-re-jé-vel.
sok nya-va-lyá-in-kat Tö-lünk Szent György ker-gesd, lel-künk ve-zesd,

gyor-son meg is ö-lé Szent Ke-reszt é-li-vel se-re-jé-vel.
sok nya-va-lyá-in-kat Tö-lünk Szent György ker-gesd, lel-künk ve-zesd,

gyor-son meg is ö-lé Szent Ke-reszt é-li-vel se-re-jé-vel.
sok nya-va-lyá-in-kat Tö-lünk Szent György ker-gesd, lel-künk ve-zesd,

19

[1.]

Ál-dott Szent György vi-téz, ki-nek pél-dá-ja min-ke-t néz.

Ál-dott Szent György vi-téz, ki-nek pél-dá-ja min-ke-t néz.

Ál-dott Szent György vi-téz, ki-nek pél-dá-ja min-ke-t néz.

Ál-dott Szent György vi-téz, ki-nek pél-dá-ja min-ke-t néz.

CODA 24 [2.] FINE

Hogy ve-led az ég-ben szem-lél-hes-sük Is-tent. Á-men.

Hogy ve-led az ég-ben szem-lél-hes-sük Is-tent. Á-men.

Hogy ve-led az ég-ben szem-lél-hes-sük Is-tent. Á-men.

Hogy ve-led az ég-ben szem-lél-hes-sük Is-tent. Á-men.

Karsai János

Szondi-kaleidoszkóp

1.

A nagyúr nem volt elégedett, hiába nyerték meg a háborút és növelték a területeiket. Magához kérette legerősebb szamurájait, és nekik tette fel a kérdést:

– Miért nem boldogok az emberek, amikor egyre jobban élünk?

Egyik sem tudta a választ, azonban egy fiatal harcos kért szót.

– Uram, megbocsáss merészségemért, de ismerek egy szegény sorból származó szamurájt, aki a legjobb tanácsokat adta nekünk a hadjárataink során. Talán ő tudja a választ.

– Hogyan lehetséges, hogy nem ismerem ezt az embert, nem jelenik meg előttem se a neve, sem az arca?

– Uram, egy szerény emberről van szó. Naphosszat a házában üldögél, Muraszaki hercegnő regényét másolja, és adja oda részleteit a városiaknak. Alig 40 koku rizs a járadéka, amelynek javából papírt, ecsetet és tust vásárol.

A nagyúr eltöprengett, majd intézkedett, hogy hozzák elé ezt a férfit. Neki is ugyanazt a kérdést tette fel:

– Miért nem boldogok az emberek, amikor egyre jobban élünk?

– Uram – felelte a szamuráj –, te gondoskodsz mindenkinek az anyagi javairól. Nekem is, egyszerű szolgádnak adsz enni. Azonban elfeledkeztél róla, hogy nem pusztán a testet kell táplálni, hanem a lelket is. Az éhes lélek előbb-utóbb felzabálja a testet. Ezt hívjuk betegségnek.

A daimjó sokáig gondolkodott, majd így szólt:

– Úgy értesültem, hogy Gyuri szannak hívnak. Halld a kérésemet. Megbízlak, hogy a teljes birtok népességének lelki frissességéről gondoskodj. A járandóságodat felemelem 200 kokura, és a költségeidet megtérítem.

– Köszönöm a nagylelkűségedet, uram, de sok nekem az a kétszáz koku – válaszolta a férfi. – Ha túl sokat kapok, inkább a vagyonom beosztásával foglalkoznék, nem a lelkek támogatásával. 50 koku is elég lesz.

2.

Ott kuporgott az összes úrhajós a szikla mögött. Alig voltak hatan, velük szemben pedig több száz marslakó közeledett hangosan ugatva, gyanús tárgyakat lóbálva. A lakatlannak hitt bolygón igazi meglepetés volt a megjelenésük, az új tábornok felépíteni igyekvő embereket meglepte a négy lábú, kétkezű lények felbukkanása.

– Mit tegyünk? – kérdezte a parancsnok.

– Szerintem a kézfegyvereinkből nyissunk tüzet, hátha megrémülnek és eltakarodnak – felelte az első tiszt, aki az egység katonai szakértője is volt.

– Nem biztos, hogy észrevettek minket – tamáskodott a biológusnő. – A szikla takarásában fussunk vissza az úrhajóig.

– És mi van, ha csak üdvözölni akarnak minket a maguk fura módján, és ajándékokat hoznak nekünk?

Mindenki a rakományfelelősre nézett, eddig azt sem tudták, hogy ott van. Elképzelésük sem volt, hogyan kerülhetett fel a hajóra, mi is a pontos feladata. Mondjuk az jólesett, hogy a hosszú út során az étkezések alkalmával érdekes történeteket, adomákat adott elő, verseket szavalt, klasszikus drámákból, regényekből idézett. Sosem létezett nyelveken beszélt, olykor énekelt. Gyakran zokniban jelent meg a vezérlőben, mert nem találta a cipőjét.

Az úrhajónak nem is volt rakománya.

Néha elég egyetlen mondat, hogy megváltoztassuk a dolgok menetét.

3.

Bár nagy késéssel, de csak elkezdődött az Úr 1707. esztendejében az Országgyűlés, melyet a Vezérlő Fejedelem Ónod mezővárosának környékére írt ki. Lassan szállingóztak a követek, az évben későn tavaszodott, s az eredeti május eleji dátum helyett bizony a hó utolsó napján nyitotta meg Rákóczi az ülést.

Forrtak a küldöttekben az indulatok, az elértéktelenedő rézpénz miatt ki-robbant vitát követően Bercsényi és emberei lekaszabolták Turóc vármegye követeit. Ám a vitézlő generális felindultságát még ez az atrocitás sem tudta lenyugtatni, féltő volt, hogy a Habsburgok trónfosztását deklarálva újabb skandalumokra ragadtatja el magát. Kardját markolászva, bajuszát rángatva, ziháló lélegzettel hallgatta a szavakat. Végre, József császárnak nem tartozunk engedelmességgel.

– Most mit tegyek? – kérdezte tanácsnokát. – Majd szétvet a hazafias iramat, pusztá kézzel képes lennék kitépni egy fát. Ej, minek feszüljek hát neki?

– Kiabáld be, nagyuram, hogy „Eb ura fakó!” – válaszolta a köpcös, ősz szakállú tanácsnok, aki nem is annyira a kardforgatásban, mint inkább a diplomáciai levelek megírásában, a ruszén és bolgár szövetségek kitapogatásában volt a gróf segítségére.

– Eb ura fakó! József császár nem királyunk többé! – üvöltötte Bercsényi, és nyakán kidagadtak az erek

Eget rengető vivátozástól remegtek meg az ország sátrának ponyvai, a nemesurak kirántották szablyájukat, kucsmájukat hajigálták.

– Úgy van! Eb ura fakó! – ismételték a generálist, aki kicsit megilletődve, pislógva tekintett tanácsnokára. Keze elengedte a kard markolatát, és a fejét vakargatta.

– De Szondi uram, mit is jelent ez?

– Nos, ez itt a kérdés, gróf úr. Pontosan ez – felelte hű embere, azzal sebesen kisetett a sátorból.

Bercsényi még a rodostói száműzetésében is ezen gondolkodott.

4.

Azt lehetett tudni, hogy a csodatévők közöttünk járnak. Régen manóalakot öltöttek, aztán lettek belőlük szentek, lovagok, garabonciások, és még sok más. A XX. század hozta el a hétköznapi csodatévőket, akik egyszerű kabátban állnak a jelzőlámpa mellett, és te nem lépsz le a tilos jelzés ellenére, pedig sietsz, s ekkor robog el karnyújtásnyira tőled a kamion.

Előfordul, hogy kinyitják az esernyőjüket, pedig nem is esik. A mozdulatra azonban felrebben egy verébraj, megzavarják a tetőn dolgozó munkást, aki önkéntelenül erősebben markolja meg a kötelet, amely éppen kicsúszott volna a kezéből, egy raklapnyi téglával. Pontosan a fejedre.

Olyat is ismerni, aki Budapest belvárosában lakik, alig mozdul ki, mégis beutazza az egész világot. A középkorban a piactér mellett lett volna a házikója, ahová senki sem léphet be, ő viszont csodásabbnál csodásabb holmikát hoz elő belőle. Csak töprengsz, hogyan is férhet el ennyi minden abban a kis hajlékban. Késő éjjel is világít nála a mécses, gazdagon fogyasztja a tentát, faragja a lúdtollat, majd elsiet a nyomdába, és kiad egy újabb traktátust vagy kátét, amit az emberek örömmel olvasnak.

Kamerai hangulatban
jegyzem e sorokat,
lészöreltel a
hangulatfelelősöknek:
Esztának, Benedek,
Gyeminak; mégis,
mint „Háromszondiának”:

Arany János

Nyíregyháza, 2014. 05. 28.

Quintus Aurelius Naso

Nap(út)lemente

(Fordította Csáji Gyöngyvér Dorottya és Csáji László Koppány, akiknek a versről az irodalomipar malomkövei között kivirágzó Szondi Gyuri Napút-köre és a naputasok irodalmi műhelye jutott eszébe, ezért a címbe beékeltek egy „út” szócskát.)

Felfele tartva az égen, lágy húrú sugarával
 Hívogatón csalogatja az embereket követőnek.
 Ég derekán fut az útja, s nem térítik a felhők;
 Kint táncolnak az ifjak, sütkéreznek a fényben.
 Ám a magasból nincsen már hova fölfele jutni,
 És indul lefelé a ködös horizont vonalához,
 Egyre veszíti a fényét, elfárad, tüze lankad,
 S elpártolnak a hívek, mennek vissza a házba.
 Hülnek a lombok, bent mécesest gyújt már a család,
 És eggedül hullik le a Nap – hova tűnik a fénye?

SVBLIME IENS PER CAELVM NERVO MOLLI IVBARIS
 SOL VOCAT ALLICIENTER QVEMQVE VENIRE SECVTVM
 CAELI LATVS ITER SVVM ATQVE A NVBE NON ACTVS
 LVCE FORIS IVVENES SALTANT ET SOLE TVTNTVR
 TAMEN AB ALTIS CAELIS ALTIVS IRE NON VLTRA EST
 ET PROFICISCITVR AD FINIENTEM DESVPER ORBIS
 LVCEM AMITTIT DEFATIGATVR, DEFICIT IGNIS
 DEFICIVNT SEQVACES IN CASAM INGREDIVNTVR
 FRIGET SILVA, LVCERNAE IAM PVLCHERRIME LVCENT
 SOLVS DECIDIT ET QVO SOLIS LVX ABOLESCIT

(A verset Aquincum hajdani Duna-partján előkerült mohos kövön találták. Elmosódott, alig rekonstruálható betűiből egy napfelkelte súrolófénye csalogatta elő a rég eltemetett szavakat. Jelenleg a Budapesti Történeti Múzeum kőtárának T456/7 számú kövén, a raktárban található.)

Tamási Orosz János

„Élek gyönyörű kalodában, s azóta is, tovább.”

Derűs tűnődés Szondi György Gondolomunk
című kötetéről

Ravasz és még ravaszabb szavak szóttese, hálója. Váratlanul nyíló értelmezési lehetőségek rejtett ajtóival. Itt van például ez a szó: rámásít. „rámásít a szájtáti ég” (*Ott voltunk*). Honnan a kép? Inaskodunk a végtelen égbolt boltjaiban, sokára sem érve semmit az üzletmenet lényegéből, s mire kapiskálnánk valamit, jön a sírhelyválasztás – úgy nagyjából erre gondolunk, asszociatív úton jutván el az „ásító inas” toposzától az ásító égbolt szájtátságáig. Amely száj bennünket „sem kiköpni, sem lenyelni” nem tud, de csupán csak azért, mert mindenféle számára gusztustalan fűszereket zabálunk fel hosszú futásunkban, s mire elvégezzük azt, megtelünk csupa keserű mellékízzel; hát nem fanyalodik ránk, asztalához nem int, sem vendégnek, sem fogásnak. Ama száj. Amely hát, lehet, nem is ama, hanem valami egészen más. Meglehet: a szerző fonetikai kacsintását látjuk; az a „szájt”, valójában site, pillanatnyi helyzetünkre utal, a virtuális háló mely szemében próbáljuk tenni a dolgunkat, csalfa hitként melengetve magunkban a fontosság és pótolhatatlanság mákonyát; pedig nem tőlünk s nem általunk függött ez a hely, amelyet az Ismeretlen Webmester kijelölt számunkra; de, most, talán, a sugallat.

Mert jelzés érkezett az „áti” világból, a szájtól túlról, onnan, ahová elérésünkhöz előbb át kell kelniünk ezen a szájtól, meg kell értenünk az itteni s az ottani dolgok összefüggéseit, fel kell oldanunk magunkban ama görcsösséget, miváltképp mi mindenképp ezt a szájtól próbáljuk valamiképp alakítani, holott annyi lenne a dolgunk, mindössze: meg kell értenünk az „áti” világot, éreznünk kell annak végtelen kiterjedéseit, azt a mérhetetlen hosszú utat, mi abban húzódik két értelmes rész megteremtése között; mikor ennek csak töredékét fölfogjuk, kezd akkor érdekessé lenni dolgunk magyarázata. Képesek vagyunk-e, vagy csak akarjuk ezt a szájtól mi, az Ó arcára teremtettek, megváltoztatni, hasonlónak tenni a mi arcunkhoz? S tudjuk-e, hogy utunk az áti tartomány felé épp ekkor s ezért fut zsákutcába...

Lám, egy szó végestelen pillanata nyomán mennyi megállapítás, kérdés, kutatás merül föl bennünk; s közben el is keveredtünk az első szótól. Attól a „rámásít” különös izgalmától. Azt mondanánk: gépelési hiba, összezsúszott a két szó, hát, ha szájtáti, akkor ásításról van szó, és pedig ami itt történik, hogy rám ásít az ég. Talán így van, de tudhatjuk-e? Hiszen lehet ez egy szó is. Olvassuk

ki a sorokból a vershelyzetet: a költő hanyatt fekszik az ég alatt, hőgutás meleg tengerparti idő van, apály, valahogy áll, lebeg, mocsanatlan s mégis távolodó a világ, a költő fekszik, fejét könyökére hajtva, s mintha benne is megszűnne, megállna most az idő: kimerevedik, fázistalanná válik a helyzet; már csak keretbe kell foglalni, rámásítani s fölakasztani azt horizontunkra. Már ha annak vakolata elbír akár csak egy képszoget; már ha valóban vakolt az a horizont, olyan, amilyennek most látszik. Hogy fal az, csak fal, s nem érdemes újra és újra elmenni odáig; elmenni a falig? Micsoda öszvérillúzió ez is.

Ha csak nem egy külső akarat játszik velünk, játssza ezt a játékot is. Rámásít bennünket, küld nyalka-daliásan a dacos harcba. Fölcsipent szerszámai alá az Ismeretlen Csizmadia, szépen cserzett irhánkra vendégbőrt varr, azt a járótalp fölé húzza, becsirizeli, s rászégezi hosszú futásunkat. Később fölkerül, amolyan stallumként, a vízhatlanító csík is, valódi gojzervarrással, ráérősít lépteink súlyára ez is, mondhatni: erősebbek, kitartóbbak leszünk általa, ám az út célját s irányát vajon mi vagy a Csizmadia határozza meg s el? Akkor és most, nagyon gyorsan, fogjuk hát tekintetünkbe a tárgyalt sor teljességét: „*rámásít a szájtáti ég*”. Mennyi minden el van rejtve itt abból, amit – jobb híján – költészetnek szokás nevezni. Jobb híján, mert hát poézis és poézis között erős különbség van; a mesteriség szavával való illetés mégis mindenkinek jár, akkor is, ha amúgy az nem illelné meg. Tehát: mi is bukkan elénk ebben a sorban? Az ég, ha csupán a felhőket s a színét nézzük, azt a képet, amely életünk első pillanataitól kezdve kísér bennünket, üres, szájtáti látványelemként virrad s alkonyodik

fölnék; de ha elhisszük benne a lelkek tükrét, a csodák varázsát, a megfoghatatlan valóságát, akkor – a szájtón át – eljuthatunk akár még önmagunkhoz is. Addig azonban, s mindenekelőtt, nem szabad elfogadnunk a keretbe s ketrecbe zárását létünknek; s el kell dobnunk, le kell tépnünk lábunkról a mások által arra rámásított viseletet.

S ez csak egy sor Szondi György világából, még azt is megengedvén általam, hogy ez az egy sor itteni föloldása tele van önkényes játékkal, „szabálytalan” oldásával-szagatásával? a ravasz és még ravaszabb szavak hálójának. Mindannak, ami ezt a rejtőzködő költőt jellemzi; aki amúgy ezt a rejtőzködést borzasztó egyszerűen oldja meg: látjuk őt kultúrával töltött életünk minden pillanatában, naponta invitál bennünket könyvkiadója vezetőjeként valamely új szenzációs remek bemutatójára; mennyi kortársunk köszönheti meg neki az ismertséget, határon innen s határokon túl; a következő órában már folyóirata főszerkesztőjeként rivall reánk: hónapok óta nem adtál kéziratot, mi van, nem írsz, nincs témád, adok én; s ad, valóban, mert épp izgatja valami a benne élő irodalomtörténészt is, van egy kérdés, van egy életmű, mondja, erről gyűjtünk tanulmánykötethez anyagot, te mit írsz bele?, kérdi, ellenállhatatlanul. A diskurzusban aztán előjön valami nyelvi kérdés, hát ökelme nyelvész is, ezért sem szabad amúgy első megérzést követve kézírataiban elütést gyanítani; mert hát lehet, az, hogy elütés, úgy indult, ám végül megtartotta – és kajánul figyel: észleljük-e a csapdát. A tekintete rá is exponál, megszokásból, tanakvó-gyanakvó-gyakló arcunkra, noha most nincs nála fotómasina; majd lesz, ha elindul a természet nyomába, hiszen hát fotoista-fotóíró is ökelme; no,

mondjuk egyszerűbben, nevezzük nevének: kultúrdiplomata.

Ennyi. S emellett már-már mellesleg költő ő, amit le merek írni, tudván tudva: a poézis sohasem mellesleges tevékenység, és sohasem a versek és könyvek darabszámától függ. Még kevésbé a költői jelenlét gyakoriságától. (Bár magam azt már-már kóros szerénységnek gondolom, amikor valakitől kinkeservesen lehet „levadászni”

néhány verset, csak párat összeszedni a virtuális háló szájtjairól, bár értjük: az átiban tartja őket; az áti Parnaszszusan olvasgatják azokat a hozzá hasonló szűkszavú költők.) No, kifogtunk csöppet irigységükön, a jót nagyon jól rejtegető makacsságukon, s íme néhány poétikai remek Szonditól; legyen még szebb emléke benne s bennünk e mai estének.

(toldásféle, kicsit későbbma)

Én kérek elnézést mindazoktól, akik csak most jöttek rá, hogy nem hiába faggatták a cím olvastán memóriájukat, s gyanakodni kezdtek is talán annak kopására – erről semmiképp nincs szó. Bár a kötet létezik, de azt senki nem olvashatta, legföljebb a benne szereplő versek felét. Merthogy az a történet veleje: 2015-ben a költő Jean Monnet-díj elfogadásával tisztelte meg a Charta XXI mozgalmat, s ennek átadó ünnepségére készült ez a kicsiny, meglepetésnek szánt könyvecske, úgy, ahogyan kell, címlappal, természetesen. A kötet címét én emeltem ki a költő szuverén szavaiból, egyfajta gondolomra, sok tünődés árán, mert hát egy kötet címe némiképp olyan, mint eleink sütemény-receptje; egy-két hozzávaló csak úgy gondolomra kerül bele. Ez az egyedi receptek titka, a nagymamák lekvárjának, az üvegre pillantva látni véljük a nagyit, aki hunyorítva mondja – hogy abból bele, én, mennyi tesztek? amennyit gondolok –, de a mosolyából tudjuk: pontosan tudja. Ám abban, mégis, mi lenne jó, ha a legfontosabb hozzávalóhoz is ő vezet rá a kezünk? Nos, így született ez a könyvecske, a belső címlapján az olvasható, íme: „Szondi György: Gondolomunk, Ké-

szült egy példányban 2015. május 20-ára, a Jean Monnet-est emlékére. Illusztrációk: Ludmann Mihály, Utószó: Tamási Orosz János.” A verseket, mint abban írtam, a netről böngésztem össze, lévén akkor épp elérhetetlen volt a könyvtáram, s mert régi emlék, nem tűnt föl, hogy a nyolcból (mert hogy ennyire leltem) négy már megjelent első kötetében (*Értem, értem, értem*, 1994). Köztük, mily szerencse, az is, amit főntebb némileg tán a képzavarosság határáig boncoltam ízekre. S igen, el ne feledjem, a könyv illusztrációi még inkább egyszerűek, a kiváló festő-grafikussal egy órával korábban találkoztam, aki a rajzokat ott helyben készítette a közeli nyomdában akkor elkészült, betördelt s takaros ragasztó-kötéssel ellátott, friss, meleg kötetkébe.

S jövök rá eközben, míg írtam ezt, arra: e mostani közlés nem lehet, hogy a régi ünnep ünneprontása? Hiszen, ha készült, s ha akkorra, szabad-e most megfosztanom valami új öröm – ha az – miatt egy régi emlék örömétől, szabad-e duplikálni, s lehet-e az egyszeri öröm pillanatát? Engedtessek meg, hogy lehessen; hogy tovább mondjam, ennek apropóján, annak történetét: milyen öröm volt

nekem újraolvasni nemrég azt a régi, 1994-es kötetet...

Negyvennyolc esztendősen adta közre, s hozzáfűzött utószavában ennek miértjét s mégis történéseit bár elfogadhatóan magyarázza, indokolja, mégis – azt kell mondanom – a költő, az alkotó már akkor is túlzásba viszi a szerénységet. Idézem, mire gondolok: *„...cellavilágomban pedig önélményem honnan is lenne...”* Az pedig volt, bizony, igazolják ezt a versek a kötetben. Mindenről szó esik, családi sorsról, szülőkről, minden, mi a lírában elmondható, s hát kellhet-e ennél több? Meregessünk, szabadon, innen-onnan, a versek között utazva: *„kétszáz éve vagyok magyar / nagyon. / Engedtessek.”*; *„Az eszmék is rögből, csatakosak”*; *„Ember szegült katedrálissál”*; *„Csak maszatol a kéz, a tél se örök / szöszmötöl, gyilkol egy végsőt.”*; *„Jel[ek] se maradnak, könyörjelek”*; *„Gallyak fekete rácsa / S te nem ápoltál / Eltakarsz”*; *„Nem a zászló lengeti a szelet”*. Nos, lehet-e ennél pontosabb ön- és sorstörténelmet megírni, felidézni, mi ez, ha nem egy tág, nemzedékekig feszülő s feszíthető, mégis önélményeken alapuló személyes, mégis mindenkire ható közösségi líra, a haza állandó megszólítása – a nagyon bensőséges pillanatokban is. *„Fojtogatják a vi-*

zet, fiam. Merítkezz.” – írja személyes dialógusként szóló versében, ám az együttal a beavatás szózata; beavatás abba: miként kell fogadni majd, s ha nincs más, hát el a sorsot. Ha kell: megfeszítve. *„Átüt rajtam a szög. / Ne becézz, / Isten”*.

S hogy a főnti előszó némileg el-lentmond ennek? Nem hinném. Épp csak kissé egyoldalúan a költészet mesterségében elmélyülő alkotót idéztem föl ott, aki a szavak titkát kutatja, szedi azokat szét betűkre, hangzókra, mint gyermek első játszóeszközét: a nyelvet. Igaz, addig is babrál ezzel-azzal, csicsizós kendővel, játékmackóval, a párna csücskével, az illatokkal, a szagokkal, a fényekkel, s bizony, első szavait is nekik adja – az első, amit mi annak jegyzünk, sokadik csak a sorban. Ki tudja, mit mivel s mihez párosít, de ha később megfigyeled, az ő kezdeti szótagját ismételve könnyebben tanítod neki a nyelvet. Úgy érti meg, sorolja be, s mert annyira akarod, később pontosítja annak hangzását; de amikor költő lesz, visszatér a régi módszerhez. Visszatér a hangzás gyökeréig, formálja, alakítja – mert *„Lélegezni kell! Függetlegeseket!”*

No, hát kész a leltár. Szondi György itt él velünk, értünk, közöttünk. S ebbe, ha ráfeszül, sem fog belehalni már.

Csáji László Koppány

Napút-inkubátor

Amikor Szondi Gyuri közölte velem, hogy közeleg a Napút folyóirat utolsó papír-alapon megjelenő száma, magamat immár korosodó gyerekek éreztem, aki az egyetem után is a szüleinél lakik, és ők hirtelen azt mondják neki: költözz el! Győzködtem Gyurit, hogy immáron a „Naból születettek” egész Napút-nemzedékéről beszélhetünk, amióta Szondi Gyuri kigondolta és megvalósította ezt a folyóiratot, és nagyon kell ez az acsarkodásoktól mentes béke-sziget a hazai kortárs irodalomban. Kétségtelenné vált azonban számomra: döntése végleges, eljött ez a pont. Nem az i-re, hanem a papír-lapszámokra és annak irodalmi műhelyére. E fórum, mely átívelt a rendszerváltozás első évtizedének végétől ebbe a kortárs szép, új világba, betöltötte küldetését (és megszűnése által sokunk számára keserű poharát is), átlép az irodalomtörténet dimenziójába, és egyúttal átszellemül a digitális létbe. A Napút-kör a folyóirat utódját már néhány éve nevelgeti korunk kézzelfoghatatlan közegében, az onlány felhők között. Ott már persze nem úgy, nem is hasonló tematikus számokkal, és egészen más rovatokkal létezik majd e második generációs Napút-műhely.

A Napút első számában Teller Ede azt írta esszéjében: „...megingott az oksági elvre és a világegyetem mechanikus magyarázatára épülő ideológia. Kiderült, hogy az oksági elv fontos korlátozások nélkül nem érvényes. A matematikai modellek segítségével sikeresen jósolhatunk valószínűségeket a jövőre nézve, de az okság elve nem helyettesítheti a szabad akaratra vonatkozó elképzeléseinket azon egyszerű illúzió alapján, hogy azt 'akarjuk', amire agymolekuláink készítenek bennünket. A modern fizika regényes fejlődése föltárta előttem, hogy a tudat és az élet alkotóelemei nem írhatók le a mechanikai univerzum leegyszerűsítő képleteivel.” E gondolat a hazai kortárs irodalmi univerzumra is igaz. Tudjuk, vannak nagy műhelyek, ahol a futtatók és futtatottak ok-okozati láncolatot alkotnak: egymásnak tapsolva és egymást népszerűsítve azt hiszik, hogy a lektúr vagy a karikatúraszerű, sokszor öntömjäenező humor háttérbe szoríthatja a szellemet – és a független, szociálisan érzékeny és hazájuk iránt elkötelezett szabadgondolkodók nem érdemelnek figyelmet. (E köztes szférába kerülnek azok a műhelyek, ahonnan sohasem fognak beválogatni nagy, nemzetközi antológiákba fordítandó verseket, novellákat, ahonnan nem szemléznek a szép versek és más, irodalom-népszerűsítő, nagy példányszámú kötetek szerkesztői, mégis elsőrangú irodalmat találhatunk bennük: ilyen a Napút, de például a Búvópatak is.) Az irodalomipar oksági elve tehát nem jelenti azt, hogy ne lehetnének önálló egyéniségek, maradandó írói, költői pályák a versgyárakon kívül is. Hasonló szabad döntés és sorsvállalás okozta, hogy annak idején a Nyugatból kiszoruló vagy kiszorított szerzők közül is néhányan később (ki tudja, miért) kanonizálódtak. Néhányan.

Hiszem, hogy a Napút – sajátos tematikájával, rovataival, a „kis” nyelvek műfordításaira fordított különös figyelmével és a debütáló alkotók iránti oltahatatlan vágyával – fontos irodalomtörténeti helyet foglalt el a magyar kultu-

rális életben. Ezért a számvetés és tisztelgés jegyében elkezdtem meghívni szerkesztő- és szerzőtársaimat, hogy a Napút és Szondi Gyuri baráti és alkotói köre, ahol oly sokan éreztük magunkat otthon, méltóképpen meghajoljon az alapító atya előtt, aki sokszor szó szerint a hátán vitte a lapot (szétesztandó a szerzők közt, hatalmas hátizsákjából). Gyuri – sok neves tudóssal vagy irodalmárral ellentétben –, úgy tűnik, tudja, hogy a csúcson kell abbahagyni, mert utána már saját életművét bontanák le a rettegett korosodás műhibái. Ennek ellenére a Napút megszűnése sokunk életében hoz radikális változást – azokéban, akik itt képzelték el irodalmi pályafutásuk karrierívét, és nem szívesen csatlakoznak az ide vagy oda csapódó-dörgölődző „tábori lapokhoz”. A Napút-kör (pontosabban „A Napút” folyamában lubickolók, vagy csak egy időre megmártózók) ugyanis megízleltek egy olyan szigetet, ahova Jókai Aranyembere is igyekezett: ahol nincs fájdalom, sem aggodás, sem sóhaj, nincs pártoskodás, sem pártszakadás, nincs kirekesztés, de van egy bizonyos tartás és hazánk iránti elköteleződés, amit nem a politika, hanem saját belső iránytűnk tart meg. Egyszóval létrejött egy irodalmi fórum, ahol nincsenek „táborok” – bár ennek ára az lett, hogy nincs országos hírnév, hangos „siker” sem. (Hiszen az irodalomipar tanulsága, hogy a siker kulcsa a futtatókban, és nem a futtatottakban rejlik.) Akinek ilyesmire igénye volt, hamar eltávolodott a Napút műhelytől. A Napút köztes léte, az irodalomiparon „kivüliségének” és sokszínűségének köszönhetően egyfajta Mama-hotellé vált sokunknak, akik élvezték a könnyű álmodást benne, amit nemcsak ígért, de be is váltott. Aki nem próbált elég vehemensen szerencsét másutt is, a nagyobb kihívásoktól és magaslati levegőtől távol megrekedt az ismeretlenségben. Voltunk ezzel néhányan így. Az inkubátor egy ideig ápol, aztán eltakar. Gyuri talán ezt is felismerve, kényyszerűen kirepített most minket a fészekből. Nehéz döntés lehetett.

Szerencsére nagyon sokan csatlakoztak a kezdeményezéshez, így jöhetett létre ez a külön, „szamizdat” Napút-ráadásszám, amit igyekeztünk Gyuri előtt titokban tartani, hiszen meglepetésnek szánjuk, és 2021. március 15-én, hetvenötödik születésnapján tervezzük átadni. Nem csupán a Napút-kör tagjai vagy a Napút szerkesztői, hanem olyan méltán hírneves szerzők is felsorakoznak a tisztelgők sorában, akik Gyurit és a Naputat régóta támogatták írásaikkal. A szám szerkesztését és kiadását magamra vállalva ezúton is elnézést kérek azoktól, akikhez esetleg nem jutott el felkérésem, megkeresésem, és csupán ezért nem vehettek részt a szerzők között. Írásaikat örömmel várja a Napút-online, ha csatlakoznának szimbolikusan is a híd másik pilléréhez. Azoknak pedig, akik elküldték írásaikat, őszinte köszönetet mondok, hogy e szűk határidőben is vállalták egy-egy mű vagy üdvözlő sorok létrehozását, beküldését. Azt hiszem, hogy ezáltal is bizonyítjuk Szondi Gyuri számára: egyedül együtt jobb!

Fülekj Gábor

Köszöntés

Hetvenöt éves lett Györgyünk,
Szondi kapitányunk,
erős várunk, erős törzsünk,
égi Napút-házunk.

Házmestere és gazdája
e sokszobás háznak,
menedéke és tanyája,
kik odakünn fáznak.

Van Nap-konyha, lehet főzni,
s dolgozni a kertben,
bevéltani és betölteni
terveket a tettben.

Gondos gazdaként nevelted
Napházad lakóit,
jó pásztor, délben terelted
itató Nap-tóig.

Hasznos is volt nevelésed,
jó Napmag-vetésed,
néped bőven legelészett,
gyapja is beérett.

S Te magad is, pásztor-gazda,
gazdag alkotó vagy,
műlistád fér hús oldalra,
Napút-karnagy, oly nagy.

Húszezer lap vers és próza,
fordítások halma,
sok-sok ezer munkaóra,
bolgárról magyarra.

Napkút, Napút, Cédrus, Káva,
pályázatok, estek,
könyvek, számok sokasága –,
lelket melengettek.

Könyvkiadás, lapszerkesztés,
nagy író-sereggel,
dolgos nappalok és esték,
munkás éj és reggel.

Nappalok s éjek munkája,
teremteni tengert,
Napfa kerekedett szárba –,
kívánt teljes embert.

Önzetlen, másokért élve,
ügyelve Napútra,
saját művek félretéve –,
időd hogy is jutna?

Így aztán gyűlt évről évre
versek sokadalma,
gyarapodott készülődve
művek birodalma.

Gyűltek-gyűltek évről évre,
fiókba vagy sutba,
halasztódott félretéve
bolgár nyelvi mustra.

Mikor készül el e minden,
s érik be az alma?
Saját fádon versek kincsben,
s tanulmányok halma.

Megértjük hát döntésedet,
kell az idő másra,
gyümölcsözzön költészeted,
jusson virágzásba.
Fáj – de értjük döntésedet,
időd arra jut már:
teljesítsd ki költészeted
s tudós életmunkád.

Elfogadjuk –, így döntöttél,
s térsz az alkotásba,
Napút-hajó, kikötöttél,
néped partra száll ma.

Tiszteljük nagy döntésedet,
s ím, jut ez a bárka,
naputazó önkéntesek –,
dokk-végállomásra.

Üdvözlünk a parton állva,
húszéves út végén,
pihenjél, jó Napút-bárka,
nyugodt révbe érvén.

Isten éltesen erőben,
Kapitányunk, Mester!
Tartson meg e napderűben,
s áldjon szeretettel!

Legyen tiéd a Nap-pálma,
műved tisztasága,
legyen neved százszor áldva,
Naputadat járva!

Egészségerőt kívánunk,
Kapitányunk, Mester!
S fogadd szívbe kiadványunk
e tisztelgő esttel!

*A később született köszöntővers nem került bele a tisztelgő szamizdat-Napút-számba,
a tervezett est se jöhetett létre a vírusidőben.*

B. TÓTH LÁSZLÓ

BABICS IMRE

BALEY ENDRE

BÁNKI ÉVA

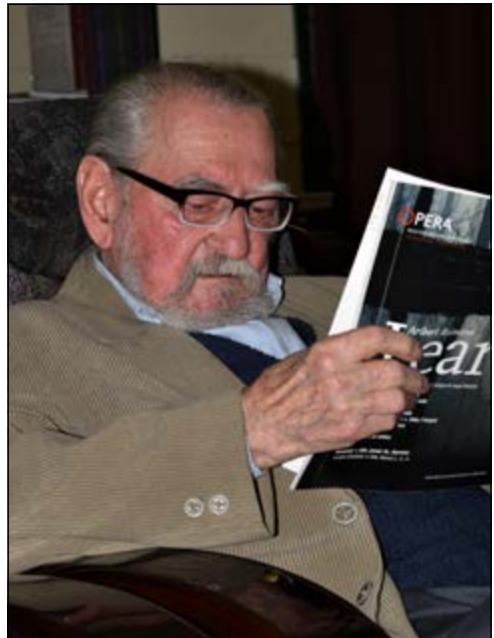
BARNA T. ATTILA

BENKŐ ILDIKÓ

BERECZ ÁGNES GABRIELLA

BERTALAN TIVADAR

BERTHA ZOLTÁN

BOGNÁR ANTAL

BOLDOGH DEZSŐ

CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY

CSONTOS JÁNOS

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

DÓKA ANDREA

DÖNCSEV TOSO

EIFERT JÁNOS

ELEK SZILVIA

ELMER ISTVÁN

ERDÉLYI GYÖRGY

FÜLEKI GÁBOR

GALGÓCZY ÁRPÁD

GYÖRGYI CSABA

HAJÓS ESZTER

HEGEDŰS D. GÉZA

HEGYI BOTOS ATTILA

HEGYI ZOLTÁN IMRE

HORVÁTH FERENC

HORVÁTH KORNÉL

JAKAB ISTVÁN

JANKOVICS MARCELL

JELENYI ISTVÁN

KABDEBÓ LÓRÁNT

KÁLLAY KOTÁSZ ZOLTÁN

KATHY-HORVÁTH LAJOS

KISS ANNA

KOVÁCS ILDIKÓ

KOVÁCS KATÁNG FERENC

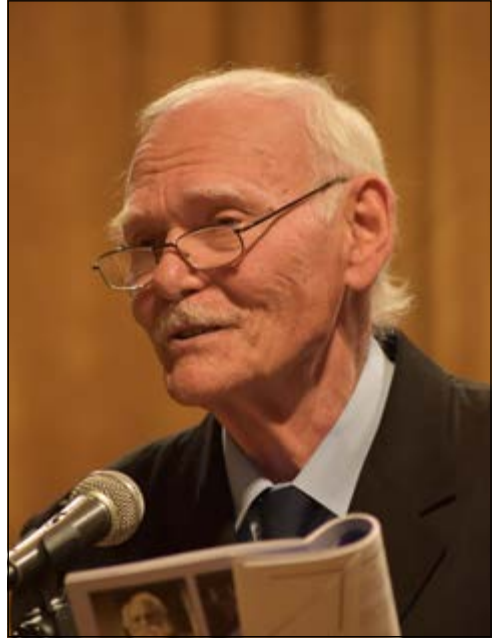
KUKORELLY ENDRE

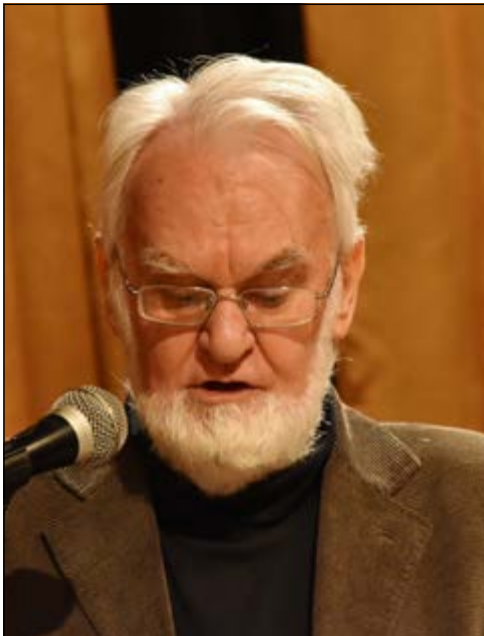
KÚ LAJOS

LÁSZLÓFFY CSABA

LÓTE ATTILA

LUKÁTS JÁNOS

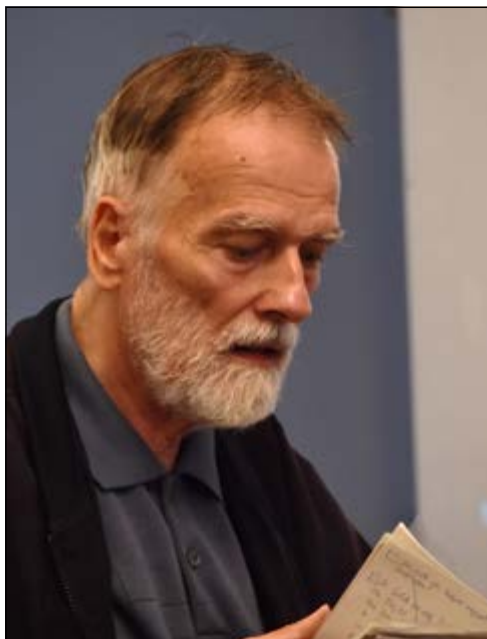
MAJOROS SÁNDOR

MARKÓ IVÁN

MÁTYÁS B. FERENC

MIKLÓSSY ENDRE

NAGYATÁDI HORVÁTH TAMÁS

NÉMETH ANDRÁS

NÉMETH PÉTER MIKOLA

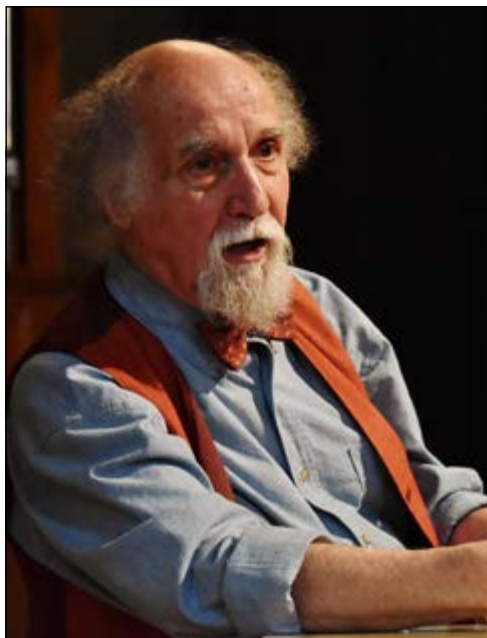
OROSZ ISTVÁN

PAPP JÁNOS

POMOGÁTS BÉLA

SÁNDOR GYÖRGY

SUHAI PÁL

SURJÁN LÁSZLÓ

KONRAD SUTARSKI

SZABÓ PALÓCZ ATTILA

SZAKOLCZAY LAJOS

SZALAI LAJOS

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

SZÁVA CSÁNÁD

SZEMADÁM GYÖRGY

SZÉNÁSI FERENC

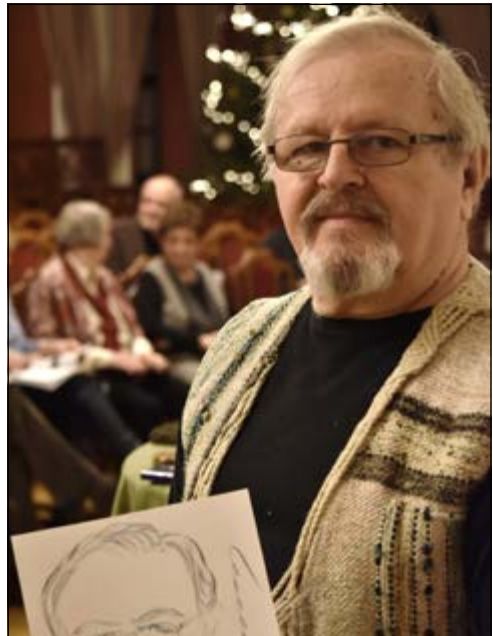
SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA

SZEPES ERIKA

SZKOK IVÁN

SZONDI GYÖRGY

SZÓCS GÉZA

TAMÁSI ORSZ JÁNOS

TARJÁN TAMÁS

TASNÁDI EDIT

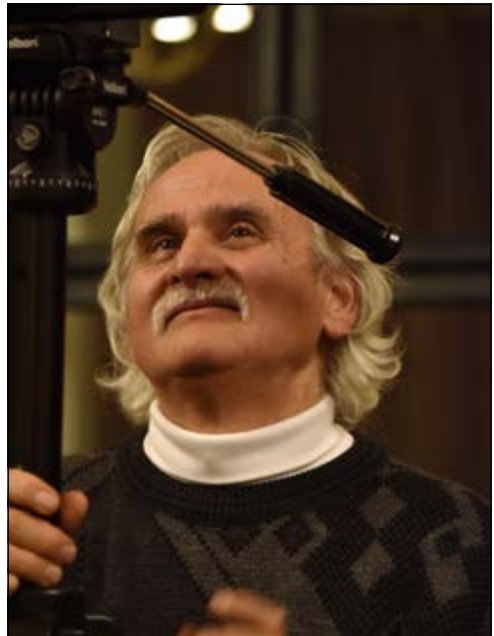
TOÓT-HOLLÓ TAMÁS

UGHY SZABINA

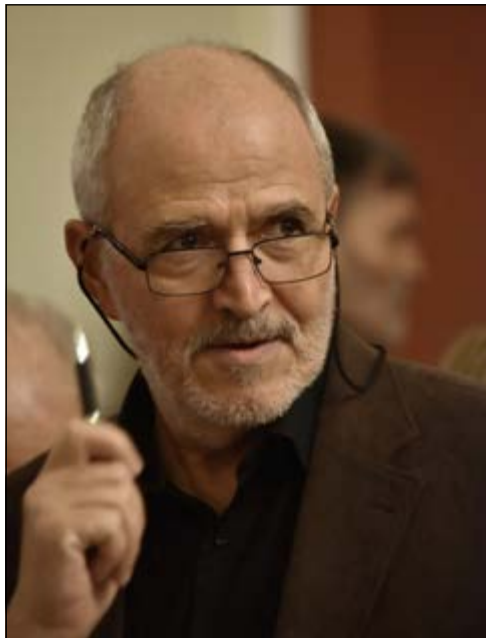
VARGA TAMÁS

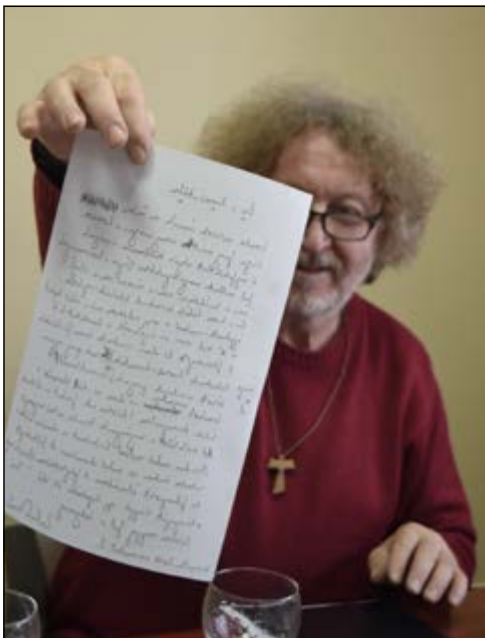
VELICSKÓ PÉTER

WEHNER TIBOR

WOLF PÉTER

ZALÁN TIBOR

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

Lajtos Nóra

Egy „szamizdat” szám margójára

A *Napút* folyóirat Szondi György-különszáma

Különös vállalkozás egy (voltaképp) **utolsó utáni *Napút*-számról** írni, ugyanakkor úgy érzem, jó volna szét-kürtölni, hogy ha csak „zárt körben tudható” is hagyta el a nyomdát ez a „szamizdat” kiadvány, mennyi értéket sűrít ez is magába, mint az őt megelőző 22 évfolyamnyi *Napút* mindegyike. Hála az ötletszerző Csáji László Koppánynak, aki felkérve az összes szerkesztőtársát és még néhány naputas barátot, megálmodta és időre kivitelezte: megszerkesztette, nyomdába küldte ezt a lapszámot. A Szondi György 75. születésnapjára – jelesül március 15-ére – időzített megjelenésű kiadványról bátran kijelenthető: műfaji sokszínűségében, stílusbeli sokrétűségében is hordozza mindazt, amit egy „tisztességes” *Napút*-számtól elvárhat az olvasó. Ez a tulajdonképpeni *Napút*-búcsúztató periodika a maga 130 oldalával felépítésében is hűen követi a korábbiakat. (Ne feledjük: anyagbőség okán számos tematikus szám érte el – mellékleteit nem is számolva – a 200–300 oldalnyi terjedelmet is, ami egy havonta megjelenő folyóirattól igencsak nem várt ritkaság.) Zalán Tibor B2-páholy-írásai mindig a borítóbelsőn kapnak helyet, így van ez itt és most is. „Abbahagyod?, kérdezte. Már abbahagytam. És ez a páholy?” A kérdés költői. Mi lesz vele nélküle? Mi lesz velünk nélküle? Mármint Szondi György nélkül, aki gondolt egy nagyot, és csinált egy

lapot, majd gondolt negyedszázad évvel később még egy nagyot, és véget vetett egy lapnak. Mármint, hogy nem lesz print szám többé, csak online térben elérhető, de az már nem egy egybeszerkesztett lap lesz, csupán az eddig is jól működtetett, naponta (többször is) frissülő **Napút Online**.

De térjünk vissza erre a *páratlan* lapszámra, amelynek nyelvi játékokban gazdag rovatelnevezéseit is illik máris ideidézni: *Levéletképek, Emlélekezés, Ablakanapnak, Hetedhatok, Tanulsgológódás*. Mivel majdnem lehetetlen vállalkozás lenne a lapban szereplő mind a 39 szerzőt megidézni, talán bocsánatos bűnként vállalhatom fel, hogy rovatonként emeljek ki egy-két szívemnek tetsző emlékező-pártoló írást a XXII. évfolyam + 1. lapszámából.

A fő**S**zerkesztő / **s**Zervező / **b**oIlgarista / ve**N**dégdocens / **k**ia**D**ó / **I**rodalomtörténész / **i**Gazgató / **f**én**Y**képész / **k**Öltő / műfo**R**dító / **m**indi**G**derűs / fő**k**ön**Y**vtáros (Bába Szilvia szedte így csokorba Szondi György eme jeles „tisztégeit”) Szondi Györgyről ír ekképpen Elek Szilvia: „Példa nélküli a hit és alázatos szolgálat, amellyel a magyar és más nemzetek értékes irodalmának, művészetének oltárán önmagát felajánlotta. És amellyel önzetlenül kizárólag mások útjait – és sohasem a sajátját – egyengette, egyengeti.” Úgy tűnik, másnak is az önzetlenség szó jut elsőként

eszébe róla. Sziklavári Károly Szondi György önzetlensége... címmel írt minieszéjében a kulturális javakat felmutató Napútról szól, s fájó kifakadásként törnek elő benne a kérdések: „S most tényleg abbamarad a Napút? Biztos, hogy ennek így kell lennie, Gyuri?” Sándor György, Bognár Antal, Hegyi Botos Attila, Doncsev Toso – a Cédrus-műhely jelesei: megannyi emlékező-méltó gondolat. Báthori Csaba Szondi kapitánynak ajánlott nonszensz legendái. Csáji Attila Szondi Györgynek a bolgár irodalommal való elkötelezettségének szentel szép írást, majd Baley Endre frappáns, olykor megmosolyogtató, igazán egyedi eszgyés szóhasználatát emeli ki versikéjében; az elmaradhatatlan mindigderűvel-től a boldoglást (kívánok)-on át a duduc-ig s a dejszé-ig. A „vulkánlelkű” főszerkesztő (Koncz Gábor szóhasználat) az, akit úgy is ismerhetünk s láthatunk magunk előtt, mint aki „ledobja zsákját, letelepedik, tenyerével leitatja homlokáról az izzadságcseppeket, és elmélyülten dolgozni kezd” (Wehner Tibor sora jelen időben). Ő Szondi György. Babics Imre érzékletes soraival élve: „Győzi a szót, meggyőzi, kitáncoltatja a sorból. / Összezavart értékrendtől nem rezdül a lénye.” (*Kilenc betű, kilenc mondat*)

A fent idézett Babics-költemény már a második szövegblokknak (Ab-lakanapnak) nyitóverse. Ebben a rovatban csak hommage-versek kaptak helyet Szakolczay Lajos, Toót-Holló Tamás, Hétvári Andrea, Lukáts János, Suhai Pál, Szabó Palócz Attila, Domokos Johanna, Füleki Gábor és Boldogh Dezső tollából. Szondi Györgynek és Napútjának ajánlott *A fényűszó* című vers Hétvári Andrea remekbe szabott négystrófása: „A fényűszó fényhalász / minden áldott éjjel / fényhullámok fényhábja / végtelenben vész el.”

A legbravúrosabb vers Lukáts János *NAP ragyog* című hexameteres költeménye, melynek anaforikus szerkezete tovább mélyíti a formailag is tökéletesre csiszolt szöveget: „NAP ragyog, ÚT kanyarog le a könyvre, betűk özönére... / zeng a NAPÚT, ne feledd, hogy a legfőbb, drága örökség / ajkadon ott szóljon minden nap: nemzeti nyelved.” Suhai Pál vershármasa közül az elsőben kurziválva áll Szondi György sokszor hangoztatott Napút-jelszava: „*egyedül együtt jobb*”. A szamizdat szám címlapján is ez áll: *mindig egyedül együtt derűvel*, ami nem más akar lenni, mint Szondi György két nyelvi attitűdjének: az előbb említett *egyedül együtt jobb* és a *mindigderűvel* kontaminációja. Suhai Pál *Születésnapra – A Napút búcsúzója* – különleges szerepverse József Attila *Születésnapomra* című versét evokálja poétikai csúcsformában: „Huszonkét éves lettem én, / huszonkét éve ifjú vén, /örök / körök // szolgálja és az élete –”. Füleki Gábor éppen huszonkét strófájú kereszttrimes versszerzeménye könnyed felező nyolcasokkal ír a *Napnyugtár*ról: „Tematikus számok sora / kétszázhuszonkettő / enciklopédikus csoda, / amit teremtett ő. // [...] // Napút bárka mélyi pince, / világ egyik közepe, / szem kevés, hogy áttekintse, / oly sűrű könyv-tömege. // Most, hogy online leszel csupán, / virtuális térben, / nézünk a napnyugta után, / mit rajzolt az égen.”

A Hetedhatok hat szerzőtől emel be írásokat: perzsa, japán szerepjátékok, latin tolmácsolás; az interpretálásokkal tiszteletet tesznek Szondi György, a műfordító előtt. Tasnádi Edit *Bolgarok, törökök, magyarok...* című emlékező írásából kiderül például az, hogy 1986-ban jelent meg az első török József Attila-kötet *Temiz Yürekle* (Tiszta szívvel) címmel. Karsai

János Szondi-kaleidoszkópja pedig négy szellemes tételben újragyúrja Szondi György alakját: „Késő este is világít nála a mécses, gazdagon fogyasztja a tentát, faragja a lúdtollat, majd elsiet a nyomdába, és kiad egy újabb traktátust vagy kátét, amit az emberek örömmel olvasnak”.

Végül, de nem utolsó sorban a Tanulmányok szövegblokkja következik, melyben szintén hat szerző tesz tanúbizonyságot a *Napút* eredményességéről, szolgálatáról és Szondi György példájáról. Zsávolya Zoltán, Kabdebó Lóránt és Szentmártoni Szabó Géza irodalomtörténészekként és naputasokként egyaránt megszólalnak írásaikban. Zsávolya Zoltán húsz év távlatából szemléli a lapot, és azt az áldozatos főszerkesztői munkát, ami vitathatatlanul is Szondi György érdeme. Hosszas esettanulmányának végén olyan *Napút*-rovatcímeket emel ki, mint például: Előtér, Mustra, Hetedhét, Fénykör, Kopogtató, Égalj stb. Tőle értesülhetünk arról is, hogy „[h] abár segítőtársakkal, társzerkesztőkkel, sőt a szerkesztő bizottság funkciójának megfelelő tanácsadó testülettel (*Napút*-kör) folytatta munkáját, az orgánum elsődlegesen egyszemélyű irányítás alatt állt. Nagyon helyesen egyébként” – teszi hozzá Zsávolya Zoltán.

Tamási Orosz János nemcsak a lapalapító személyét idézi meg, hanem az irodalomtörténetét, a nyelvészetét, a fotóista-fotóíróét is, „nevezük nevén: a kulturdiplomata”-ét is. Felhívja a figyelmünket arra a nem feledhető tényre, mely szerint: „menynyi kortársunk köszönheti meg neki az ismertséget, határon innen s határon túl.”

Az ötletgazda, Csáji László Koppány szerényen a szamizdat szám legvégén veszi a szót magához, egy-

résről, hogy értékelje a lapot, másrészről a köszönetmondás gesztusával élve. Így emlékezik vissza a *Napút* megszűnésének beharangozására: „Amikor Szondi Gyuri közölte velem, hogy közeleg a *Napút* folyóirat utolsó papír-alapon megjelenő száma, magamat immár korosodó gyerekek éreztem, aki az egyetem után is a szüleimnél lakik, és ők azt mondják neki: költözz el” [...] Csáji László Koppány úgy értékeli: „E fórum, mely átívelt a rendszerváltozás első évtizedének a végétől ebbe a kortárs szép világba, betöltötte küldetését: átlép az irodalomtörténet dimenziójába, és egyúttal átszellemül a digitális létbe.”

Összegzésként azt gondolom: az évtizedek alatt felnőtt *Napút*-nemzedéknek és persze a mindenkori *Napút* olvasótáborának hiányozni fognak nagyon ezek a szám-eposzok, amelyekben minden szerző hős volt, s mert kiállt mondanivalójáért, egyben hőrozsza is írásainak. Két epitethon ornans fémjelzi ezt a *Napút*-jelenséget: a *mindigderűvel* Szondi György és az *egyedül együtt jobb* *Napút* folyóirat állandó jelzői mellett ne feledkezzünk meg azonban a borítón fellelhető Fazekas Mihály-mottóról sem: „A széleséget az ég derekán keresztül / méltán nevezhetjük tehát *Napútnak*.” Mert ha kész is a leltár: József Attila-i áthallással bizton állíthatjuk: „Szondi György itt él velünk, értünk, közöttünk. S ha ráfeszül, sem fog belehalni már.” (Tamási Orosz János). S halljuk még a telefonban a halandzsáit, vagy a néma csöndet.” (Kovács Ildikó)

Szondi György 75. születésnapjának tiszteletére kiadják Szondi György szerkesztőtársai, barátai, a „naputasok”. Megjelenik egyszer s utoljára. Kereskedelmi forgalomba nem kerül, letölthető és lapozgatható a Napút Online-on.

Nap(út)nyugta

Tavaly fölkerült a printre a pont: 430 oldal terjedelemben megjelent a Napút XXIII. évfolyamának *Búcsúzunk* című száma. A folyóirat történetében ez volt a 222-dik, amelyben másfélszáz szerző vallott személyes hangon lírában, prózában, tudományos alapossággal esszében, tanulmányban, illetve grafikusan a lapról, és annak alapemberéről. Ez utóbbi az előszóban épp csak annyi terjedelmet kért magának, amennyin szabadkozhatott és köszönetet mondhatott a másfélszáznak, és a számolatlan többieknek. Megragadva az utolsó utáni lehetőséget, Szondi György főszerkesztőt arra kértem, hogy munkatársainak (akiket rendszeresen a „mindigderúvel” köszöntéssel üdvözöl) és olvasóinak kedvéért – valamint nem utolsó sorban a jövő irodalom- és sajtótörténezeinek munkáját megkönnyítendő – idézze fel: miért kezdett lapkészítéssel foglalkozni, avasson be az elmúlt több mint két évtized műhelytitkaiba, és végül árulja el, hogy miért hagyja abba. (Elnézést az olvasótól, de a negyven éve tartó tegező viszonyunkon az interjú kedvéért sem kívántam módosítani.)

– *Lapszerkesztőként a Polisz című folyóiratnál mutatkoztál be, amely – saját ars poeticája szerint ma is – a „Politika-Líra-Széppróza szellemi-lelki »város-állama«.* A lap közvetlenül a rendszerváltás előtt indult. Könyvtárosként, bolgaristaként hogy kerültél erre a területre?

– Az akkori fiatal írógeneráció 1988-ban lapalapítási engedélyt kapott Aczél Györgytől, az MSZMP KB kulturális titkárától. A József Attila Kör tagjai Illyés Gyulán keresztül már évekkorábban próbálták elérni, hogy új folyóirat indulhasson az újabb gondolatok és áramlatok számára. Végül '88-ban Lap elnevezéssel létrejött a közös orgánium, amely valójában egy összekötő csoportfogalom volt, mert négy változatban, négy különböző irányzat, négy szerkesztőség – a '84-es kijárat, a Polisz, a Dolog és Szellem, s az Új Hölgyfűtár – indult el.

A Poliszt Turcsány Péter, Erdei János és Földényi F. László alapította; főszerkesztője Turcsány Péter költő, író, műfordító, kiadóvezető volt, akivel a bolgár kultúra kapcsán kerültem kapcsolatba. Korábban járt már Bulgáriában; érdekelték a helyi hagyományok, amelyekről sokat beszélgettünk a Fadrusz utcai szerkesztőségben. Egy alkalommal azt mondta, hogy „ha van kedved, rendszeresen bejárhatsz ide, a szabadidődben elüldögélsz majd és kéziratokat nézegetsz. Főszerkesztő-helyettes leszel, ez a választás mindenki számára kellemes és hasznos lehet”. Így kerültem 1994-ben a Poliszhoz. Kandidátusként akkoriban már hetente másfél kutatónapot kaptam az állandó munkahelyemen – ami voltaképp nyugdíjazásomig az Országos Idegennyelvű Könyvtár maradt –, így attól kezdve a pénteki napokat a szerkesztőségben töltöttem.

– *Valóban órák hosszat üldögéltél a kéziratok fölött, olvasgattad és rendezted a sorokat?*

– Az ember próbált szépen rendet rakni, mert 1988 és '94 között teljes rendszertelenséggel, mindössze 8-10??? Polisz-szám jelent meg. A lapnak megvolt az anyagi háttere, ennek ellenére előfordult, hogy évente csak egy,

máskor három **egy nulla lapszám** jött ki a nyomdából. Természetesen nem üldögéltem, hanem megpróbáltam kideríteni az óriás halomnyi kéziratok szerzőit. Annak, hogy kiket hogyan találtam meg: olykor anekdotikus zamata is volt, megesett, hogy rengeteg keresés után végre megeltem a kézirat szerzőjét, aki azt követően elindult az irodalom útján. Egyszerűen magával ragadott, hogy lapszámokat lehet összeállítani.

– *Ha emlékszel egy-két anekdotára, kérlek, oszd meg velem és az olvasókkal is!*

– A kéziratok olvasása közben rábukkantam egy írásra, ami nagyon tetszett. Alul a név: Kotász Zoltán, semmi több. Akkoriban még létezett a jó vastag budapesti telefonkönyv, annak alapján kezdtem el keresni a Kotász Zoltánokat. Nyolc hívás után a kilencedikre kiderült, hogy megtaláltam az írás szerzőjét. Nagyon megörült, hamarosan találkoztunk is. Annak idején bejárt a Poliszba, segédkezett, mert ráért. Később úgy alakult, hogy Kállay Kotász Zoltánnal szerkesztőtársak lettünk a Napútban. Ő ezt a történetet saját szemszögéből meg is írta a 70. születésnapom alkalmából az általa összeszervezett és kiadott kis füzetben. Ez csupán egyetlen eset, amelyhez sok hasonló történet.

– *A lelkesedésen kívül szakmai háttérrel is rendelkezél? Volt valamennyi rutinod a lapszerkesztésben?*

– Nem volt. A Turcsány Péter-i véletlen találkozás vitt erre a pályára, a „ha van idő, gyere ide!”, Bolgaristaként természetesen dolgoztam különböző kéziratokkal, az Európa Kiadónál 1980 és '90 között a bolgár irodalom teljes jogú külsős szerkesztője voltam, de ez más jellegű feladatot jelentett. A Polisznál először próbáltam ki, hogy anyagot kérjek és gyűjtsék a szerzőktől, és azokat megjelentessem. Ebben a székben az ember egyre többet látott az irodalom berkeiből, és érezte, hogy ez hasznos dolog lehet sokak számára. E hivatás azal a kellemes alap gondolattal járt, amely tavalyig – illetve online szinten ma is tartó – szerkesztői munkám lényege, hogy igyekeztem tehetségeket felfedezni. Éreztem a szépségét, hogy sokaknak először biztosíthattam terepet.

– *A szerkesztőséghez történt csatlakozásod után milyen látványos változás történt a folyóirat háza táján?*

– 1994-től a Polisz teljesen ritmikusan, évente 4 számot megjelentető, belső rovatokat mozgató és – nem sokkal később – tematikus összeállításokat közlő folyóirat lett.

– *A lapok, folyóiratok többségénél a főszerkesztő-helyettes végzi az érdemi munkák többségét. Miután beindítottad a szerkesztőség folyamatos működését, milyen feladatok hárultak rád?*

– Turcsány Péter határozott ember volt, ő is több író-gondolkodó embert hívott a Poliszhoz, de már a szerkesztőség kialakításában is volt szavam. Szerettem ezt a munkát, és magától értetődött, hogy a lapkészítés komoly energiát igényel. Olyan szerkesztők kerültek hozzánk – köztük Csontos János, Elmer István, Tóth H. Zsolt, Bágyoni Szabó István, Bognár Antal –, akiknek jeleztem, hogy szívesen dolgoznék velük, mert észrevettem, hogy tehetségesek???. (Többségük 1999-ben velem tartott a Napúthoz.???) A Poliszban nagy volt a járás-kelés, a nyüzsgés, rendszeresen tartottunk szerkesztői összejöveteleket. Turcsány Péter szerepe egyre inkább szimbolikussá vált, egyre kevesebb al-

kalommal járt be a laphoz. 1996-ban eladta a Fadrusz utcai lakást. El kellett hagynunk a korábbi szerkesztőséget, amely azt követően mindenestől a Pannónia utca 6. szám alá költözött, abba a házba, ahol én is lakom. Először a velünk szemközti, egyszobás lakást béreltük erre a célra, majd a saját lakásom lett a szerkesztőség. Itt is erőteljesen zajlott az élet, gyakran bejártak a szerzők. A korábban kialakított négyzeres ritmus évi tízszeresre változott; azaz a lap immár évente tízszer jelent meg. Ezzel párhuzamosan a főszerkesztő teljesen átadta a terepet.

– Ez egyben a szellemi támogatását is jelentette, és teljesen szabadkezet adott a további munkához?

– Az 1988-ban alapított, korábban említett négy folyóirat közül **fokról-fokra három lap** megszűnt, a Polisz azonban megmaradt. Turcsány Pétertől szabad kezet kaptam. Meg kell jegyezni, hogy ingyen dolgoztam a lapnál, honoráriumigényem sosem merült fel. Változatlanul bolgarista maradtam, és a munkahelyem az OIK-ban volt. Előfordult, hogy írószövetségi vagy akadémiai kiküldetéseken Bulgáriában jártam, de nem ez a tény okozta, hogy végül kenyértörésre került a sor, hiszen a munkáimmal párhuzamosan továbbra is végeztem a lapszerkesztést.

A Poliszban a **Magántörténelem** című rovatunk lényege abban állt, hogy a jeles, kiemelkedő évfordulókat nem hangzatos írásokkal ünnepeltük, hanem az adott tematikus számhoz kerestem egy jólismert hazai személyiséget, akinek a működési területe az adott témához kapcsolódott. Felkértem az illetőt: beszéljen arról, hogy családjának története mennyiben példázza a Kárpát-medencei magyar sorsot, és kik a szellemi példaképei. 1998-ban, egy alkalommal Hankiss Elemér szociológus lett e rovat főszerkesztője. Hankiss neve hallatán Turcsány Péter szinte kitért a **hitéből** és közölte, hogy a Poliszban Hankiss nem szerepelhet. Érezhetően ez egy olyan momentum volt, amit úgy élt meg, hogy megsértettem az önérzetét. Távollétemben összehívta a lapot kiadó Kráter Műhely Egyesület kuratóriumát. Az összejövetel tétje az volt, hogy mehet-e tovább az eredeti irányvonalhoz képest megváltozott szellemű Polisz immár Szondi György főszerkesztésével, vagy Turcsány Péter vegye vissza a főszerkesztői hatáskört. Az értekezletre és a szavazásra Bulgáriából, egyenesen a repülőtérrel érkeztem, és azonnal láttam, hogy sok olyan ember is megjelent ott, akikkel soha nem találkoztam. Számomra teljesen esélytelennek látszott a helyzet, ráadásul titkos szavazást tartottak. Meglepetésre végül a többség amellett döntött, hogy én folytassam. Az eredmény kihirdetése után Turcsány Péter kezet nyújtott és azt mondta: „ennyi” – nem akarta harc közben tovább vinni a dolgot. Azon az estén zsíroskenyér meg bor is volt; emelkedett a hangulat. Turcsányt néha nagy kitérések jellemezték, impulzív ember volt. Egyszer csak azt mondta, hogy „ácsi, addig hívok össze újabb és újabb közgyűléseket, míg ez a helyzet meg nem változik”.

– Az azóta eltelt évek alatt kiderült, hogy kik voltak a támogatóid, kik vok-soltak melletted?

– Masszi Péter, a Kráter Műhely Egyesület társalapítója mellettem szavazott, lehet, hogy éppen ezzel a vokssal billent felém a mérleg. Abban is biztos vagyok, hogy az ott lévő összes szerkesztő is az én nevem mellé tette az x-et, a sok ismertlen azonban biztos, hogy nem. A szavazás után Masszi leült velem,

és áttekintettük a helyzetet. Közölte, hogy segít egy új folyóirat indításában. Számára az egykori Nyugat volt a mérce, egy mai Nyugatot szeretett volna kiadni. Én ellenálltam, ennek dacára az első évben mellém állt, és adott hozzá, egy minimális összeget.

1999 januárjában-februárjában elindult a Napút, a Polisz pedig visszakerült Turcsány Péterhez. A Nemzeti Kulturális Alaphoz a Polisz és a Napút is beadta a pályázatát, és a kurátorok úgy döntöttek, hogy mind a kettőnek adnak 1-1 millió forintot.

Az új laphoz Kosáry Domokostól Lászlóffy Aladáron keresztül Húvös Miklósig, a teljes korábbi konzulensi kör velem jött. Kivétel nélkül kiváló emberek. Amikor elindítottam a folyóiratot megfogadtam, hogy ameddig az eszemet bírom, a Napút létezni fog.

Prágai Tamás szerkesztő is kitartott mellettem. Közöttünk egészen különleges, mondhatni szellemi apa-fiú kapcsolat alakult ki. Ő is azok közé tartozott, akit annak idején az első közlésével, első versével én hoztam be az irodalomba. Nekí jutott eszébe az a Fazekas Mihály-féle idézet, amely a Napút kifejezés értelmezését jelenti, és ami ott olvasható minden lapszámon: „A szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát Napútnak”.

– Az új lap a Polisz szellemében folytatódott vagy a koncepción is változtattál?

– Gyönyörű indulás volt! Már az első számot is irodalmi est keretében mutattuk be az Újlipótvárosi Klub Galériában, amelynek alsó szintjén Bertalan Tivadar (Kossuth-díjas, 2017) festőművész, tervező grafikus képeiből rendeztünk kiállítást. Attól kezdve a Napút minden számában műnyomó papíron közöltünk színes képzőművészeti mellékletet.

Az új lap abban az évben indult, amikor a Szófia Magyar Kulturális Intézet igazgatója lettem. Mindeközben a háttérből, a Napút mellett a Kráter Műhely munkáját, a szerzőkkel való kapcsolattartást is végeztem. A Napút egyik újdonsága – és egyben a legnagyobb nehézsége –, hogy minden száma tematikus volt, amelyhez minden alkalommal meg kellett találni a témához illő, azokban járatos írókat, költőket, szakembert. Mindez az én eltökéltségem, konok elhatározásom miatt történt így.

– Azt hiszem ezt hívják nehezített pályának...

– Ez a lehető legnehezebb, ami a világon létezik, mert maximalizmusra törekedtem.

Évente tíz, összesen 222 különböző szám jelent meg, és – ahogy említettem – minden egyes számot zenés irodalmi esten mutattunk be, egy-egy képzőművész vendég kiállításával kísérve. Fennállása során közel ezer képzőművész és – mindenkit csak egyszer számolva – több mint tízezer szerző szerepelt a folyóiratban. Hozzá kell tennem, hogy a szerzők döntő többsége honorárium nélkül, ingyen dolgozott. Egyszerűen nem volt miből fizetni, a támogatás csupán a nyomtatási költségeket fedezte. Őt olyan év is volt, amikor az NKA-tól egyetlen fillért sem kaptunk.

– Az alatt az öt év alatt miből jelent meg ötven lapszám?

– Családi örökségem sosem volt, de ez az öt év arra az időszakra esett, amikor Szófiában dolgoztam. Ez életem egyetlen olyan szakasza volt, amikor jó fizetést kaptam, abból finanszíroztam a folyóiratot.

– A Napútban tetten érhető még egy új elem, hogy az irodalom és képzőművészet profil mellé odakerült a környezet is. Ez a terület abban az időben még korántsem volt olyan népszerű, mint napjainkban.

– Igen, ez is újdonság volt. A környezetet annak idején elsősorban kultúr-környezetként értelmeztem. A borítón is olvasható hármas témameghatározás közül a környezet sajnos elég hamar elhamvadt. Elsőként Sebeők János, majd Gazdag Dávid? vitte ezt a területet. Maguk gondoskodtak a cikkekről, amelyek egyre inkább szakami anyagok voltak. Az új struktúrában a „Berek” volt a környezet rovata. Az első számnál – amely minden lap esetében irodalomtörténeti fontosságú – a természetet választottuk kiemelt témaként.

A nyitó szám Sebeők Jánosé volt, a második Teller Edée, aki a felkérésemre számunkra külön anyagot írt. A harmadik a sorban a Babics Imre volt, a téma legnagyobb mestere. Verseit magam lektoráltam, és ez a lektorálás azt jelentette, hogy Babics Imrét – aki akkor hosszan elhallgatott – később visszahozhattam az irodalomba.

– Milyen tárgykörök köré szerveződtek a számok? Művelődéstörténeti és irodalmi évfordulók könnyebben adódhattak, de hogyan találtad ki a nemzetiségekhez, kisebbségekhez, illetve bizonyos földrajzi helyekhez kapcsolódó tematikákat?

– Az évfordulók mellett valóban nagy vonulatot képviseltek a magyarországi nemzetiségek és kisebbségek tudományos, hagyományőrző és művészeti életével kapcsolatos munkák. Ez az ötlet még a Polisz idejéből származott, amikor 1997-ben kitaláltam és létrehoztam a magyarországi nemzetiségi és kisebbségi alkotók (művészek és előadók) első kétnapos találkozóját. A következő évben a rendezvényt kutatók és tudósok számára szerveztük meg. Ez utóbbi nyomán, 1999-ben néhány anyag már bekerült a Napútba. Foglalkoztunk a cigányság néprajzi értékeivel, készült Szent Istvánnal és Kossuthal foglalkozó számunk is. A Kolozsvár, a Budavár és a Szigetvár számunkban számos ismeretterjesztő írás is szerepelt. A felsorolt témákra külön pályázatokat indítottak, ezek tehát támogatott számok voltak. Amikor a Rákóczi tematika következett, előzetesen nem volt listám a Rákóczi-kutatókról, és ugyanígy más témák esetében sem. Elindultam egy vonalon, és a téma tudósai egymásra hívták fel a figyelmemet; mindig segítettek. A felkérést minden esetben azzal kezdtem, hogy az illetőnek adott pillanatig muszáj megírnia a tanulmányát, mert ha nem készül el időben, a Napút már nem tudja lehozni, a következő szám ugyanis már más tematikájú lesz.

Az egyedi tematikát képviselte a Hossz a mérték? című szám, amelybe kivételesen formailag terjedelmesebb írások is befértek. Az egyik utolsó tematikus számunk az Egyszerre egyszer címet viselte. Ebben a lapban fennállásunk alatt szereplő valamennyi szerkesztőtől és konzulenzstől kértünk egy-egy általuk adott írást. A negyvennégy egykori munkatársunk közül tizenketten (Csűrös Miklós, Gosztola Gábor, Hankiss Elemér, Kosáry Domokos, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Osztovits Levente, Prágai Tamás, Sántha Ferenc, Schwajda György, Sütő András és Székely Magda) már nincs közöttünk, az ő korábbi írásaikat az örököseik engedélyével közöltük.

A József Attila év esztendejében, 2005-ben minden egyes lapszámba betettünk egy füzetmellékletet, afféle „József Attila számokat”, amelyekbe a témával

vagy a költővel kapcsolatban bárki bármit írhatott. A füzet apropóján jutott eszembe, hogy azokat a műveket, amelyek terjedelmi okokból nem fértek be a Napútba, attól kezdve egy-egy önálló mellékletben, a Káva Téka füzetmellékletben külön közöljük. Ezt a hagyományt végig megőriztük.

– *A felfutó folyóirat mellett lassan elindult a könyvkiadó is, amely – leg-alább is kezdetben – szorosan kapcsolódott a laphoz. A meglévők mellé miért vállaltál fel egy újabb, teljes embert kívánó hivatást?*

– A 2000-es évek elejétől a köreinkbe tartozó emberek közül többen azzal kerestek meg bennünket, hogy szeretnének nálunk könyvet megjelentetni. Nem rendelkezünk könyvkiadói jogokkal, ezért amikor egy alkalommal Szófiából hazajöttem nyári szabadságra, megkerestem Masszi Pétert. Komoly beszélgetés zajlott közöttünk, elmondtam, hogy szeretném elindítani a kiadói tevékenységet. Érzékelhető volt, hogy a kezdeményezésem nem érte meglepetésként, de ezúttal nem támogató. Azon a beszélgetésen arról is szó esett, hogy megvásárolnám tőle a Napút folyóirat tulajdonjogát. Nem engedett az árból, ezért hárommillió forintért megvettem a Naputat. Szeretném megjegyezni, hogy a lap impresszumában azt követően sem az szerepelt, hogy laptulajdonos: Szondi György, hanem az, hogy lapalapító: Masszi Péter.

A könyvkiadás megindítása érdekében segítségemre volt Csányi László Koppány, aki annak idején egy versíró verseny győzteseként tűnt fel a Polisznál, és azóta sokoldalúságával a magyar irodalmi élet tagja. Jogászként, kutatóként, alkotóként és barátként is kapcsolatban álltunk. Kérésre ő járt el a kiadóalapítás ügyében. Amikor személyesen intézkedni kezdett, hogy jogilag bejelentse és levédje a Napút Kiadó nevet, a hivatalban közölték vele, hogy ezt az elnevezést néhány nappal korábban már valaki levédte, két kiadó ugyanazon a néven nem működhet.

– *Azóta sem tudod, hogy ki volt?*

– Csak felételezem..., ahogy azt is, hogy az illető ezzel egy kis gáncsvetést akart tenni.

Végül azt javasoltam, hogy a Napútba tegyünk bele egy k betűt, így lett a nevünk Napkút Kiadó. Ilyen szó akkor még nem létezett, de bíztam benne, hogy egyszer majd fogalom lesz. És valóban, a Napkút Kiadó ma már fogalom.

A könyvkiadás 2003-ban indult; eleinte évente húsz-harminc, majd hetven-nyolcvan könyvet is kiadtunk a Napút számok mellett. A fiam tördelőszerkesztőként a tervezésre és a tipográfiára, én a szervezésre és szerkesztésre figyeltem. Jobbnál jobb sorozatokat indítottunk, az egyik legkülönlegesebb a Világszirmok címet viselte. Ezekben a kötetekben kevésbé ismert nyelvek, területek regéiből, meséiből, mondakincseiből válogattak a téma szakértői. Egy másik sorozatban, a Beszélgetők könyvében két eltérő világlátású embert sikerült összeültetni, és ezekből a találkozásokból gyönyörű párbeszédetek születtek.

2016-tól magamra maradtam a lappal, a Napkút Kiadót a fiamék viszik tovább Budán, a Fazekas utcában.

– *Visszatérve a folyóiratra, létezett egy évente ismétlődő és nagyon népszerű tematikus szám, a „jeles hetvenesek”, amelybe az adott évben hetvenedik születésnapjukat betöltő, ismert emberek mutatkoztak be. Annak idején, hogy jutott eszedbe, hogy egy közös lapszámba tereld a nemzedéktársakat?*

– Bognár Antal barátomnak, Szilágyi György: Hanyas vagy? című monológja apropóján jutott eszébe, hogy adott nemzedékek tagjai vajon megértik-e egymást „félszavakból”? Akkurátusan nekilátott az adott évben 70 éves, a világ bármely pontján élő ismert magyarok felkutatásának. Az első két ilyen tematikájú szám – köztük a ’28-asokat bemutató – még a Polisznál jelent meg, majd a sorozat a Napútnál folytatódott. Utolsóként – tavaly – az 1951-es nemzedék kapott lehetőséget. A kiválasztott 70-esek arra kaptak felkérést, hogy mutassák be önmagukat. A terjedelem egyetlen mondatról több oldalig tarthatott. Közöltük a fényképüket és a saját kézjegyüket is.

Egy-egy évben hatvan és kilencven között volt a válogatott születésnaposok száma. A lapszám tervezésekor több forrásból dolgoztunk, segítségünkre volt a világháló is, de a képzőművészek, iparművészek, népművészek és fotóművészek megtalálásához a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, a kutatók és tudósok eléréséhez a Magyar Tudományos Akadémia segített. A legnehezebben a sportolókat lehetett bevonni a körbe.

Ezek a lapok éveken keresztül az év utolsó számai voltak; karácsony előtt jelentek meg. Az ünnepi alkalom összehívtuk a hetvenévesek estjét, ahová nagyon sokan eljöttek, és kiderült, hogy valóban megértik-e félszavakból egymást. Egy-egy nemzedékből tudósok, táncdalénekesek, színészek kerültek azonos kötetbe, és a rendezvényen tudták meg, hogy rajtuk kívül ki szerepel még a kiadványban. Egykori osztálytársak, pályatársak ismertek egymásra, ezek minden évben felejthetetlen találkozások voltak. Hosszú idő után váltottunk, és a „jeles hetvenesek” száma az adott év elejére került, de a lapot akkor is a számot bemutató összejevetelen kapták a kezükbe. Minden egyes estünk videofelvétele ma is megnézhető a naputonline-én. A tavalyi búcsúszámomban egy nagy leltárt készítettem, akkor derült ki, hogy az évek során több mint 1800 hetvenes mutatkozott be a Napútban. Nagy öröömömre a fiam – Szondi Bence, aki a Napkút kiadót öt éve maga viszi – megkérdezte, hogy átadom-e az ötletet. Igent mondtam, és Hetvenesek társasága címmel, Bognár Antal szerkesztésében, könyv formában folytatják a sorozatot.

– A Napút szerkesztősége, illetve a lapot kiadó Cédrus Művészeti Alapítvány rendszeresen hirdetett haiku pályázatot, amelyek nyomán, ha teljes tematikus számok nem is, de jelentős számú alkotást tartalmazó kiadványok születtek. A rendkívül kötött, 17 szótagból álló japán verselési mód szerint írt alkotások hogyan és miért kerültek a folyóirat hasábjaira?

– A Szófia Magyar Kulturális Intézet annak idején nemcsak magyar vonatkozású eseményeknek adott otthont, hanem befogadtunk bolgár rendezvényeket, kiállításokat és zenei eseményeket is. Ott zajlottak többek között a bolgár országos haiku klub éves találkozóinak is. Az első ilyen alkalmi est szervezése idején kapcsolatba léptem a magyarországi haiku társasággal. Az együttműködés nyomán a Napútban kiírtunk egy adott témára szóló pályázatot, amely nem tartalmazott egyéb megkötéseket. Bárki bármennyi haikut és haibunt – azaz rövid prózában kibontott haikut – írhatott. A zsűri szerepét, a pályázatok átolvasását és értékelését nagy örömeinkre Babics Imre vállalta. A mintegy félezer beküldőből alkalmanként közel százötven szerző szerepelt egy-egy Napút számban. A versek a lapszám terjedelmének egyharmadát töltötték ki,

de a megadott haikutéma adta a teljes lapszám címét. Ezt a hagyományt egy évtizeden keresztül ápoltuk. A „haiku számok” fennmaradó kétharmadát olyan anyagok tették ki, amelyek nem kötődtek a korábbi tematikákhoz. Egy alkalommal csatlakoztunk például egy Yeats-fordító versenyhez, és a műfordítások egészítették ki a haikukat.

– *Te magad is alkotsz ebben a műfajban?*

– Igen. A Napkút Kiadónál tíz éve jelent meg Más-más csönd címmel egy kétnyelvű – bolgár és magyar – haikugyűjtemény a fordításomban.

– *A Napútban a rovatrendszer sem volt állandó, a lap felbukkanó és eltűnedező rovatokkal jelentkezett. Mi volt a szisztéma lényege?*

– Kialakítottunk egy több mint tíz rovatból álló belső struktúrát, aminek az egységei a szerkesztési elveknek megfelelően váltakoztak. Ezek elnevezése (például Szóvár, Mustra, Ablak, Berek, Kikötő, Könyvletek, Évgűrűk stb.) is szép munka volt. A rovatvezetők a saját témájukhoz szállították az anyagokat.

Lászlóffy Aladár állandó bevezetőjét később Zalán Tibor B2 páholy rovata váltotta, amely később minden számban helyet kapott. A Tizennegyedmagunkban a hazai nemzetiségeknek adott helyet. A cigányság három alkalommal is teret kapott, az ukránokkal és a görögökkel foglalkozó anyagok sajnos azonban nem készültek el.

– *Említetted, hogy 1999-ben kineveztek a Szófiai Magyar Kulturális Intézet igazgatójává. Bulgáriából hogyan lehetett irányítani a Napút összeállítását és szerkesztését?*

– Amikor kikerültem Bulgáriába, a lap – a körülményekből adódóan – diktatórikus módon készült. Emiatt tíz évig nem tartottunk szerkesztőségi tanácskozást sem. Abban az időben és később is tőlem függött, hogy a tematikákon belül melyik írás után mi következzen. (2020-ban a 6. szám kivételt jelentett, amikor Domokos Johanna és Videk Zsófia szerkesztésében jelent meg a Szívem, te szívem című lapszám, amely a női misztikával foglalkozik.)

Ugyanígy történt a Napút-díj odaítélése is. Amikor 2007-ben a Cédrus Művészeti Alapítvány képviselőjében megalapítottam az elismerést, amit teljesítménye alapján minden év őszén – az őszi nap-éj egyenlőség napján – adunk át egy alkotó-kutató élete delelőjén álló művésznak, tudósnek, én jelöltem meg, hogy ki legyen a díjazott. Ez a különleges elismerés két részből áll: Napút-levélből és -éremből. Az egyedi díszítésű oklevél Mészáros Róza, az érem pedig Tóth Sándor munkája. 2011-től volt egy másik elismerésünk is. A Hetedhét című világirodalmi rovat adta a nevét annak a műfordítói díjnak, amelyet a tavaszi napéjegyenlőség napján adtunk át. Az oklevél készítője Sóváradi Valéria képzőművész, a díjazottakról festett portrékat Ezüst György, illetve Szkok Iván alkották.

A „szerkesztői diktatúrában” kivételt jelentett a Prágai Tamás-díj, amelyet a 2015-ben elhunyt József Attila díjas író, költő, szerkesztő, irodalomtörténész emlékére alapítottunk. Ezt a kitüntetést 2016-tól 2020-ig – a szerkesztőség tagjainak közösségi döntése alapján – egy kötettel még nem rendelkező szerzőnek adtuk át. Az elismerést utolsóként Prágai Menyhért fiatal költő vehette át.

– *Beszélgetésünket a törzsolvasók és – valljuk be őszintén – az irodalomtörténet számára rögzítjük, legyen tehát benne, hogy az évek során hol mindenütt talált otthonra a Napút szerkesztősége!*

– Az első szerkesztőség a Polisz helyén, a már említett Pannónia utcai bérleményben működött, amelyet még Masszi Péter bérelt. Onnan az irodával szemben lévő lakásomra költözött a lap. Szófiai tartózkodásom idején a Lipótvárosban, a **Aráter** Kiadó Zoltán utcai nagy lakásbérleményben készült a folyóirat, egyszer még címként is megjelent egy számunk borítóján, hogy „Zoltán utcai műhely”. Amikor az a lehetőség is megszűnt, új helyet kellett keresnem. Emlékszem, valaki említette, hogy a Szentháromság téren – a régi Pénzügyminisztérium épületében – a Magyar Kultúra Alapítvány székházában esetleg befogadnak minket. Megkerestem a ház igazgatóját, dr. Koncz Gábort. Vagy jó ajánlást kaptam, vagy hallhatott már rólam, mindenesetre adott két nagyszerű, **egybe nyíló** szobát. Attól kezdve az estjeinket a híres Corvin **teremben** tartottuk, ahol annak idején – amikor az épület még a Műegyetem kollégiuma volt – az **Illés zenekar** játszott. Gyönyörű időszak volt! Amikor azonban megkezdődött az egész ház fokozatos kiürítése, mindenkinek el kellett jönnie. Ebben a helyzetben nagyszerű barátunk, Bertalan Tivadar ajánlott segítséget Újpesten. Az ő szavára megkaptuk az Ady Endre Múvelődési Ház egyik irodáját, ahonnan később – ugyanabban az épületben – átköltöztünk egy másik helyiségbe. Szintén remekül éreztük magunkat, ott is mindenben segítettek bennünket. Végül 2016-ban, amikor a Napút és a Napkút útjai szétváltak, a folyóirat szerkesztősége visszatért a lakásomba.

– *Beszélhetünk példányszámokról? Hány példányban jelent meg a folyóirat, és az össz-példányszámból mennyi került ki az újságárusokhoz?*

– A példányszám a tematikáktól függően, a várható keresettség mértékében változott. A Napút terjesztése ugyanúgy történt, mint bármely magyarországi lap esetén. Az ember átadta a lapot a Lapkernek és a Hírkernek, a folyóirat így jutott el a hírlapboltokba. A rendelés általában 200–250 példányra szólt. A szerzők egy része személyesen vette át a tiszteletpéldányát, másoknak a saját kezemmel borítékoltam és postáztam a lapot.

– *A Napút sok szempontból különbözik a kortárs irodalmi-kulturális lapoktól, ám a legmarkánsabb különbség az egymás felé vezető hidak keresése volt. Mennyire sikerült megvalósítanod ezt az elképzelést?*

– Mindez ars poetica-szerűen az összes számban tetten érhető, és amennyire lehetett, mindvégig erre törekedtem. Annak idején megfogalmaztuk az általad említett hitvallást, amely a Napút Online-n ma is olvasható. Ezért is szerencsés a Napút elnevezés, hiszen – elemi módon megfogalmazva – ahogy a Nap útja mindent összefog, alatta minden elfér és meleget kaphat, úgy törekedtünk ismert és ismertelen alkotók együtt szerepeltetésére. Ez a Napútra mindvégig nagyon jellemző volt. Alig akad olyan magyar kortárs szerző, aki ne szerepelt volna a lapban, ugyanakkor rengeteg ismeretlen szerző is publikált nálunk. Ám ez csak egyetlen szál a Napút sajátosságai közül. Az évente meghirdetett Cédrus pályázatot – a kortárs irodalmi művek pályázatát – például úgy írtuk, úgy írjuk ki, hogy eleinte februártól novemberig, később már egy rövid nyári megszakítással egész évben bárki bármilyen írást beküldhet a szerkesztőségnek. Soha nem volt sem tartalmi, sem terjedelmi korlát. A pályaművek között a nagypapa tábori levelezésétől kezdve a tudományos publikációig bármilyen munka szerepelhet. A felhívásból egyértelműen kiolvasható, hogy elsősorban a még ismeretlen szerzőket bátorítjuk. A szerkesztők számára a beérkező anyagok olvasása valódi kihívást, komoly munkát jelent. Évente leg-

alább ötszáz anyag fut be, amelyek közül – külön [Cédrus emblémával](#) jelölve – mintegy százat közöltünk a Napútban, illetve közlünk a Napút Online-on. A legjobb művek szerzői évente nívódíjat kaptak, kapnak, amit korábban egy irodalmi est keretében adtunk át. Legtöbbször – mintegy negyven alkalommal – a gyönyörű Nádor Teremben tartottuk ezeket az esteket. A jutalom nem volt más, mint a nyertes művek nyomdai közlése, megjelentetése. A Cédrus pályázat által nagyon sok szerző került a Napút körforgásába.

A Napút további sajátossága volt a különböző nemzedékek, a művészetek és tudományterületek, valamint a magyarországi, a határon túli magyar irodalom és a világirodalom képviselői közötti kéznyújtás. A lap fennállása alatt, a világirodalmat közlő [Hetedhét](#) című rovatban 54 nyelvből fordítottunk különböző műveket.

Talán a legfontosabb törekvésünk az eltérő irodalmi táborok közötti átjárhatóság biztosítása volt. Természetesen olyan mértékben, amennyire az én határim – és azokéi, akik a kérésemre a Napútnak írásokat adtak – megengedték. 2018-ban, majd 2019-ben [Társaságszövetség](#) és [Szövetségársaság](#) címmel jelentettünk meg egy-egy számot. Ezek az elnevezések a Magyar Írószövetség és a Szépírók Társaságának összegyűrt nevét jelzik. Főszerkesztőként annak idején felkértem mindkét szervezet neves tagjait, hogy közösen, egyetlen [Napút számon](#) belül szerepeljenek. Mindkét esetben egy célzottan **idetörekvő** és megvalósuló összeállítás született.

– *Mik voltak a személyes tapasztalataid? A kérésed támogatása vagy az elutasítása került többségbe?*

– A válaszhoz tartozik, hogy én nem járok irodalmi körökbe. A Napút-jelenségre nagyon sokan – sajnos a támogatók egy része is – csodálkozva vagy irigységgel reagált. Egyszerűen nem értették a szándékot, és ezt érvényesítették a mindenkori támogatási összegekben is. A szerzők részéről természetesen akadtak elutasítások, emellett olyan is volt, aki szándéka szerint adott volna írást, de a lapzárta miatt nem tudtam tovább várni, ő pedig kifutott az időből. Közéjük tartozott többek között Esterházy Péter.

– *Esterházy szerepelt valaha a Napútban?*

– Kétszer szerepelt. Először a [Fénykör](#) című rovatunkban, ahol mindig egy meghatározott témában tettünk fel körkérdést a magyar irodalmi élet szereplőinek. (Ez a rovat igazán méltó metszete annak, hogy ki mindenki válaszolt a Napút kérdéseire. Arra például, hogy milyen a mai magyar költészet helyzete, Ágh Istvántól Petri Györgyig mindenki válaszolt.) Egy alkalommal úgy szólt a kérdés, hogy „nevezzen meg egy budapesti szegletet, helyet, ami az ön életében emlékezetes”. A kérdésre Esterházy is válaszolt, s hogy mit, az visszakereshető az archívumunkban.

Sokakkal – köztük velem is – szófiai direktorkodásom időszakában kerültem kapcsolatba. Annak idején, egy éven belül három könyvét jelentettük meg bolgárul: **A szív segédigéit**, a **Hahn-Hahn grófnő pillantását** és az **Egy nőt**. 2000 májusában Szófiába utazott a hármaskönyvbemutatóra. Az intézet vendége volt, elvittem különböző bolgár egyetemekre is. Nagyon jó hangulatban telt az a pár nap. A könyvbemutatón elhangzott élő beszélgetés hanganyagát rögzítettük, és hozzájárult, hogy a leírt szöveg – a saját redakciójával – exkluzív módon megjelenjen a Napútban. Ez volt a második Esterházy-szám.

– Szeretném, ha felidézned a Göncz Árpád és Tornai József közötti jelképes stafétaátadást, mert ez a kezdeményezés – és a folytatása is – ma már irodalomtörténeti jelentőségű.

– A Poliszban Hólabda címmel indult egy rovatunk. A célja a már említett békítő, kéznyújtó szerepünk ékes megnyilvánulásának elősegítése volt abban az időben, amikor Göncz Árpád és Tornai József, a két írószövetségi elnök váltotta egymást. Egyikük távozott, a másik érkezett, és a lapunkon keresztül saját inspiráló szavaikkal fordultak a kortársakhoz. Mindketten méltatták az általam kitalált „nemes szándékot”, hogy egy elismert alkotó adjon a lapnak egy verset, egy írást vagy prózai részletet, amellyel a rovatban szerepel, és egyben meginvitál valakit az ellenoldalról, hogy az illető folytassa a Hólabdát. Elindult a staféta, és jó ideig haladt. Szakmai körökben sikere volt, nagyon sokan szerepeltek benne. A sorozatot Kézfogások cím alatt folytatta a Napút. Előfordult, hogy a lánc elágazott, mert valaki két személynek is tovább adta a lehetőséget. Később azonban a résztvevők egyre inkább a saját táborukon belüliekhez fordultak. Ezzel értelmét veszítette a kezdeményezés, amelyet végül leállítottunk.

– Az utolsó kérdést nem csupán én teszem fel, hanem mindazok, akik a Napút holdudvarához tartozunk, akik írtuk és olvastuk: miért lesz vége?

– Annak idején azt mondtam, hogy a Napút addig lesz, ameddig eszemet bírom. Az eszemet ugyan még bírom, de magamra maradtam. Ha csak szerkeszteni kellene, akkor lehet, hogy még folytatnám, de a pénzügyi, könyvelési terhek már túl nagyok. A fáradtság mellett úgy éreztem, hogy a lap – jó értelemben ugyan, de – teljesen kizsákmányol. Tény, hogy hatalmas örömömre voltam az igájában, hiszen szellemi értelemben sokat gyarapodtam és gazdagodtam, és sokaknak tudtam segíteni. Az évek során egy stabil alkotói kör alakult ki a lap körül, akikkel emlékezetes esteket tartottunk.

Amíg 1999-től 2009-ig távol voltam – előbb a Szófiai Magyar Kulturális Intézet igazgatójaként, majd a Szófiai Ohridai Szent Kelemen Egyetem magyar szakának vendégdocenseként – a fiamnak köszönhetően a lap és a kiadó tájékán minden gyönyörűen ment. Nemrég végigolvastam az e-mail levelezésemet, amelyből kiderül, hogy abban időben naponta hány kérést, intézkedést küldtem Bulgáriából a szerzőknek és a Budapesten dolgozó szerkesztőségvezető titkárnők számára, akik szintén segítettek. Több évig Eszter lányom is betöltötte ezt a pozíciót, akkoriban „A három Szondinak” hívtuk magunkat.

A Napút után itt marad számomra a Napút Online (www.naputonline.hu). Nagyszerű kollégára találtam Hegyi Botos Attila személyében, aki kiváló munkát végez. Ötven rovattal dolgozunk, naponta két új anyagot teszünk fel, de ezen anyagok kiválasztásának, szerkesztésének a zöme rám hárul.

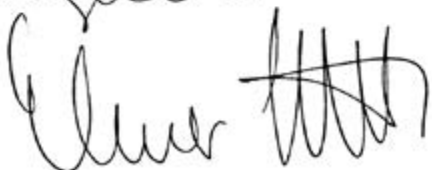
Többen kérik, hogy a rendszeres összejeveteleket immár a Napút megjelenése nélkül is folytassuk. Nem titok, hogy a találkozókat is rendre én szerveztem, biztosítottam a helyszínt és meghívtam a közreműködő művészeket. A szendvicseket, a pogácsát és a bort is magam szállítottam a Nádor tereembe. Erre többé nem vállalkozom. Azt hittem, hogy a tavalyi év lezárásával a Napút folyóiratot végleg elengedhetem, és újra szabad leszek. Idén ősztől, az utolsó utáni szám megjelenésével talán valóban így lesz.

– A lapszerkesztői ténykedésed idején bolgaristaként lettél az MTA és az MMA köztestületi tagja, és 2015-ben költői, műfordítói, irodalomtörténész

munkáért vetted át a József Attila díjat. Jól sejtem, hogy a szabadság közege számodra a bolgár kultúra, a bolgár nyelv és irodalom? Oda vágysz vissza?

– Magyarországon a szakmai hírem és a tevékenységi erőm – amíg véletlenül bele nem csöppentem a szerkesztőségi életbe – a bolgaristaság volt. Jelentős életművel és ismertséggel rendelkezem Bulgáriában, ahol tíznél is több műfordítói, irodalmi és oktatói díjat, kitüntetést vehettem át, és két egyetemnek is díszdoktora lettem. A legfőbb ok, amiért a Naputat abbahagyom valóban így hangzik: vissza szeretnék menni a bolgaristaságba!

Beszélgetőtárs: Rojkó Annamária

Vapleud - a Nap fán,
 a Híd leme - s l. este
 a szisz világy.
 Helyen misznias,
 mellen - misznias faldet!
 talt lee a Vapleud
 Híadi.
 Hál's leonáret .
 a sziszvilágy mellen
 müldegyede.
 2015.06.04.

Vilcsek Béla

NAPÚT: 15; NAPKÚT: 10

A *Napút / Napkút* szellemi műhely tevékenységi köre alapvetően 3 területet érint. A *Napút* folyóirat, mint alcíme is jelzi, az irodalom, a művészet és a környezet témakörét öleli fel. A *Napkút*, könyvkiadóként, az e témakörökhöz kapcsolódó irodalmi és szakmunkák megjelentetője. Tevékenységi területeik egymást erősítik, s mindkét műhely kiadványaihoz folyamatosan irodalmi-művészeti programok, bemutatók, pályázatok társulnak.

NAPÚT

„Az igaz ember a Nap útját járja, tartja a keleti mondás. Enyhítő kortyokat kínálnak ez úton. Haladjunk – kívánjuk kinek-kinek 2014-re is: a Nap(k)út-műhely munkatársai.”

– A folyóirat **15 éves, 150 lapszámmal** büszkélkedhet.

– A lap főszerkesztője 1990-ben, szerkesztőivel és konzulenseivel, úgy mond, **etikai lépésváltással**, egy olyan nyitott, évente akkor már tízszer megjelenő folyóiratot hagyott ott elismertségében (Polisz), amelynek odáig kivívott szellemiségét a nulláról kezdve, új nével, tisztán kívánta újrafolytatni.

– Az eddigi 150 szám **mindig tematikus, eleinte 4, majd 8 oldal színes képzőművészeti melléklettel** (kicsit ideértve a fotó- és iparművészetet is), 350-nél több művész alkotásával illusztráltan jelent meg.

– 2005-ben 10, József Attilának szentelt füzet, utána ISBN-számmal rendelkező **Káva Téka Napút-füzet** is egy-egy lapszám „belejárója”. Most jelent meg a 80. (nagytanulmánnyal, fordítói kisösszegzéssel, dokumentumokkal, pályázati közlésekkel, versekkel, kisprózákkal, drámákkal).

– 5000-et is meghaladja a lapban eddig szereplő **alkotók és kutatók** száma. A folyóirat szerzőgárdája attól színes és számos, hogy a másutt is olvasható ismertek mellett (CSÓÓRI Sándortól, JUHÁSZ Ferenctől vagy TANDORI Dezsőtől BEREMÉNYI Gézá, ESTERHÁZY Péteren vagy NÁDAS Péteren át HÁY Jánosig, KUKORELLY Endréig vagy PETŐCZ Andrásig) nagyon sok a náluk felfedezett, a műhelyük által szárnyra bocsátott, ismeretlen alkotó.

– Egy-egy lapszám **17, váltakozóan jelenlévő rovatból áll**. Külön rovata van a környezetnek (*Berek*), a nyelvművelésnek (*Szóvár*), a zenének (*Hangszóló*), a világirodalomnak (*Hetedhét*; 27 nyelvből jelent már meg fordítás!), körkérdésnek (*Fénykör*), „családfa-elemzésnek” (*Égygyűrűk*), képzőművészetnek (*Tárlat*), település-bemutatóknak (*Égalj*), elhangzott interjúk szerkesztett közlésének (*Hangírás*), a hagyományosabb szemlélő, dokumentumközlő, előzetes mustrát adó belső egységeknek s természetesen az irodalomnak, a szaktanulmányoknak. A borítóbelső tárcáit kezdetben LÁSZLÓFFY Aladár, jó ideje ZALÁN Tibor írja.

– A lapban **4 visszatérő tematika** van jelen: a humor, a haiku, a dráma és színház; valamint a „hetvenese”.

– A többi típusba nemigen sorolhatjuk, ám hármat mégis ki kell emelni közülük: a **magyarországi kisebbségek** kultúrájának bemutatását (teljes lapszámban szlovák, német, bolgár, cigány, horvát és tavaly román). Ezen kívül a legkülönbébb **etnikumok és régiók képviselői** szerepeltek már többször a válogatásokban vagy teljes lapszámokban (pl. Kolozsvár, Partium, Kárpátalja, Budavár, Óbuda, Százhalombatta, Budapest-szegletek). Ugyanígy **külföldi ízelítő** jelent meg (olykor itt is 128 + 8 oldalon) a norvég, a klasszikus orosz, a szlovén, a finn, a román, a bolgár, az észt, a gallego, a lengyel, az olasz kultúrából és (elsősorban) irodalomból.

– Az évek során pontosan kialakult **egy-egy évfolyam felépítése vagy szerkezeti rendje**:

Január–február: a humor alakváltozatai (és az előző év Cédrus-pályázatán kiemelt alkotások).

Március: a haiku-, haibun- és haigaszerző pályázat több mint száz díjazott szerzőjének alkotásai.

Április: különleges költészeti nagyösszeállítás. (Az ideinek a jellege most még titok.)

Május: mindig a dráma és a színház hónapja.

Június: a sport évada.

Július–augusztus: évfordulós emlékszám. (Korábbi sikeres példái a LÁSZLÓFFY Aladár, JÓZSEF Attila, MADÁCH Imre, ERKEL Ferenc, SZENT ISTVÁN, SÁNTA Ferenc, SZENT ERZSÉBET, KÁLVIN, KOSZTOLÁNYI Dezső, BATTYÁNY Lajos, GYURKOVICS Tibor, 1956, CSÁTH Géza, az államalapítás, BALASSI Bálint, NAGY László és legutóbb WEÖRES Sándor „kerek esztendejére” való tartalmas megemlékezés.)

Szeptember: régiós tematikus szám. (Ez évben várhatóan Dunaszerdahely vagy Csíkszereda áll a középpontban.)

Október: válogatás a lap korábbi konzulenseinek hagyatékából: KOSÁRY Domokos, LÁSZLÓFFY Aladár, OSZTOVITS Levente, SÁNTA Ferenc, SÜTŐ András, SZÉKELY Magda írásaiból.

November: a magyarországi nemzetiségek kultúrája, hagyományai, művészete, tudományossága (ez évben a szerb népcsoporté).

December: ez évben a „hetvenes nemzedék” magyar jeleseinek vallomásaiból a 17. „hetvenesek évkönyve” összeállítás várható. (A tavaly karácsonyi összeállításig több mint 1200 jeles magyar művész, tudós, sportoló s más kiválóság vallott a maga hetven esztendejéről.)

– **Napút-díj** (életműért): LÁSZLÓFFY Aladár, KATONA Tamás, RADNÓTI Zsuzsa, BERTALAN Tivadar, ERDÉLYI István, MOHÁS Lívia, DONCSEV Toso.

– **Napút Hetedhét-díj** (műfordítói teljesítményért): BÁTHORI Csaba, GALGÓCZY Árpád, GÁLLOS Orsolya.

– **Szerkesztők**: BÁBA Szilvia, BABICS Imre, BALÁZS Géza, BOGNÁR Antal, BORBÉLY András, ELEK Szilvia, KOVÁCS Ildikó, PRÁGAI Tamás, SEBEŐK János, SZONDI Bence, VINCZE Ferenc, WEHNER Tibor. **Szerkesztőségvezető**: SZONDI Eszter.

– **Konzulensek**: CSŰRÖS Miklós, DONCSEV Toso, GRÁFIK Imre, HANKISS Elemér, Dr. KONCZ Gábor, RADNÓTI Zsuzsa, RAKOVSKY Zsuzsa, SZÖRÉNYI László. **Alapította**: MASSZI Péter; **lapterv**: GOSZTOLA Gábor.

„Ars poeticánk az otthonadás, a kéznyújtás gyakorolt gesztusa művészeti és tudományos területek, nemzedékek és (amennyire lehet) táborok, magyarok és nem magyarok között.”

NAPKÚT KIADÓ

„A Napkút szó: neologizmus. A Nap és a kút szó összeolvadásából. Találkozhat-e a magas és a mély, a fönn és a lenn, a forró és a jéghideg, a tűz és a víz, a fény és a sötétség – a derűs csillapodásban? Talán ha nálunk: napkutasoknál. Egyedül együtt jobb. Íme már találkoztunk is. Köszönjük.”

– A Kiadó történetének eddigi **10 éve alatt több mint 400** könyvet jelentetett meg. (Ez évente 60 könyv megjelentetését jelenti, kiegészülve az évi 10 Napút-számmal és a 10 Káva Téka-melléklettel, valamint az Eleink, őstörténeti közlemények esztendőnkénti 4 számával és a Szófia Kiadó néhány könyvcímével, ami összességében és átlagban évi 90 körüli kiadványszámot takar.)

– Figyelmének középpontjában a **nemzeti irodalmak bemutatása** áll. (26 nyelvről ez idáig 130 ilyen műcímmel rendelkeznek. Számi, izlandi, gallego, norvég, észt, kurd, cseremisiz, liechtensteini, svájci, macedón, belga, finn, szerb könyveket is kiadtak már.)

– Különleges figyelmet szentelnek a **szomszédos országok irodalmának**. (Csak „bolgár” kötetük 21 van.)

– A **délkelet-európai irodalmakra** kivált figyelenek. (Piacvezetőként például 17 az eddig törökből tolmácsolt kötetcímük. A 2014-es könyvfesztiválra, ahol Törökország lesz a díszvendég, újabb 5 könyvvel készülnek. Tavaly az isztambuli nemzetközi könyvfesztiválra egyedül őket hívták meg, méghozzá külön standdal.)

– Rendszeresen jelentetnek meg **kétnyelvű könyveket** is.

– Évek óta az európai uniós **Kultúra (műfordítói) Programok** kevés magyar győztese és támogatótjai közé tartoznak.

– Az évek során a **haiku-irodalom egyik magyarországi központjává** váltak. (3 éve Tokióban a Japán Kultúra-díjat ítelték meg a számukra.)

– A Kiadó fontos küldetésének tartja, hogy a magyar műfordítóknak lehetőséget és elismertséget biztosítson. A Napkút az elmúlt egy évtized alatt a **külföldi irodalmak fordításának igényes műhelyévé vált**.

– A **magyar könyves seregszemlék könyvcím-elsői közé tartoznak**. (A Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon tucatnyi idegen nyelvből fordított könyvvel jelentkeztek. Az Ünnepi Könyvhéten 20 körüli új magyar művel voltak jelen. A Karácsonyi Könyvvásáron 15 könyvvel szerepeltek.)

13 KÖNYVSOROZAT

Remekírók Retro – (újra)felfedezések a magyar és a világirodalom klaszszikusainak életművében (FLAUBERT, E. E. KISCH, Aleko KONSZTANTINOV, TÖMÖRKÉNY, KOSZTOLÁNYI Dezső első fordításában Lewis CARROLL műve, a költő eredeti címével: *Évike Csodaországban*).

Kútfő Bibilotéka – friss kutatói összefoglalások a kultúra (elsősorban irodalomtörténet) területén (konferenciakötetek és BEDECS László, BENKŐ

Krisztián, BODOR Béla, CSÜRÖS Miklós, DERES Péter, Julia KRISTEVA, PRÁGAI Tamás és TÖRÖK Lajos tanulmánykötetei).

Értekezők – etűdök – rövid, több tanulmányos kisebb könyvek (GION Nándorról, JANUS PANNONIUS-ról, SZENTKUTHY Mikósról, VASADI Péterről).

Ömúltunk Tára – új tudományos megközelítések, kismonográfiák, főleg a történelem, de pl. a zene, a nyelvészet, a régészet tárgykörében is. (A sorozat a 10. köteténél tart; sorozatgazda s az indító könyv írója: CSÁJI László Koppány)

Hang – Kép – Írás – dokumentumok a jelzett hármasságban a bennünket nemrég elhagyott klasszikusoktól, fotókkal, írásdokumentumokkal, hangzó és CD-melléklettel (BELLA István, MÉSZÖLY Miklós, ORBÁN Ottó, SÁNTA Ferenc, SZABÓ Magda).

Beszélgetők Könyvei – két jelesség témabeszélgetései (HUBAY Miklós–CSILLAGHY András, GYURKOVICS Tibor–SZEMADÁM György, PAPP Tibor–PRÁGAI Tamás).

Pálya – pályakezdő költők felfedezését és összegező első kötetel ismert alkotók támogatását egyaránt fő törekvésüknek tartják. Gyakorolt szándékuk a hallgatásból visszahívás. (Többek között BABICS Imre, részben BEREMÉNYI Géza, BOGNÁR Antal, CSÖRSZ István, GOSZTOLA Gábor, HUBAY Miklós, ISZTRAY Botond, KAPITÁNY Gábor, KEMENCZKY Judit, KOLOZSVÁRI PAPP László, PÁLFY Ágnes, ROTT József, SEBŐK Éva, SORBÁN-SZABÓ Zoltán, TOÓT-HOLLÓ Tamás, UTASSY József ismételt „szóra bírása”, valamint TOLDALAGI Pál kötetben ki nem adott verseinek vagy KEMÉNY Zsigmond *Gyulai Pál* című regényének eredeti változatban történő megjelentetése.)

Világszirmok – mesék, regék, legendák kis nyelvekből és országokból (számi, izlandi, németalföldi, Martinique-i kreol).

Drámatájak – egy-egy kisebb vagy kevésbé ismert irodalom kortársi drámatörekvéseinek antológiája (bolgár, svéd, norvég, török, luxemburgi nyelvekből).

Japán Cédrus – különleges küllemű (kis spirálos) haikukötetek (klasszikus japánok, valamint FODOR Ákos, GÉCZI János, ZALÁN Tibor haikui).

Nyomolvasó – az igényes krimi irodalom műhelye.

Sokunk karácsonya – nyári gyorspályázattal indított, tudatosan vegyes gyűjtemény. (Sokan adják össze saját szerzéseiket és javaslatukat; így azután klasszikusok s kortársak, ismertek s ismeretlenek, magyarok s külföldiek, irodalom s más területek is képviseltetik magukat az ünnepi kiadványban.)

Budai históriák – VERRASZTÓ Gábor nem számjelzett, népszerű, azonos köntösű sorozata.

Napút-füzetek (Káva Téka) – a Napút mellékleteként immáron a 80. darbjánál tart.

Tove Jansson muminttörténeteinek teljes sorozata nyolc kötetben – azonos megformáltságban s VUKOVÁRI Panni egységes fordítói nyelven (a svéd klasszikust finnől tolmácsolva).

ÚTTÖRŐ GYŰJTEMÉNYEK

1000 magyar haiku. – VIHAR Judit válogatásában s tanulmány értékű előszavával (25 témacsoportban, 284 haikuszerzővel, KOSZTOLÁNYI Dezsőtől a mai fiatalokig).

Magyar kulturális kalauz – hiánypótló, „országnevjegy-könyv” a hazánk iránt érdeklődő igényesebb olvasók számára. (A tágan értelmezett magyar kultúra 16 fejezetét dolgozza fel, 16 jeles tudós, esszészerű összefoglalásában, 450, nagy többségében színes kép- és térkép-illusztrációval. Az angol nyelvre fordítás elkészült, s folynak az oroszra fordítás munkálatai is.)

Magyar őstörténeti minilexikon – ERDÉLYI István munkája.

Kínai-magyar társalgási szótár – szerzője: Mircea MOLDOVAN.

Diáksóder 2 – a diákszleng-gyűjtő pályázat anyagát SZÚTS László válogatta össze; érdekessége, hogy először szerepelnek benne határon túli fiatalok helyi zsargonjai is.

SZAKOLCZAY Lajos: Erdélyi ősz – 13, erdélyi íróról szóló tanulmány vaskos nagyjűjteménye.

„Munkánkat az igényesség jellemzi: szerkesztő, szöveggondozó, tördelő, könyvtervezés – elmaradhatatlan elemei egy könyv megjelenésének. A tisztelet ez, a szerzőkkel való családias foglalatosság, a korrekt terjesztés és média-biztosítás, valamint az otthonadás vívta ki.”

NAPÚT/NAPKÚT-ESEMÉNYEK

„A szélességet az ég derekán”

– Immáron 14. éve írják ki egész éven át tartó **Cédrus-pályázatukat**, amelyre esztendőnként mintegy félezer beküldőtől, rengeteg mű érkezik. (A pályaművekből a szerkesztők 50 arra érdemeset választanak ki, hogy a folyóirat következő évi számaiban vagy mellékleteiben azokat az olvasóhoz eljuttassák.)

– A **pályázatok** nyomán a Cédrus Alapítványnál 900-nál is több publikálás valósul meg. (A haiku-pályázaton eddig mintegy 900 a beküldők, 600 a közölt szerzők, 3500 a beküldött haikuk száma.)

– Esztendőnként még legalább 2-3 **tematikus pályázat** kiírására kerül sor (verselemző; szójáték-alkotó és -gyűjtő; diáknyelv tárgykörben), mely pályázatok eredményei a **Szlengszótár**, a **Ló és lovas**; a **Képregény**; a **Zoo100**, a **Napfogyatkozás**, a **Sokunk karácsonya** című kiadványokban kamatozódhatnak.)

– A lap és a kiadó 7. éve egyfajta **központja a hazai haiku-, (haibun- és hajga)művészetnek**. (Az éves kiírásra érkező alkotások közül száz fölötti a beküldők száma; 11 Napkút-kötet fémjelzi a munkásságukat.)

– Az 1928-as nemzedékkel kezdődően, 10 év végi összeállításuk rendre a művészetek, a tudomány s részben más közéleti szereplők következő esztendőben **hetvenéves magyar kiválóságainak** vallomásait gyűjti egybe. (Hetven-nemzetesen szerepelnek egyszerre egy-egy ilyen nagyhírű nemzedéki tablon évente. Számuk ma már meghaladja az 1100-at. Karácsony előtt megható ünnepélyes találkozóra is összejönnek az évkönyv életrésummázói.)

– Ötödik esztendeje koncentráltabban is foglalkoznak a **magyarországi kisebbségek művészetének**, tudományosságának, hagyományainak (lehetőség szerint) teljes horizontjával (egész lapszámban). (Magyar fórumon egyedi összegezés születik így, eddig szlovák, német, bolgár, horvát, román, cigány, majd szerb tematika szerint. Az összegezésekhez másoros estek és körutak

kapcsolódnak vidéken és az országhatáron túl is. Például Beregszászban, Csíkszeredán, Dunaszerdahelyen, Kárpátalján, Kolozsváron, Koltón, Lendván, Ljubjanában, Muravidéken, Nagybányán, Nagyváradon, Szabadkán, Topolyán, Zentán.)

– Az **évfordulós megemlékezések** fontosságáról a lap tucatnyi emlékszámával s azokhoz kapcsolódóan pályázatok, emlékestek sokasága tanúskodik. (Külön lapszám emlékezett meg, sorrendben, BALASSI Bálint, BATTHYÁNY Lajos, SZENT ISTVÁN, KÁLVIN, ERKEL Ferenc, SZENT ERZSÉBET, 1956, KOSSUTH Lajos, CSÁTH Géza, SÁNTA Ferenc, MADÁCH Imre, JÓZSEF Attila, KOSZTOLÁNYI Dezső, az 1100 év és WEÖRES Sándor jubileumáról.)

– Emlékezetes a **meghívásos drámapályázat**, illetve a drámák előadása a Lotz-teremben (ELEK Szilvia, POZSGAI Zsolt, LANCZKOR Gábor, SZALAY Kriszta, HAUMANN Péter, HAUMANN Máté és JORDÁN Tamás közreműködésével).

– Hasonlóan sokakat vonzó esemény volt az a **sakkszimultán**, amelyet PORTISCH Lajos és CSOM István olimpiai bajnokok vívtak a magyar íróválogatott tagjaival. (Megjegyzendő, hogy az olimpiai bajnokokkal szemben az egyetlen remít a lap és a kiadó vezetője érte el!)

– Folyamatosnak mondható az **együtműködés** a Magyar Kultúra Alapítvánnyal, a Magyar Pszichiátriai Társasággal, a Magyar Írószövetséggel, az Anyanyelvapolók Szövetségével, a különböző budapesti kerületi és a vidéki önkormányzatokkal.

– A külföldi irodalmak bemutatása értelemszerűen az **adott ország magyarországi (kulturális) képviseletével** (a bolgár, a szlovén, a finn, a norvég, a horvát, a lengyel, az olasz, a francia külképviseletekkel) együtt történik.

Szondi György: „Miért – egyáltalán? Csak. Férfiasan. Honol egy eszgyé-dagály: vagyunk, hogy legyenek. S ameddig eszgyé van (ez a pátosz?) – annyiszor az az ötmillió betű és nyolcvan színes kép évről évre. Ha ötmillió forint is lenne olykor hozzá – rég volt már ilyen boldog helyzet. Köszönöm a nemes ingyenmunkákat, a szerkesztők s a szerzők e hozzáállását, hozzájárulását. Fakad ez szeretetből. Ne piruljunk el.

Künn

**Csigadíszlépés
vonalba és ájtatva
nyalkán a nyalkán”**

E számunk szerzői

- Babics Imre** (1961) – költő, Bakonyszücs
- Baley Endre** (1962) – író, költő, Budapest
- Bába Szilvia** (1980) – művelődésszervező, diaszpórákutató, Budapest
- Bognár Antal** (1951) – író, újságíró, szerkesztő, Budapest
- Csáji Attila** (1939) – festőművész, fényművész, Budapest
- Csáji Gyöngyvér Dorottya** (2004) – író, Budapest
- Csáji László Koppány** (1972) – író, költő, kulturális antropológus, jogász, Budapest
- Domokos Johanna** (1970) – író, költő, nyelvész, irodalomtörténész, egyetemi tanár, Bielefeld
- Doncsev Toso** (1944) – író, műfordító, szociológus, Budapest
- Elek Szilvia** – zongora- és csembalóművész, zeneszerző, író, szerkesztő, Nagykovácsi
- Füleki Gábor** (1980) – költő, kritikus, középiskolai tanár, Dabas
- Hegyí Botos Attila** (1970) – költő-filozófus, ökológus, zeneszerző, Budapest
- Hétvári Andrea** (1975) – író, költő, meseíró, szerkesztő, Budapest
- Kállay Kotász Zoltán** (1969) – író, szerkesztő, Piliscsaba
- Karsai János** (1961) – harcművészeti oktató (mester), író, Budapest
- Komáromi Gabriella** (1941) – irodalomtörténész, gyermekirodalom-kutató, Kaposvár
- G. Komoróczy Emőke** (1939) – irodalomtörténész, esszéista, Budapest
- Koncz Gábor Dr.** (1950) – okleveles közgazdász, kultúrákutató, egyetemi magántanár, Sárospatak
- Kovács Ildikó** (1954) – szöveggondozó, Budapest
- Lukáts János** (1943) – író, műfordító, szerkesztő, Budapest
- Lajtos Nóra** (1977) – irodalomtörténész, költő, kritikus, Debrecen
- Márkus Béla** (1945) – irodalomtörténész, kritikus, Debrecen
- Rojkó Annamária** (1962) – újságíró, szerkesztő, Budapest
- Sándor György** (1938) – író, előadóművész, humoralista, Budapest
- Suhai Pál** (1945) – költő, tanár, Budapest
- Szabó Palócz Attila** (1971) – költő, próza- és drámaíró, újságíró, műfordító, szerkesztő, Budapest
- Szokolczay Lajos** (1941) – irodalom- és művészettörténész, Kismaros
- Sziklavári Károly** (1969) – szerkesztő, zenetörténeti kutató, Miskolc/Nagykovácsi
- Szondi György** (1946) – bolgarista, műfordító, főszerkesztő, Budapest
- Tamási Orosz János** (1953) – költő, újságíró, szerkesztő, Budapest
- Toót-Holló Tamás** (1966) – író, szerkesztő, Budapest
- Tóth Csilla Ilona** – fényképész, Budapest
- Velicskó Péter** (1954) – film- és tv-operatőr, Kalocsa
- Vilcsek Béla** (1956–2021) – irodalomtörténész, kritikus
- Vincze Judit** (1983) – grafikus, tördelő, Budapest
- Virágh László** (1939) zeneszerző, költő, műfordító; Budapest
- Wehner Tibor** (1948) – író, művészettörténész, Budapest
- Zalán Tibor** (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Zöldy Pál** (1954) – író, Sümeg
- Zsávolya Zoltán** (1968) – költő, irodalomtörténész, Budapest

Helyesbítés. A búcsúszám 389. oldalán külföldi szerepléseink sorában tévesen Kijev szerepelt. Minszkben volt nagysikerű bemutatója a belarusz összeállításunknak: <http://www.naputonline.hu/2018/12/03/xx-efolyam-9-szam-a-belarusz-europa/>

Szondi György a Napút folyóirat Pannónia utcai pinceraktárában.

Fotó: Bach Mété, Magyar Nemzet.

– Hetvenöt esztendősen most ténylegesen nyugdíjba vonul?

– Huszon éve sutban alkotó- és kutatóéletem. 36 éve kiadatlan a 450 oldalas nyelvészeti disszertációm. Könyvek félbe-szerbe. Élném magán-életem is. Befejeznék, összegeznék. Jönnék elő újjal.

– Lesz, aki továbbviszi a stafétát?

– A folyóirat egyszemélyes, „kibirhatatlan” döntésem után nincs hogyan s kivel tovább. Történetét majd egyszer feldolgozzák. Szabad rá emlékezni – nagy táborunk van, volt. A Napkút Kiadót már öt éve Bence fiam viszi párjával, kis csapatával: küzdelmesen, csodásan. Engedtessek említenem még egy nevet: Kovács Ildikó már a Polisz-időben, azóta is velem, fiammal – vele, hála Istennek, tovább – a példás szöveggondozó.

(Részlet a Magyar Nemzet 2021. február 11-i online számából, Ditzendy Attila Szondi Györggyel készített interjújából)

Nap(út)nyugta

„...egy, a posztmodernségért lándzsát legalábbis kifejezetten nem törő szerkesztői és az ilyen szemléletet minimum hallgatólagosan támogató szerzői vagy az efféle szemléletet a gyakorlatban mindenestre önkéntelenül alátámasztó anyagbegyűjtési eljárás mód, akár szisztematika bízást feltételezhető – és nagyjában-egészében: tapasztalható – a folyóirat évfolyamainál. A lap teljes történetében.” (Zsávolya Zoltán)

„1999 januárjában művészeti életünk égboltján megjelent egy fényesen tündöklő NAPkorong, amely átívelvén a keleti és nyugati országrészeink közötti feszítávolságot, bevilágította addigi, szürkülő félhomályba merült művészeti életünk minden zegét-zugát. Szellemi felfrissülést, világosságot hozott szemléleti és érdekellentétektől tagolt, meglehetősen agresszív légkörű irodalmi életünk csatározásaiba, rányitva tekintetünket a sokféle elkülönülő színárnyalat összeegyeztethetőségére; feltárta előttünk mindaddig „véka alatt tartott”, fénylő értékeink gazdag spektrumát.” (Komoróczy Emőke)

„Most őszintén, mit érdekel engem, hogy ki és mit gondol arról, hogy Hamvas Béla mit gondolt. Temetési beszédek! Én temetésekre se járok. Pedig... És most beleszédültem a folyamatba. Egyáltalán nem másodlagos a kert a mag környezeteként. Szirmok bomlanak és illatok áradnak. Öröm volt sétálni és eszembe se jutottak a magok. Jó ez így nekem.” (Zöldy Pál)

„...az évtizedek alatt felnőtt Napút-nemzedéknek és persze a mindenkori Napút olvasótáborának hiányozni fognak nagyon ezek a szám-eposzok, amelyekben minden szerző hős volt, s mert kiállt mondanivalójáért, egyben hőroza is írásainak. Két epithon ornans fémjelzi ezt a Napút-jelenséget: a mindigderűvel Szondi György és az egyedül együtt jobb Napút folyóirat állandó jelzői mellett ne feledkezzünk meg azonban a borítón fellelhető Fazekas Mihály-mottóról sem: »A szélességet az ég derekán keresztül / méltán nevezhetjük tehát Napútnak.«” (Csáji László Koppány)

„A sírkoszorú szalagjára írta egy búcsút vevő: »Cédrus-barátok, köszönet a szellemi tágasságért, amit a Napúttal huszonkét éven át nekünk adtatok.«” (Márkus Béla)

Ára: 1500 Ft.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.naputonline.hu>

Számlaszám: OTP 11713012-21181665

A folyóirat támogatója:

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

